

CAPÍTOL III

---

*QUALITAT DE VIDA
I PROTECCIÓ SOCIAL*

1

POBLACIÓ I FAMÍLIA

RESUM

L'any 2002 la població empadronada a les Balears ha continuat amb el dinamisme que l'ha caracteritzada els anys precedents, com a conseqüència que han seguit arribant forts corrents immigratoris, que es caracteritzen sobretot perquè augmenta el nombre de nous nadius que provenen de l'estranger. Els qui procedeixen de la Unió Europea comprenen gairebé el 50 per cent de la població nascuda a l'estranger, però en els darrers anys s'ha produït un augment major de la població nascuda a l'Amèrica del Sud i a l'Àfrica. Aquesta agregació de nous migrants, especialment a través dels processos de reagrupació familiar, ha afavorit una certa reviscolada del nombre de naixements, en la qual també intervé el fet que l'àmplia generació de dones nascudes en la fase del *baby boom* balear ha arribat a edats favorables per a la maternitat i ara integra un contingent potencial de *mamy o papy boom*. Un dels resultats d'aquest impuls és un creixement vegetatiu positiu, si bé sols representa el 7,64% del creixement absolut de la població de les Balears.

La mortalitat manté la tendència a créixer suauement atesos els processos d'acumulació d'efectius en els grups de més edat a causa de l'increment de l'esperança de vida, i la mortalitat infantil se situa en uns nivells mínims. Cal assenyalar la incidència estadística dels accidents de circulació en la sobremortalitat masculina dels joves, la qual cosa constitueix un motiu d'alarma social de primer ordre.

Pel que fa a la nupcialitat, es manté la tendència a postergar el matrimoni i, en conseqüència, l'edat mitjana de les mares en el moment de tenir el seu primer fill s'ha continuat retardant. Però dins aquest context les Balears destaquen per una emancipació més primerenca dels joves, que es relaciona amb la facilitat per accedir a la primera ocupació i amb les taxes elevades d'abandonament dels estudis, cosa que es tradueix en una proporció major de llars unipersonals o sense nucli formades per joves.

L'especificitat del mercat de treball a les Balears també és el factor principal que explica unes pautes laborals de les famílies marcadament diferents de les del conjunt de l'Estat. És la comunitat en què una proporció major de membres de la llar (cònjuges i fills) està ocupada i en la qual hi ha més llars en què tots els membres treballen en posicions sociolaborals semblants i poc qualificades.

Finalment, la prolongació de la vida mitjana de les persones i, per tant, del volum de gent gran donen lloc a problemàtiques sociosanitàries creixents, en les quals incideixen de manera rellevant les formes de convivència d'aquest col·lectiu. La gent gran resideix sobretot a llars en què tots són majors, i l'índex de solitud convivencial se situa per sota del nivell general de l'Estat espanyol.

1.1

LA DINÀMICA ACTUAL DE LA POBLACIÓ

La dinàmica actual de la població de les Illes Balears és la d'un creixement continuat i sostingut, molt per sobre de la mitjana estatal. Durant el període que s'ha considerat, les Illes Balears han presentat el creixement relatiu més dinàmic de totes les comunitats autònomes de l'Estat (només Melilla en supera el creixement l'any 2000). Aquest augment de la població, com veurem, és conseqüència principalment dels forts corrents immigratoris que s'han produït en l'arxipèlag, tant de persones procedents d'altres comunitats autònomes com —de cada vegada amb més intensitat— de població provinent de l'estranger, i destaca la intensificació en els darrers anys dels fluxos de l'Amèrica del Sud. D'acord amb la dinàmica actual, tot apunta que la població el dia 1 de gener de 2003 aproximadament haurà crescut en 30.000 persones. (Vegeu el quadre III-1.)

Aquest fort augment de la població comença a presentar alguns indicadors problemàtics. El mercat de treball actual té problemes creixents per absorbir els contingents de treballadors que ens arriben. Així mateix, el creixement demogràfic determina una forta pressió sobre els serveis i els equipaments (sanitaris, educatius...), fets especialment importants en una comunitat autònoma que mai no ha

QUADRE III-1. PERCENTATGES INTERANUALS DE CREIXEMENT DE LA POBLACIÓ (1999-2002)

	1999	2000	2001	2002
Població de les Illes Balears	821.820	845.630	878.627	916.968
	1999-1998	2000-1999	2001-2000	2002-2001
Creixement absolut Illes Balears	25.334	23.810	32.997	38.341
Creixement percentual Illes Balears	3,2	2,9	3,9	4,4
Estat espanyol	0,9	0,7	1,5	1,8

Font: Institut Nacional d'Estadística.

comptat amb un finançament adequat d'acord amb la població que ha d'atendre.

El fort augment demogràfic que s'ha constatat és impulsat, d'un costat, per un creixement vegetatiu positiu i, de l'altre, per un balanç migratori extremadament potent. Així mateix, el creixement migratori activa el creixement vegetatiu, atès que significa que arriba a l'arxipèlag un contingent nombrós de dones en edat fèrtil que presenten un comportament quant a la fecunditat distint del de la població autòctona, molt més natalista.

Quant al creixement vegetatiu, cal indicar que la diferència entre els naixements i les defuncions que s'han registrat és positiva, fruit principalment de l'increment del nombre de naixements que deriven de la forta immigració de mares estrangeres. El creixement vegetatiu fou de 2.931 persones el 2001, i de 3.268 persones el 2002.

Quant al balanç migratori, és un element bàsic per entendre l'estructura i la dinàmica actual de la nostra societat, i representa més del 92% de creixement total que

QUADRE III-2. CREIXEMENT DE LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS PER COMPONENTS, 2001

	TOTAL	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Padró 01/01/2001	878.627	702.122	75.296	94.334	6.875
Padró 01/01/2002	916.968	730.778	78.796	99.933	7.461
Creixement absolut	38.341	28.656	3.500	5.599	586
Creixement relatiu	4,4	4,1	4,6	5,9	8,5
Creixement vegetatiu	2.931	2.045	333	541	12
Naixements	9.858	7.876	848	1.077	57
Defuncions	6.927	5.831	515	536	45
Balanç migratori	35.410	26.611	3.167	5.058	574
% balanç migratori/ creixement total	92,4	92,9	90,5	90,3	98

Fonts: INE, IBAE i elaboració pròpia.

ha experimentat la població de les Illes Balears en el darrer any que s'ha considerat (de l'1 de gener de 2001 a l'1 de gener de 2002). Aquest percentatge és variable segons les unitats geogràfiques que es tenen en compte, i assoleix el valor màxim a l'illa de Formentera, on el creixement vegetatiu només explica un 2% del creixement de la població. Contràriament, a les illes de Menorca i d'Eivissa el creixement vegetatiu té un protagonisme major i assoleix uns valors lleugerament inferiors al 10%, la qual cosa en bona part també és conseqüència dels processos migratoris recents a què hem fet referència abans. (Vegeu el quadre III-2.)

1.2

ELS COMPONENTS DE LA DINÀMICA DEMOGRÀFICA

En aquest apartat s'analitzen els naixements, la mortalitat i, finalment, les migracions a les Illes Balears.

1.2.1. ELS NAIXEMENTS A LES ILLES BALEARS: ANÀLISI DE LA NATALITAT I DE LA FECUNDITAT

La taxa de natalitat ha experimentat a les Illes Balears un canvi de tendència d'ençà de l'any 1996, canvi que es pot qualificar com de lleugera pujada. Aquest increment, petit quantitativament però significatiu qualitativament, és conseqüència de dos factors: el nombre de naixements de mares estrangeres ha crescut i el contingent demogràfic del *baby boom* ha arribat a l'edat de maternitat/paternitat mitjana.

Quant al primer factor, l'aportació de les dones estrangeres a la natalitat s'ha anat incrementant a les Illes Balears fins assolir, el 2002, unes xifres properes al 18% del total de naixements (17,89%). Aquesta xifra és molt superior a la mitjana nacional que, amb aproximadament un 10% del total dels naixements, també presenta unes xifres més que considerables i ocupa el tercer lloc del rànquing estatal, després dels enclavaments nord-africans de Ceuta i de Melilla. La importància de la xifra de naixements de mares estrangeres a les Illes respon a la intensitat dels fluxos migratoris estrangers a les nostres illes i, en particular, dels fluxos recents, representats per col·lectius amb unes taxes de fecunditat especialment elevades. Així, és necessari parlar de l'increment destacable de l'aportació del col·lectiu de sud-americans a la natalitat de les Illes Balears, que ha passat de significar el 8,4% dels naixements de mares estrangeres, el 1996, al 37,56% de l'any 2002 (dades provisionals). Al contrari, l'aportació dels naixements d'estrangers europeus ha experimentat un descens percentual acusat, en passar del 68,16% del 1996 al 33,21% del 2002.

En qualsevol cas, els naixements de mares estrangeres han passat dels 512, el 1996, als 1.837, el 2002; és a dir, un increment de més del 250%.

L'anàlisi de les dades dels naixements de fills de mares estrangeres mostra un predomini dels de mares de l'Amèrica del Sud (37,56%). A poca distància, se situaria el percentatge de naixements de fills de mares europees (33,21%) i, ja més lluny, el de mares africanes (20,36%). Si analitzem la procedència de les mares per paï-

sos, trobarem que els col·lectius més nombrosos de mares estrangeres són el de marroquines (290 naixements), el d'equatorianes (254) i el de colombianes (165). Hem de destacar dos fets: d'una banda, les equatorianes i les colombianes corresponen a fluxos recents i, per tant, és previsible que els anys propers també presentin un nombre important de naixements; de l'altra, les mares equatorianes són el col·lectiu estranger que més fills ha tingut a les illes de Menorca i d'Eivissa-Formentera. (Vegeu el quadre III-3.)

La importància quantitativa dels naixements en el col·lectiu de mares estrangeres es deu tant a la dimensió dels fluxos immigratoris recents d'un col·lectiu en què és molt significativa la presència de dones joves en edat fèrtil amb pautes de reproducció i de família diferents, que donen lloc a una fecunditat més elevada en aquest

col·lectiu, i especialment entre els contingents de determinades nacionalitats. Finalment, no es poden oblidar altres factors com ara que, des d'un punt de vista pràctic, ser mare/pare d'un fill de nacionalitat espanyola és viscut com un mitjà per aconseguir la nacionalitat o per afavorir obtenir-la i, per tant, com una manera d'aconseguir l'estatus legal de resident.

Pel que fa a l'altre element que s'ha indicat com a factor explicatiu de la pujada de la natalitat a les Illes, només cal insistir en què el contingent més nombrós de l'estructura per edats a les Balears, constituït per aquelles persones que nasqueren durant l'anomenat *baby boom* dels 60 i dels primers anys dels 70, ha arribat als grups d'edat en què és més freqüent la maternitat/paternitat. Aquest fenomen es coneix entre els demògrafs com a *mamy boom* o *papy boom*. Evidentment hi ha una gran

QUADRE III-3. NASCUTS VIUS SEGONS LA NACIONALITAT DE LA MARE: ILLES BALEARS (1996-2002)

	1996	%	1997	1998	1999	2000	2001	2002	%
Nascuts vius a les Illes Balears	7.787	100	8.173	8.305	8.848	9.503	9.858	10.270	100
Mare espanyola	7.275	93,42	7.575	7.589	8.021	8.480	8.466	8.433	82,11
Mare estrangera	512	6,58	598	716	827	1.023	1.392	1.837	17,89
Continent de nacionalitats de les mares estrangeres	512	100	598	716	827	1.023	1.392	1.837	100
Europa	349	68,16	374	436	415	502	537	610	33,21
Àfrica	54	10,55	86	122	193	232	313	374	20,36
Amèrica del Nord	10	1,95	10	5	10	7	14	13	0,71
Amèrica central	27	5,27	25	41	48	32	61	66	3,59
Amèrica del Sud	43	8,40	62	73	103	188	396	690	37,56
Àsia	26	5,08	38	38	56	59	69	80	4,35
Oceania	3	0,59	3	1	2	3	2	4	0,22

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Balear d'Estadística.

diferència entre els dos fenòmens, quant a la potència i a l'extensió, ja que el primer *boom* es caracteritzava per presentar unes taxes de fecunditat total (fills per dona) elevades. En qualsevol cas, convé recordar que actualment l'aportació de les mares espanyoles a la natalitat disminueix (després d'uns anys de creixement, baixa el nombre de fills de mares espanyoles) i, per tant, l'augment en el nombre de nounats a les Illes Balears és conseqüència dels fills de mares estrangeres.

Actualment, l'edat mitjana de les mares en el moment de tenir un fill es troba al voltant dels 30 anys, de manera que es constata un endarreriment del moment de tenir el primer —i, en molts casos, l'únic— fill, i és cada cop més freqüent que es donin casos de maternitat en edats avançades. Això és conseqüència de molts factors: uns processos de formació reglada més llargs, la dificultat d'inserir-se de manera estable en el mercat laboral, la dificultat de fer compatible la carrera professional i la vida familiar, els factors econòmics (salari mitjà baixos, preu de l'habitatge en ascens...), les elevades expectatives per als fills (major necessitat d'inversió per fill), el desig d'obtenir un nivell de vida millor (més despeses de la llar), etc.

Quant a la tendència de la natalitat en el futur, podem plantejar com a hipòtesi que els fluxos immigratoris que s'han donat fa poc temps difícilment es poden mantenir a llarg termini. De fet, tot i que la Seguretat Social registra contínuament rècords de cotitzants, el nombre d'aturats ha augmentat recentment. Per tant, és lògic pensar que el funcionament del mercat de treball no pot assumir de manera indefinida l'allau de nous nadius i que, per

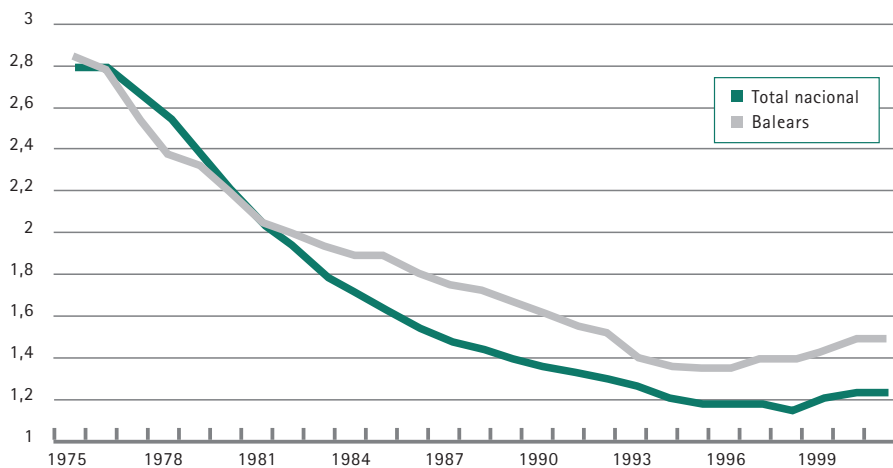
autoregulació, els fluxos han de minvar en intensitat. Així mateix, es pot aventurar que la natalitat tendirà a mantenir-se a curt termini, però en el futur, una vegada que les mares de la generació del *baby boom* superin els grups d'edat en què és més habitual tenir fills —fet que s'afegirà a la contenció de la migració que possiblement tindrà lloc—, la natalitat tendirà a baixar lleugerament, amb un increment percentual del pes de les mares estrangeres en el total dels naixements registrats.

En l'àmbit municipal, les taxes de natalitat més elevades es troben en els municipis de la costa i amb una base econòmica fonamentada en els serveis, i els darrers fluxos migratoris han enfortit, en general, el paper de les capitals insulars i de sector com a receptors de mà d'obra immigrant, la qual cosa demogràficament s'ha reflectit també en un increment de la natalitat en aquests municipis.

Les consideracions anteriors també es constaten en analitzar un dels indicadors més utilitzats quan es parla de la natalitat i del comportament demogràfic reproductiu d'una població: la taxa de fecunditat total o nombre mitjà de fills per dona (índex sintètic de fecunditat). L'evolució d'aquest indicador a l'Estat espanyol ha estat espectacular: ha passat d'estar situat en una posició capdavantera entre els països que constitueixen la Unió Europea (en segon lloc, després d'Irlanda) a ocupar la darrera posició a escala mundial. Així, els més de 2,8 fills per dona de l'any 1975 s'han convertit en poc menys dels 1,2 fills per dona actuals. Les Illes Balears també han experimentat aquest procés de fort descens, però les xifres encara són superiors a la mitjana estatal i se situen a proxi-

Gràfic III-1

Evolució del nombre mitjà de fills per dona. Estat espanyol i Illes Balears (1975-2001)

Font: Elaboració pròpia.

madament en uns 1,4 fills per dona, xifra que coincideix aproximadament amb la mitjana de la Unió Europea que ofereix per al 2001 l'Eurostat (1,47). Aquestes xifres s'allunyen de la taxa de reemplaçament generacional, que se situa actualment, per als països desenvolupats, entorn dels 2,1 fills per dona. Aquesta taxa fa referència al nombre mínim de fills que ha de tenir una dona (o una parella estable, com vulgueu) per assegurar la continuïtat numèrica del grup demogràfic. (Vegeu el gràfic III-1.)

1.2.2. LA MORTALITAT

Actualment es registren a les Illes Balears unes 7.000 defuncions anuals: 6.927 l'any 2001, i 7.002 (dades provisionals) el 2002. La tendència és d'un suau creixement, atesos els processos d'acumulació

d'efectius en els grups de més edat. La taxa bruta de mortalitat a les Illes Balears fou d'un 8,27 per mil l'any 2001, inferior a les taxes que l'Institut Nacional d'Estadística (INE) ofereix com a provisionals per a l'Estat espanyol. A les Balears hi ha unes diferències significatives entre les illes, fruit bàsicament de les distintes estructures de la població per edats que presenten (més envellida a Mallorca, més jove a Eivissa-Formentera).

En primer lloc cal destacar que un dels factors més significatius de l'evolució demogràfica actual de les Illes Balears i en general de tots els països és que augmenta l'esperança de vida o, dit d'una altra manera, que es prolonga la vida mitjana de les persones. Això té com a conseqüència l'acumulació d'efectius en els grups de més edat i una tendència simultània a l'envelliment estructural de la

població. L'envelliment estructural, que podem definir com l'increment de l'edat mitjana de la població i que és causat per la prolongació de la vida mitjana dels habitants de les Illes, és compensat, no obstant això, pels fluxos immigratoris recents, que donen lloc, en realitat, a un rejuveniment global de la població de l'arxipèlag, fins al punt que les Balears se situen com la quarta comunitat menys envellida de l'Estat, ja que poc menys del 14% de la població té més de 65 anys.

En qualsevol cas, l'acumulació d'efectius de la tercera edat constitueix un fenomen creixent, independentment que alguns indicadors indiquin un rejuveniment de la població. Aquest fet, afegit a les característiques especials del col·lectiu quant a la demanda de recursos assistencials, fa que la tercera edat i en especial la població sobreenvellida (75 o més anys) sigui un col·lectiu que s'ha de tenir en compte en qualsevol anàlisi demogràfica a causa de

la transcendència que té a l'hora de planificar els serveis públics i atès l'elevat cost que significa per persona i per any per a les administracions públiques i per a les economies familiars.

L'increment de la longevitat presenta una evolució similar a l'Estat espanyol i a les Illes Balears. Així, entre 1975 i els darrers anys 90, l'esperança de vida ha crescut aproximadament 5 anys, segons els càlculs de l'Institut Nacional d'Estadística i de l'Institut Balear d'Estadística (les diferències metodològiques fan que la longevitat de les Illes Balears sigui més elevada en els càlculs autonòmics). Un altre factor important quan s'analitza la longevitat és la major esperança de vida de les dones. Les darreres dades per a les Balears (1999) mostren una diferència de gairebé 7 anys entre l'esperança de vida de les dones (82,1) i la dels homes (75,4). Els factors que expliquen aquest fenomen cal cercar-los bàsicament en un component biolò-

QUADRE III-4. ESPERANÇA DE VIDA EN NÉIXER (1997-1999)

	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera
Total				
1997	78,46	78,44	79,16	78,10
1998	78,50	78,39	79,25	78,66
1999	78,57	78,48	79,34	78,60
Homes				
1997	74,99	74,90	76,39	74,49
1998	75,04	74,78	76,60	75,78
1999	75,12	74,96	76,43	75,34
Dones				
1997	82,03	82,03	81,90	82,07
1998	82,06	82,09	81,85	81,82
1999	82,12	82,08	82,21	82,19

Font: IBAE.

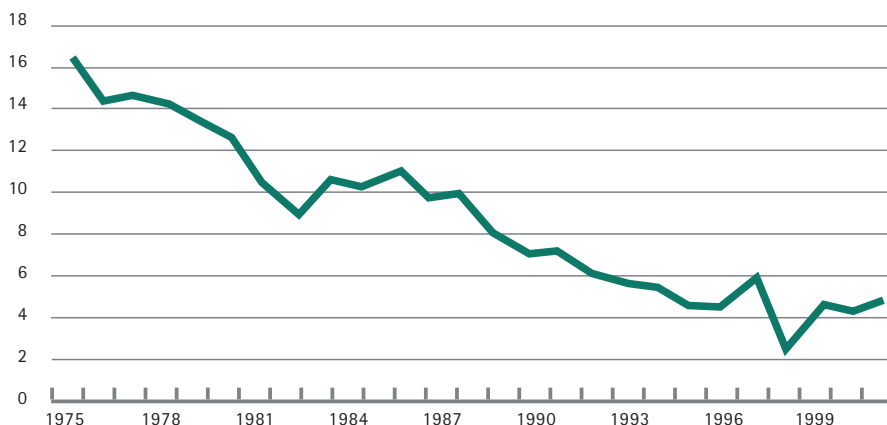
gic, però també en determinats components i hàbits de risc que fan que augmentin les defuncions entre els joves del sexe masculí. (Vegeu el quadre III-4.)

Un segon element important que hem de destacar en aquest apartat és el descens de les taxes de mortalitat infantil. De fet, ens trobam en l'actualitat davant d'unes taxes que han assolit gairebé el límit tècnic de descens. Els avenços en la ciència mèdica, els sistemes de diagnòstic i d'intervenció prenatal, uns hàbits més saludables durant l'embaràs per part de les mares i la major atenció sanitària durant el procés, així com la possibilitat d'interrompre les gestacions dels fetus amb problemes, determinen que el nombre d'infants morts gairebé només inclogui aquells que presenten algun tipus d'anomalia genètica o metabòlica o alguna altra alteració que faci inviable a curt termini la vida d'a-

quests nadons. La xifra actual de mortalitat infantil es troba, tant a l'Estat espanyol com a les Illes, entorn dels 3,5 difunts de menys d'un any per cada 1.000 que n'han nascut de vius. El descens d'aquesta taxa ha estat espectacular, ja que en vint anys la mortalitat infantil s'ha reduït fins a suposar menys de la tercera part dels que es registren en el començament de la sèrie. Aquest descens és més acusat si analitzam el procés d'ençà de la fi del franquisme (1975), quan la mortalitat infantil presentava uns valors de gairebé el 19 per mil a l'Estat espanyol i de gairebé el 16,5 per mil a les Illes Balears. (Vegeu el gràfic III-2.)

Així, també hem de reflexionar sobre les diferències que s'han constatat en les defuncions quant a l'edat i al sexe. Les probabilitats de morir vénen condicionades pels dos factors demogràfics bàsics

Gràfic III-2
**Evolució de les taxes de mortalitat infantil
per cada 1.000 nascuts: Illes Balears (1975-2000)**

Font: Elaboració pròpia.

que hem esmentat: l'edat i el sexe. El primer factor és més obvi: a mesura que augmenta l'edat de les persones augmenta també la probabilitat de morir (n'és una excepció el primer any de vida, en què es produeixen les defuncions dels nascuts amb disfuncions que no en permeten la viabilitat). L'evolució no és, però, constant. Hi ha fites que marquen punts d'inflexió importants. La primera inflexió important es produeix amb la motorització, és a dir, comença en el moment que s'arriba a l'edat legal de conduir ciclomotors (14 anys), continua i s'agreuja amb la capacitat legal de conduir motocicletes de fins a 125 centímetres cúbics (16 anys), i arriba al paroxisme amb la capacitat legal de conduir cotxes i motocicletes de major cilindrada (18 anys). La motorització és un factor de defuncions molt important entre els joves de sexe masculí. Aquest és l'origen d'una gran quantitat d'anys potencials de vida perduts i també un dels orígens de la diferència entre les defuncions d'homes i de dones. També s'han d'esmentar com a grups de factors que provoquen defuncions entre la població jove i que afecten sobretot —però no exclusivament— el sexe masculí les sobredosis, els accidents en els esports de risc, i la sida i les patologies que se'n deriven, tot i que els tractaments retrovirals recents han minvat i pràcticament eradicat la incidència d'aquest darrer factor. Així, entre els 15 i els 34 anys, segons les dades del 2002, moren més de 4 homes per cada dona que mor, i s'assoleix la diferència major entre els intervals considerats.

Un altre punt d'inflexió es produeix entorn dels 50 anys, moment en què molts homes pateixen problemes cardíacs

que els provoquen la mort. Finalment, a partir dels 65 anys la mortalitat s'igualava fins i tot, per primer cop, moren algunes dones més que homes, com a resultat de la sobremortalitat masculina que s'experimenta en els grups d'edat anteriors.

Com a causes de defunció, destaquen amb una gran diferència les malalties del sistema circulatori i els tumors com els factors que causaren més del 60% de les defuncions que es produïren durant l'any 2001, amb la qual cosa se segueix la pauta general de l'Estat i dels països de l'entorn. Per sexes destaca que les defuncions per tumors superen les malalties del sistema circulatori com a causes de mort en el cas dels homes, mentre que les malalties del sistema circulatori causen el doble de defuncions que els tumors en el cas de les dones. Així mateix, cal destacar que incideixen més en els homes les defuncions per causa de malalties del sistema respiratori (420 defuncions d'homes, enfront de les 267 de dones), i també són més rellevants en el cas dels homes les causes externes de mortalitat (241 defuncions d'homes i 80 de dones).

1.2.3. LES MIGRACIONS

Per adonar-nos de la importància dels fenòmens migratoris a les Illes Balears, n'hi ha prou amb analitzar la població segons el lloc de naixement. Així, segons les dades del padró del 2001, aproximadament el 38% de la població ha nascut fora de les Illes; un 27,42%, en una altra comunitat autònoma, i un 10,46%, a l'estranger.

Hi ha unes diferències importants entre les illes. Així, mentre que Menorca és l'illa

**QUADRE III-5. POBLACIÓ SEGONS EL LLOC DE NAIXEMENT, PER ILLES
(PADRÓ DE L'1 DE GENER DE 2001)**

Lloc de naixement	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Valors absoluts					
Total	878.627	702.122	75.296	94.334	6.875
Balears	545.739	442.193	52.242	47.931	3.373
Altres CA	240.955	188.279	17.838	32.994	1.844
Estranger	91.933	71.650	5.216	13.409	1.658
Valors relatius					
Total	100	100	100	100	100
Balears	62,11	62,98	69,38	50,81	49,06
Altres CA	27,42	26,82	23,69	34,98	26,82
Estranger	10,46	10,20	6,93	14,21	24,12

Font: IBAE.

menys afectada pels fluxos immigratoris i gairebé el 70% de la població hi ha nascut, a l'altre extrem trobam Eivissa i Formentera, que tenen entorn d'un 50% de població forana. L'illa d'Eivissa destaca quant a la població que prové d'altres comunitats autònomes (CA), mentre que Formentera presenta un percentatge espectacular —de més del 24%— de població estrangera. (Vegeu el quadre III-5.)

Si comparem les dades padronals de 1996 amb les de 2001 quant al lloc de naixement, podem afirmar que:

- Hi ha una heterogeneïtat major de la població. L'any 2001 hi ha 16 nacionalitats que no apareixien el 1996.
- La població nascuda fora de les Illes significa un 37,9% del total (27,4 a altres comunitats autònomes i la resta —entorn del 10,5%— a l'estranger), és a dir, gairebé el 40% de la població és

forana de naixement, i aquí no es tenen en compte les segones generacions.

- El col·lectiu dels forans ha augmentat un 35,68% durant l'interval considerat, cosa que ens dona una idea de la proporció del corrent immigratori recent.
- El creixement relatiu és major entre els nascuts a països estrangers. El creixement és 4 cops major que el que es dona entre els nascuts a altres comunitats autònomes. Així, mentre el col·lectiu de nascuts a altres comunitats autònomes ha crescut un 20,91% en el període 1996-2001, l'augment dels estrangers ha estat en aquest mateix període del 99,63%.

Entre les persones que han nascut a altres comunitats autònomes, els andalusos continuen essent el col·lectiu més important: 93.153 residents l'any 2001, i un 38,66% del total. Pel que fa als estran-

gers, el 22,53% té la nacionalitat espanyola. Segons el continent de naixement, els qui procedeixen de l'Àfrica i de l'Amèrica del Sud són els residents que han experimentat un augment més destacat en el període 1996-2001. Aquest fet, com ja hem esmentat, té una repercussió important en el moviment natural de població, atès que aquests col·lectius tenen uns models de fecunditat diferents (major fecunditat) i contribueixen a augmentar el nombre d'infants que neixen cada any. Així mateix, cal destacar un increment dels matrimonis entre les persones de nacionalitat espanyola i les de nacionalitat estrangera.

Si analitzam les dades del padró del 2001 segons el lloc de naixement a l'estranger, els nascuts a Europa continuen essent els residents que tenen una presència major (57,62%), i destaca com a fenomen recent

l'augment de les persones que provenen de països no comunitaris (4.904). Els qui procedeixen de la Unió Europea suposen pràcticament el 50% de la població nascuda a l'estranger. D'altra banda, en els darrers tres anys de què es disposa informació desagregada (1999-2001), ha augmentat la població nascuda a l'Amèrica del Sud i a l'Àfrica, amb uns increments relatius superiors als de les poblacions europees. (Vegeu el quadre III-6.)

Els països de naixement amb una presència major l'any 2001 són Alemanya (19.401), el Regne Unit (11.845), el Marroc (8.611), França (7.136), l'Argentina (6.415), Colòmbia (2.928) i l'Equador (2.919), seguits d'Itàlia, els Països Baixos i Cuba. Les dades, encara provisionals, del cens del 2001 donen per a les poblacions extracomunitàries un resultat molt superior al del padró de l'any 2001.

**QUADRE III-6. ESTRANGERS RESIDENTS A LES ILLES BALEARS
PER CONTINENT DE NACIONALITAT (1991-2001)**

Continents de procedència	1991	1996	1999	2000	2001
Total d'estrangers	16.912	31.973	45.054	54.759	73.883
Total d'Europa	12.900	24.230	34.055	39.575	47.143
Unió Europea	12.321	22.799	32.015	34.868	43.411
Resta d'Europa	579	1.431	2.040	4.707	3.732
Àfrica	922	2.968	4.600	6.690	10.426
Total d'Amèrica	2.428	3.615	4.716	6.467	13.754
Amèrica del Nord	566	726	821	883	1.013
Amèrica central	145	642	1.003	1.365	1.854
Amèrica del Sud	1.717	2.247	2.892	4.219	10.887
Àsia	553	1.084	1.605	1.933	2.449
Oceania	48	76	78	94	111
Apàtrides	61	0	0	0	0

Font: IBAE.

Les estadístiques de migracions (variacions residencials) ens indiquen que l'any 1996 comença un procés d'enfortiment dels corrents immigratoris, que prenen una intensitat major a partir de 1998. Això no obstant, en el cas dels immigrants espanyols d'altres comunitats autònomes, l'any 2001 es detecta un descens en el nombre d'entrades, mentre que, pel que fa al col·lectiu d'estrangers, d'ençà del 1996 els augments són superiors als d'espanyols.

1.3

L'ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ

L'anàlisi per edats i per sexes de les estructures relatives al 2002 ens mostra els impactes, els efectes i/o les conseqüències que han tingut sobre la població els esdeveniments econòmics i socials principals que han tingut lloc a les Illes Balears. Com ja s'ha esmentat, des de la perspectiva geodemogràfica els fluxos immigratoris han esdevingut un dels factors més influents que han fet canviar les pautes, les tendències i les característiques de les estructures de la població illenca. Aquests nous trets representen una certa ruptura amb les tendències de les dècades dels 60, 70 i 80 provocades pels canvis en el domini de la parella i en l'aparellament, en la seva actitud enfront de la natalitat i de la fecunditat, en les seqüeles de l'envelliment de la població i en la intensificació de la immigració. Tots els factors esmentats tenen efectes decisius sobre l'estructura de la població,

però tenen un pes diferent en els distints trams de la piràmide de població de les Illes Balears l'any 2002.

L'augment dels nounats des del 1997 implica un eixamplament feble de la base de la piràmide. Així mateix, l'aportació de joves de menys de 15 anys a través dels processos de reunificació familiar lligats a la immigració fa augmentar el pes dels joves, que superen els 140.000 i representen el 15,69 per cent de la població total. Aquest ressorgiment de la població jove representa un canvi important de les tendències que es donen des dels anys 80 i que n'impliquen una disminució progressiva tant del pes com del nombre absolut. Aquest fet implica i/o implicarà conseqüències que afecten bàsicament les demandes de serveis relatives als sectors de l'educació i de la salut pública.

D'altra banda, l'esmentada mobilitat humana cap a les Illes ha convertit la comunitat balear en un territori en què les persones adultes (15-64 anys) representen gairebé el 70 per cent del total de la població. És el resultat d'afegir un contingent important de nous nadius a la ja important generació del *baby boom*, que el 2002 es troba en el grup d'edat entre els 27 i els 39 anys. L'arribada de fluxos importants d'immigrants adults d'edats joves, entre els 25 i els 45 anys, dona lloc a una forma piramidal en què s'observa un bombament en els paràmetres dels grups d'edat esmentats. D'aquesta manera els adults joves (15-39 anys) representen el 40,60 per cent de la població total i en gran part són la resposta immigratòria a l'efecte crida a l'entorn de la demanda de mà d'obra dels sectors de la cons-

trucció, de l'hoteleria i d'altres activitats turístiques. Per una altra part, els percentatges d'adults d'edat madura (40-64 anys), amb un pes del 29,44 per cent, s'han alenit i fins i tot han disminuït a conseqüència de l'augment important dels adults joves.

Les circumstàncies esmentades també han incidit en el fet que s'ha reduït el pes de la gent gran (de 65 anys o més), que, tot i augmentar el nombre absolut, redueixen el percentatge fins a un 14,27 per cent del total de la població balear. Aquesta és una altra de les conseqüències dels fluxos migratoris, que canvien —almenys de manera temporal— l'avanç progressiu de l'envelliment de la població balear. L'augment dels joves i de la població adulta fa menys palès, amb una regressió del seu pes relatiu, el creixement constant del nombre de gent gran. El nombre de persones de 65 anys o més augmenta de manera creixent des de finals dels anys 80 i, molt especialment, en els 90, la qual cosa s'intensifica perquè en aquest moment coincideixen dos fets: la població autòctona pre-turística assolix unes edats elevades i, alhora, arriben els integrants de les primeres onades d'immigrants que procedeixen de diferents indrets de la península espanyola, els quals tenen també edats elevades. El 2002 la població de 65 anys o més és al voltant de les 130.877 persones.

L'augment de l'envelliment de la població balear s'ha de relacionar amb el decreixement del nombre de persones de menys de 15 anys —a causa que els naixements disminueixen fins l'any 1996— i, a la vegada, amb l'augment del nombre de persones de 65 anys o més —a causa que l'esperança de vida s'allarga de manera

progressiva—. Aquest darrer element incideix també en una presència cada vegada més significativa dels «més vells dels vells», grup que comprèn les persones de 75 anys o més, i que l'any 2002 representa el 6,56 per cent del total de la població, de manera que s'assoleixen percentatges que superen els que registren Espanya i, fins i tot, la Unió Europea.

A més, l'envelliment de la població presenta desequilibris entre els sexes, i la feminització progressiva és un dels altres trets característics de la situació geodemogràfica de les Balears. El pes del col·lectiu de les dones de 65 anys o més augmenta a mesura que avança l'edat. El 2002 la proporció de dones de 65 anys o més es troba al voltant del 57,5 per cent, mentre que en els grups d'edat de 75 anys o més aquest percentatge incrementa fins a superar el 62 per cent. És el resultat del sobreenvelliment femení.

D'altra banda, les Illes Balears presenten una distribució territorial de l'envelliment desigual, ja que aquesta localització en part és conseqüència dels impactes de la natalitat i de la mortalitat, d'un costat, i dels moviments migratoris, de l'altre. Són factors que incidiren bàsicament en els espais rurals durant els anys 50 i 60 del segle XX. Per aquesta circumstància, els municipis que patiran les conseqüències de l'eixida rural són els que registren els majors graus d'envelliment. Una part important de la Mallorca interior és la que presenta uns nivells d'envelliment majors, que, a 25 municipis, superen el 20 per cent de la població, índexs que en general són prou inferiors a Menorca i a les Pitiüses, tret del municipi de Sant Joan de Labritja, a Eivissa.

1.4

LA FAMÍLIA A LES BALEARS

Segons el cens de població, d'habitatges i d'edificis de l'any 2001, les llars a les Balears són 308.625, de les quals 249.318 corresponen a Mallorca; 26.110, a Menorca, i 33.197, a Eivissa i a Formentera. La grandària mitjana de la llar s'ha continuat reduint a conseqüència que la natalitat ha disminuït, i se situa en 2,72 membres, per sota de la mitjana d'Espanya, que és de 2,83.

Pel que fa a la tipologia de les llars, segons l'enquesta de població activa (EPA)¹ del segon trimestre de 2002, les Balears, per comparació a Espanya, destaquen per una presència menor de les parelles amb fills (un 48,4%, mentre que la mitjana a Espanya és del 51,7%) i, en canvi, per una importància relativa major de les llars unipersonals (un 18,3%, mentre que a Espanya són un 14,8%).² Aquesta diferència és deguda, com s'explicarà a continuació, a l'especificitat en les pautes d'emancipació dels joves a les Illes. Els altres tipus de llars presenten unes proporcions semblants a les del conjunt de l'Estat; així, les parelles sense fills representen un 20,6% i les llars monoparentals continuen augmentant la presència amb un 9,3%. (Vegeu el quadre III-7.)

QUADRE III-7. DISTRIBUCIÓ DE LES LLARS PER TIPUS (2002)

	Balears	Espanya
Llars unipersonals	18,3	14,8
Llars sense nucli	3,1	3,4
Parella sense fills	20,6	19,7
Parella amb fills	48,4	51,7
Família monoparental	9,3	10,0
Llars de 2 nuclis o més	0,4	0,4
Total	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'EPA de 2002 (2n trim.).

1.4.1. ELS JOVES I LA FORMACIÓ DE LES LLARS

Els joves a Balears s'emancipen més aviat que al conjunt d'Espanya, de manera que la taxa d'emancipació entre els 16 i els 34 anys, l'any 2002, és d'un 41,8%, mentre que la mitjana estatal se situa en el 31,7%. El factor principal que explica aquesta diferència és que els joves (homes i dones) entren de manera primerenca en el mercat de treball i molt sovint abandonen els estudis sense haver acabat l'ensenyament obligatori.

Però el fet que la taxa d'emancipació sigui major no implica que la formació de noves famílies s'avanci substancialment, i molt menys que s'observin unes diferències marcades en les pautes de reproducció. De

1. L'anàlisi de la família a les Balears l'any 2002 es basa en l'enquesta de població activa, l'única font (a més de l'enquesta continua de pressuposts familiars) estadística regular i disponible fins que es pugui disposar de les dades del cens del 2001 que permet analitzar la tipologia de les llars.

2. Les dades del cens de població del 2001 fixen les llars unipersonals en un 24,9% a les Balears i en un 20,7% a Espanya. És a dir, hi ha una divergència considerable entre ambdues fonts. Tot i això, s'utilitza el cens per comparar entre les illes.

fet, entre els 16 i els 34 anys hi ha més parelles amb fills a Espanya (un 47,1%) que a les Balears (un 41,1%). En canvi, aquesta major emancipació sobretot es tradueix en què hi ha més presència de llars unipersonals i sense nucli dels joves, que són un 19,3% i un 6,2% respectivament, mentre que a Espanya aquestes proporcions són del 14,4% i el 5,5% respectivament.

El matrimoni i per tant la formació d'una nova família continua essent la fórmula majoritària d'accedir a la independència, però s'ha retardat de manera significativa l'edat a què es casen els joves, i sobretot, en el cas de les dones. El 1997 els matrimonis de dones menors de 25 anys representaven un 35,1%, i cinc anys després no arriben al 25%. L'edat mitjana amb què s'arriba al primer matrimoni³ se situa, l'any 2000, prop dels 30 anys en el cas dels homes (29,9), i en els 27,5 en les dones. On es casen més tard és a Eivissa i a Formentera, amb una mitjana de 29,1 anys pel fa als homes i a les dones, mentre que en l'altre extrem se situa Menorca, que és on es casen més joves (28,2 anys), tot i que la pauta de nupcialitat és força homògena.

El matrimoni catòlic és el majoritari, amb un 62,7%, però a poc a poc augmenta el pes del matrimoni civil o per altres ritus, que ha passat del 32,1% al 37,3% en cinc anys (del 1997 al 2001). El matrimoni no catòlic destaca a Menorca, on l'any 2001 representa un 43,5% dels matrimonis, i en especial a Maó, on arriba a un 46,7%. Per contra, la incidència menor d'aquestes

fórmules es troba a la part forana de Mallorca, on tot just arriba al 33%.

Pel que fa a les separacions i als divorcis, n'ha continuat augmentat la presència (1.699 separacions i 1.235 divorcis el 1998) i, amb relació a aquest procés, també han augmentat els matrimonis en què almenys un dels components de la parella ha tingut experiències matrimonials prèvies. No es disposa de dades sobre els altres tipus de família, com ara les parelles de fet o la cohabitació, però un indicador significatiu de les formes alternatives de constituir nuclis familiars és el nombre important de fills nascuts de mares no casades, que l'any 2001 comprèn el 28,5% dels naixements⁴ i ha augmentat nou punts en només cinc anys. (Vegeu el gràfic III-3)

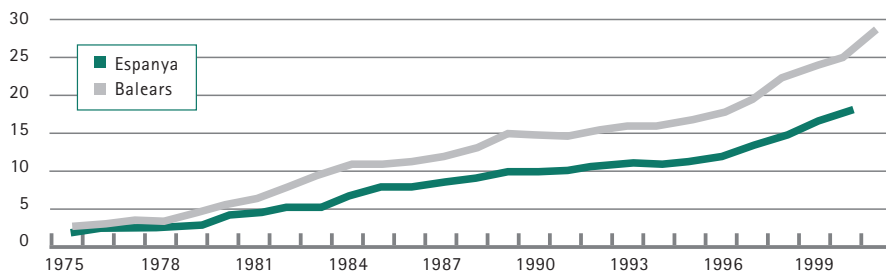
Hi ha diferències notables entre les illes. A Eivissa i a Formentera és on aquest fenomen té més incidència, de manera que un 35,3% dels fills que varen néixer el 2001 varen ser de dones no casades; en canvi, a Menorca varen representar un 26,4%. Però, a més, s'ha de fer notar que, així com a Mallorca i a Menorca hi ha unes diferències marcades quant a les pautes de formació de famílies entre la capital i la resta de l'illa —on tenen més presència les fórmules més tradicionals—, a Eivissa i a Formentera no s'observa aquest fet. El pes dels fills de mares no casades a la vila d'Eivissa representa una proporció idèntica a la resta de l'illa, però entre Palma o Maó i la resta de Mallorca i Menorca hi ha fins a cinc punts de diferència.

3. L'edat mitjana amb què s'arriba al matrimoni en general és per a les Balears de 32,57 anys en els homes i de 28,99 anys en les dones.

4. La mateixa proporció que a l'Europa dels Quinze per al 2001.

Gràfic III-3

Percentatge de naixements de fills de dones no casades (1975-2001)

Font: Elaboració pròpia.

En qualsevol cas, com que els naixements majoritàriament es registren en el marc matrimonial, es pot parlar d'una tendència a perdre potencial fecund a causa que es retarda l'edat de contreure matrimoni. L'edat mitjana de la mare en el moment de néixer el primer fill és de 28,30 anys, la qual cosa representa que un col·lectiu important té el primer fill quan s'ha superat els trenta anys, i això, òbviament, condiciona la descendència final.

sones soles s'afegeixen les llars formades per matrimonis sense fills (un 39,2%), es poden dimensionar les problemàtiques d'atenció sociosanitària d'aquest col·lectiu, una de les necessitats creixents i més peremptòries amb què es troba la política social ara mateix. (Vegeu el quadre III-8.)

La informació del cens de població del 2001 permet conèixer les diferències entre les illes pel que fa a l'índex de soli-

1.4.2. LES FORMES DE CONVIVÈNCIA DE LA GENT GRAN

Les persones de 65 anys o més majoritàriament viuen en llars formades només per gent gran (55,8%). L'envelliment progressiu de la població fa que augmenti el nombre de llars unipersonals de gent gran, tot i que les proporcions són encara força baixes a Espanya per comparació a la Unió Europea (un 16% i un 32% respectivament el 1995); a les Balears les llars de persones grans soles —de 65 anys o més— són un 20,8%, segons l'enquesta de població activa del 2002. Si a les per-

QUADRE III-8. DISTRIBUCIÓ DE LA GENT GRAN SEGONS ELS TIPUS DE FAMÍLIES (2002)

	Balears
Llars unipersonals	20,8
Llars sense nucli	4,2
Parella sense fills	39,2
Parella amb fills	27,0
Família monoparental	8,4
Llars de 2 nuclis o més	0,4
Total	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'EPA de 2002 (2n trim.).

tud de la gent gran, i permet esbrinar alguns trets de la seva evolució. L'índex de solitud se situa segons aquesta font en un 22,7% a les Balears (amb dos punts de diferència respecte de l'enquesta de població activa del 2002) en el cas dels 65 anys o més anys, i en un 29,5% quan ens referim a les persones de 75 anys o més. Però el més interessant és que Eivissa (i Formentera) continua presentant unes pautes de convivència de la gent gran diferenciades; la gent gran viu sola en unes proporcions inferiors a la resta d'illes, de manera que l'índex de solitud convivencial als 75 anys o més és d'un 22% a Eivissa, mentre que a Mallorca i a Menorca supera el 30%. A Formentera la diferència és molt més gran, ja que només un 10,5% de les persones de la quarta edat declaren que viuen soles a la llar.⁵ (Vegeu el quadre III-9.)

QUADRE III-9. ÍNDEX DE SOLITUD CONVIVENCIAL DE LA GENT GRAN (2001)		
Índex de solitud		
	65 anys o més	75 anys o més
Balears	22,7	29,5
Mallorca	23,2	30,2
Palma	22,7	28,8
Menorca	23,0	30,6
Eivissa	18,0	22,5
Formentera	10,1	10,5

Font: Cens de 2001 (dades provisionals INE-IBAE).

1.4.3. LA FAMÍLIA I L'OCUPACIÓ

Les Balears continuen essent la comunitat autònoma capdavantera pel que fa a les taxes d'ocupació dels membres de la llar. Quant a l'ocupació del cònjuge, la mitjana espanyola és del 45,1%, i a les Balears aquest percentatge arriba a un 59,1% (Catalunya ocupa el segon lloc, amb el 53,4%), mentre que la taxa d'ocupació dels fills és a la nostra comunitat del 61,7%, i a Espanya és del 52,9%. En general es pot constatar un cop més que les comunitats autònomes —i en primer lloc les Balears— que es caracteritzen per la múltiple ocupació a la llar tenen en comú una renda familiar disponible elevada i un dinamisme econòmic i poblacional⁶ notable, però són diferents en un aspecte cabdal: la caracterització sociolaboral de les famílies com a conseqüència del grau de qualificació de la població i de les seves pautes laborals.

Les Balears són la comunitat on es troben més famílies (26,1%) en què treballen diversos membres en posicions similars però d'escassa qualificació —qualificats i no qualificats—; aquest tipus de família s'anomena *interdependent*⁷ per destacar que les seves estratègies laborals s'orienten a la suma de salaris en la llar i que tenen una baixa relació de renda/temps de treball. És un tipus de família característic de les zones especialitzades en els serveis i amb un mercat de treball obert que no requereix una

5. Vegeu el comentari sobre aquest tret estructural amb les dades del padró del 1996 en el capítol corresponent de la *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears 2001*, pag 460.

6. De bell nou s'ha de recordar que les Balears són la comunitat on més ha crescut la població en el darrer període intercensal (1991-2001), un 18,7%.

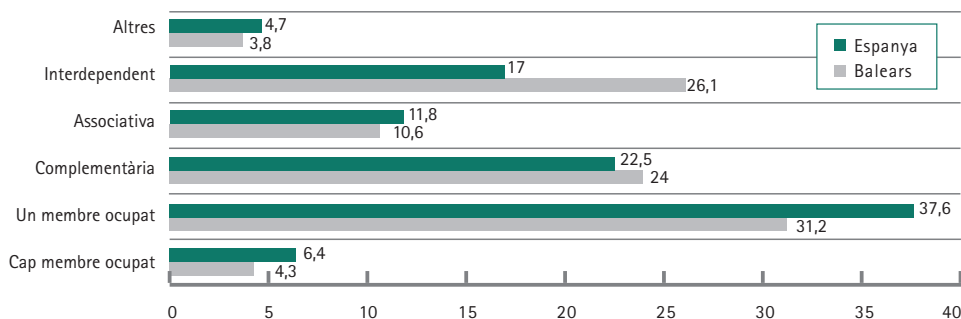
7. Vegeu el desenvolupament d'aquesta tipologia familiar a M. A. Carbonero Gamundí (1997), *Estrategias laborales de las familias en España*, Madrid, CES.

qualificació basada en credencials formatives ni tampoc gaire experiència, i també on l'abandonament primerenc dels estudis per part dels fills és un element clau per a la reproducció d'aquest model.

En l'extrem contrari, les Balears són una de les comunitats on el pes de les famílies amb diversos membres ocupats en posicions similars d'experts i semiexperts (famílies *associatives*) és més baixa: tot just arriba al 10% (al costat de les Canàries, Extremadura i Andalusia).

Les famílies heterogàmiques en què les posicions sociolaborals dels ocupats són diferents han augmentat el pes en els últims anys a mesura que es generalitza la incorporació de la dona en el mercat de treball i en posicions més qualificades, però les Balears, precisament, són l'única comunitat on es dona la circumstància que tenen la taxa d'ocupació femenina major d'Espanya i al mateix temps no hi destaca la proporció d'aquest tipus de família. (Vegeu el gràfic III-4.)

Gràfic III-4
Tipologia de les famílies en relació amb l'ocupació (2002)

Font: Elaboració pròpia.

2

SALUT I SERVEIS SANITARIS

RESUM

L'any 2002 el patró de la mortalitat ha seguit la tendència dels anys anteriors: les malalties cardiovasculars segueixen essent les causes principals de mort a les Illes encara que la tendència és cap a la reducció, especialment perquè disminueixen les morts per accident cerebrovascular. La mortalitat per tumors, la segona causa de mort, s'estabilitza. La tendència és favorable quant a la incidència de la sida, encara que les Illes Balears presenten una de les taxes més altes de l'Estat.

Pel que fa als serveis sanitaris públics ha estat un any de grans canvis ja que el 2002 ha estat el primer any que s'han assumit les competències en assistència sanitària. La Conselleria, per tal d'assumir-les, s'ha hagut de reformar i s'han creat noves direccions i serveis. S'han rebut les competències sobre la xarxa hospitalària, d'atenció primària i d'emergències, de l'Insalud, que té set mil treballadors. Aquests recursos, a més del Complex Hospitalari de Mallorca, formen el Servei de Salut de les Illes Balears (Ib-salut).

Per l'acord de finançament autonòmic es reberen 619 milions d'euros per a l'any 2002, però la despesa ha estat de 660,3 milions d'euros (6,7% més del que estava finançat), la qual, afegida a la despesa de la Conselleria de Salut (29,65 milions d'euros), significa 689,95 milions d'euros (un 16,3% més de despesa que l'any anterior). La despesa farmacèutica, que representa el 19,64% de la despesa sanitària pública, ha augmentat de manera important (un 13,96% per habitant protegit), en la línia de l'increment que s'ha produït a la resta d'Espanya.

Quant als serveis concrets, hi ha quatre grans fites que s'han de destacar. En primer lloc, l'Hospital de Son Llàtzer ha entrat en servei, i ha acabat l'any amb un gran rendiment, la qual cosa ha pal·liat, en part, el dèficit de recursos de l'atenció especialitzada aguda general i complexa a Mallorca.

També s'han fet grans passes per completar la reforma de salut mental, amb més recursos d'aguts i d'extrahospitalaris, i han seguit a bon ritme les obres del psiquiàtric de Palma.

Finalment, la darrera gran millora ha permès comptar amb un transport sanitari més modern i ben equipat. A més a més de tot allò que s'ha esmentat, s'han augmentat de manera significativa les plantilles en l'atenció primària, i s'ha seguit reformant i informatitzant centres de salut. També s'ha continuat amb els processos per reformar l'Hospital Son Dureta, per construir l'hospital d'Inca, el de Formentera i el futur hospital de Menorca.

2.1

PANORAMA DE SALUT

Aquest apartat es divideix en sis subapartats que tracten els temes de la mortalitat, la morbiditat, els accidents, la sida, les interrupcions voluntàries de l'embaràs (IVE) i les malalties de declaració obligatòria.

2.1.1. LA MORTALITAT

Segons les dades provisionals de l'any 2002 de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), el nombre de defuncions ha estat de 7.768, la qual cosa suposa un augment de 38 morts respecte de l'any 2001. I segons les dades del 2001 de l'Institut Balear d'Estadística (IBAE), el nombre de defuncions és de 6.927, xifra que ha disminuït respecte de la de l'any 2000 en 382.

La taxa bruta de mortalitat, segons les dades de l'Institut Balear d'Estadística, ha passat de 9,05 per mil habitants l'any 2000 a 8,46 l'any 2001, mentre que segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística ha passat de 9,26 a 9,54. (Vegeu el quadre III-10.)

Per illes, durant l'any 2001 Mallorca és l'illa que té la taxa més alta (8,93), seguida de Menorca (7,31) i d'Eivissa-Formentera (6,28). En comparar aquestes dades s'ha

QUADRE III-10. TAXES BRUTES DE MORTALITAT PER 100.000 HABITANTS (1999-2001)

	1999	2000	2001
IBAE: Balears	9,27	9,05	8,46
INE: Balears	9,64	9,26	9,54
INE: Espanya	9,37	9,03	8,91

Font: INE, IBAE.

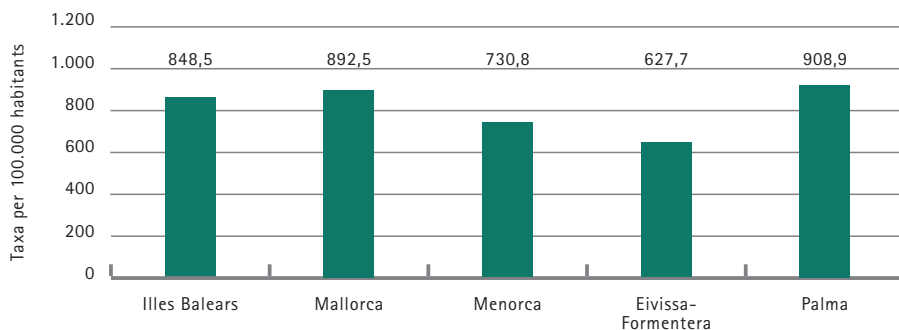
de tenir en compte que Eivissa i Formentera tenen un índex d'envelliment inferior a la resta. Per sexes, les taxes sempre són superiors en el cas dels homes (9,07) que en el de les dones (7,92). (Vegeu el gràfic III-5.)

Pel que fa a la comparació de les taxes brutes de les distintes comunitats autònomes, en ordre creixent, l'any 2001 les Balears ocupen el setè lloc, mentre que l'any 2000 ocupaven l'onzè. (Vegeu el gràfic III-6.)

Si comparem les dades de les Balears i de tot Espanya, segons el Centre Nacional d'Epidemiologia, les taxes de les Balears ajustades per edat a la població europea de l'any 2000, tant en els homes (8,99) com en les dones (5,02), són superiors a les d'Espanya (8,20 i 4,54).

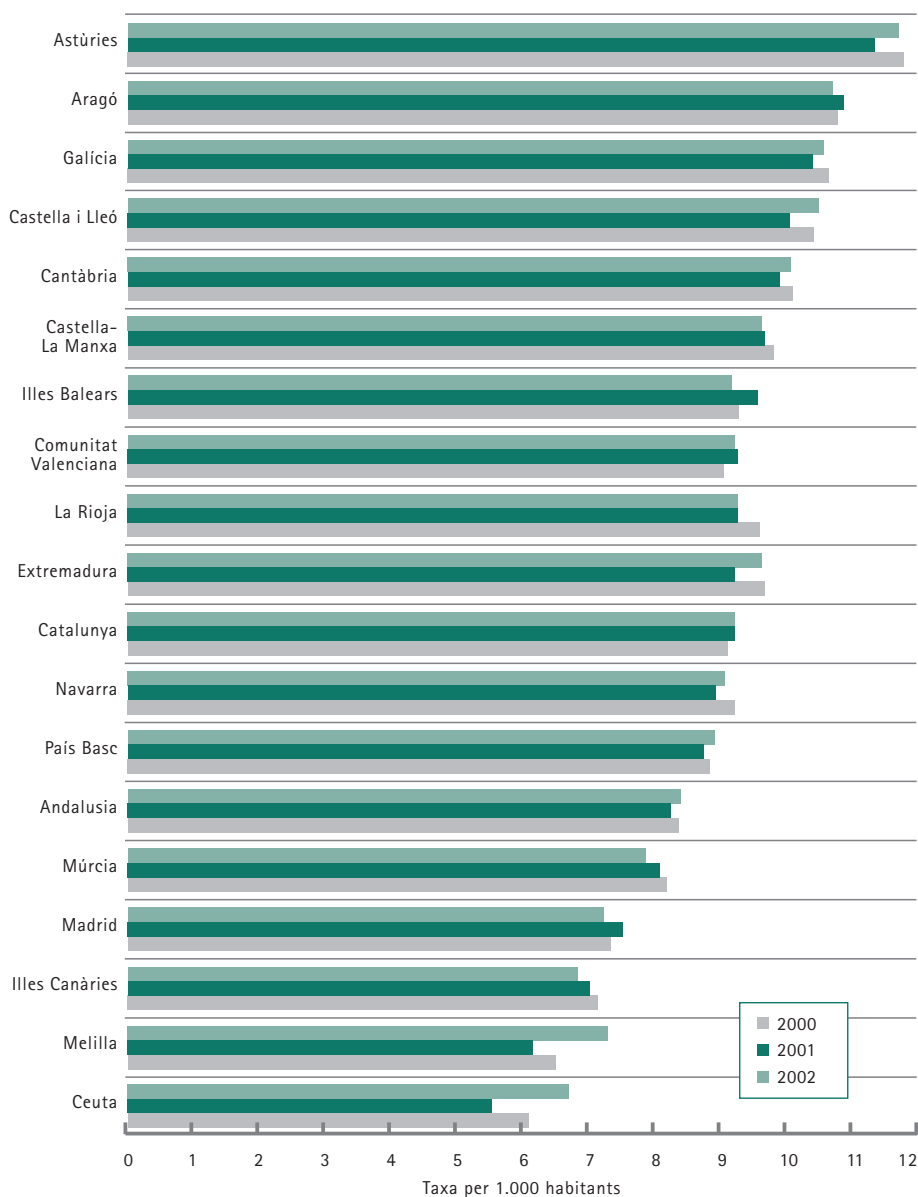
Per grans grups de malalties (2001), la primera causa de mort són les malalties del sistema circulatori (290,6 per 100.000 habitants), seguides dels tumors (226,4) i, a molta distància, de

Gràfic III-5
Taxa bruta de mortalitat: Illes Balears (2001)

Font: IBAE.

Gràfic III-6
Taxa bruta de mortalitat per comunitats
autònomes (2000-2002)

Font: INE.

QUADRE III-11. DEFUNCIONS I TAXES DE MORTALITAT PER 100.000 HABITANTS PER GRANS GRUPS DE MALALTIES (2001)

	Nre. de defuncions			Taxes per 100.000 hab.		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total de causes	6.927	3.640	3.287	848,5	907,4	791,7
Malalties infeccioses i parasitàries	118	80	38	14,5	19,9	9,2
Tumors	1.848	1.162	686	226,4	289,7	165,2
Malalties de la sang i dels òrgans hematopoètics	19	5	14	2,3	1,2	3,4
Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques	209	87	122	25,6	21,7	29,4
Trastorns mentals i del comportament	223	64	159	27,3	16,0	38,3
Malalties del sistema nerviós	250	90	160	30,6	22,4	38,5
Malalties del sistema circulatori	2.372	1.054	1.318	290,6	262,7	317,4
Malalties del sistema respiratori	687	420	267	84,2	104,7	64,3
Malalties del sistema digestiu	358	208	150	43,9	51,9	36,1
Malalties de la pell i del teixit subcutani	18	5	13	2,2	1,2	3,1
Malalties del sistema osteomuscular i del teixit conjuntiu	72	13	59	8,8	3,2	14,2
Malalties del sistema genitourinari	198	101	97	24,3	25,2	23,4
Certes afeccions en el període perinatal	35	16	19	4,3	4,0	4,6
Malformacions congènites i deformacions	7	4	3	0,9	1,0	0,7
Síntomes, signes i estats mal definits	192	90	102	23,5	22,4	24,6
Causas externes de traumatismes i enverinaments	321	241	80	39,3	60,1	19,3

Font: IBAE.

les malalties respiratòries (84,2). Per sexes, en els homes els tumors ocupen el primer lloc, amb una taxa de 289,7, seguits de les malalties del sistema circulatori (262,7), mentre que en les dones l'ordre és invers, malalties circulatories (317,4) i tumors (165,2). (Vegeu el quadre III-11.)

En comparar, des de l'any 1999 fins a l'any 2001, l'evolució dels percentatges

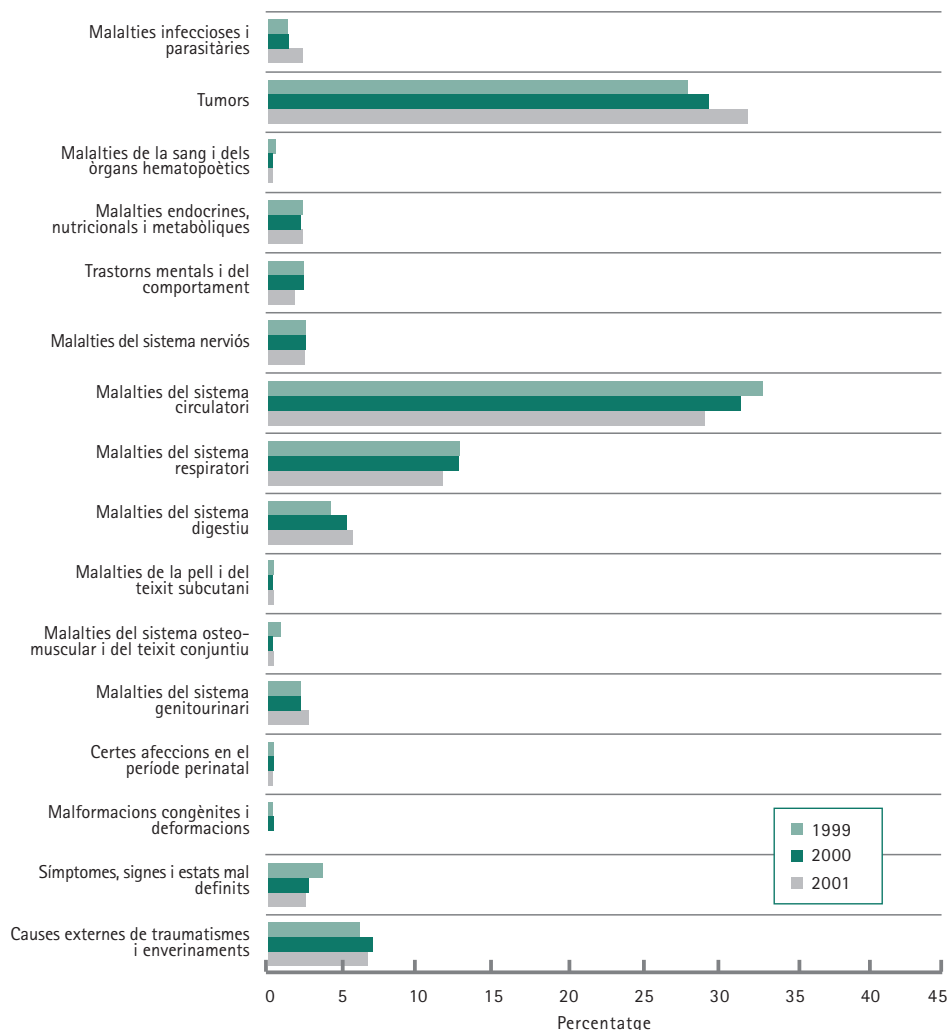
que representen les defuncions per les causes de mort principals en ambdós sexes, veim que les quatre primeres causes són sempre les mateixes: en el primer lloc, les malalties del sistema circulatori; en el segon lloc, els tumors, i, a molta distància, les dels sistemes respiratori i digestiu. Els percentatges de defuncions per causa de malalties del sistema circulatori tendeixen a disminuir lleugerament, i per causa els de tumors,

a augmentar. Mentre que en els homes, des de l'any 2001, els tumors han passat a ser la primera causa de mort, a poca distància de les malalties del siste-

ma circulatori, en les dones el sistema circulatori continua ocupant el primer lloc, seguit dels tumors. (Vegeu els gràfics III-7 i III-8.)

Gràfic III-7

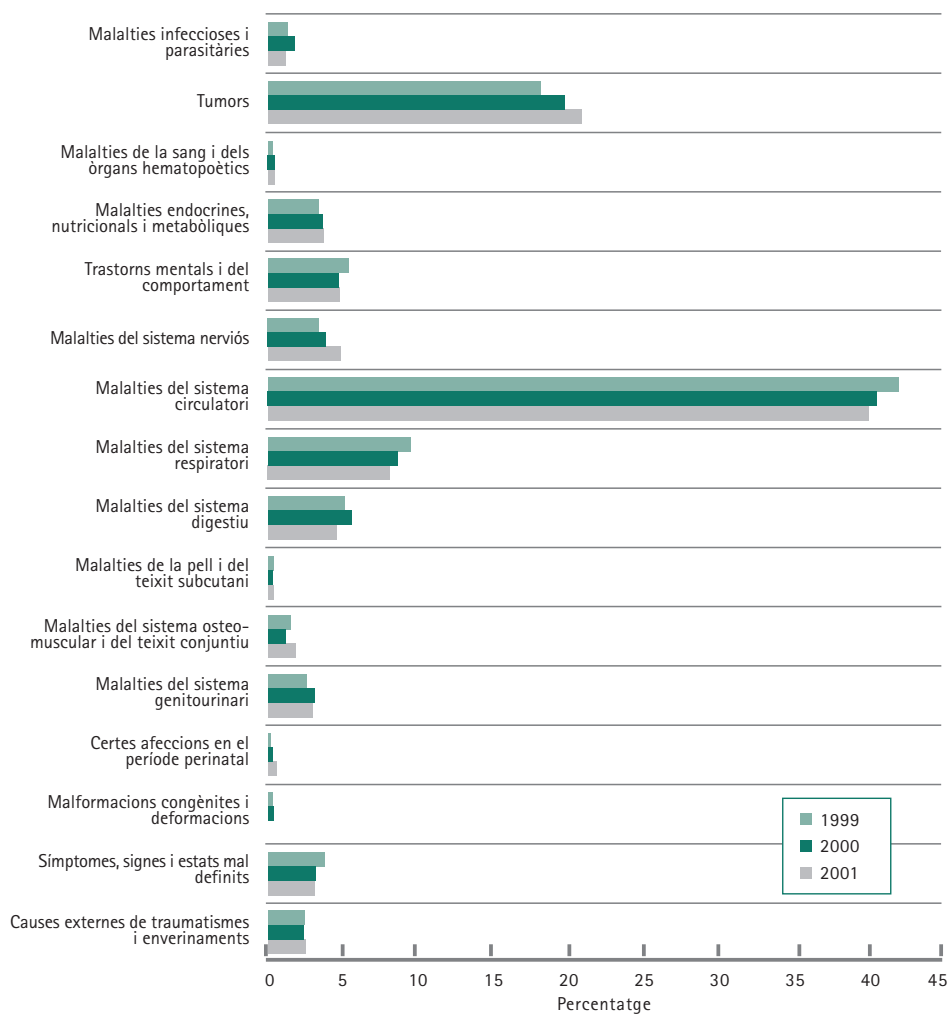
**Distribució de la mortalitat per grans
grups de malalties (1999-2001): homes**

Font: IBAE.

Gràfic III-8

Distribució de la mortalitat per grans grups de malalties (1999-2001): dones

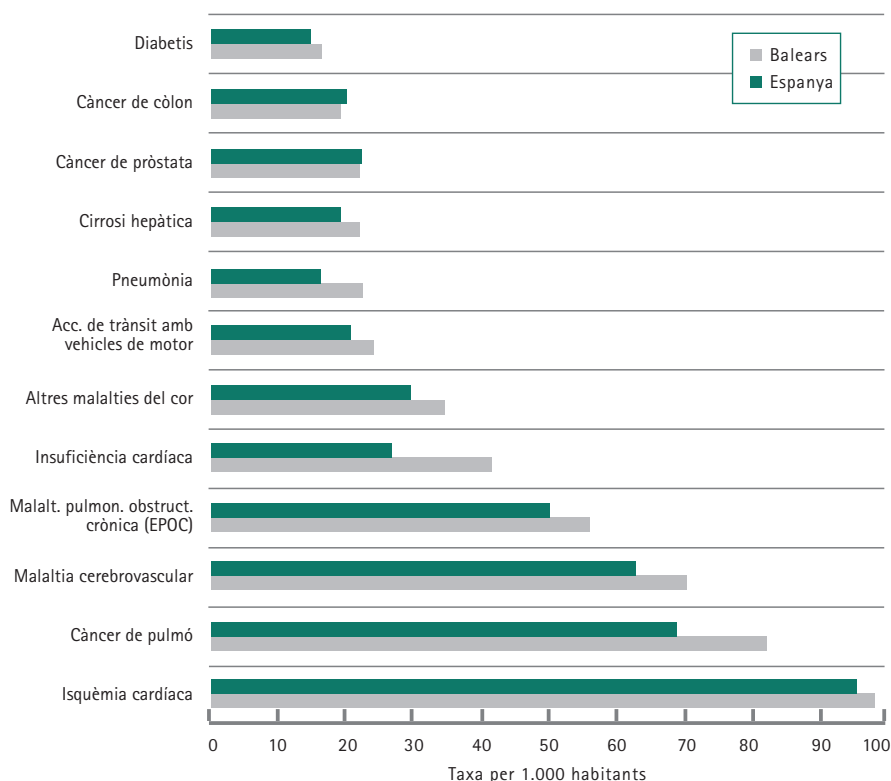
Font: IBAE.

Si valorem les taxes ajustades a la població europea per totes les causes, en els homes les causes de mortalitat més freqüents són la isquèmia cardíaca, el càncer de pulmó i la malaltia cerebrovascular, i en les dones, la malaltia cerebrovascular, la insuficiència cardíaca i la isquèmia cardíaca. Pel que fa a l'evolució, sembla que la isquèmia cardíaca i la

malaltia cerebrovascular tendeixen a disminuir lleugerament.

Per comparació a la resta de l'Estat, i per a l'any 2000, les primeres causes de mort són les mateixes en els homes i en les dones, i les taxes solen ser sempre un poc superiors a les Illes Balears. (Vegeu els gràfics III-9 i III-10.)

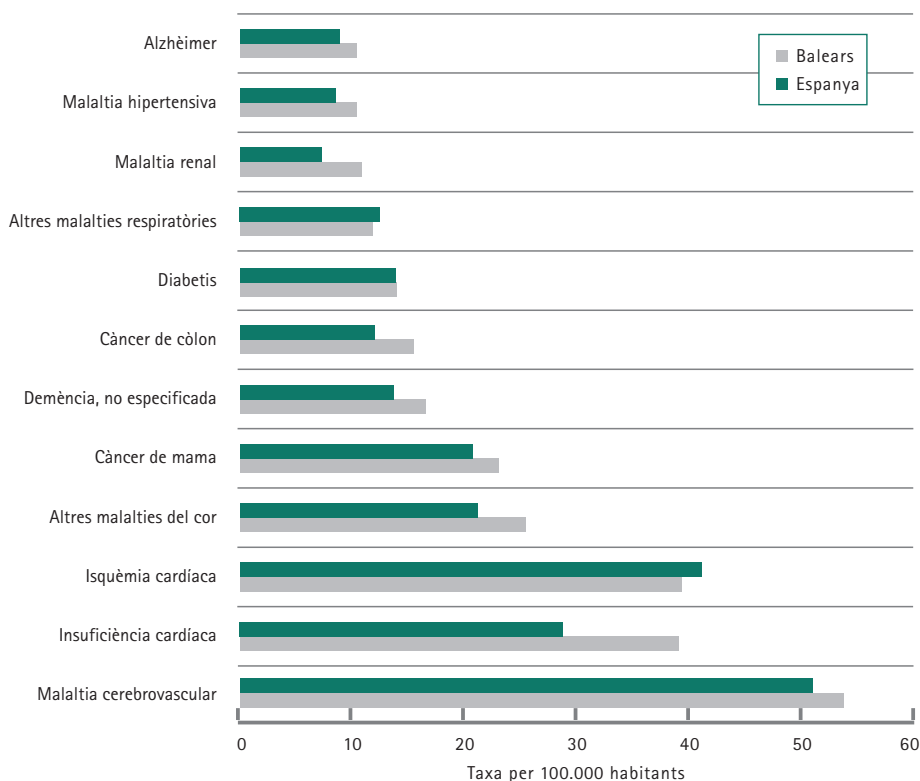
Gràfic III-9
**Taxes de mortalitat ajustada, primeres causes
(Illes Balears i Espanya, any 2000): homes**

Font: INE.

Gràfic III-10

Taxes de mortalitat ajustada, primeres causes (Illes Balears i Espanya, any 2000): dones

Font: INE.

L'any 2000 a les Illes Balears l'edat mitjana de mort per totes les causes en els homes és de 71,26 anys, i en les dones, de 79,88 anys. Aquestes xifres són molt semblants a les dels anys anteriors i a les globals d'Espanya.

Pel que fa a la taxa d'anys potencials de vida perduts per cada mil habitants, i per a l'any 2000, a les Balears és de 68,49 en els homes, i en les dones, de 29,67, mentre que en la totalitat d'Espanya és inferior, amb uns valors de 58,27 per als homes i de 26,20 per a les dones.

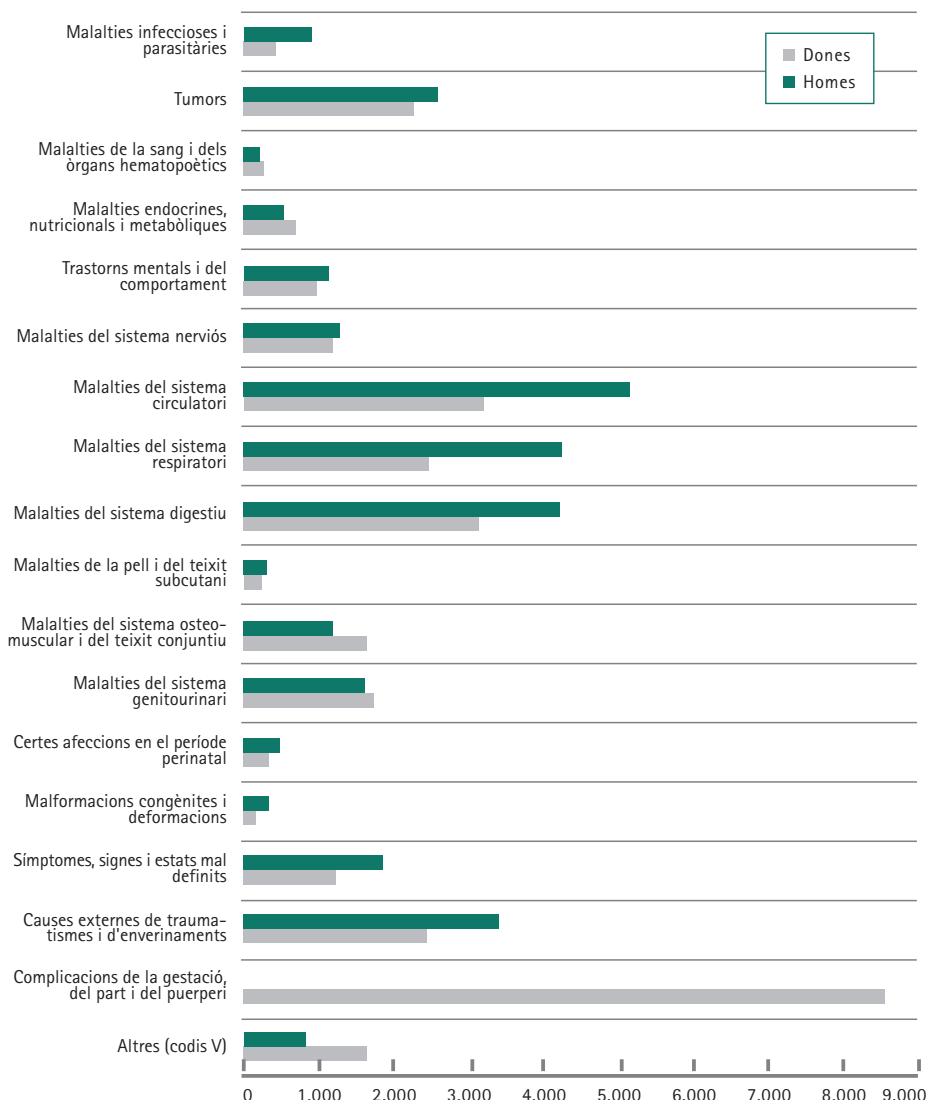
2.1.2. LA MORBIDITAT

Per a l'any 2002, i segons les dades del conjunt mínim bàsic de dades (CMBD) —hospitals públics de les Balears—, el nombre total d'altres ha estat de 64.830, de les quals el 48,3% són homes i el 51,7%, dones. El grup de malalties que ocasiona més altes són les complicacions de la gestació, del part i del puerperi (13,4%), seguides de les malalties del sistema circulatori (13,2%), del digestiu (11,6%) i del respiratori (10,6%). En

ambdós sexes, excepte per la categoria de complicacions de la gestació, els diagnòstics d'alta més freqüents són els

mateixos, encara que el nombre d'altres és sempre superior en els homes. (Vegeu el gràfic III-11.)

Gràfic III-11
Nre. d'altres hospitalàries, per sexe (2002)

Font: CMBD. Ib-salut.

QUADRE III-12. ELS DEU MOTIUS DE CONSULTA AL 061 MÉS FREQUENTS DURANT L'ANY 2002 A LES BALEARS

Consultes telefòniques	Nre.	%	Visites a domicili	Nre.	%	Unitat mòbil d'emergències (UME)	Nre.	%
Febre i/o síndrome gripal	2.668	5,95%	Febre i/o síndrome gripal	785	6,45%	Síncope/lipotímia/pèrdua de consciència	448	9,32%
Dosi de fàrmacs	1.708	3,81%	Mort	695	5,71%	Traumatisme cranial	332	6,91%
Vòmits	717	1,60%	Gastroenteritis	689	5,66%	Ansietat	281	5,85%
Ansietat	675	1,50%	Vertigen	538	4,42%	Mort	277	5,76%
Dolor abdominal	579	1,29%	Ansietat	560	4,60%	Intoxicació alcohòlica aguda	264	5,49%
Gastroenteritis	401	0,89%	Lumbàlgia	484	3,98%	Convulsions	260	5,41%
Odontàlgia	387	0,86%	Cures d'infermeria	466	3,83%	Angor	222	4,62%
Tos	285	0,64%	Bronquitis/bronquiolitis	386	3,17%	Dolor toràcic	158	3,29%
Diabetis	274	0,61%	Dolor abdominal	316	2,60%	Infart agut de miocardi	151	3,14%
Mareig	269	0,60%	Accident cerebrovascular	265	2,18%	Accident cerebrovascular	143	2,98%
Total de codificades	44.873	100,00%	Total de codificades	12.175	100,00%	Total de codificades	4.805	100,00%

Font: 061.

Disposam de les dades d'activitat del servei d'urgències (061) de l'any 2002: el nombre de consultes telefòniques ha estat de 51.144; el nombre de visites a domicili, 16.363, i el d'atencions de la unitat mòbil d'emergències, 10.487. Els motius codificats més freqüents de les consultes telefòniques són: febre i/o síndrome gripal (6,0%), dosi de fàrmacs (3,8%) i, a molta distància, els vòmits (1,6%) i l'ansietat (1,5%); en el cas de les visites a domicili, la febre i/o el síndrome gripal (6,5%), la mort (5,7%) i la gastroenteritis (5,7%), i pel que fa a les visites de la unitat mòbil d'emergències, el síncope, la lipotímia o la pèrdua de consciència (9,3%); el traumatisme cranial (6,9%); l'ansietat (5,9%), i la mort (5,8%). (Vegeu el quadre III-12.)

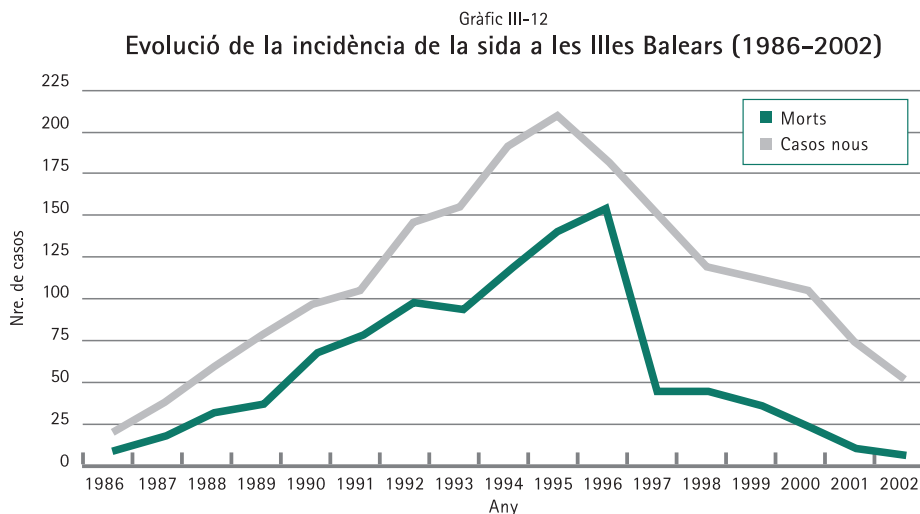
2.1.3. ELS ACCIDENTS

Els accidents de trànsit són una de les primeres causes de mort i són els que causen una taxa més elevada d'anys potencials de vida perduts.

A les Balears l'any 2001 es produïren 3.210 accidents de trànsit amb víctimes, 250 menys que l'any anterior. Pel que fa als accidents amb víctimes mortals, se'n produïren 170, de manera que el nombre ha augmentat en 52 casos, mentre que en l'àmbit estatal aquest nombre ha disminuït.

2.1.4. LA SIDA

L'evolució de l'epidèmia de la sida a les Illes Balears presenta un patró similar a la

Font: MSC, registre de la sida a les Illes Balears.

resta d'Espanya amb una baixada progressiva des de l'any 1996. Les darreres dades confirmen una disminució important de la incidència, aquesta ha passat de 208 nous casos l'any 1995 a 105 l'any 2000 i a 55 l'any 2002. El nombre de defuncions també ha anat disminuint des de 141 l'any 1995 fins a 7 l'any 2002. (Vegeu gràfic III-12.)

Respecte de les dades globals d'Espanya que té una taxa per milió d'habitants de 52,76 per l'any 2001, Balears ocupa el segon lloc per comunitat autònoma amb una taxa de 87,92, només superada per Madrid (92,75).

2.1.5. LES INTERRUPCIONS VOLUNTÀRIES DE L'EMBARÀS

Segons la Conselleria de Salut, el nombre d'interrupcions voluntàries de l'embaràs

(IVE) que s'han dut a terme l'any 2002 és de 2.398 (dada provisional). Per fer la comparació amb la resta d'Espanya, només tenim dades fins a l'any 2001 (2.437 casos); en xifres absolutes el nombre havia augmentat en 170 casos respecte de l'any anterior, però la taxa per 1.000 dones, encara que és la més alta de l'Estat, ha disminuït lleugerament de 13,56 l'any 2000 a 13,21 l'any 2001, mentre a nivell de tot Espanya ha passat de 7,14 a 7,66.

2.1.6. LES MALALTIES DE DECLARACIÓ OBLIGATÒRIA

Pel que fa a la grip, en el període 2002 el nivell d'activitat ha estat baix, amb una incidència major en el grup d'edat dels 5 als 14 anys. La taxa de les Balears (4.236,3 casos per cada 100.000 habitants) ha estat més elevada que la d'Espanya

(3.989,1). Respecte d'Espanya, a les Balears la taxa tant de la tuberculosi com de la meningitis és un poc més baixa.

Quant a les malalties vacunables, no hi ha hagut cap cas de rubèola; pel que fa a la varicel·la i al xarampió, les Balears són la comunitat autònoma amb unes taxes més altes. Les taxes de tos ferina i de parotiditis són inferiors a les de l'Estat. S'ha presentat un cas de tètan. Pel que fa a la sífilis i a la gonocòccia, les Balears també tenen unes taxes altes respecte de la resta d'Espanya. Les xifres de l'hepatitis B (3,19) són superiors a la mitjana de l'Estat (2,04), amb una tendència creixent respecte dels darrers anys. El mateix passa amb la legionel·losi, que ocupa la quarta posició respecte de les altres comunitats autònomes.

2.2

ELS SERVEIS SANITARIS

En aquest apartat es tractaran els serveis sanitaris desglossant dita temàtica en els apartats de transferències sanitàries i noves polítiques de salut, el finançament de la salut, l'assegurament sanitari, recursos assistencials, l'activitat assistencial i els plans sanitaris.

2.2.1. LES TRANSFERÈNCIES SANITÀRIES I LES NOVES POLÍTIQUES DE SALUT

Després d'un llarg i difícil procés negociador amb el Govern central, desenvolupat durant l'any 2001, l'1 de gener de 2002 el Govern de les Illes Balears —i també nou

comunitats autònomes més— assolí el traspàs de competències en matèria sanitària de l'avui desaparegut Institut Nacional de la Salut (Insalud). Amb aquest procés es completen les transferències sanitàries a tot l'Estat espanyol. La implicació de les transferències per a la nostra comunitat autònoma es pot concretar en quatre eixos:

- a) àmbit juridicoadministratiu,
- b) àmbit economicofinancer,
- c) transferència d'estructures, i
- d) transferència de recursos humans.

a) Àmbit juridicoadministratiu

El procés de transferència es basa en el Reial decret de transferències (Reial decret 1478/2001, de 27 de desembre) i en els canvis dels criteris de finançament autonòmic i sanitari que han tingut lloc els anys 2002 i següents. En l'àmbit de la nostra comunitat autònoma, al llarg de l'any 2002 les transferències han implicat la necessitat de fer una adaptació normativa àmplia a diferents nivells —entre els quals destaquen els canvis de denominació, d'estructura i de competències del servei de salut (amb el pas de Serbasa a Ib-salut)— per assolir les noves responsabilitats, i de preparar la Llei de salut com a eix vertebrador dels drets dels nostres ciutadans.

b) Àmbit economicofinancer

Els canvis economicofinancers que es relacionen amb les transferències sanitàries han estat d'una transcendència especial. Un cop finalitzat el termini de vigència del

model estatal de finançament de la sanitat per al quadrienni (1998-2001), a partir de l'any 2002 comença un nou model de finançament sanitari, radicalment distint del que, fins aleshores, havia vigit. El finançament sanitari s'insereix en el nou sistema de finançament autonòmic, aprovat pel Consell de Política Fiscal i Financera del Ministeri d'Hisenda el 27 de juliol de 2002. (Vegeu l'apartat 12.3 del capítol I.)

La quantitat total que el Govern central va assignar per a l'any 2002 amb motiu de les transferències sanitàries va ser de 613.215.670 euros (inclòs el fons d'incapacitat temporal i exclòs el de desplaçats, aleshores pendent de negociació).

c) Transferència d'estructures

A més de les adaptacions jurídiques, organitzatives i financeres, amb les transferències s'ha cedit a les Illes Balears la gestió de la xarxa sanitària de l'Insalud, i queden pendents la transferència de la gestió dels centres sanitaris de l'Institut Social de la Marina (ISM) —organisme que actualment depèn del Ministeri de Treball i Afers Socials—, i la de la gestió dels recursos sanitaris dependents del Ministeri de Justícia (institucions penitenciàries) i del Ministeri de Defensa (Hospital Militar).

Fonamentalment, integren la xarxa de l'Insalud transferida:

- Els hospitals de Son Dureta, de Manacor i de Son Llätzer (Mallorca), de Verge de Monte Toro (Menorca), i de Can Misses (Eivissa).
- 47 centres de salut: 39 a Mallorca, 3 a Menorca i 5 a Eivissa-Formentera.

d) Transferència de recursos humans

Amb el procés de transferència s'ha modificat la dependència dels professionals de l'antic Insalud, que passen a dependre de la comunitat autònoma. Quantitativament, això ha significat un canvi per a gairebé 7.000 treballadors de l'Insalud (1.497 llicenciats —fonamentalment, metges—, 2.098 diplomats —la majoria, infermeres— i 3.207 professional d'altres categories), que, per volum de treballadors, és la primera empresa pública de les Illes Balears. A més del nombre important de professionals, les transferències han creat la necessitat d'harmonitzar els diferents estatus del personal i les relacions laborals d'aquests treballadors (majoritàriament estatutaris) amb els del treballadors de la comunitat autònoma (funcionaris i laborals).

2.2.2. EL FINANÇAMENT DE LA SALUT

Els acords per transferir l'Insalud a la comunitat autònoma (Reial decret 1478/2001, de 27 de desembre de 2001) usaren com a base de càlcul del finançament la població protegida de l'any 1999, que era de 785.338 persones, i la població de dret de 1999, que era de 821.820 habitants, i que representava un saldo migratori molt positiu. De fet, la població protegida l'any 2002 va ser un 3,5% major que l'any 2001.

Aquest creixement demogràfic tan accelerat fa que les Balears siguin la comunitat més perjudicada, ja que hi ha una part de població protegida o de població de dret que no es comptabilitza i que, en canvi, fa despesa sanitària durant l'any. Per l'acord de transferència de l'Insalud, la xifra trans-

ferida de l'Estat a la comunitat autònoma per al 2002 és de 619 milions d'euros, mentre que la despesa dels serveis assistencials (lb-salut) ha estat de 660,3 milions d'euros, és a dir, el 6,67% més del que ha finançat l'Estat.

Si afegim a aquestes dades la despesa de la Conselleria de Salut i Consum (29,65 milions d'euros), la despesa de tot el sector sanitari públic en total ha estat de 689,9 milions d'euros, cosa que suposa un 16,3% més de despesa que l'any anterior. Malgrat la magnitud d'aquesta xifra, només representa el 5,08% del producte interior brut (PIB) de les Illes Balears. (Vegeu el quadre III-13.)

La despesa sanitària pública global per habitant protegit (amb la targeta sanitària) va ser de 798,14 euros, un 16,7% superior a la de l'any anterior.

La major part de la despesa sanitària pública en salut a les Illes correspon als serveis assistencials (95,7%). La despesa de la Conselleria de Salut i Consum només representà el 4,3%.

La despesa dels serveis assistencials es va distribuir de la manera següent: el 13,3% correspongué a l'atenció primària; el 54,4%, a l'atenció especialitzada, i la resta, a altres conceptes, especialment a la farmàcia. Si s'imputa a cada nivell d'assistència la despesa farmacèutica que gestiona, l'atenció primària passa a tenir una despesa que representa el 33,5%, i l'especialitzada, el 55,0%.

La farmàcia suposà 135.550,95 milers d'euros de la despesa de l'any 2002, que representa el 19,64% del total de la despesa sanitària pública.

QUADRE III-13. DESPESA DEL SECTOR SANITARI PÚBLIC (2002)

Despesa sanitària pública 2002	Milers d'€
lb-salut	660.305
Conselleria de Salut i Consum	29.646
Total	689.951
Estructura de la despesa de l'lb-salut	Milers d'€
Personal	245.212
Compra de béns i de serveis	214.921
Transferència de capital	22.936
Despesa farmacèutica: receptes	135.551
Despesa farmacèutica: concursos	3.330
Altres despeses corrents	15.813
Inversions	20.936
Actius financers	1.606
Total de la despesa de l'lb-salut	660.305

Font: lb-salut, Conselleria de Salut i Consum.

La despesa per persona va ser de 161,24 euros (141,49 euros l'any 2001). El preu de cada recepta ha estat de 12,44 euros de mitjana (l'any 2001, 11,92 euros). S'han fet 12,65 receptes per habitant durant l'any 2002, quan l'any 2001 se'n feren 11,6. A les Balears l'augment de les despeses per efectes, per accessoris, per tires reactives i per vacunes, l'any 2002, va ser del 7,4%.

Quant a les inversions de l'any 2002 dels serveis sanitaris, varen ser de 28,58 milions d'euros, que representen el 4,14% de la despesa, i dels quals el 22,6% correspon a obres de l'lb-salut; el 50,54%, a l'equipament de l'lb-salut, i la resta, a l'equipament de la Conselleria de Salut i Consum.

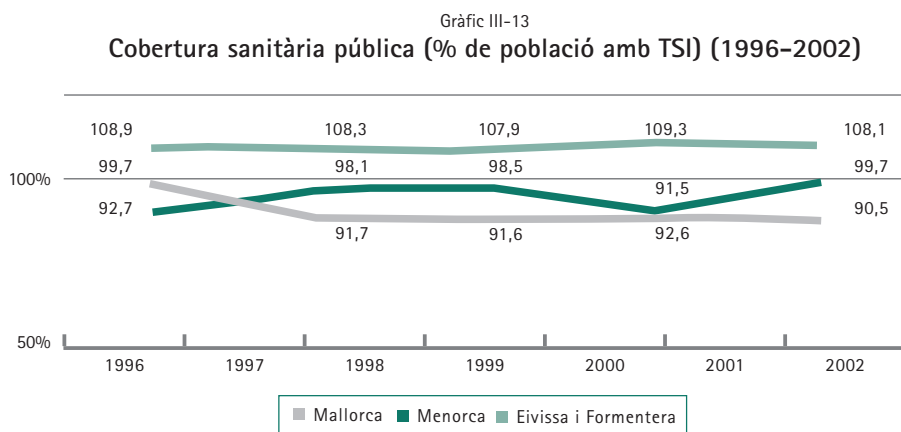
2.2.3. L'ASSEGURAMENT SANITARI

Durant la darrera dècada, la població de les Illes Balears ha augmentat des de les

709.146 persones (segons el cens del 1991) fins a les 916.968 persones (revisió del padró del 2002), la qual cosa representa un creixement del 29,3%, mentre que al conjunt de l'Estat el creixement durant el mateix període ha estat només del 5,8%. També s'ha de tenir en compte que la població de dret infravalora el creixement real de la població, ja que no té en compte els immigrants en situació irregular, que l'any 2000 es va estimar que eren al voltant de 30.000 a les Illes Balears, el triple dels immigrants regularitzats en aquells moments, que no arribaven als 10.000.

Aquest increment de la població a les Illes Balears ha tingut com a conseqüència la disminució de la cobertura sanitària pública, almenys a l'illa de Mallorca. (Vegeu el gràfic III-13.)

Així, mentre que l'any 1996 el 99,7% de la població de Mallorca tenia la targeta sanitària (TSI), aquest percentatge fou

Font: Elaboració pròpia.

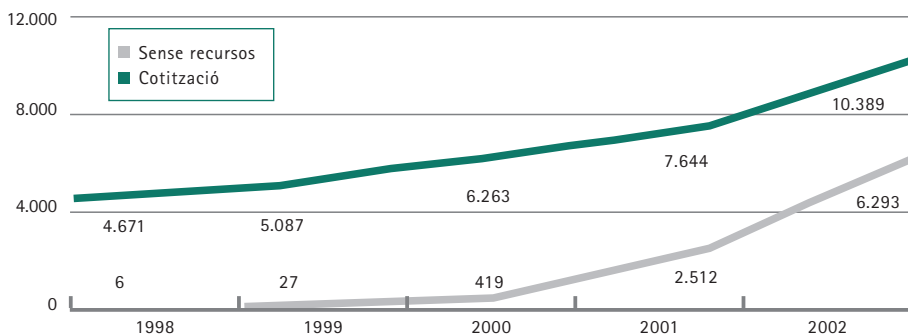
l'any 2001 del 90,5%. Aquest fenomen no s'observa ni a Menorca —on la cobertura sanitària pública presenta valors que oscil·len entre el 92 i el 99,7%— ni a Eivissa —on supera el 100% tot el període—, fet que, segurament, està relacionat amb una política de TSI més activa i centralitzada que la que hi ha a Mallorca o a Menorca, i també té a veure amb el fet que molta població treballadora de temporada obté la TSI però finalment no s'empadrona a les Pitiüses.

El nombre de targetes sanitàries registrades a les Illes Balears l'any 2002 ha estat de 840.886, la qual cosa representa un increment del 3,5% respecte de l'any 2001. El 21,1% de les targetes sanitàries correspon a pensionistes i el 15,5%, a persones majors de 65 anys, percentatges

que no han experimentat grans variacions en els darrers anys.

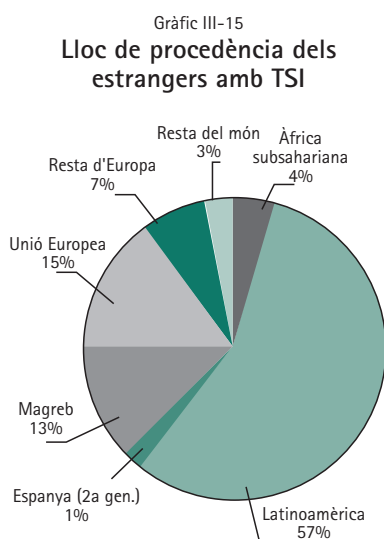
En canvi, el percentatge de targetes sanitàries que correspon a estrangers sí que ha augmentat de manera important en els darrers anys, i l'any 2002 els estrangers representen el 5,9% del total de les targetes sanitàries a les Illes Balears quan, per exemple, l'any 1996 no arribaven a l'1%. Paral·lelament, i amb relació a la simplificació progressiva dels tràmits per obtenir la targeta sanitària, el percentatge de targetes sanitàries obtingudes mitjançant la via de «sense recursos» també ha crescut, de manera que l'any 2002 representen el 18,7% de les targetes sanitàries que corresponen a estrangers, però únicament l'1,1% del total de targetes sanitàries a les Illes Balears. (Vegeu el gràfic III-14.)

Gràfic III-14
Via d'accés dels estrangers a la TSI (1998-2002)

Font: Elaboració pròpia.

El perfil de la població estrangera amb targeta sanitària mostra que la majoria (82%) són immigrants econòmics, és a dir, que procedeixen de països amb una renda menor que el nostre país, i predominen especialment els immigrants que provenen dels països de l'Amèrica llatina, que representen més de la meitat dels estrangers amb targeta sanitària (57%). (Vegeu el gràfic III-15.)

Font: Elaboració pròpia.

Si es compara aquest perfil amb el de la població estrangera empadronada a les Illes Balears, crida molt l'atenció que els immigrants procedents de l'Amèrica llatina només representen l'11,4% dels estrangers empadronats, mentre que la majoria són els europeus (73,8%), l'Europa de l'est inclosa. Aquest fet

podria estar vinculat a les barreres idiomàtiques importants que encara troben per accedir al sistema sanitari públic de les Illes Balears els immigrants que no parlen cap llengua de les dues oficials a la comunitat autònoma.

2.2.4. Els recursos assistencials

Després d'haver-se transferit l'Insalud, el Servei de Salut de les Illes Balears (Ib-salut) compleix una doble funció, com a comprador de tots els serveis d'atenció sanitària pública i com a proveïdor de serveis sanitaris, al costat d'altres organitzacions com fundacions sanitàries, empreses públiques i empreses i institucions privades amb o sense finalitat de lucre que el servei ha concertat.

A continuació es detalla de qui depenen a les Illes els proveïdors assistencials, de l'atenció primària (AP) i de l'atenció especialitzada (AE):

Mallorca

AP: 39 centres de Salut Ib-salut

AE: Hosp. Universitari de Son Dureta Ib-salut

Complex Hospitalari de Mallorca GESMA

Hospital de Son Llätzer Fund.Hosp. de Son Llätzer

Hospital de Manacor Fund. Hosp. de Manacor

Eivissa-Formentera

AP: 5 centres de salut Ib-salut

AE: Hospital de Can Misses Ib-salut

Menorca

AP: 3 centres de salut Ib-salut

AE: Hospital Verge de Monte Toro Ib-salut

Sense comptar el personal dels centres concertats, a finals de l'any 2002 hi havia 9.043 empleats dels serveis assistencials, dels quals 1.802 (19,9%) treballen a l'atenció primària, 111 (1,2%) són del 061, i 7.130 (78,9%) fan feina a l'atenció especialitzada. L'increment respecte de l'any 2001 ha estat molt important, especialment a causa que es va posar en funcionament l'Hospital de Son Llàtzer (que a finals de l'any 2002 donava feina a més de vuit-centes persones) i que es varen ampliar les plantilles en l'atenció primària. (Vegeu el gràfic III-16.)

A més, cal d'afegir-hi com a proveïdors els centres concertats següents:

Mallorca: Hosp. de Sant Joan de Déu i Hosp. de la Creu Roja

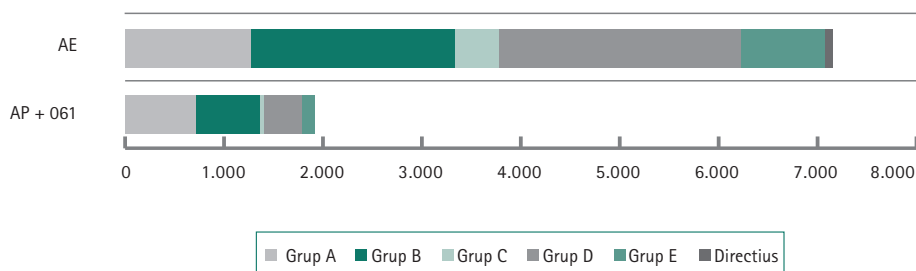
Eivissa-Formentera: Clínica Nostra Senyora del Roser

Menorca: Clínica Menorca

2.2.4.1. Els recursos de l'atenció primària

El procés de reforma de l'atenció primària començà a les Illes Balears, com a la resta de l'Estat, l'any 1984. Ha significat que el primer nivell d'atenció sanitària del model tradicional de consultoris s'ha transformat en un nou model que es basa en equips multidisciplinaris de professionals que treballen en els centres de salut.

Gràfic III-16
Personal dels serveis assistencials

Font: Elaboració pròpia.

El 31 de desembre de 2002 hi havia 46 centres de salut amb les seves unitats bàsiques, i falta transformar tan sols un consultori. A més dels centres de salut, hi ha centres sanitaris o unitats bàsiques de salut que depenen dels centres de salut. En total hi ha 138 punts assistencials, distribuïts per tot el territori, la qual cosa fa que l'atenció primària sigui molt accessible als ciutadans. (Vegeu el quadre III-14.)

L'any 2002 el procés de reforma i d'adequació de l'atenció primària ha continuat.

Es va inaugurar el nou centre de salut de Santa Maria del Camí (que encara pertany a la zona bàsica de muntanya), i es construeix el nou centre a Santa Eulàlia des Riu, a Eivissa, que és el darrer que queda pendent d'inaugurar per considerar acabada la reforma de l'atenció primària. Així mateix, durant l'any 2002 s'han millorat molts altres punts assistencials: Randa, Banyalbufar, Sant Joan, Vilafranca de Bonany, Sineu i Platja de Muro, a Mallorca; es Mercadal i es Migjorn Gran, a Menorca, i sa Mola, a Formentera.

QUADRE III-14. RECURSOS DE L'ATENCIÓ PRIMÀRIA (2002)

	Illes Balears	Mallorca	Eivissa-Formentera	Menorca
Centres de salut (EAP)	46	39	4	3
Consultoris (model tradicional)	1	0	1	0
Unitats de salut mental	2	5	1	1
Unitats d'atenció a la dona	14	12	1	1
Unitats de fisioteràpia	16	11	2	3
Unitats de salut bucodental	11	7	1	3
Servei d'urgències (model tradicional)	1	0	1	0
Punts d'atenció continuada (PAC)	33	26	5	3
Metges de família (de quota)	428	347	43	38
Pediatres	111	90	13	8
Infermeres (sense les comares)	443	352	50	41
Altres sanitaris	288	221	58	9
Personal no sanitari	425	362	32	31
Total	1.695	1.327	196	127
Població (>14 anys) per cada metge de família		1.710	1.896	2.081
Població (<14 anys) per cada pediatra		1.005	1.254	1.479
Població amb targeta per cada infermera		2.115	2.361	2.186

Font: Elaboració pròpia.

Als centres de salut, a més de consulta mèdica, pediàtrica i d'infermeria, es presten altres serveis assistencials; en concret:

- 14 unitats d'atenció a la dona (una més que l'any 2001), que donen cobertura al 58,3% de la població.
- 16 unitats de fisioteràpia (una més que l'any 2001), que cobreixen el 76,4% de la població.
- 11 unitats de salut bucodental (una més que l'any 2001) per atendre tots els infants de la comunitat.
- Pel que fa a les unitats de salut mental extrahospitalàries i a les unitats de tractament específiques, vegeu el Pla de salut mental.
- L'atenció extrahospitalària urgent es presta en 34 dispositius d'urgències de l'atenció primària i té 11 unitats de transport medicalitzat avançat, a més de tres ambulàncies de suport avançat sense personal sanitari, 40 ambulàncies de transport individualitzat i 65 de transport col·lectiu, tot coordinat des del centre regulador 061.
- També s'han consolidat les activitats dels equips de suport d'atenció domiciliària (ESAD), que col·laboren amb els professionals de l'atenció primària per atendre als pacients terminals i als crònics que requereixen una atenció domiciliària complexa; per als malalts terminals de càncer, a més, hi ha dos equips a Mallorca i un a Eivissa, dependents de l'Associació Espanyola contra el Càncer.

Els darrers anys les plantilles havien crescut poc. El personal sanitari de l'atenció primària, el primer any amb les competències d'assistència sanitària en el Govern de les Illes Balears, ha augmentat en totes les categories, però l'augment, encara que important, és insuficient perquè es noti de manera rellevant en una reducció de la població que cada professional té adscrita, ja que l'augment de les targetes sanitàries ha estat molt important l'any 2002.

2.2.4.2. Els recursos de l'atenció especialitzada

Pel que fa als recursos especialitzats, s'han produït al llarg de l'any 2002 una sèrie de canvis, entre els quals cal destacar que a finals de l'any 2001 s'inaugurà l'Hospital de Son Llàtzer, que ha augmentat progressivament la dotació en personal, i han entrat en funcionament més serveis i més llits (320 a finals de l'any 2002, un any després que s'obris l'hospital). Així mateix, s'han transformat els centres del Complex en centres de subaguts i de crònics, d'acord amb el Pla estratègic del Servei de Salut de les Illes Balears, el Pla sociosanitari i el Pla de salut mental. També s'ha redefinit el paper del centres concertats. A part s'han fet inversions inicials en nous equips com són l'hospital d'Inca, el de Maó i el de Formentera, o s'han reformat els que ja hi havia (Hospital Universitari de Son Dureta; Hospital de Can Misses; Hospital Psiquiàtric, amb la creació d'un psicogeriatric). (Vegeu el quadre III-15.)

Tot i així, l'any 2002 el nombre d'hospitals no ha variat, però ha augmentat el nombre de llits públics d'aguts, encara que, com que s'han desclassificats els llits de crònics de l'Hospital Psiquiàtric que, de

QUADRE III-15. RECURSOS DE L'ATENCIÓ ESPECIALITZADA (2002)

	Illes Balears	Mallorca	Eivissa-Formentera	Menorca
HOSPITALS				
Servei de Salut de les Illes Balears	6	4	1	1
Privats benèfics	2	2	—	-
Privats no benèfics	14	10	3	1
Altres	2	1	1	-
LLITS				
Servei de Salut de les Illes Balears*	1.977	1.664	164	119
Privats benèfics**	194	194		-
Privats no benèfics**	1.111	939	85	87
Altres**	209	43	166	-
Total de llits	3.491	2.840	415	206
ALTRES				
Llocs d'hospital de dia mèdics	71	43	20	8
Quiròfans	43	36	4	3
Paritoris	12	8	2	2

* Instal·lats

** Funcionant

Font: Elaboració pròpia.

fet, no estaven ocupats, el nombre total de llits públics no ha variat de manera important. Sí ha augmentat el nombre de llits privats amb finalitat de lucre (increment del 14%), la qual cosa fa que encara sigui major el pes que tenen en el total de llits de les Illes (32%), molt superior al de la resta de comunitats autònomes.

Respecte dels dos hospitals privats benèfics concertats, l'Hospital de la Creu Roja ha continuat amb l'activitat quirúrgica, en general poc complexa, i els llits de crònics. L'Hospital de Sant Joan de Déu té una unitat de traumatologia i d'ortopèdia amb dues sales d'operacions i una unitat neurològica vascular, que han mantingut el nivell de serveis. Possiblement per raó de la major activitat

de l'Hospital de Son Llàtzer, sí s'han reduït els concerts de serveis, com el de cirurgia cardíaca concertada amb la Clínica Rotger i la Policlínica Miramar, o l'ús de llits d'intensius de la Policlínica, de la Clínica Femenia i de la Clínica Juaneda. Ha seguit igual el concert pel que fa a la neurocirurgia i la cirurgia maxil·lofacial amb la Clínica Nostra Senyora del Rosari, a Eivissa, i alguns serveis quirúrgics de la Clínica Menorca, de Ciutadella.

2.2.5. L'ACTIVITAT ASSISTENCIAL

En aquest apartat es tracta l'activitat assistencial i es subdivideix en dos grans blocs: activitat de l'atenció primària i activitat hospitalària.

2.2.5.1. L'activitat de l'atenció primària

L'any 2002 es produïren gairebé vuit milions de visites a l'atenció primària de les Illes Balears. Més de la meitat d'aquestes visites varen ser als metges i als pediatres dels centres de salut. El 40% varen ser d'infermeria i el 8%, d'urgències. (Vegeu el quadre III-16.)

Respecte de l'any 2001, les consultes mèdiques només han pujat l'1%: a Mallorca han estat estables, però a Eivissa-Fomentera han augmentat el 5,6% i a Menorca, el 5%. Malgrat l'augment del total de visites, com a mitjana els metges de primària han visitat 34 pacients, mentre que l'any anterior en visitaren 36. Això es un reflex de l'augment en el nombre de metges de família. Encara que la reducció no sigui molt important, és la primera vegada en els disset anys de reforma de l'atenció primària que la pressió es redueix, la qual cosa ha de comportar, si es manté així, una millora en la qualitat assistencial, ja que els metges poden dedicar més temps a cada malalt que visiten.

Les consultes de pediatria globalment han augmentat un 4,8% —Eivissa és on més s'ha notat (8,8%)—, i la mitjana de visites diàries dels pediatres ha estat estable, al voltant de les 22 visites diàries.

Pel que fa a la mitjana de visites per habitant i per any (freqüentació), s'observa una reducció de les consultes d'adults, cosa que possiblement es podria explicar pel fet que, entre la població amb targeta, creix el nombre d'immigrants en edat de treballar, que són població jove, la qual en

general consulta menys; d'aquesta manera, es contraresta amb escriu l'envelliment de la població.

Les urgències han augmentat el 7,4%. A Mallorca i Menorca ho han fet de manera semblant; en canvi, a Eivissa han minvat un 1,2%. El 061 ha rebut 229.397 trucades (1,4% més que l'any 2001), cosa que en representa una mitjana diària de 628.

2.2.5.2. L'activitat hospitalària

Els indicadors d'activitat hospitalària al llarg de l'any 2002 als hospitals públics indiquen que hi ha hagut setanta mil ingressos, més de tres-centes mil urgències i més d'un milió de consultes. (Vegeu el quadre III-17.)

Aquests resultats són similars als de l'any 2001. Els ingressos, les estades i les intervencions han patit canvis menors a l'1%, sempre molt inferiors a l'augment de la població, cosa que fa que els ingressos o les estades per cada mil habitants s'hagin reduït. Allò que sí ha augmentat són les consultes externes (un 1,8%), i hi ha hagut una forta pujada del nombre de parts (6%), cosa que reflecteix l'augment de la natalitat.

Les urgències hospitalàries han augmentat el 10%. Es nota que la població tendeix a usar més els serveis urgents tant de l'atenció primària com dels hospitals. Això reflecteix un canvi d'hàbits de la població, que té una tendència major a usar els serveis i els productes immediats, o bé indica que hi ha massa obstacles en els sistemes d'admissió per concertar cita als centres de salut o massa llistes d'espera als hospitals.

QUADRE III-16. RECURSOS ASSISTENCIALS DE L'ATENCIÓ PRIMÀRIA (2002)

	Illes Balears	Mallorca	Eivissa-Formentera	Menorca
Centres de salut (EAP)	46	39	4	3
Consultoris (model tradicional)	1	0	1	0
Unitats de salut mental	2	5	1	1
Unitats d'atenció a la dona	14	12	1	1
Unitats de fisioteràpia	16	11	2	3
Unitats de salut bucodental	11	7	1	3
Servei d'urgències (model tradicional)	1	0	1	0
Punts d'atenció continuada (PAC)	33	26	5	3
Metges de família (de quota)	428	347	43	38
Pediatres	111	90	13	8
Infermeres (sense les comares)	443	352	50	41
Altres sanitaris	316	221	58	37
Personal no sanitari	425	362	32	31
Població (>14 anys) per cada metge de família		1.710	1.896	2.081
Població (<14 anys) per cada pediatra		1.005	1.254	1.479
Població amb targeta per cada infermera		2.115	2.361	2.186
Població censal amb targeta sanitària	803.978	635.505	97.613	70.860
	832.957	655.993	101.795	75.169

ACTIVITAT DE L'AP A LES ILLES BALEARS (2002)

	Nres. absoluts	Mitjana diària	Habitant/any
Medicina general	3.533.036	34,06 *	5,15
Pediatria	569.859	22,05 *	5,44
Infermeria	3.099.498	30,37 *	4,11
Urgències	636.574	1744,04 **	806,65 **
061 (cridades)	229.397	628,48 ***	

* Mitjana diària del professional

** Mitjana diària de tota l'AP

*** Mitjana diària de tot el 061

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-17. ACTIVITAT HOSPITALÀRIA (2002)

	Nres. absoluts	Per cada 1.000 habitants
Ingressos	70.373	84,5
Estades	544.470	
Urgències	325.933	391
Consultes	1.012.115	1.215
Intervencions quirúrgiques programades	37.774	45,3
Total d'intervencions quirúrgiques	45.928	
Total de parts	6.472	
Estada mitjana d'hospitalització (dies)	7,7	
Pressió de les urgències	69,4	

Font: Ib-salut.

Hi ha dades que s'han de seguir els anys propers ja que l'estada mitjana ha passat de ser de 7,5 a 7,7 dies, i el percentatge d'intervencions quirúrgiques programades i dels ingressos programats s'ha reduït en 3,5 i 8,5 punts respectivament. Tot això pot respondre a problemes en el sistema d'informació o a un empitjorament dels resultats dels hospitals. Allò que es pot descartar és que es pugui explicar només pels canvis del tipus d'activitat dels hospitals (especialment del Complex, i també per l'obertura de l'Hospital de Son Llätzer), ja que passà el mateix a Menorca i Eivissa, però allà la situació hospitalària no ha variat.

2.2.6. ELS PLANS SANITARIS

En primer lloc s'ha de destacar que al llarg de l'any 2002, la Conselleria de

Salut i Consum s'ha esforçat a elaborar el nou Pla de salut de les Illes Balears, imprescindible a causa del nou marc sanitari que han creat les noves competències en salut. El Pla ha de derivar d'una anàlisi acurada de la situació de la salut i del sistema sanitari.

El Pla de salut té la finalitat de procurar una salut i una qualitat de vida millors per als ciutadans, i planteja orientar les polítiques de salut no només vers el desenvolupament d'actuacions de prevenció i de promoció de la salut, sinó també vers el tractament integral dels problemes que s'aborden.

Ha de ser l'instrument estratègic de planificació i de coordinació sanitària. Ha de definir les polítiques de salut i dels serveis sanitaris, i ha de ser el marc de referència per a totes les actuacions en l'àmbit de la salut de les Illes Balears.

Planteja com a estratègies principals les idees següents: cal tenir en compte la nostra realitat geogràfica, i l'abordatge multisectorial, multidisciplinari, des dels diferents àmbits assistencials; i s'ha d'elaborar a partir d'un procés participatiu que impliqui els agents rellevants en matèria de salut de tots els nivells.

El Pla de salut ha d'identificar els problemes i les necessitats prioritàries, ha de definir les àrees d'actuació i ha d'orientar les estratègies d'intervenció. Ha de permetre establir un nexa entre la formulació de les polítiques de salut i el funcionament operatiu del sistema; els objectius de salut s'han de projectar en objectius de serveis mitjançant els contractes de gestió.

Els eixos que vertebraven el Pla són els següents: els estils de vida saludable, els entorns i les polítiques públiques saludables, l'acció ciutadana i la participació comunitària, la reorientació dels serveis en els diferents àmbits, la informació sanitària i el foment de la formació i de la investigació.

S'elabora des de l'Oficina del Pla de Salut, que s'ha creat a principis de l'any 2002.

El procés d'elaboració del Pla està essent un procés dinàmic i molt participatiu. Les cinc àrees d'actuació que s'han seleccionat són les malalties cardiocerebrovasculars; les malalties oncològiques; la infància i l'adolescència; els accidents i la violència, i la discapacitat i la dependència. Per seleccionar aquestes àrees s'han tingut en compte el diagnòstic de salut del Pla de salut vigent, l'enquesta de salut

de les Illes Balears (ESIB 2001), les estadístiques de vigilància epidemiològica, els registres de malalties, les estadístiques vitals, les estadístiques assistencials i les demandes que es varen recollir en les reunions prèvies a la definició del model sanitari, que en valoren l'impacte epidemiològic, econòmic i social.

Per a cada àrea es va formar un grup de treball format per uns 10 o 12 professionals. En aquest moment s'ha acabat d'analitzar la situació i l'elaboració del Pla es troba en la fase en què se'n formulen els objectius i se'n dissenya l'avaluació.

Per orientar les polítiques de salut, la Conselleria de Salut i Consum ha continuat elaborant el nou Pla de salut de les Illes Balears.

A més del Pla de salut, que ha d'estar vigent per al període 2003-2007, hi ha una sèrie de plans de serveis que es comenten a continuació. Afecten tant l'hospital com l'atenció primària i es refereixen a aspectes en què hi ha un consens i que requerien una intervenció enèrgica i urgent, com ja destaquen els suggeriments de l'informe del CES-Illes Balears de l'any 2001.

2.2.6.1. El Pla de salut mental

El mes de novembre de l'any 1998 el Parlament de les Illes Balears s'aprovà el Pla autonòmic de salut mental (PASM), que va elaborar la Conselleria de Salut i Consum.

El Pla autonòmic de salut mental proposa principalment un canvi de model d'a-

tenció als problemes de salut mental, canvi que passa d'un model que se centra més en les institucions, i en concret en l'hospitalització, a un model que se centra en la comunitat i en l'atenció ambulatoria, i que formula les línies fonamentals per adaptar els recursos i els serveis existents.

El projecte integral de reforma preveu facilitar l'evolució cap al model comunitari a través de potenciar les unitats de salut mental (USM), de reorganitzar el servei d'urgències, d'adequar les unitats d'hospitalització breus (UHB), de desenvolupar les unitats de mitja estada (UME), d'estructurar la unitat de psicogeriatria, i d'oferir recursos comunitaris, habitatges i unitats comunitàries de Rehabilitació (UCR).

L'any 2001 és un any clau per definir la reforma: es creà el Fòrum de la Salut Mental de les Illes Balears i s'elaboraren les recomanacions per organitzar l'assistència, el Pla de reforma de l'àrea de salut mental del Complex Hospitalari de Mallorca, així com el protocol d'actuacions per a l'assistència sanitària involuntària dels malalts mentals.

L'any 2002 es va publicar el Decret 99/2002, d'ordenació de l'atenció a la salut mental a la comunitat autònoma de les Illes Balears, a fi i efecte d'establir les directrius generals d'actuació en salut mental, per la qual cosa fixa el model d'atenció i regula els diferents recursos que s'adrecen a promocionar i a protegir la salut mental, a prevenir les malalties men-

tals i a assistir, rehabilitar i integrar sociolaboralment les persones amb problemes de salut mental.

A més de l'atenció primària sanitària, que és el primer nivell d'assistència, per assolir aquests objectius s'ha de comptar amb els recursos següents:

1. Unitats de salut mental (USM): són l'eix sobre el qual s'estructura el model comunitari d'atenció a la salut mental; mantenen una atenció integrada amb l'atenció primària i els serveis socials de l'àrea, i són la porta d'entrada al sistema.
2. Unitat de salut mental infantil i juvenil.
3. Unitat d'hospitalització.
4. Hospital de dia.
5. Unitat comunitària de rehabilitació (UCR).
6. Unitat de mitja estada.
7. Unitat d'atenció residencial comunitària.
8. Centre d'integració laboral.
9. Centre social.
10. Àrea de salut mental.
11. Dispositius d'atenció als trastorns de la conducta alimentària.
12. Dispositius d'atenció psicogeriàtrica.

El Decret recull també la distribució territorial dels diferents dispositius i les línies bàsiques d'organització i de coordinació. L'atenció a la salut mental s'organitza en tres àrees: Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera, que han de disposar de tots aquests recursos, llevat dels dispositius d'atenció psicogeriàtrica i dels de trastorns de la conducta alimentària. Les àrees de salut mental s'han de distribuir segons les necessitats assistencials. L'àrea de Mallorca queda dividida en 6 sectors sanitaris.

L'any 2002 es va impulsar la posada en marxa de tres unitats comunitàries de rehabilitació (UCR) i de vuit pisos tutelats,

de 6 pisos supervisats i d'una minire-sidència rural com a dispositius comunitaris. Com a dispositius hospitalaris, s'ha reformat l'Hospital Psiquiàtric amb una sola unitat d'hospitalització d'aguts mixta que integra un servei d'urgències, una unitat de mitja estada i una de llarga estada. També s'ha començat a construir una residència psicogeriàtrica per als malalts crònics.

La reforma feta amb relació a la salut mental durant l'any 2002 fa impossible establir una comparació amb l'activitat assistencial d'anys anteriors. Es presenta un resum d'aquesta activitat assistencial per a l'any 2002 en el quadre III-18.

QUADRE III-18. ACTIVITAT DE SALUT MENTAL (2002)

Unitats d'hospitalització	Illes Balears	Mallorca	Eivissa	Menorca
Llits 133	108	18	7	
Ingressos	2.434	1.920	341	173
Urgències	6.551	5.009	1.042	500
Urgència (sector x 1.000)	7,86	7,64	10,24	6,65
Estades	34.018	28.117	3.800	2.101
Ocupació		71,22	57,84	82,23
Mitjana d'estades	14	14,6	11,14	12,14
Taxa d'ingressos (sector x 1.000)	2,92	2,93	3,35	2,3
Llits per cada 1.000 habitants	0,16	0,16	0,18	0,09

UNITATS DE SALUT MENTAL

Consultes				
Psiquiatres	31.001	21.939	4.720	4.342
Psicòlegs		19.521		
Infermeria		12.960		
Treballadors socials		136*		
Total de consultes		54.420	6.003	

*Unitat de salut mental infantil i juvenil

Font: Ib-salut. Gabinet tècnic.

2.2.6.2. El Pla sociosanitari

Les conselleries de Salut i Consum i de Benestar Social varen elaborar, per encàrrec del Parlament de les Illes Balears, el Pla sociosanitari de les Illes Balears 2002-2005 per tal de resoldre les necessitats d'assistència sociosanitària de la gent gran i dels malalts crònics d'aquesta comunitat autònoma. Aquest pla, que va aprovar el Consell de Govern el març de 2002, ha tingut en compte altres plans sociosanitaris que han elaborat els consells insulars de Menorca i d'Eivissa-Formentera, i n'ha consensuat les línies principals.

Els principis i els valors inspiradors del model sociosanitari són l'atenció integral i integrada amb criteris de qualitat i d'equitat. Es fa èmfasi en la prevenció i la rehabilitació, així com en la promoció dels valors de l'autonomia, de la dignitat i de la qualitat de vida centrada en les necessitats de l'individu i de la família. Els usuaris potencials són les persones grans considerades fràgils, les persones amb discapacitats, els malalts crònics, els que tenen una malaltia terminal, o les persones amb drogo dependència.

El procés de reforma de la xarxa sociosanitària a les Illes va començar quan s'assumiren les transferències sanitàries i s'obrí el nou Hospital de Son Llàtzer com a hospital d'aguts. L'any 2001 es varen fer les primeres passes per reconvertir els hospitals que gestiona el Govern de les Illes Balears cap a les tasques de tipus sociosanitari, mitjançant la creació de llocs d'atenció del tipus d'«hospital de dia» o la ubicació dels

equips de suport en l'atenció domiciliària. L'Hospital Joan March es va convertir en un hospital de mitja estada complexa, que cobreix la zona que atén l'Hospital de Son Dureta i inicialment també l'àrea que ha d'atendre el futur hospital comarcal d'Inca, i l'Hospital General, que compleix les mateixes funcions i cobreix la zona atesa per l'Hospital de Son Llàtzer i la zona de Manacor. Aquesta reforma ha comportat un procés de readaptació i de formació dels professionals, un procés de connexió i de comunicació amb els hospitals d'aguts i els centres d'atenció primària igual que amb els hospitals de llarga estada i les residències assistides.

A partir dels perfils de necessitats d'atenció dels usuaris que s'han detectat, el Pla sociosanitari considera una sèrie de recursos específics, que es detallen a continuació:

Tipus d'atenció

Aguts:

- *Equips d'avaluació i suport dins els hospitals d'aguts:* són equips de treball interdisciplinaris i especialitzats que actuen com a consultors de suport de l'equip assistencial, com a gestors dels casos geriàtrics i com a referents per a les diferents especialitats hospitalàries (específics de geriatria, de cures pal·liatives, de pacients crònics).
- *Unitats hospitalàries d'aguts:* està previst posar en marxa els dispositius següents:

1.1. Unitats de geriatria d'aguts (UGA): unitats dedicades al tractament de les fases agudes dels pacients geriàtrics amb complexitat clínica.

1.2. Unitat de cures pal·liatives en els hospitals d'aguts universitaris.

Mitja estada:

- Subaguts: recurs dedicat a les persones amb una malaltia crònica evolutiva o els postaguts complexos en situació de malaltia i de dependència prèvies amb escasses possibilitats de rehabilitació total i amb alta morbiditat, reagudització i mortalitat, que requereixen intensitat terapèutica. S'ubiquen en centres sociosanitaris i en hospitals d'aguts.
- Convalescència/rehabilitació: recurs amb objectiu rehabilitador de promoure l'autonomia i la reinserció en la comunitat, ubicats en centres sociosanitaris amb una estreta coordinació amb els hospitals d'aguts.
- Cures pal·liatives: serveis que es destinen a promoure el confort i la qualitat de vida de les persones amb malalties avançades i en fase terminal.

Llarga durada:

- Residència assistida i/o mixta: per als pacients amb malalties cròniques amb necessitats sanitàries de llarga durada o amb trastorns cognitius o de conducta amb situacions de

dependència elevada o d'alta complexitat, o per a les persones en edat geriàtrica sense recursos.

Atenció de dia:

- Hospital de dia (amb funcions d'avaluació, de rehabilitació i/o de manteniment): per als pacients geriàtrics aguts.
- Centre de dia (amb unes funcions de manteniment, de prevenció del deteriorament, d'identificació de riscos, de suport, i de descans familiar i de promoció de la salut): per a les persones grans fràgils i per a les persones amb demència.

Domicili:

- Atenció i ajuda domiciliària (programes domiciliaris sociosanitaris): per a les persones amb una malaltia crònica evolutiva, amb una demanda de serveis elevada.
- Serveis d'ajuda a domicili (SAD): per a les persones i les famílies de les persones en situacions de fragilitat, de vulnerabilitat, per a les activitats:
  1. Serveis a domicili
  2. Menjador
  3. Teleassistència

El quadre III-19 mostra la situació actual del grau d'implantació dels recursos a la nostra comunitat.⁸

8. En ombrejat, els dispositius que ja s'han implantat.

QUADRE III-19. DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA SEGONS LA TIPOLOGIA DELS RECURSOS

Atenció	Tipologia del recurs	Palma Ponent	Palma Llevant	Manacor	Inca	Menorca	Eivissa	Total
Aguts	Equip d'avaluació i suport hospitalari (Son Dureta)	4 línies completes (Son Dureta)	4 línies completes	2 línies completes	2 línies completes	2 línies completes	2 línies completes	15 equips
	Unitat de Geriatria d'Aguts Unitat de Cures pal·liatives	20 llits 16-20 llits	16 llits	No imprescindible com a recurs específic integrat en els serveis de Medicina Interna d'hospital d'aguts.			36 llits 16-20 llits	
Mitja estada	ME específica (convalescència - rehabilitació)	60-80 llits	40-60 llits	20-30 llits	20-30 llits	20-30 llits	180-260 llits (inclou 40 de pal·liatius)	
	ME subaguts	30-40 llits	20-30 llits	No és imprescindible com a recurs específic integrat en l'hospital d'aguts o com una part del recurs de convalescència.			50-70 llits	
	ME cures pal·liatives	20 llits (1) (H. Aguts)	20 llits (en ME)	10 llits de cada sector, que han d'estar agrupats dins els 20-30 de convalescència-rehabilitació del sector.			80 llits (40 integrat a convalesc.)	
Residència	Residencial (3,5% dels > 65a)	3413 places				420 places	472 places	4.305 places
	LE discapacitats							285 places
Dia	Alta complexitat	40 llits	30 llits					70 llits
	Atenció de dia: 8 per a discapacitats)							Dispositius
	Hospital de dia (terapèutic)	8 dispositius	16 dispositius	2 dispositius	2 dispositius	2 dispositius	2 dispositius	22
Domicili	Centre de dia (manteniment)	16	16	4	4	3	3	46
	Atenció domiciliaria (equip d'avaluació i suport domiciliari) (2)	1 equip complet	1 equip complet	Funcions incloses dins l'equip de suport hospitalari que han de seguir el concepte del Programa integral de suport comunitari.			2 equips (+4 integrats)	
	Serveis domiciliaris (persones):							
	Serveis a domicili (4% dels >65a)	1.500	1.200	720	480	480	540	4.920
	Menjador (1% dels >65a)	375	300	180	120	120	135	1.230
	Teleassistència (3% dels >65a)	1.125	540	540	360	360	405	3.690

*Unitat de salut mental infantil i juvenil

Font: Ib-salut. Gabinet tècnic.

2.2.6.3. El transport sanitari

El funcionament del transport sanitari convencional i urgent ha estat uns dels temes que des de fa molt d'anys presenta disfuncions importants a la nostra comunitat. Cal atribuir bona part d'aquesta problemàtica a dos tipus de motius: a) el desavantatge estructural que deriva de la insularitat (a vegades, doble i triple), amb la fragmentació i les des economies d'escala que suposa, que també repercuteix en el del transport sanitari, i b) la contractació d'un únic proveïdor del servei durant els darrers anys (Ambulàncies Insulars), amb les conseqüències negatives inevitables dels proveïdors monopolistes.

Per tant, per pal·liar les conseqüències anteriors, des d'abril de l'any 2002 es preparà un nou concurs per al transport sanitari, que es caracteritza pels trets següents:

- Se segmenta per illes i per tipus de transport (aeri per a totes les Illes,

urgent i programat conjuntament per a Menorca i per a Eivissa-Formentera, i urgent i programat de manera independent per a Mallorca), a fi d'evitar els monopolis.

- El Servei de Salut es reserva el control del transport programat (que fins aleshores corresponia a l'empresa concessionària).
- S'adeqüen els medis de transport sanitari, tant en el nombre com en les característiques tècniques avançades.
- S'introdueixen contractualment criteris de qualitat en la prestació del servei per part de l'empresa o les empreses concessionàries, amb implicació financera segons el grau de qualitat assolit.

El concurs s'adjudicà el 15 d'octubre del 2002 i es va fer efectiu l'1 de gener de 2003. (Vegeu el quadre III-20.)

QUADRE III-20. CANVIS EN EL TRANSPORT URGENT

	Abans del concurs	Després del concurs
Transport aeri:		
Avions	1	1
Helicòpters	1	3
Transport urgent:		
Ambulàncies de suport vital avançat (UME) – UVI mòbil	11	16
Ambulàncies de suport vital bàsic (TEM)	0	14
Transport programat:		
Ambulàncies convencionals	Dades no disponibles	40
Ambulàncies col·lectives	(gestió d'Ambulàncies Insulars)	65

Font: Ib-salut (dades de juliol de 2003).

L'any 2002 les UVI mòbils (UME) han efectuat 10.664 serveis, amb un temps de resposta mitjà de 14,04 minuts. Quant al transport aeri, s'han fet 701 trasllats (505 en avió i 196 en helicòpter). Mentre que el transport programat ha arribat fins als 319.518 serveis.

2.2.6.4. Els trasplantaments i les donacions de sang i d'òrgans

Després de més de deu anys de col·laborar amb l'Organització Nacional de Trasplantaments, el fet d'assumir les competències sanitàries a principis de l'any 2002 comporta que la Conselleria de Salut i Consum assumeixi un grau d'organització i de responsabilitat superior en relació amb els trasplantaments i la donació d'òrgans i de teixits a les Illes Balears, i té la missió fonamental de promoure, facilitar i coordinar la donació i el trasplantament de tot tipus d'òrgans, de teixits i de medul·la òssia.

L'any 2002 es caracteritza per un augment important del nombre de donacions, que passen de 12 (l'any 2001) a 33 donacions, 31 a l'Hospital de Son Dureta i 2 a l'Hospital Verge de Monte Toro. Aquesta xifra representa 36 donacions per milió de població (p. m. p), cosa que ens situa com la cinquena comunitat de tot l'Estat (33,7 p. m. p.), i gairebé triplica les xifres de l'any 2001.

La part més dèbil en el complex procés de la donació i de trasplantament d'òrgans continua essent la negativa familiar: 26,4% famílies de cada 100 encara es neguen a donar òrgans, enfront del 20,3% de la mitjana nacional. Cal fer esment que l'any 2001 la xifra fou

del 36%. Normalment la ignorància i els prejudicis culturals i religiosos en són les causes.

El perfil del donant canvia actualment. L'any 2002 tan sols el 20% és més jove dels 30 anys, mentre que més del 70% és major dels 45, i més del 25% major dels 60 anys. Ara l'edat mitjana és més alta que abans. Aquesta variable és a causa de la disminució de les morts per accidents de trànsit pel que fa a la gent jove i, d'altra banda, han augmentat les donacions que deriven d'accident cerebrovascular, que ja són la majoria dels donants. En el 91% dels casos el donant ha estat multiorgànic, enfront d'una mitjana nacional del 83%.

L'any 2002 es varen donar 66 ronyons; 6 d'aquests es varen descartar per causes mèdiques i 16 es varen trasplantar a altres comunitats autònomes. A les Illes, per tant, es varen trasplantar 44 ronyons. A la nostra comunitat es varen extreure, a més dels ronyons, 28 fetges, 7 cors, 4 pulmons i 1 pàncrees. En general, són xifres més importants que l'any 2001.

Les dades més rellevants amb relació a la donació i al trasplantament de teixits durant el 2002 es poden veure en el quadre III-21.

Les donacions de sang es mantenen relativament constants en aquests darrers anys amb més de 45 donacions per 1.000 habitants, i és Mallorca l'illa que aporta més nombre de donacions, però és a Eivissa on hi ha un augment significatiu de les donacions de sang. (Vegeu el gràfic III-17.)

QUADRE III-21. DONACIONS I TRASPLANTAMENTS (2002)

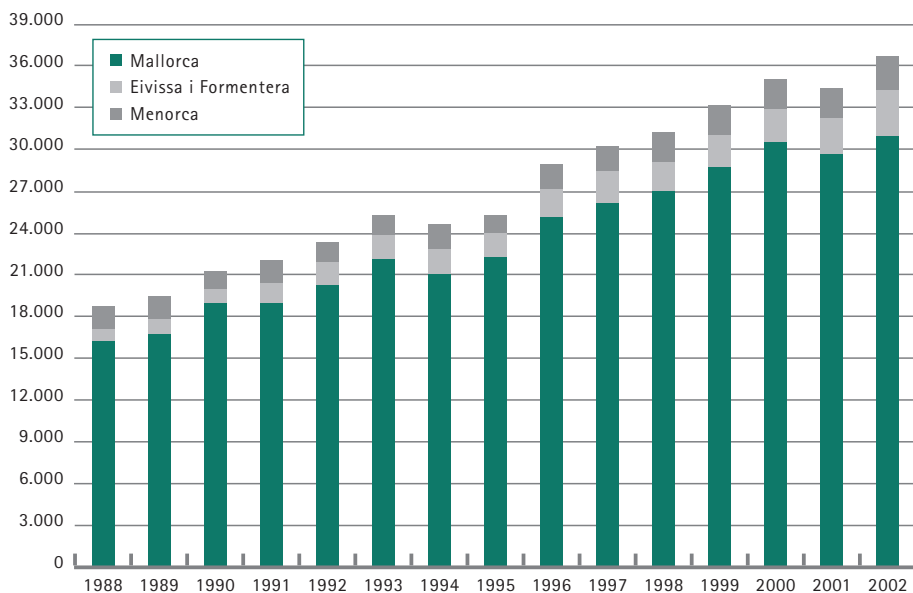
	Donacions	Trasplantaments
Teixit osteotendinós	143	179
Còrnies	54	56
Cors per vàlvules cardíaqües	4	
Membrana amniòtica	1	4
Medul·la òssia	538 ^a	41 ^b

^a En el mes de desembre de 2002, les Illes havien aportat al REDMO (Fundació Josep Carreras) un total de 538 donants.

^b Dels 41 trasplantaments de medul·la òssia, 28 foren autòlegs i 13 al·logènics emparentats.

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic III-17
Evolució de les donacions (1988-2002)

Font: Elaboració pròpia.

3

EDUCACIÓ

RESUM

Analitzam el sistema educatiu de les Illes Balears revisant els aspectes següents. En primer lloc es comenta el treball legislatiu més significatiu dut a terme dins l'àmbit universitari i no universitari. En segon lloc, i a través de diferents indicadors, s'analitza la realitat del sistema no universitari a partir d'una sèrie de variables i d'indicadors: l'evolució del nombre d'estudiants per nivells educatius, per tipus de centre i per illes; l'evolució del professorat no universitari; el rendiment de l'alumnat en cada nivell; les característiques de l'escolarització de l'alumnat immigrant, el nivell d'inserció dels alumnes de cicles formatius; l'educació d'adults etc. Finalment, s'estudia la realitat universitària balear a través de l'anàlisi de l'oferta formativa; del nombre d'estudiants de diplomatures, de llicenciatures o de doctorat; del nombre de titulats, o de la realitat del personal docent i investigador universitari a través de diverses dades, de la producció científica, etc. a la Universitat de les Illes Balears. També es fa referència a les dades d'altres ofertes universitàries a les Balears.

3.1

INTRODUCCIÓ

La realitat educativa de les Illes Balears durant el curs 2001-2002 s'ha caracteritzat per una línia de continuïtat en relació amb l'anàlisi realitzada sobre el sistema educatiu de les Illes Balears en l'informe del CES de l'any 2001. L'únic element que cal considerar com a qüestió diferencial és l'aprovació per part del Parlament espanyol de la Llei orgànica de qualitat de l'educació (l'anomenada LOCE), que tindrà unes repercussions importants sobre tot el sistema escolar de l'Estat espanyol i, en concret, sobre el de les Illes Balears pel que fa a tota una sèrie de factors i de qüestions específiques, que caldrà analitzar de forma progressiva i rigorosa.

Així, i amb relació al sistema escolar no universitari, durant el present curs constatarem que continua, d'una banda, la política educativa duta a terme durant els anys anteriors, quant a les construccions escolars, al personal docent, a la formació del professorat, a l'ensenyament de català i en català, a l'aplicació de les noves tecnologies, a l'impuls dels ensenyaments de règim especial o d'atenció a la diversitat. De l'altra, es mantenen les tendències educatives pel que fa a la matrícula escolar en els diferents nivells educatius, a la

immigració escolar a les Illes Balears, a les proporcions entre l'escola pública i l'escola concertada, etc.

Amb relació al sistema educatiu universitari podem assenyalar, d'un costat, que es manté la política universitària iniciada durant el curs 1999-2000 en els diversos aspectes que hem analitzat, i, de l'altre, que comença l'aplicació real de la Llei orgànica d'universitats (LOU), tant per part de l'Administració central i de l'autònoma com per part de la Universitat de les Illes Balears (UIB).

Per fer aquest informe, s'han utilitzat diverses fonts bibliogràfiques, i també documents i dades d'informes interns de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, a través de les direccions generals. Així mateix, cal fer referència a les dades estadístiques i als indicadors de la Universitat de les Illes Balears.

3.2

EL TREBALL LEGISLATIU DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS

No hi ha cap dubte que la tasca legislativa és un factor important de la política educativa que segueixen les diverses administracions educatives. En aquest sentit, és evident que, tot i que no tenim l'objectiu de ser exhaustius en l'anàlisi de la legislació

educativa aprovada, farem referència a les qüestions més significatives del treball normatiu dut a terme, tant dins l'àmbit universitari com dins l'àmbit no universitari. En ambdós casos cal fer referència —per l'impacte que tenen actualment i que tindran en el futur— a la Llei orgànica d'universitats, a la Llei orgànica de qualitat educativa i a la Llei de formació professional.

Així doncs, i dins l'àmbit no universitari, cal fer referència a una sèrie de normatives significatives. En primer lloc, el Consell de Govern de les Illes Balears ha aprovat diversos documents —que, si bé no tenen un caire normatiu, sí que són prou importants per dissenyar la realitat educativa balear— de planificació escolar: Planificació escolar de l'illa de Menorca (agost de 2001), Planificació escolar a Palma (novembre 2002), Planificació escolar de l'illa de Mallorca (exclosa Palma) (maig de 2003) i Planificació escolar d'Eivissa i Formentera (maig de 2003).⁹ Es tracta del que s'ha anomenat mapa escolar de les Illes Balears, i és un indicador fonamental a l'hora de determinar la política de construcció de centres escolars de la comunitat autònoma de les Illes Balears. Així mateix, i dins aquest mateix context de la planificació i de l'ordenació educatives, cal fer referència al fet que el Consell de Govern de les Illes Balears (2002) va aprovar el Pla d'ordenació del primer cicle d'educació infantil de les Illes Balears,¹⁰ que és un instrument cabdal per tal de consolidar la perspectiva educativa d'aquest nivell educatiu.

9. Govern de les Illes Balears (2003): *4 anys millorant l'Educació (1999-2003)*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura.

10. Govern de les Illes Balears (2003): *Pla d'ordenació del primer cicle d'educació infantil de les Illes Balears*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General d'Ordenació i Innovació.

La posada en marxa del Consell Escolar de les Illes Balears, com a organisme de participació de la comunitat educativa, ha fet possible aprovar el Decret de regulació dels consells escolars insulars i dels consells escolars municipals (2003); amb l'aprovació d'aquesta normativa es possibilita que la participació es dugui en l'àmbit insular i en l'àmbit municipal.

Des de la perspectiva de l'establiment del currículum, a més dels decrets esmentats, cal assenyalar que s'han aprovat també el Decret pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears (juny de 2002), el Decret pel qual s'estableix el currículum del batxillerat a les Illes Balears (agost de 2002) o l'Ordre per la qual es regula l'elaboració i l'execució del Programa d'acolliment lingüístic i cultural (PALIC) (juny de 2002), que s'adreça a l'alumnat d'incorporació tardana al sistema educatiu de les Illes Balears que cursa estudis als instituts d'educació secundària.

Una normativa —a la qual ja es va fer referència en l'informe del CES de l'any 2001¹¹ i que és fonamental per la transcendència que té— és el Decret pel qual s'estableix el règim d'admissió d'alumnes als centres docents sostinguts amb fons públics (2002). Es tracta d'un decret fonamental des de la perspectiva de l'escolarització i de les relacions entre l'escola pública i l'escola concertada.

Un decret important per tot allò que significa d'increment de l'autonomia és el

relatiu a l'atorgament de l'autonomia de gestió als centres (2002). Aquest decret i també el dels reglaments orgànics dels centres docents d'educació infantil, d'educació primària i d'educació secundària (2002) són fonamentals per al funcionament dels centres.

Amb relació a la normativa d'educació de persones adultes, cal fer referència, d'una banda, al Decret pel qual es crea l'institut d'educació secundària a distància a les Illes Balears (maig de 2002) i a l'Ordre per la qual es regula l'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica de persones adultes a les Illes Balears (juliol de 2002).

Finalment, amb relació al professorat, és important indicar que el Consell de Govern de les Illes Balears per Decret va aprovar l'equiparació retributiva del personal docent no universitari amb la resta de funcionaris que treballen al servei de l'Administració general de la comunitat autònoma de les Illes Balears (2003); una normativa fonamental en el procés de dignificar el professorat no universitari.

Dins l'àmbit universitari cal fer referència, en el marc del desenvolupament de la Llei orgànica d'universitats, a les normes següents. En primer lloc és important assenyalar la tasca legislativa del Govern central, que té conseqüències importants a nivell de les universitats i de les comunitats autònomes: el Decret que regula l'habilitació del professorat universitari i la creació de l'Agència Nacional d'Avaluació i Qualitat. En segon lloc, i en l'àmbit

11. Ballester, L.; Orte, C. (coord.) (2002): «Educació: diagnòstic i propostes», a *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears 2001*, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, p. 541-607.

autonòmic, és important fer una referència clara al treball legislatiu realitzat per la comunitat autònoma de les Illes Balears: així, per exemple, cal esmentar el Decret que regula el règim jurídic i retributiu del personal docent i investigador de la UIB —una norma important des de la perspectiva del professorat contractat—; l'aprovació per part del Parlament de les Illes Balears de la Llei d'organització institucional del sistema universitari de les Illes Balears, que regula el Consell Social de la UIB, l'Agència de Qualitat Universitària de les Illes Balears i la Junta de Coordinació Universitària de les Illes Balears, i l'aprovació del Consorci de l'Agència de Qualitat Universitària de les Illes Balears i dels seus Estatuts. Actualment estant pendents d'aprovació el Decret d'ordenació universitària de la comunitat autònoma de les Illes Balears i el Decret pel qual es regula el procediment per obtenir l'avaluació i l'acreditació de l'Agència de Qualitat Universitària de les Illes Balears per part del professorat universitari. I, en tercer lloc, cal fer referència a la tasca normativa de la UIB, com ara l'aprovació del Projecte d'estatuts de la UIB, que actualment està pendent de l'informe preceptiu del Consell Consultiu de les Illes Balears, previ a l'aprovació per part del Consell de Govern de les Illes Balears.

Per tant la tasca legislativa i normativa que s'ha realitzat és important des de la pers-

pectiva de la institucionalització d'un sistema educatiu propi i de l'elaboració d'una política universitària balear.

3.3

EL SISTEMA ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

Aquest apartat es divideix en tres blocs diferenciats: de primer, es defineixen a grans trets les característiques generals de la situació educativa a les Illes Balears; a continuació, es considera la temàtica de l'escolarització de l'alumnat estranger i, finalment, es tracta l'accés a l'ocupació.

3.3.1. INTRODUCCIÓ

La realitat escolar a les Illes Balears s'ha caracteritzat durant els cursos 2001 i 2002¹² per una sèrie de trets que defineixen el moment educatiu balear actual a través d'una sèrie d'indicadors i de característiques. En qualsevol cas hi ha tres elements que d'entrada defineixen les característiques universitàries de les Illes Balears:

1. En primer lloc hem de fer referència al fet que el Parlament espanyol va aprovar la Llei de qualitat de l'educa-

12. Govern de les Illes Balears (2002): *Dades bàsiques. Inici de curs 2001-2002*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Govern de les Illes Balears (2002): *Estadística de l'ensenyament. Curs 2001-2002*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Govern de les Illes Balears (2003): *Dades bàsiques. Inici de curs 2002-2003*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Govern de les Illes Balears (2003): *Estadística de l'ensenyament. Curs 2002-2003*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Govern de les Illes Balears (2003): *Oferta educativa a les Illes Balears. Curs 2003-2004*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

ció (LOCE). L'aprovació d'aquesta norma educativa, a més de l'aprovació anterior de la Llei de formació professional i de la Llei orgànica d'universitats, suposa la modificació de l'escenari legislatiu, ja que deroga la Llei d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE), la Llei orgànica del dret a l'educació (LODE) i la Llei orgànica de la participació, l'avaluació i el govern dels centres docents (LOPEG), que fins aleshores havien inspirat tota la política educativa estatal i la de les comunitats autònomes. En aquest context és significatiu constatar que el Govern de les Illes Balears ha presentat un recurs d'inconstitucionalitat contra la LOCE, que entén que envaeix les competències de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

2. En segon lloc cal esmentar que el curs 2001-2002 s'ha caracteritzat per dos fets importants. D'una banda, s'ha continuat la política de planificació escolar de les Illes Balears, amb l'aprovació dels diversos mapes escolars de Palma i de cada una de les illes de les Balears, com a element metodològic bàsic per poder fer una política educativa fonamentada en les necessitats i en les demandes escolars. De l'altra, s'ha seguit realitzant la política de construcció d'infraestructures educatives als diversos nivells educatius i a les diferents zones de les illes, i, així mateix, s'han incrementat també les diverses ofertes educatives d'ensenyament reglat i els diversos serveis educatius.

3. En tercer lloc cal fer referència al fet que durant aquests cursos analitzats s'han seguit les tendències educatives constatades els anys anteriors pel que fa a l'evolució del nombre d'estudiants i de professors, i s'han desenvolupat les diverses polítiques escolars que el Govern de les Illes Balears va aprovar a principi de la legislatura.

Amb tot, es poden deduir dos reptes fonamentals de l'informe del curs passat. En primer lloc, el repte de les quantitats, en el sentit de continuar les inversions educatives en la construcció i en la reforma de diversos centres educatius, i de possibilitar un augment del nivell d'escolarització de les Illes Balears, pel que fa tant a l'increment de les taxes d'escolarització com al rendiment educatiu. I, en segon lloc, el repte de la qualitat, a través de millorar les condicions de la docència, d'incrementar el nombre de professors, d'introduir les noves tecnologies de la informació i de la comunicació, de millorar les ràtios professor/alumne, de donar resposta a la diversitat educativa, social, cultural i lingüística de les nostres escoles, etc.

3.3.2. LA SITUACIÓ EDUCATIVA A LES ILLES BALEARS: CARACTERÍSTIQUES

És evident que la situació educativa de les Illes Balears durant els cursos 2001-2002 no presenta diferències importants i significatives en relació amb els punts més importants del curs 2000-2001. Efectivament, a través dels quadres i dels comentaris que exposam a continuació es pot constatar aquesta continuïtat, com no podria ser d'una altra manera tenint

QUADRE III-22. EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT, PER NIVELLS EDUCATIU I PER TITULARITAT (2000-2003)

	TOTAL				PÚBLICS				CONCERTATS				PRIVATS			
	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03
Educació infantil	23.554	24.827	25.869	26.895	14.077	14.724	15.548	16.497	8.777	9.437	9.615	9.660	700	666	706	738
2n cicle																
Educació primària	55.884	56.198	56.556	56.940	32.959	33.645	34.246	34.886	21.558	21.180	20.947	20.705	1.367	1.373	1.363	1.349
Educació especial	416	471	476	483	—	62	66	98	416	409	410	385	-	-	-	-
ESO	40.256	39.759	39.599	40.117	23.285	22.798	22.786	23.370	15.832	15.831	15.728	15.600	1.139	1.130	1.085	1.147
Batxillerat	9.848	11.162	11.092	11.074	9.184	9.283	8.230	8.137	925	10.09	1.158	1.254	127	870	1.704	1.683
Cicles formatius de grau mitjà (CFGM)*	3.211	2.963	3.198	3.389	2.798	2.561	2.689	2.863	413	378	460	477	-	24	49	49
Cicles formatius de grau superior (CFGS)*	1.808	1.961	2.144	2.247	1.684	1.805	1.918	2.030	124	109	134	134	-	47	92	83
BUP / COU	2.783	1.515	99	—	1.449	804	99	—	—	—	—	—	1334	711	-	-
FP2	265	143	83	—	13	—	—	—	252	143	83	—	-	-	-	-
PGS	329	417	498	592	293	374	451	541	36	43	47	51	-	-	-	-
Ensenyaments de règim especial***	8.264	9.838	9.325	8.877	8.264	9.838	9.325	8.877	—	—	—	—	-	-	-	-
Total	147.006	149.254	148.939	150.614	94.006	95.894	95.358	97.299	48.333	48.539	43582	48.266	4.667	4.821	4.999	5.049

* No inclou l'alumnat que realitza FCT (formació en centres de treball): 572 alumnes el curs 2002-03.

** No hi figuren els no presencials («That's english») ni els lliures del curs anterior (731 de les EOI i 32 del Conservatori).

*** Dades recollides pels documents organitzatius dels centres (DOC) en data 30 de setembre de 2002.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura.

en compte que no hi ha cap factor d'impacte que hagi modificat la realitat educativa de les Illes Balears de manera substancial. En qualsevol cas, en l'informe d'enguany —a l'igual del que vàrem fer el curs passat—, es fa una menció especial a l'escolarització d'alumnes estrangers, ja que cal tenir en compte que aquest és un dels elements clau per determinar el futur del sistema, tant des de la perspectiva quantitativa com des de la perspectiva qualitativa.

Amb relació a l'evolució i a la realitat del nombre d'alumnes per nivells educatius i per la titularitat dels centres, es poden assenyalar les conclusions següents. (Vegeu el quadre III-22.)

1. El nombre d'estudiants d'educació infantil de segon cicle augmenta progressivament des del curs 1999-2000, ja que augmenta any rere any. Així, cal senyalar que del curs 2000-2001 al 2001-2002 l'increment és de més de 1.000 estudiants, i que des d'aquest darrer curs fins al 2002-2003 aquest increment és també de més d'un miler d'estudiants. Ens trobam, doncs, amb un increment progressiu de l'escolarització, que assoleix —cada vegada més— unes taxes d'escolarització més elevades. A més, aquest increment és més alt a l'escola de titularitat pública que a la concertada i a la privada. En qualsevol cas, tot i que predominen els alumnes escolaritzats a l'escola pública, s'ha d'assenyalar que aquest increment es dona a tots els tipus de centres.
2. El nombre d'estudiants d'educació primària també incrementa de manera

important durant aquests anys, si bé no en la mateixa proporció que a l'educació infantil. En qualsevol cas, tot i que predomina l'escolarització als centres públics, cal assenyalar la importància de l'escola concertada. Amb tot, si l'escola pública incrementa el nombre d'estudiants d'educació primària matriculats, l'escola concertada en disminueix el nombre, al igual que l'escola privada. Tanmateix, la dada més important és l'increment global del nombre d'estudiants matriculats a primària i el predomini progressiu de l'escola pública.

3. En l'educació especial —entesa des de la perspectiva de centres específics, tenint en compte la política de normalització i d'integració escolar— també incrementa el nombre d'estudiants escolaritzats, la majoria dels quals pertany a l'escola concertada, malgrat l'increment progressiu de l'escola pública, la disminució lleugera de la concertada i la presència nul·la de la privada.
4. En l'educació secundària obligatòria (ESO), el nombre d'estudiants augmenta en els darrers cursos analitzats, malgrat que hi ha una sèrie d'oscil·lacions. Amb tot, la tendència és, segons les dades analitzades, a incrementar de manera moderada i constant. En aquest context l'escola pública també és majoritària, amb increments ens els darrers cursos, i l'escola concertada —amb un pes important i significatiu— presenta una certa estabilitat. L'escola privada també es troba en una situació bastant estable.

5. En els estudis de secundària no obligatòria, l'evolució de les matriculacions entre els cursos 1999-2000 i 2002-2003 ens mostra un cert grau de recuperació, amb un increment de 1.759, dels quals un 76,5% cursa estudis de batxillerat i un 23,43%, cicles formatius de grau mitjà.¹³ Malgrat que l'opció del batxillerat continua superant en termes estadístics l'opció de la formació professional, el percentatge d'aquesta darrera opció ha pujat 7 punts respecte de l'any 1999, cosa que significa un increment de 1.316 matriculacions a la formació professional.

El nombre d'estudiants matriculats al batxillerat creix entre l'any 1999 i el 2003, però en els darrers cursos presenta una certa tendència a disminuir; aquesta disminució es dona sobretot a l'escola pública, que és clarament majoritària. La formació professional de grau mitjà en els diversos cicles formatius també presenta un increment progressiu i important, tant als centres públics com als centres concertats. Amb tot, és clar que predomina l'escola pública; l'escola privada té una presència testimonial i la concertada, menys important que en els altres nivells educatius. D'altra banda, el nombre d'estudiants matriculats al cicle formatiu de grau superior també creix de manera progressiva i constant, i les escoles públiques són clarament majoritàries.

6. L'alumnat dels programes de garantia social (en la modalitat d'iniciació pro-

fessional als centres sostinguts amb fons públics) ha augmentat un 52,1% entre els cursos 1999-2000 i 2002-2003: de 329 alumnes s'ha passat a 592 alumnes. D'aquests alumnes, 541 han assistit a centres públics i 51, a centres privats. També s'ha impulsat la inversió en programes a l'empara de les convocatòries de subvenció.¹⁴ En aquests programes han participat un total de 410 alumnes.

7. Finalment, en el marc dels ensenyaments de règim especial —tots de caràcter públic— cal assenyalar que el nombre d'estudiants inicialment incrementa, però disminueix els dos darrers cursos analitzats. Amb tot, cal analitzar on es produeix l'increment i on es produeix la disminució.

En qualsevol cas allò que cal posar de manifest és que el nombre d'estudiants matriculats a les Illes Balears als diversos nivells del sistema escolar no universitari i de forma global augmenta de manera progressiva, i aquest increment es dona tant a l'escola pública, que és hegemònica, com a l'escola concertada i a la privada, que presenta un nivell d'arrelament i de consolidació important.

La distribució de l'alumnat de secundària no obligatòria mostra en l'àmbit nacional una preponderància clara de l'ensenyament públic, ja que aproximadament tres de cada quatre alumnes

13. Els darrers deu anys hem pogut observar com l'alumnat del nivell de secundària no obligatòria minvava a conseqüència de l'extensió de l'ensenyament obligatori fins als 16 anys (no es comptabilitza un sector dels alumnes de l'antiga FP i del BUP ja que consten en les estadístiques de l'ESO) i del descens de la natalitat (i, per tant, també de la població escolar).

14. S'han concedit ajudes per desenvolupar 34 programes: 12 a entitats locals, 4 a entitats privades/associacions empresarials, 14 a entitats privades sense finalitat de lucre, i 4 d'iniciació professional en centres docents privats

assisteixen a un centre de titularitat pública.¹⁵ En el cas de les Balears aquesta tendència és molt més acusada pel que fa als estudis de formació professional, en què el percentatge d'alumnes matriculats a centres privats és 10 punts inferior a la mitjana estatal. (Vegeu el quadre III-23.)

Amb relació al nombre d'estudiants per nivell i per illes, les conclusions més significatives són les següents. (Vegeu el quadre III-24.)

1. En primer lloc, cal assenyalar que el nombre d'estudiants matriculats als diversos nivells educatius augmenta a totes i a cada una de les illes de la comunitat balear. Tot i que aquest increment presenta diferències entre les diferents illes, és evident que no hi ha cap illa que, durant aquests cursos analitzats, no tingui un augment dels alumnes matriculats.
2. En segon lloc, a l'illa de Mallorca aquest increment es dona, fonamentalment, en l'educació infantil i en l'educació primària; en l'educació secundària hi ha un petit augment,
3. En tercer lloc, a l'illa de Menorca —amb un nombre d'estudiants inferior al d'Eivissa—, també augmenta el nombre global d'estudiants, que se centra, fonamentalment, en l'educació infantil. Amb tot, en l'educació primària constatarem una certa tendència a l'estabilitat, amb una petita disminució; en l'educació secundària, un increment lleuger; en el batxillerat, una disminució; en la formació professional, un increment, però amb una petita disminució en el darrer curs, i en els ensenyaments de règim especial, una disminució.

QUADRE III-23. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DE L'ALUMNAT MATRICULAT, PER TITULARITAT DE CENTRE (CURS 2001-2002)

	Centres 01-02ESO		Batxillerat		F. professional	
	Balears	Espanya	Balears	Espanya	Balears	Espanya
Centres públics	57,5	65,6	75,3	75	83	72,9
Centres privats	42,5	34,4	24,7	25	17	27,1

Font: MEC, *Estadísticas de la educación en España*

15. *Informe económico y social de España 2001*. CES, 2002, p. 499.

QUADRE III-24. EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT MATRICULAT PER NIVELLS EDUCATIU I PER ILLES (2000-2003)

	EI	EP	ESO	BATX.	CFGM*	CFGS*	BUP/ COU	FP	PGS	RÈGIM ESPECIAL**	EE	TOTAL	
Mallorca	1999-00	18.494	44.641	31.914	7.887	2.611	1.475	2.335	265	256	5.628	416	115.922
	2000-01	19.712	44.879	31.469	8.765	2.417	1.607	1.228	143	322	6.977	427	117.946
	2001-02	20.578	45.083	31.382	8.866	2.603	1.780	99	83	396	6.583	439	117.892
	2002-03 ***	21.420	45.276	31.887	8.882	2.782	1.879	-	-	439	6.169	422	119.156
Menorca	1999-00	2.157	4.719	3.370	999	261	102	128	-	34	1.097	-	12.867
	2000-01	2.247	4.709	3.428	968	277	124	118	-	52	952	10	12.885
	2001-02	2.335	4.804	3.435	897	295	123	-	-	62	903	10	12.864
	2002-03***	2.468	4.772	3.489	814	288	118	-	-	94	957	11	13.011
Eivissa	1999-00	2.719	6.144	4.698	1.285	329	213	320	-	39	1.393	-	17.140
	2000-01	2.696	6.216	4.629	1.370	251	216	169	-	43	1.739	34	17.363
	2001-02	2.763	6.278	4.557	1.282	282	227	-	-	40	1.707	26	17.162
	2002-03***	2.811	6.459	4.505	1.329	297	238	-	-	59	1.621	50	17.405
Formentera	1999-00	184	380	234	65	10	18	-	-	-	146	-	1.037
	2000-01	172	394	233	59	18	14	-	-	-	170	-	1.060
	2001-02	193	391	225	47	18	14	-	-	-	132	1	1.021
	2002-03***	196	397	236	49	22	12	-	-	-	130	-	1.042
Total	1999-00	23.554	55.884	40.256	10.236	3.211	1.808	2.783	265	329	8.264**	416	147.006
	2000-01	24.827	56.198	39.759	11.162	2.963	1.961	1.515	143	417	9.838	471	149.254
	2001-02	25.869	56.556	39.599	11.092	3.198	2.144	99	83	498	9.325	476	148.939
	2002-03***	26.895	56.940	40.117	11.074	3.389	2.247	-	-	592	8.877	483	150.614

* No inclou l'alumnat que realitza FCT (formació en centres de treball): 572 alumnes el curs 2002-03

** No hi figuren els no presencials («That's english») ni els lliures del curs anterior (731 de les EOI i 32 del Conservatori).

*** Dades recollides pels documents organitzatius dels centres (DOC) en data 30 de setembre de 2002.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura.

4. En quart lloc, i a l'illa d' Eivissa, es produeix un increment global del nombre d'estudiants, que afecta bàsicament l'educació infantil, la primària, el batxillerat i la formació professional de grau superior. D'altra banda, es produeix una petita disminució en l'educació secundària obligatòria, i en la formació professional de grau mitjà. Els ensenyaments de règim especial, després d'uns anys d'increment, pateixen una lleugera disminució, en el darrer curs.
5. Finalment, a l'illa de Formentera, tot i el petit increment, es constaten petites oscil·lacions. Amb tot, l'augment es dona sobretot a l'educació infantil i a la primària; a la secundària, al batxillerat i a la formació professional s'han d'assenyalar increments i disminucions però que no són molt importants quantitativament.

Amb relació als alumnes matriculats als ensenyaments de règim especial, d'acord amb les diverses especialitats que hi ha, s'han de destacar les conclusions següents. (Vegeu el quadre III-25.)

QUADRE III-25. EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT D'ENSENYAMENTS DE RÈGIM ESPECIAL (EXCLÒS L'ALUMNAT LLIURE) (2000-2003)

CENTRE		1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003
Mallorca	EOI	3.737	3.970	4.522	4.899
	Escola d'Arts	388	305	269	184
	Escola Superior de Disseny		48	87	129
	Conservatori Professional Pla 90	602	690	862	844
	Conservatori Professional Pla 66	601	716	45	43
	Conservatori Superior Pla 90			50	80
	Conservatori Superior Pla 66	88	127	45	43
	Total	5.416	5.856	5.880	6.222
Menorca	EOI	748	581	545	722
	Escola d'Arts	165	171	142	113
	Conservatori Professional Pla 90	141	187	202	220
	Conservatori Professional Pla 66				
	Total	1.097	981	889	1.055
Eivissa i Formentera	EOI	1.204	1.514	1.432	1.447
	Escola d'Arts	206	270	256	235
	Conservatori Professional Pla 90	106	141	161	215
	Conservatori Professional Pla 66	23	8	0	0
	Total	1.539	1.933	1.849	1.897
TOTAL DE LES ILLES BALEARS		8.052	8.770	8.618	9.174

Font: Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura.

1. Des del curs 1999-2000 fins al curs 2002-2003, s'ha d'assenyalar que ha crescut el nombre d'estudiants matriculats a totes les Illes Balears, i a cada una de les illes. Aquest fet és important perquè estam parlant d'uns estudis no obligatoris, alguns nivells dels quals tenen efecte universitari i alguns altres, d'educació permanent d'adults.
2. L'especialitat a la qual s'ha matriculat un nombre major d'estudiants és a les escoles oficials d'idiomes, a cada una de les illes. A les escoles d'arts cal assenyalar un increment a Eivissa i Formentera, i una disminució a Menorca i a Mallorca. Amb tot, a Mallorca aquesta disminució es compensa amb la posada en marxa dels estudis de l'Escola Superior de Disseny, que es consolida de manera progressiva.
3. El nombre d'estudiants del Conservatori Professional, a partir del Pla 90, augmenta de manera progressiva i constant a totes les illes. En aquest mateix context és significatiu l'impuls dels estudis del Conservatori Superior de Música que a poc a poc creix quantitativament i qualitativa.

En qualsevol cas, i al marge de la necessària reforma legal i estatal d'aquests estudis de règim especial, cal destacar la demanda creixent d'aquest tipus d'estudis, sobretot els d'idiomes i els que tenen una característica parauniversitària.

En referència al percentatge d'escolarització dels ensenyaments de règim general, per nivell d'ensenyament i per gènere, cal exposar, resumidament, les conclusions següents. (Vegeu el quadre III-26).

1. L'educació infantil representa el nivell educatiu en què el percentatge d'escolarització augmenta de manera més substancial, la qual cosa implica que ens trobam davant un nivell educatiu que, malgrat no ser obligatori, té una tendència a ser universal.
2. El batxillerat és el nivell educatiu que presenta una certa estabilitat i que arriba, amb oscil·lacions, al 80% de la taxa d'escolarització. En qualsevol cas allò que crida l'atenció del batxillerat és que la taxa d'escolarització és superior entre els alumnes de sexe femení, per comparació als alumnes de sexe masculí; una dada sociològica molt important i que constata una tendència general quant al major nivell educatiu i formatiu de les dones.

Pel que fa a l'anàlisi de les taxes d'escolarització, i concretament amb relació a les taxes brutes d'escolarització per nivell d'ensenyament en el curs 2001-2002 a Espanya i a les Illes Balears, es pot assenyalar que les diferències entre les Balears i el conjunt d'Espanya es manifesten en el batxillerat, en la formació professional de grau mitjà i en la de grau superior. En aquest sentit és significatiu que les Illes Balears estan per sota de la mitjana estatal —amb diferències significatives— en els nivells esmentats: un 86,3%, enfront de la taxa estatal, que arriba al 110,9%. En el mateix curs, la taxa neta d'escolarització (82,56%) és inferior a la d'altres comunitats autònomes, però la més alta de les Illes Balears en els darrers deu anys. En el període 1995-1999 aquesta taxa va baixar entre 4 i 10 punts per sota del 82%. (Vegeu el quadre III-27.)

**QUADRE III-26. PERCENTATGE D'ESCOLARITZACIÓ D'ENSENYAMENTS DE RÈGIM GENERAL,
PER NIVELL D'ENSENYAMENT I PER GÈNERE (1994-2002)**

	Curs 93-94	Curs 94-95	Curs 95-96	Curs 96-97	Curs 97-98	Curs 98-99	Curs 99-00	Curs 00-01	Curs 01-02
Alumnat total									
E.infantil/preescolar (1) 3 a 5 anys	84,98%	84,52%	87,75%	92,10%	98,13%	101,35%	103,61%	105,21%	106,84%
E.primària, EGB i 1r cicle d'ESO (2) 6 a 13 anys	131,44%	125,72%	120,63%	117,84%	117,81%	116,59%	115,32%	114,15%	112,71%
E.secundària 2n cicle (equivalent d'anys anteriors)	100,09%	102,75%	106,65%	115,99%	117,32%	116,55%	113,70%	109,50%	106,88%
Batxillerat i FP (d'edats equivalents)	81,72%	82,39%	78,45%	72,26%	75,60%	76,96%	78,26%	81,55%	82,56%
Homes									
E.infantil/preescolar (1) 3 a 5 anys	84,39%	83,54%	87,10%	92,13%	97,43%	101,02%	103,39%	105,21%	106,53%
E.primària, EGB i 1r cicle d'ESO (2) 6 a 13 anys	117,87%	118,83%	118,56%	118,11%	111,57%	113,67%	111,79%	111,68%	110,56%
E.secundària 2n cicle (equivalent d'anys anteriors)	94,81%	97,78%	99,63%	108,69%	110,65%	113,08%	110,96%	106,21%	103,15%
Batxillerat i FP (d'edats equivalents)	75,32%	74,97%	72,92%	67,45%	68,39%	68,54%	69,21%	74,18%	75,26%
Dones									
E.infantil/preescolar (1) 3 a 5 anys	85,60%	85,57%	88,44%	92,06%	98,87%	101,70%	103,84%	105,20%	107,17%
E.primària, EGB i 1r cicle d'ESO (2) 6 a 13 anys	114,57%	114,56%	114,08%	113,79%	118,12%	110,96%	109,66%	109,51%	109,25%
E.secundària 2n cicle (equivalent d'anys anteriors)	105,59%	107,93%	114,01%	123,62%	124,28%	120,20%	116,58%	112,95%	110,79%
Batxillerat i FP (d'edats equivalents)	88,43%	90,18%	84,20%	77,27%	83,17%	85,80%	87,78%	89,34%	90,26%

Font: Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura.

QUADRE III-27. TAXES BRUTES D'ESCOLARITACIÓ, PER NIVELLS D'ENSENYAMENT (CURS 2001-2002)

	Educació Infantil	Educació primari	ESO	Batxillerats i CFGM	CFGS
Estat espanyol	98,0	105,2	113,2	110,9	23,5
Illes Balears	99,9	106,5	111,9	86,3	12,5

Font: MECD. Dades bàsiques i indicadors.

Les taules que hem analitzat fan referència a l'escolarització per nivells educatius, però també és interessant analitzar les dades que podem observar i constatar pel que fa a l'evolució de les ràtios entre l'alumnat i les unitats existents. Així, a partir de l'anàlisi d'aquestes dades es pot assenyalar que, des del curs 1999-2000 fins al curs 2001-2002, de manera general s'observa una disminució en les ràtios en tots els nivells educatius, amb l'excepció de la formació professional, en la qual s'observa un increment de les ràtios, a causa, fonamentalment, del creixement significatiu que hi ha hagut en aquest nivell educatiu. En qualsevol cas és evident que les ràtios en l'educació secundària obligatòria i en el batxillerat són una mica altes, la qual cosa és un element negatiu en uns nivells prou problemàtics. (Vegeu el quadre III-28.)

Una altra dada que cal considerar en analitzar la realitat del sistema escolar de les Illes Balears és la del professorat, amb relació a la qual podem constatar les conclusions següents. En primer lloc, augmenta de manera significativa el nombre de professors, ja que es passa de 9.832 professors en el curs 2000-2001 a 10.892 en el curs 2002-2003; és a dir, més de mil professors nous en un espai de tres cursos, un increment que podem considerar com a molt important i l'expressió de l'aposta de millorar les ràtios professors/alumnes. En segon lloc, tot i que aquest increment es dona tant a l'escola pública com a l'escola concertada, és als centres públics on es nota l'increment, ja que és de més de 600 professor; amb tot a l'escola concertada l'augment també és important, de més de 400 professors. A l'escola privada cal parlar d'una certa

QUADRE III-28. EVOLUCIÓ DE LES RÀTIOS ALUMNAT/UNITAT EN ELS CURSOS (2000-2002)

Nivell	CURS		
	1999-2000	2000-2001	2001-2002
EI/EP	23,04	22,91	22,83
ESO	26,53	26,15	26,01
BATX.	27,13	27,05	26,15
FP	19,85	19,62	20,35

Font: Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura.

QUADRE III-29. EVOLUCIÓ DEL PROFESSORAT, PER NIVELLS EDUCATIU I PER TITULARITAT (2001-2003)

	Total			Públics			Concertats			Privats		
	2000- 2001	2001- 2002	2002- 2003	2000- 2001	2001- 2002	2002- 2003	2000- 2001	2001- 2002	2002- 2003	2000- 2001	2001- 2002	2002- 2003
Educació infantil i primària	4.977	5.248	5.561	3.499	3.636	3.782	1.334	1.507	1.644	144	105	135
Educació secundària	4.735	4.951	5.193	3.684	3.842	4.027	937	978	1.043	114	131	123
Educació especial	120	134	138	20	24	25	100	110	113	-	-	-
Total	9.832	10.333	10.892	7.203	7.502	7.834	2.371	2.595	2.800	258	236	258

* El nombre de professors no necessàriament ha de coincidir amb el nombre de persones, que pot ser superior, ja que en alguns casos, no es fa la jornada completa. No s'hi inclou el professorat de religió.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura.

estabilitat en el nombre de professors. En tercer lloc, aquest increment es dona, sobretot, a l'educació infantil i en la primària, tot i que en l'educació secundària l'augment també és important. En l'educació especial cal parlar d'una certa estabilitat en relació amb el nombre de professors. (Vegeu el quadre III-29.)

En els paràgrafs anteriors hem fet referència explícitament a les dades de caràcter quantitatiu i estructural del sistema escolar de les Illes Balears pel que fa a l'alumnat i al professorat, i a partir d'una sèrie d'indicadors. En aquest paràgraf ens referim específicament a la qüestió del rendiment escolar dels estudiants de les Illes Balears, tant en l'educació primària com

en l'educació secundària i en el batxillerat. En qualsevol cas, són unes dades que ens donen una radiografia qualitativa sobre l'estat de l'educació a les Balears.¹⁶

Així, amb relació al percentatge d'alumnes que promocionen en acabar els diversos cicles d'educació primària, globalment i segons els tipus de centres, arribem a les conclusions següents. En primer lloc, la majoria d'estudiants d'educació primària de tots els cicles educatius i dels centres públics, concertats i privats de les Illes Balears promocionen amb un percentatge que supera el 90%. En segon lloc, de manera general, aquest percentatge es manté al llarg de tots els cursos analitzats. Ara bé, amb diverses oscil·lacions, al llarg

16. Bauzá, A., Borràs, J. F. (2003): *Avaluació a l'educació primària 1999*. Palma: Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Cultura. Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu (IAQSE).

Govern de les Illes Balears (2003): *Avaluació de l'alumnat de les Illes Balears. Educació primària. Educació secundària. Curs 2001-2002*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Formació Professional i Inspecció Educativa.

Govern de les Illes Balears (2003): *Avaluació de l'alumnat de les Illes Balears. Batxillerat. Curs 2001-2002*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Formació Professional i Inspecció Educativa.

QUADRE III-30. EVOLUCIÓ DE LA PROMOCIÓ DE L'ALUMNAT DE PRIMÀRIA (1993-2002)

Dades comparatives (de 92/93 a 00/01)		Percentatge d'alumnat que promociona en acabar el cicle									
		92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
Primer Cicle	Públics	93,7	94,60	94,6	94,8	94,10	94,20	94,20	92,90	91,80	91,40
	Concertats i privats	96,1	96,60	97,4	97,6	96,90	96,90	95,90	96,30	95,50	95,20
	Total	94,9	95,60	96,0	95,9	95,50	95,55	95,05	94,30	93,23	92,89
Segon Cicle	Públics		97,30	96,3	96,4	95,70	95,10	94,60	93,20	91,90	91,40
	Concertats i privats		97,20	96,9	97,0	96,40	96,30	95,40	95,20	94,90	94,40
	Total		97,25	96,6	96,7	96,05	95,70	95,00	94,04	93,11	92,59
Tercer Cicle	Públics				94,8	93,10	93,40	91,30	91,10	89,60	89,70
	Concertats i privats				95,6	94,50	94,30	93,40	93,50	91,80	92,60
	Total				95,2	93,80	93,85	92,35	92,15	90,50	90,87

Font: Departament d'Inspecció Educativa de la Conselleria d'Educació i Cultura.

dels diversos cursos analitzats s'observa que aquest percentatge tendeix a disminuir de manera progressiva en tots els cicles i centres. En tercer lloc, malgrat les petites diferències existents, als centres privats i concertats el percentatge de promoció és una mica superior al dels centres públics. (Vegeu el quadre III-30.)

Per tant, l'anàlisi que hem dut a terme ens permet concloure que en l'educació primària, i en el marc de la LOGSE, els problemes de no-promoció no són gaire importants des de la perspectiva quantitativa, ja que són poc significatives les diferències que hi ha. En qualsevol cas, i des d'una perspectiva comparativa en l'àmbit nacional, es poden millorar si tenim en compte les dades de la Fundación Encuentro (2003: 188)¹⁷ sobre l'evolució del percentatge d'alumnat que als 12 anys ha completat l'educació primària per comunitats autònomes (cur-

sos 1994-1995 i 1999-2000), les Balears se situen, respectivament, entre gairebé 5 i 6 punts per sota de la mitjana nacional.

El rendiment escolar en l'educació secundària presenta, d'entrada, unes característiques diferencials respecte del que hem assenyalat quant a l'educació primària. Així, en aquest sentit, dins l'educació secundària es troben els problemes més significatius de tot el sistema escolar, no només d'Espanya i de les Illes Balears sinó també del conjunt dels països de la Unió Europea.

Quant a l'avaluació dels alumnes d'educació secundària obligatòria de tots els centres educatius de les Illes Balears a través dels diferents cursos escolars i del primer cicle i del tercer i del quart curs, arribam a les conclusions generals següents. En primer lloc, en el primer cicle, al llarg dels cursos analitzats, disminueixen els alumnes que promocionen i augmenta el nombre d'estudiants

17. Fundación Encuentro (2003): *Informe España 2003. Una interpretación de su realidad social*. Madrid.

QUADRE III-31. EVOLUCIÓ DE L'AVALUACIÓ DE L'ALUMNAT DE SECUNDÀRIA (TOTAL DE CENTRES) (1996-2002)

TOTAL CENTRES	PRIMER CICLE										TERCER CURS										QUART CURS									
	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02				
Promocióen	84,7	79,6	82,5	82,2	80,2	79,1	78,0	65,4	69,9	67,8	69,6	68,4	71,5	74,4	76,9	75,3	75,3	67,8	69,2	67,1	69,9	71,6	70,5	74,8	72,0	73,8				
Positiu en totes	45,3	43,4	41,1	39,7	38,6	35,9	35,7	29,8	28,5	28,4	33,1	31,1	31,3	33,2	33,6	31,7	31,2	34,0	36,0	34,0	38,0	38,6	38,9	44,3	40,0	40,5				
Negatiu en una area	9,5	8,7	9,0	9,2	8,8	8,9	10,0	13,4	13,0	11,9	11,5	10,8	10,4	10,2	10,3	10,7	11,3	17,2	18,6	17,4	17,1	17,3	16,4	14,7	15	17,3				
Negatiu en dues àrees	7,3	7,1	8,6	8,2	8,7	8,6	8,6	12,0	11,1	11,4	10,7	9,6	9,9	9,6	9,1	9,8	9,9	14,3	13,0	13,5	12,8	13,4	12,8	12,8	13,9	13,2				
Negatiu en tres àrees	4,1	4,9	5,7	5,9	5,0	5,2	5,3	10,2	6,6	6,4	5,3	5,6	5,5	5,5	4,9	5,5	5,9	2,2	1,5	1,8	10,8	2,1	2,1	2,2	2,1	2,0				
Negatiu en quatre o més àrees	18,3	15,5	18,1	19,1	19,2	20,5	18,3		10,7	9,7	8,9	11,2	14,3	15,9	19,0	17,7	17,0	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0,3	0,8	0,9	0,8				
No promocionen	15,3	20,4	17,5	17,8	19,8	20,9	22,0	34,6	30,1	32,2	30,4	31,6	28,5	25,6	23,1	24,7	24,7	32,2	30,8	32,9	30,1	28,4	29,5	25,2	28,0	26,2				

Font: Departament d'Inspecció Educativa de la Conselleria d'Educació i Cultura.

que no promocionen, de manera que disminueix el percentatge d'estudiants que obtenen una avaluació positiva en totes les àrees i creix el percentatge d'estudiants que obtenen una avaluació negativa en quatre o més àrees. En segon lloc, en els cursos tercer i quart el percentatge d'estudiants que no promocionen és superior que en el primer cicle. Amb tot, cal indicar que gairebé el 75% dels estudiants obtenen una avaluació positiva en el quart curs de l'educació secundària obligatòria,¹⁸ la qual cosa significa que aquest percentatge d'alumnat obté el títol. Aquestes dades són prou semblants a les de l'informe del curs passat. (Vegeu el quadre III-31.)

Amb relació a l'avaluació dels estudiants d'educació secundària obligatòria als centres públics, concertats i privats, la conclusió més significativa és que als centres concertats i privats d'educació secundària obligatòria el percentatge d'estudiants que promocionen és superior al que es dona a les escoles públiques en tots els cicles de la mateixa etapa educativa. Aquestes dades coincideixen amb les dades sobre les notables diferències a favor dels centres concertats (sostinguts amb fons públics) que assenyalen els estudis publicats per l'Institut Nacional de Qualitat i Avaluació (INCE) el 1999 i el 2000 (citat a Fundación Hogar del Empleado 2002: 77-79).¹⁹ Són diferències que caldria matisar d'acord amb la ubicació i el perfil dels diversos centres educatius, i també d'acord amb el perfil sociocultural de l'alumnat i de

les famílies. En qualsevol cas es tracta d'una dada amb importants elements de caire social, familiar, territorial i pedagògic. És una dada que caldrà seguir analitzant al llarg dels cursos educatius propers. (Vegeu els quadres III-32 i III-33.)

El rendiment escolar dels estudiants del primer curs del batxillerat al llarg dels diferents cursos acadèmics tendeix lleugerament a disminuir, malgrat que hi ha algunes oscil·lacions. Aquests percentatges oscil·len entre el 68% i el 74%. En aquest sentit, les tendències d'alumnes que promocionen en els diversos batxillerats, i a través dels diferents cursos acadèmics, són prou lineals. En els dos darrers cursos, els estudiants del batxillerat de ciències de la natura i de la salut són els que més promocionen, mentre que els estudiants del batxillerat d'art són els que menys ho fan. Tanmateix, les diferències no són gaire significatives, però presenten unes tendències diferents segons cada curs i cada batxillerat.

En el segon curs el percentatge general dels que promocionen és inferior al que es dona en el primer curs de batxillerat, amb diferències importants. En segon lloc, cal indicar que aquesta tendència es dona en tots els cursos i en tots els batxillerats. I en tercer lloc, de la mateixa manera que en el primer curs, els estudiants de batxillerat de ciències de la natura i de la salut són els que més promocionen, i els que estudien el batxillerat d'art, els que menys. (Vegeu el quadre III-34.)

18. Segons les dades de l'*Informe España* (2003: 190) relatives a la taxa d'ideïtat de l'edat de l'alumnat (1994-95 i 1999-2000), en les edats de 8 a 15 anys, les Balears presenten una taxa d'ideïtat per sota de la mitjana nacional, tot i que aquesta taxa s'hi ha adequat en el darrer curs analitzat (49,2% i 54,8%, respectivament).

19. Fundación Hogar del Empleado (2002). *Informe Educativo 2002. La calidad del sistema educativo*. Madrid: Santillana.

QUADRE III-32. EVOLUCIÓ DE L'AVALUACIÓ DE L'ALUMNAT DE SECUNDÀRIA (CENTRES PÚBLICS) (1995-2002)

CENTRES PÚBLICS			PRIMER CICLE				TERCER CURS				QUART CURS																
94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	
Promoció en	59,0	77,0	79,0	79,8	78,6	75,0	75,0	73,2	65,4	69,9	67,8	68,3	67,6	68,5	67,9	69,6	70,0	69,5	67,8	69,2	67,2	69,5	70,8	68,8	66,8	65,0	68,5
Positiu en totes	29,5	39,2	41,9	36,4	35,2	32,5	30,8	32,0	29,8	28,5	28,4	32,2	30,4	29,0	26,6	26,0	26,2	27,3	34,0	36,0	34,0	36,7	37,5	36,2	34,1	33,4	35,4
Negatiu en una àrea	18,0	10,0	9,2	9,0	8,4	8,8	9,0	9,4	13,4	13,0	11,9	11,8	10,8	10,5	10,6	10,2	10,2	10,7	17,2	18,6	17,4	17,6	17,6	17,1	17,5	15,8	17,9
Negatiu en dues àrees	11,5	7,0	7,0	8,6	8,1	8,6	8,3	8,3	12,0	11,1	11,4	10,7	10,8	9,4	9,3	8,3	9,3	9,2	14,3	13,0	13,5	13,1	13,4	13,1	12,4	13,0	12,8
Negatiu en tres àrees	3,7	4,2	5,6	6,1	4,4	4,4	5,3	4,8	10,2	6,6	6,4	5,1	5,4	5,2	5,4	4,7	5,5	5,3	2,2	1,5	1,8	1,9	2,2	2,1	2,3	2,3	2,0
Negatiu en quatre o més àrees	17,0	16,5	20,1	20,9	20,6	21,6	18,7		10,7	9,7	8,4	11,2	14,4	16,0	20,3	18,9	17,0	0,1	0,1	1,3	0,1	0,2	0,3	0,3	0,5	0,4	
No promoció en	41,0	23,0	21,0	20,2	21,4	25,0	25,0	26,8	34,6	30,1	32,2	31,7	32,4	31,5	32,1	30,4	30,0	30,5	32,2	30,8	32,8	30,5	29,2	31,2	33,2	35,0	31,5

Font: Departament d'Inspecció Educativa de la Conselleria d'Educació i Cultura.

QUADRE III-33. EVOLUCIÓ DE L'AVALUACIÓ DE L'ALUMNAT DE SECUNDÀRIA (CENTRES CONCERTATS I PRIVATS) (1995-2002)

CENTRES PÚBLICS	PRIMER CICLE				TERCER CURS								QUART CURS								
	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
Promoció en	87,4	92,1	82,2	86,1	86,9	85,5	84,8	84,9	92,2	80,4	85,4	85,4	84,2	82,9	83,7	75,0	81,5	78,1	82,9	80,8	80,2
Positiu en totes	52,1	51,3	49,1	47,3	45,8	44,6	43,0	40,9	48,0	41,7	42,7	44,3	41,3	39,6	36,9	56,6	53,2	50,9	54,4	48,5	46,9
Negatiu en una àrea	9,8	9,1	6,5	9,1	10,3	8,8	8,6	11,0	7,5	10,9	9,9	9,5	10,3	11,4	12,3	9,3	14,5	13,3	11,9	14,0	16,5
Negatiu en dues àrees	8,1	7,7	7,3	8,5	8,4	8,7	9,1	9,2	10,6	7,3	11,9	10,2	9,8	10,5	10,9	8,5	12,5	11,5	13,2	15,1	13,6
Negatiu en tres àrees	7,3	4,5	7,9	5,8	5,7	5,6	5,1	6,1	8,0	8,6	7,0	5,6	5,2	5,6	6,7	0,2	1,4	2,0	2,1	1,9	1,9
Negatiu en quatre o més àrees	10,0	19,5	11,3	15,4	16,7	17,8	19,0	17,8	17,9	11,9	14,0	15,8	17,6	15,9	17,0	0,2	0,0	0,4	1,3	1,4	1,3
No promoció en	12,6	7,9	17,8	13,9	13,1	14,5	15,2	15,1	7,8	19,6	14,6	14,6	15,8	17,1	16,3	25,0	18,5	21,9	17,1	19,2	19,8

Font: Departament d'Inspecció Educativa de la Conselleria d'Educació i Cultura.

**QUADRE III-34. ALUMNAT DE BATXILLERAT QUE PROMOCIONA
(DADES COMPARATIVES DE 1993-1994 A 2001-2002)**

PRIMER CURS	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
Humanitats i Ciències Socials	74,0	72,8	71,7	66,6	69,0	68,3	65,9	66,6	69,3
Ciències de la Natura i de la Salut	69,0	66,8	63,0	68,9	75,5	74,0	71,5	72,6	76,8
Tecnologia	53,4	64,1	66,0	55,0	59,9	63,2	61,5	68,6	67,5
Arts	72,5	71,7	79,8	80,2	76,3	69,3	71,5	62,8	66,8
TOTAL	67,2	68,9	70,1	67,7	70,2	69,6	67,6	67,6	71,3
SEGON CURS	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
Humanitats i Ciències Socials	60,7	61,4	59,3	60,3	60,4	61,2	62,3	63,7	66,7
Ciències de la Natura i de la Salut	41,4	52,9	56,2	54,0	56,1	57,3	63,3	65,0	68,8
Tecnologia	47,4	39,8	43,6	49,2	44,3	54,2	52,6	52,8	57,5
Arts	61,5	53,2	54,0	56,5	48,0	40,8	47,1	53,6	55,6
TOTAL	52,8	51,8	53,3	55,0	52,2	53,3	60,4	62,4	65,7

Font: Departament d'inspecció educativa de la Conselleria d'Educació i Cultura.

3.3.3. L'ESCOLARITZACIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER

L'escolarització de l'alumnat estranger és un fenomen important en el conjunt de l'Estat i concretament a les Illes Balears, ateses les implicacions estructurals i organitzatives dels centres que té, a causa de la magnitud quantitativa —per exemple, construir nous centres a determinades zones territorials—, i les implicacions qualitatives, pel que fa als reptes pedagògics que implica elaborar i executar el Programa d'acolliment lingüístic i cultural (PALIC), i posar en marxa els

tallers de llengua i cultura o els programes de mediació intercultural en serien alguns exemples.

Així, l'evolució de l'alumnat estranger en la darrera dècada presenta un creixement progressiu, que en termes proporcionals i comparatius és encara més important. D'acord amb les dades que han recollit l'Oficina d'Estadístiques del Ministeri d'Educació Cultura i Esport i del Centre d'Investigació i Documentació Educativa (CIDE),²⁰ el nombre d'alumnes estrangers per cada 1.000 alumnes matriculats a l'educació infantil, a la primària i a la

20. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (2002): *Estadísticas de la Educación en España 2001-2002. Datos avance*. Madrid.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (2002): *El alumnado extranjero en el sistema educativo español (1991-2001)*. Madrid: CIDE.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (2003): *El alumnado extranjero en el sistema educativo español (1991-2002)*», *Boletín CIDE de Temas Educativos*, núm. 11.

QUADRE III-35. EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER (1992-2002)

Cursos	1991-92	1992-93	1993-94	1994-95	1995-96	1996-97	1997-98	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02
Total	1.417	1.472	1.240	1.625	1.976	2.207	2.956	3.510	4.740	6.107	8.693
Públics						1.871	2.409	2.908	3.921	4.961	7.148
Privats						336	547	602	819	1.146	1.545

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del MECD.

**QUADRE III-36. PERCENTATGE DE L'ALUMNAT ESTRANGER
MATRICULAT A CENTRES PÚBLICS (1997-2002)**

	1996-97	1997-98	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02
Espanya	73,4	74,5	73,8	75,8	77,8	80,9
Illes Balears	84,8	81,5	82,0	82,6	85,6	82,8

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del MECD.

secundària obligatòria és sensiblement superior al doble de la mitjana nacional. En termes autonòmics i segons les dades de la Conselleria d'Educació i Cultura que cita l'Informe del Consell Escolar de les Illes Balears (2003),²¹ el percentatge d'alumnes estrangers en l'educació infantil, primària i secundària s'ha duplicat des del curs 1999-2000, de manera que el percentatge d'alumnes estrangers en relació amb la població escolar dels nivells esmentats supera en aquests moments el 7%. (Vegeu el quadre III-35.)

En termes evolutius, des del curs 1991-1992, aquest increment es produeix principalment als centres públics per sobre de la mitjana nacional, d'acord amb les dades del Ministeri d'Educació,

Cultura i Esport del 2002 i del CIDE del 2002 i del 2003 esmentades. Els centres privats concertats només escolaritzen entorn d'un 20% del total de l'alumnat estranger escolaritzat. (Vegeu el quadre III-36.)

L'escolarització d'aquest alumnat es dona sobretot a Mallorca i a Eivissa i Formentera. L'escolarització és en l'educació primària, en l'educació infantil i també en l'educació secundària obligatòria. Tanmateix, l'increment interanual d'alumnat estranger per ensenyança 2001-2002 es produeix en aquests nivells i en els programes de garantia social, i l'educació infantil és la que presenta l'increment més important en termes percentuals. (Vegeu el quadre III-37.)

21. Consell Escolar de les Illes Balears (2003): *Immigració i educació a les Illes Balears*. Palma: Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Cultura. Documents 1.

QUADRE III-37. ALUMNAT ESTRANGER, PER ILLES I PER NIVELL EDUCATIU (2001-2002)

Nivell educatiu	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Educació infantil	1.817	1.364	159	267	27
Educació primària	3.988	3.092	272	583	41
Educació especial	16	12	0	4	0
BUPO	0	0	0	0	
COU	1	1	0	0	0
ESO 1r cicle	1.141	890	95	149	9
ESO 2n cicle	942	727	73	132	8
Batxillerat (LOGSE)	281	207	13	59	2
FPI 0	0	0	0	0	
FPII 0	0	0	0	0	
CFGM	57	41	9	7	0
CFGS	35	28	3	4	0
Total	8.278	6.362	624	1205	87

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Direcció General de Planificació i Centres, Conselleria d'Educació i Cultura.

Els increments interanuals²² de l'alumnat estranger a Espanya i a les Illes Balears, encara que presenten algunes diferències, s'ha d'assenyalar la tendència a l'alça que s'observa tant a tot Espanya com a les Illes Balears. (Vegeu el quadre III-38.)

Pel que fa a l'alumnat d'incorporació tardana un important percentatge del qual és estranger, es produeix una mobilitat d'alumnes elevada al llarg de tot el curs, fet que té diverses conseqüències sobre la dinàmica escolar en termes organitzatius, pedagògics i de convivència, principalment a l'escola pública. Ara bé, la mobilitat de l'alumnat disminueix, cosa que s'ha de relacionar amb la desacceleració

econòmica de les Illes Balears el darrer any, a causa principalment del refredament de l'economia alemanya. (Vegeu els quadres III-39 i III-40.)

D'acord amb les dades de la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura de l'any 2002, les dades de procedència d'aquest alumnat són semblants a les que s'indiquen en l'informe del CES de l'any 2001: d'una banda, de països de la Unió Europea —Alemanya i el Regne Unit, principalment— i, de l'altra, dels països del nord de l'Àfrica —el Marroc, principalment— i dels països sud-americans —Colòmbia, l'Argentina i l'Equador, fona-

22. Govern de les Illes Balears (2002): *Evolució mensual de matrícula. Curs 2001-2002*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Govern de les Illes Balears (2003): *Evolució mensual de matrícula. Curs 2002-2003*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

**QUADRE III-38. INCREMENTS INTERANUALS DE L'ALUMNAT
ESTRANGER (1997-2002)**

	1997-1998		1998-1999		1999-2000		2000-2001		2001-2002	
	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%
Espanya	9.656	15,4	11.563	11,5	26.614	33	34.133	31,8	60.084	42,5
Illes Balears	749	33,9	554	18,7	1.230	35	1.367	28,8	2.686	42,3

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del MECD.

**QUADRE III-39. MOBILITAT DE
L'ALUMNAT D'INCORPORACIÓ TARDANA,
PER MESOS (2001-2002)**

TOTAL DE LES ILLES BALEARS

Mes	Altes	Baixes	Diferència
Octubre	951	1168	-217
Novembre	481	526	-45
Desembre	329	297	32
Gener	804	489	315
Febrer	539	410	129
Març	465	276	189
Abril	640	336	304
Maig	242	290	-48
Total	4.451	3.792	659
Total, sense l'octubre ¹	3.500	2.624	876

Font: Direcció General de Planificació i Centres, Conselleria d'Educació i Cultura.

¹ Dades més realistes sense la deformació de les dades de l'octubre, que són una correcció de la matrícula inicial.

mentalment.— En els darrers anys, s'hi ha incorporat també alumnat del país del centre d'Europa i de l'Àsia.

Així mateix, s'ha de ressaltar que la procedència de l'alumnat no és homogènia segons, d'un costat, el conjunt de l'Estat i, de l'altre, la titularitat dels centres. Així, i a conseqüència de l'economia turística, a

**QUADRE III-40. MOBILITAT DE
L'ALUMNAT D'INCORPORACIÓ TARDANA A LES
ILLES BALEARS, PER MESOS (2002-2003)**

TOTAL DE LES ILLES BALEARS

Mes	Altes	Baixes	Diferència
Octubre	787	1.040	-253
Novembre	500	575	-75
Desembre	283	307	-24
Gener	815	608	207
Febrer	506	400	106
Març	606	446	160
Abril	416	302	114
Maig	246	236	10
Total	4.159	3.914	245
Total, sense l'octubre ¹	3.372	2.874	498

Font: Direcció General de Planificació i Centres, Conselleria d'Educació i Cultura.

¹ Dades més realistes sense la deformació de les dades de l'octubre, que són una correcció de la matrícula inicial.

les Illes Balears la procedència d'estudiants de la Unió Europea és superior que al conjunt de l'Estat, mentre que el percentatge d'estudiants que procedeix de l'Amèrica del Sud té unes característiques similars a la resta de l'Estat. La diferència d'estudiants procedents de l'Àfrica és poc significativa des del punt de vista quantitatiu. (Vegeu el quadre III-41.)

QUADRE III-41. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DE L'ALUMNAT ESTRANGER PER ÀREA GEOGRÀFICA DE PROCEDÈNCIA (2001-2002)

	Total		Europa		Àfrica	Amèrica			Àsia	Oceania
	TOTAL	Total	UE	Resta		Nord	Central	Sud		
Espanya	201.518	100%	15,80%	9,80%	24,20%	1,70%	5,30%	37,60%	5,60%	0,10%
Illes Balears	8.693	100%	34,70%	6,00%	19,20%	0,80%	3,40%	32,30%	3,50%	0,10%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports.

QUADRE III-42. DISTRIBUCIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER PER ÀREA GEOGRÀFICA DE PROCEDÈNCIA I PER TITULARITAT DEL CENTRE (2001-2002)

	Europa				Amèrica					
	TOTAL	UE	Resta	Àfrica	Nord	Central	Sud	Àsia	Oceania	No consta
Espanya	201.518	31.455	19.463	48.239	3.299	10.620	74.940	11.214	151	2.137
Pública	162.958	23.068	15.975	43.371	1.914	8.552	60.528	7.863	96	1.591
Privada	38.560	8.387	3.488	4.868	1.385	2.068	14.412	3.351	55	546
I. Balears	8.693	2.882	497	1.595	63	284	2.687	295	11	379
Pública	7.148	2.305	397	1.382	35	202	2.209	234	5	379
Privada	1.545	577	100	213	28	82	478	61	6	0

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del MECD.

La distribució d'aquest alumnat estranger, segons la procedència geogràfica i la titularitat del centre, presenta unes característiques similars pel que fa a la importància de l'escola pública en l'escolarització d'aquests estudiants; una tendència que s'observa tant a les Illes Balears com al conjunt de l'Estat, i en tots els col·lectius, sigui quina sigui la procedència geogràfica, amb algunes diferències que no canvien de manera significativa la tendència general. (Vegeu el quadre III-42.)

3.3.4. L'ACCÉS A L'OCUPACIÓ

El nivell d'inserció dels alumnes de cicles formatius de grau mitjà que han fet formació als centres de treball és molt alt. Gràcies a l'estudi que va fer la Conselleria d'Educació i Cultura sobre la situació dels 1.108 titulats del curs 2000-2001,²³ es comprova que l'any següent un 70,6% treballava, un 10% estudiava, un 3,1% treballava i estudiava, mentre que un 4,1% (65 alumnes) estava desocupat.

23. Govern de les Illes Balears (2003): *4 anys millorant l'educació (1999-2003)*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura.

QUADRE III-43. NOMBRE MITJÀ DE MESOS A TROBAR FEINA, PER NIVELL DE FORMACIÓ I PER GÈNERE*

	TOTAL		ESNO		EP		ESO		EUNI
	Total	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Total
Espanya	28,6	29,2	28,7	29,7	40,5	38,7	44,8	36,6	23,2
Balears	31,6	34,6	38,3	30,7	22,7	26,6	16,4	35	26,8

* Persones de 16 a 35 anys que en els darrers 10 anys han sortit per primera vegada del sistema educatiu

Unitat: mesos

Font: EPA, 2n trimestre de 2000 (mòdul de transició de l'educació al mercat laboral).

Dels que fan feina, la majoria, un 71,7%, tenia un contracte temporal, i un 26,3% tenia un contracte indefinit. Un 40,2% fa feina a la mateixa empresa en què va fer les pràctiques i un 42%, a una altra empresa però amb el mateix perfil professional dels estudis realitzats.

Però aquesta situació no és generalitzable a la totalitat dels joves amb estudis postobligatoris. Mentre a la major part de l'Estat espanyol el nivell formatiu és un dels factors més influent en matèria d'ocupació,²⁴ les Illes Balears són la segona comunitat autònoma en què és més fàcil per a les persones entre els 16 i els 35 anys amb estudis primaris trobar feina.²⁵ (Vegeu el quadre III-43.)

Aquesta facilitat per als demandants de feina amb estudis primaris contrasta amb l'allargament del procés d'inserció laboral en el cas de les persones amb estudis pos-

tobligatoris, que supera la mitjana estatal. Uns allarguen el període formatiu i retarden la incorporació al món laboral, i els altres abandonen el sistema educatiu per incorporar-se al mercat laboral. Aquest contrast ens fa reflexionar sobre els efectes negatius que el nostre mercat laboral pot tenir en el jovent amb qualificacions baixes: encara que trobin aviat una feina no tenen assegurada la continuïtat, no tenen possibilitat de promocionar ja que no disposen de formació específica, i en el futur poden ser desplaçats per aquells joves que, tot i que tarden més a incorporar-se al mercat laboral, estan més qualificats.

En el curs 2001-2002 un 19,8% dels alumnes matriculats a quart d'educació secundària obligatòria no va promocionar. Una part d'aquests alumnes continuà en el circuit educatiu reglat (els que tornen a matricular-se al mateix curs i els que es matriculen a programes de garantia

24. Les taxes d'ocupació per nivell d'estudis finalitzats indiquen una inserció laboral major conformement augmenta el nivell educatiu de la població, mentre que el temps mitjà per trobar feina disminueix de manera gradual a mesura que creix el nivell de preparació. A l'igual d'altres països europeus, la disminució de la demanda de treballadors poc qualificats s'ha traduït en un augment elevat de les taxes d'atur dels individus amb un nivell de qualificació baix (*Informe económico y social de España 2001*, CES, 2002, p. 519).

25. En el cas de les dones, aquesta oportunitat creix encara més. Recordem que la taxa d'atur a la comunitat autònoma de les Illes Balears és la segona més baixa de tot l'Estat i que les deu ocupacions amb un índex major de contractació són poc qualificades.

social), i una altra part optà per opcions formatives no formals (escoles taller, cursos de formació ocupacional o altres ensenyaments no oficials) o per entrar en el món laboral. Encara que no hem fet una anàlisi estadística dels itineraris d'aquests joves, entenem que tots es troben, si més no, en una situació de vulnerabilitat davant un mercat laboral tan accessible i flexible com eventual i amb uns trets que afavoreixen la precarietat dels que tenen menys recursos formatius.

En aquest sentit, l'educació d'adults és un dels mecanismes de formació per a la inserció laboral que pot donar resposta a les necessitats específiques del nostre entorn laboral i educatiu. La Llei orgànica 1/1990, d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE), planteja un model d'educació d'adults d'acord amb els principis de l'educació permanent i amb l'objectiu d'oferir els ciutadans la possibilitat d'aprenentatge al llarg de tota la vida, amb la finalitat d'adquirir, d'actualitzar, de completar i d'ampliar els seus coneixements per al seu desenvolupament personal i professional. Es pretén garantir una oferta adaptada a les condicions i a les necessitats dels ciutadans, a fi de completar l'educació bàsica, des de l'alfabetització fins a l'obtenció del graduat en secundària, titulació bàsica del sistema educatiu actual, tant de manera presencial com a distància.

Els centres d'educació de persones adultes (CEPA) han anat reconvertint els ensenyaments anteriors en els que s'assenyalen en la LOGSE, la qual cosa ha suposat un canvi d'oferta i un fort increment de professorat.

QUADRE III-44. ALUMNAT MATRICULAT ALS CURSOS D'EDUCACIÓ D'ADULTS, PER TIPUS D'ENSENYAMENT (CURS 2001-2002)

Educació bàsica	709
Alfabetització	445
Consolidació de coneixements	264
Graduat escolar	836
Educació secundària	1.986
Presencial	1.566
A distància	420
Accés a la universitat	347
Llengua per a immigrants	3.101
Llengua catalana per a immigrants	2.062
Llengua castellana per a immigrants	1.039
Educació tècnica i professional	1.458
Preparació de proves d'FP1	1.094
Preparació de proves de CFGM	10
Preparació de proves de CFGS	231
Altres ensenyaments tècnics i professionals	123
TOTAL	8.437

Font: MECD, *Estadísticas de la educación en España, 2001-2002*.

S'ha triplicat el nombre de centres que imparteixen cursos presencials per a adults. En l'actualitat hi ha 11 CEPA i un institut d'educació secundària (IES); en total, 7 centres més que al curs 1998/1999. El professorat funcionari dels CEPA s'ha incrementat i destaquen principalment les 53 noves places de professorat tècnic de formació professional.²⁶

Respecte de l'alumnat matriculat en el curs 2001/02, la distribució del total de l'alum-

26. Govern de les Illes Balears (2003): *4 anys millorant l'educació (1999-2003)*. Palma; Conselleria d'Educació i Cultura.

nat (8.437) per nivells i per àmbits formatius és la següent: els cursos de llengua per a immigrants integren una part important de les matriculacions (3.101 alumnes), així com els cursos d'educació secundària (1.986 alumnes) i de formació tècnica professional (1.458 alumnes). (Vegeu el quadre III-44.)

3.4

EL SISTEMA UNIVERSITARI DE LES ILLES BALEARS

Aquest apartat s'ha dividit en dues parts; la primera és de caràcter introductori, i en la segona es defineixen les característiques generals de la situació universitària a les Illes Balears.

3.4.1. INTRODUCCIÓ

La realitat dels estudis universitaris a les Illes Balears s'ha caracteritzat durant els cursos 2001 i 2002 per una sèrie de trets que defineixen el moment universitari balear actual a través d'una sèrie d'indicadors²⁷ i de característiques. En qualsevol cas hi ha tres elements que d'entrada defineixen les característiques universitàries de les Illes Balears:

1. En primer lloc hem de fer referència al desenvolupament de la Llei orgànica d'universitats (LOU) en l'àmbit estatal, en l'autonòmic i en l'intern de la universitat mateixa. En aquest sentit, es tracta d'un fet important ja que supo-

sa posar en la pràctica la nova normativa universitària que aprovà el Parlament espanyol a finals de l'any 2001 amb una polèmica universitària important, i que implica canvis universitaris importants a tots els nivells.

2. En segon lloc cal fer referència al fet que durant el curs 2002-2003 la Universitat de les Illes Balears va celebrar el vint-i-cinquè aniversari des que es va crear com a universitat pròpia, tot i que ja existien des de finals dels anys 60 els estudis universitaris, dependents de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat de Barcelona. En qualsevol cas és un fet important, tant des d'una dimensió acadèmica, com des d'una dimensió simbòlica i social.
3. I en tercer lloc cal fer referència al fet que durant aquests cursos analitzats s'han seguit les tendències universitàries que s'havien constatat els anys anteriors quant a l'evolució del nombre d'estudiants o de professors, i s'han desenvolupat les diverses polítiques universitàries que el Govern de les Illes Balears va aprovar a començaments de la legislatura.

Per tant, és evident, doncs, que durant aquest curs que és objecte d'anàlisi cal assenyalar una continuïtat general de l'evolució universitària balear, amb l'excepció de l'aplicació progressiva de la Llei orgànica d'universitats. Amb tot, en l'informe del curs passat es varen plantejar una sèrie de suggeriments i de recomanacions que convé tenir en compte.

27. Universitat de les Illes Balears (2003): UIB 1978-2003. Estadística i indicadors 2003. Palma.

- a) El repte de la qualitat a tots els nivells universitaris, com a element clau per tal de respondre a la competència universitària creixent, és fonamental si es vol una universitat capaç de competir en una situació òptima. Per això és important posar en marxa tots els mecanismes institucionals d'avaluació que impliquin el desenvolupament de l'Agència de Qualitat Universitària de les Illes Balears i d'altres agències de caràcter estatal, autonòmic o internacional.
- b) El repte de seguir potenciant la universitat pública com l'única capaç de donar resposta a les demandes i a les necessitats de la nostra societat és important, i cal, d'una banda, incrementar la taxa d'estudiants universitaris de les Illes Balears, per tal de fer possible una democratització universitària major i una cohesió social major, i, de l'altra, millorar les relacions entre la universitat i el sistema productiu, tecnològic i professional de les Balears.
- c) S'ha de desenvolupar i impulsar la col·laboració institucional entre l'Administració autonòmica, la societat de les Illes —a través del Consell Social— i la comunitat universitària, com a condició *sine qua non* per ampliar l'oferta formativa universitària, per millorar el finançament de la UIB i per augmentar l'aportació pública i privada per R+D+I.
- d) El repte de construir l'espai europeu d'ensenyament superior, que significarà una autèntica revolució interna, acadèmica, professional, organitzativa, de la funció del docent, de la

metodologia d'ensenyament-aprenentatge. Una construcció que és fonamental que la UIB abordi des del rigor i des del treball seriós.

Amb tot i això, és evident que l'anàlisi de la realitat universitària de les Illes Balears no es pot limitar a la Universitat de les Illes Balears. Efectivament hem de fer referència als estudiants de les Illes Balears que cada curs escolar es traslladen a altres universitats espanyoles ja sigui perquè aquests estudis no existeixen a la UIB, —ja sigui per una opció personal i universitària diferenciada de la balear—, als estudiants illencs que es matriculen al centre associat de les Illes Balears de la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED) o a la Universitat Oberta de Catalunya (UOC).

3.4.2. LA SITUACIÓ UNIVERSITÀRIA A LES ILLES BALEARS: CARACTERÍSTIQUES

Una de les característiques més significatives de la realitat universitària de les Illes Balears és, d'una banda, que només hi ha una universitat pública, a més d'una oferta universitària no presencial dominada per la UNED i amb una importància creixent de la UOC; de l'altra, la baixa taxa d'estudiants universitaris en relació amb el conjunt de la població, de manera que es constata un nivell de formació universitària baix dins el conjunt de l'Estat. I tot això malgrat que en els darrers cursos hi ha hagut un increment important de l'oferta d'estudis universitaris des de la UIB i la UNED. Amb tot, la disminució demogràfica i l'increment de la competència universitària comporten una disminució del nombre d'estudiants matriculats a la UIB, com es recull en el quadre III-45.

QUADRE III-45. OFERTA FORMATIVA I NOMBRE D'ESTUDIANTS DE LA UIB (1999-2003)

	1999	2000	2001	2002	2003
Nombre d'estudiants	13.462	13.343	12.800	11.861	11.643
Nombre de titulacions	31	33	35	36	39

Font: Estadístiques de la UIB (2003).

A partir de l'anàlisi d'aquestes dades es poden assenyalar les conclusions següents. En primer lloc, la disminució progressiva del nombre d'estudiants matriculats a la UIB, ja que es perden uns 1.800 estudiants durant aquests cinc cursos; és a dir, gairebé un 15% dels estudiants matriculats. En segon lloc, i malgrat aquesta disminució del nombre d'estudiants, l'augment del nombre de titulacions ofertes. El Govern de les Illes Balears, d'acord amb la proposta del Consell Social de la UIB, ha implantat a la UIB sis noves titulacions: Fisioteràpia, Enginyeria Tècnica Industrial, Arquitectura Tècnica, Enginyeria Tècnica Agrícola, Mestre en Educació Especial i Filologia Anglesa. Per tant, malgrat que ha crescut el nombre de titulacions universitàries, durant aquests anys ha disminuït el nombre d'estudiants. Dins aquesta perspectiva d'oferta formativa, cal fer referència a les titulacions que s'imparteixen de manera semipresencial a les seus de la UIB a Menorca i a Eivissa; en aquest sentit, s'imparteixen les diplomatures de Mestre en Educació Infantil i en Llengua Estrangera, la diplomatura d'Empresarials i la diplomatura d'Infermeria; aquesta darrera titulació, i també la de Psicopedagogia, que properament es posarà en marxa, són les titulacions que s'impartiran en el futur proper. Cal tenir en compte que una de

les característiques de les titulacions de Menorca i d'Eivissa és el caràcter rotatiu. Però, si bé el nombre d'estudiants matriculats no és molt important des de la perspectiva quantitativa, és evident que la impartició d'aquestes titulacions té un component social, professional i acadèmic important.

En el context de l'anàlisi del nombre d'estudiants universitaris a la comunitat autònoma de les Illes Balears, l'evolució del nombre d'estudiants en diverses situacions presenta unes característiques prou interessants. En primer lloc, disminueix el nombre d'estudiants matriculats a la UIB entre l'any 1999 i l'any 2003, encara que d'una forma poc important quantitativament. En segon lloc, hi ha un nombre important d'estudiants que demanen traslladar l'expedient a altres universitats; aquest nombre d'estudiants es manté constant, malgrat que s'observa un lleuger increment. Amb tot i això, menys de la meitat sol·liciten el trasllat d'expedient, malgrat que l'estudi que volen cursar s'imparteixi a la UIB. En tercer lloc, les diplomatures presenten una demanda d'estudiants superior a les llicenciatures; fins i tot, augmenta el nombre d'estudiants matriculats a les diplomatures i disminueix progressivament el nombre d'estudiants matriculats a les llicenciatures. En

QUADRE III-46. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ESTUDIANTS EN DIVERSES SITUACIONS (1999-2003)

Curs	COU i batxillerat 2n	Matriculats selectivitat	Aprovats selectivitat	Trasllat d'expedient	Matriculats a la UIB Llicenciat	Matriculats a la UIB Diplomat	Total Matriculats UIB
1998-99	5.968	3.968	3.206	692	1.344	1.607	2.951
1999-00	5.602	3.706	3.011	792	1.262	1.369	2.631
2000-01		3.702	3.009	791	1.196	1.595	2.791
2001-02		3.501	2.913	718	1.084	1.670	2.754
2002-03		3.512	2.865	729	1.053	1.671	2.724

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació i Cultura.

QUADRE III-47. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ALUMNES DE NOU INGRÉS SEGONS EL TIPUS D'ESTUDI (2000-2003)

	Curs 1999-2000	Curs 2000-2001	Curs 2001-2002	Curs 2002-2003
Diplomatures	1.369	1.595	1.670	1.671
Llicenciatures	1.262	1.196	1.084	1.053
Total	2.631	2.791	2.754	2.724

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació i Cultura.

quart lloc, cal assenyalar les diferències entre el nombre de matriculats al batxillerat, el nombre de matriculats a la selectivitat i el nombre de matriculats a la UIB. Cal tenir en compte, a més, que els qui demanen trasllat d'expedient no sempre estan matriculats al primer curs de les diverses carreres. (Vegeu el quadre III-46.)

Amb relació al nombre d'estudiants matriculats, cal remarcar, a més d'una certa estabilització del nombre d'estudiants matriculats, l'increment del nombre de matriculats a les diplomatures, i la disminució a les llicenciatures. En qualsevol cas és evident que, per a un mercat de treball com el de les Illes, l'opció de les diploma-

tures és, d'entrada, més adequada i més adient per als ciutadans de la comunitat autònoma de les Illes Balears. (Vegeu el quadre III-47.)

Si bé el nombre d'estudiants matriculats a la UIB no és molt important des de la perspectiva quantitativa, una dada que també cal analitzar és, sense cap dubte, el nombre de titulats que produeix anualment la UIB. Així, s'ha d'assenyalar una certa disminució del nombre de titulats entre els anys 1999 i el 2002, que afecta, fonamentalment, les diplomatures i les llicenciatures de segon cicle. En qualsevol cas, cal tenir en compte que el nombre de titulats és inferior al miler. L'anàlisi d'aquesta dada

QUADRE III-48. NOMBRE TOTAL DE TITULATS, PER CURSOS ACADÈMICS (2000-2002)

	Curs 1999-2000	Curs 2000-2001	Curs 2001-2002
Diplomats	917	976	868
Llicenciats	647	661	672
Llicenciats 2n cicle	116	91	96
Total	1.680	1.728	1.636

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació i Cultura.

QUADRE III-49. NOMBRE TOTAL D'ALUMNES DE TERCER CICLE (1999-2003)

	Curs 1998-1999	Curs 1999-2000	Curs 2000-2001	Curs 2001-2002	Curs 2002-2003
Alumnes	374	399	333		421

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació i Cultura.

en el futur serà important, ja que es constata, de moment, una disminució dels que entren a la UIB i dels que en surten, i hi ha un nombre important d'alumnes que deixa els estudis o que necessita més anys dels que es preveuen oficialment per obtenir el títol corresponent. Tanmateix és un indicador que caldrà seguir analitzant. (Vegeu el quadre III-48.)

Una altra dada interessant és l'evolució i la realitat del nombre d'alumnes matriculats al tercer cicle o doctorat de la UIB. En aquest sentit, tot i les oscil·lacions importants, creix el nombre d'estudiants matriculats al tercer cicle. El nombre de matriculats resulta baix, si es té en compte que el nombre de programes que s'ofereixen és de més d'una quinzena i que el nombre de crèdits de doctorat que es proposen és de 1.200. Tanmateix és evident que, tant en l'àmbit estatal com en l'àmbit de les

Illes Balears, el doctorat, d'acord amb les orientacions de la convergència universitària europea, necessita una reforma profunda. (Vegeu el quadre III-49.)

Si el nombre de persones matriculades als cursos de doctorat de la UIB presenta unes característiques específiques, d'acord amb el que s'ha comentat abans, és evident que el nombre d'estudiants que fa la tesi doctoral, a pesar d'haver crescut entre l'any 1998 i l'any 2002, significa un poc més del 10% de les persones matriculades als cursos de doctorat. És evident, doncs, que el nombre de persones que no realitza la tesi doctoral és prou elevat, i això necessita una reflexió profunda. Així mateix, seria interessant analitzar el rol acadèmic i professional de les persones que fan la tesi doctoral, tenint en compte que la tesi doctoral, de fet, només té valor dins la universitat. (Vegeu el quadre III-50.)

QUADRE III-50. NOMBRE TOTAL D'ALUMNES DE DOCTORAT (1999-2002)

	Curs 1998-99	Curs 1999-00	Curs 2000-01	Curs 2001-02
Alumnes	30	39	49	49

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació i Cultura.

QUADRE III-51. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ALUMNES MATRICULATS A LA UNED (1998-2003)

	1997-98	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03
Alumnes	2.814	2.941	3.211	3.507	4.083	4.620

Font: Elaboració pròpia a partir de les estadístiques de la UNED.

En el context de l'anàlisi de tot el sistema universitari de les Illes Balears, el nombre d'estudiants matriculats al centre associat de la UNED a les Illes Balears evoluciona de manera creixent. Tot i que aquestes dades presenten el nombre de matriculats a tots els cursos de la UNED —ensenyament reglat, cursos de formació, majors de 25 anys, doctorat, etc.— és evident que l'increment és constant. I aquest augment també es dona en els estudis reglats. Així, i segons les dades de la UNED,²⁸ la majoria d'estudiants que hi estan matriculats són dels estudis de Dret, de Psicologia, d'Administració i Direcció d'Empreses (LADE), de Geografia i Història, de Ciències Polítiques, d'Informàtica de Sistemes, i d'Educació Social. És evident, doncs, que la UNED augmenta l'alumnat de manera progressiva i incorpora, de forma general, les titulacions que implanta la UIB, amb la qual cosa es produeix una duplicació d'ofertes, que convindrà analitzar amb profunditat. D'altra banda, i

d'acord amb les dades de la matrícula d'alumnat de les Balears a la UOC²⁹ de primer, de segon i de tercer cicle, el nombre total d'estudiants va ser de 719, de primer i de segon cicle, i la resta, de tercer cicle o doctorat. Es tracta d'unes dades importants de les quals s'haurà de fer el seguiment. (Vegeu el quadre III-51.)

Pel que fa al professorat de la UIB, podem assenyalar, d'una part, que creix el nombre de professors a temps complet —que inclou el professorat permanent i, segons la dedicació, el professorat a temps parcial— al llarg de tots aquests cursos. A més, aquest increment es produeix en uns moments en què disminueix el nombre d'estudiants i augmenten les titulacions que ofereix la UIB. Així mateix, durant aquest mateix període, disminueix la ràtio d'alumnes/personal docent i investigador (PDI), que arriba a 16,63 alumnes per professor; es tracta d'una dada important des de la perspectiva qualitativa. (Vegeu el quadre III-52.)

28. UNED (2003): *Memòria UNED 2002*. Palma.

29. UOC (2003): Dades sobre la matrícula 2002. Documentació interna.

QUADRE III-52. PROFESSORAT DE LA UIB (1998-2003)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Professorat equivalent a temps complet	611	640	665	682	693	700
Ràtio alumnes/PDI	21,95	20,41	19,82	18,95	17,12	16,63

Font: Indicadors institucionals de la UIB, pressupost 2003.

QUADRE III-53. PROFESSORAT DE LA UIB (1999-2003)

	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003
Professorat numerari	368	385	405	439
Professorat interí	59	72	72	74
Professorat contractat	359	430	392	377
Total de professors	786	887	869	890

Font: Estadística universitària 2003, Conselleria d'Educació i Cultura.

Ha augmentat el nombre total de professors de la UIB, i també el professorat numerari i funcionari. El nombre d'interins s'ha estancat i ha hagut una certa disminució, amb oscil·lacions, del nombre de professors contractats. En qualsevol cas, la dada més significativa és, sense cap dubte, l'increment significatiu del nombre de professors funcionaris, ja que l'augment és de gairebé el 20%. Aquest creixement s'ha produït a causa de dos factors: d'una banda, s'han implantat noves titulacions universitàries i, de l'altra, ha millorat qualitativament la plantilla. (Vegeu el quadre III-53.)

Atès que una de les característiques funcionals de la universitat és la investigació i la recerca, d'acord amb aquestes dades i amb l'anàlisi que es va fer en la *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de*

les Illes Balears 2001, la Universitat de les Illes Balears és una institució en què la funció investigadora és prou important, i és una universitat ben consolidada des de la perspectiva de la recerca. Aprovar i posar en funcionament el Pla balear de recerca i desenvolupament ha de significar, no només per a la UIB sinó també per a la societat balear, un salt qualitatiu en el procés de tenir una universitat investigadora i una societat que aposta per la innovació, pel coneixement i per la recerca. L'augment dels recursos econòmics obtinguts en projectes de recerca, tant de caràcter nacional com europeu, és un indicador que la direcció és bona i que cal treballar amb més intensitat. L'avaluació de l'impacte que pot tenir el Pla balear de R+D en la recerca de la comunitat autònoma és un tema molt interessant amb vista als estudis propers. (Vegeu el quadre III-54.)

**QUADRE III-54. RECURSOS ECONÒMICS OBTINGUTS PER
A PROJECTES DE RECERCA (1998-2002)**

	1998	1999	2000	2001	2002
Nacionals	867.260	700.179	1.885.375	1.934.436	1.997.956
Europeus	1.144.327	269.253	191.723	448.871	1.195.595
Total	2.011.587	969.432	2.077.098	2.383.307	3.193.551

Unitats: euros

Font: UIB 2002, estadística i indicadors.

Com a resultat de l'anàlisi de les dades pressupostàries que hem dut a terme, cal destacar les idees següents. En primer lloc, creix de manera progressiva el pressupost de la UIB des del 1998, d'una manera important i significativa. En segon lloc, la transferència nominativa del Govern de les Illes Balears per estudiants ens situa en unes quantitats homologables en l'àmbit estatal, i és

espectacular l'augment que hi ha hagut en els darrers cursos que, si bé es pot relacionar amb la disminució del nombre d'estudiants, també s'ha de posar en relació amb l'increment de la transferència del Govern a la UIB; una transferència que també ha estat important en termes d'inversions educatives en infraestructures docents i de recerca. (Vegeu el quadre III-55.)

QUADRE III-55. DADES PRESSUPOSTÀRIES UIB (1998-2003)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Pressupost total (milions de PTA)	7.505	8.721	9.336	10.649	10.958	11.043
Evolució del pressupost (1998: base 100)	100,00%	116,20%	124,39%	141,89%	146,0%	147,14%
Transferència nominativa per estudiant (PTA)	269.122	323.429	351.045	394.844	494.056	547.625

Font: Indicadors institucionals de la UIB, pressupost 2003.

4

HABITATGE

RESUM

És remarcable l'estructura del parc d'habitatges a Espanya segons l'ús en el darrer període intercensal, amb un creixement relatiu dels habitatges principals, la qual cosa contrasta fortament amb el fet que en els darrers cinquanta anys ha disminuït la presència d'aquest tipus d'habitatges i s'han incrementat els habitatges secundaris i els desocupats. D'altra banda, els preus continuen la trajectòria alcista amb un creixement mitjà proper al 17% i aquest increment es produeix de manera pràcticament generalitzada a totes les comunitats autònomes. El problema de l'accés a l'habitatge és especialment greu en el cas de les Balears.

Les actuacions corresponents al Programa 2002 del Pla de l'habitatge 2002-2005 es compleixen segons el previst. A més a més, aquest pla es va completar amb un acord que s'adreça a obtenir una col·laboració i una coordinació majors entre l'Estat i les comunitats autònomes en matèria urbanística i residencial.

A les Balears la demanda d'habitatges s'ha mantingut activa en conjunt, encara que s'ha desaccelerat, i en alguns segments s'ha reduït intensament. Els preus han continuat creixent a un ritme fort, tant en l'habitatge nou com en l'usat. Encara que alguns dels factors que expliquen el model descrit han seguit, el darrer any els motors que realment han sustentat l'activitat de la demanda i que han perllongat el cicle alcista han estat tres: continua el procés de reducció dels tipus d'interès, es considera l'habitatge com a actiu refugi, i també influeixen les expectatives que els preus pujaran en el futur i que l'inversor o el consumidor ha associat a restriccions en l'oferta que deriven de l'ordenació territorial i urbanística futura.

4.1

PANORAMA GENERAL: L'HABITATGE A ESPANYA³⁰

Segons l'avanç dels resultats del cens del 2001, l'activitat intensa de la construcció durant el darrer decenni no només ha provocat un augment del nombre total d'habitatges a Espanya, sinó que també han crescut un 21,6% els habitatges que corresponen a llars que els utilitzen com a residència habitual o habitatge principal, i actualment se situa l'estoc d'habitatges principals en 14.270.656, és a dir, un 68,5% del total del parc. Un 16% es destina a habitatge secundari o segona residència; un 13,9% està desocupat o buit, i un 1,6% es dedica a altres tipus d'habitatges. El parc d'habitatges secundaris és de 3.323.127 unitats, i de gairebé tres milions d'habitatges buits (2.894.154). Aquesta xifra, que duplica el nombre d'habitatges en lloguer, suposa un increment de gairebé 420 mil cases buides respecte de l'any 1991.

30. En aquest apartat es recullen els aspectes sobre l'habitatge que destaca la *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral de España en 2002*, aprovada en la sessió ordinària del Ple del CES del Regne d'Espanya, que va tenir lloc el 28 de maig de 2003 (p. 543-574).

Per comunitats autònomes, destaquen significativament per sobre de la mitjana nacional la proporció major d'habitatges principals i l'escassa proporció d'habitatges secundaris al País Basc, a Ceuta i a Melilla; i el cas contrari, a la Comunitat Valenciana, a La Rioja, a Castella-la Manxa i a Castella i Lleó. Respecte dels habitatges buits, són significativament més nombrosos a les Illes Balears, a la Comunitat Valenciana, a

Extremadura i a Galícia, i són menys que la mitjana a Madrid i al País Basc. (Vegeu el quadre III-56.)

El creixement major dels habitatges principals pot estar motivat pel fet que creixen les noves llars que es varen crear entre 1991 i 2001 (21,6%), per causa que es va multiplicar per cinc la població estrangera i es va impulsar la demanda d'habitatge, cosa que va ser provocada per una con-

**QUADRE III-56. DISTRIBUCIÓ DELS HABITATGES SEGONS L'ÚS,
PER COMUNITATS AUTÒNOMES (2001)**

Comunitats autònomes	Total d'habitatges	Habitatges segons l'ús			
		Habitatges principals	Habitatges secundaris	Habitatges buits	Altres tipus d'habitatges
Total nacional	20.823.369	68,5	16,0	13,9	1,6
Andalusia	3.482.229	69,8	14,0	14,5	1,8
Aragó	650.011	68,5	17,7	12,5	1,3
Astúries	518.735	75,5	10,2	12,9	1,4
Illes Balears	495.079	62,3	19,1	16,1	2,5
IllesCanàries	827.787	67,5	13,5	14,2	4,9
Cantàbria	281.792	65,2	17,9	12,2	4,7
Castella i Lleó	1.469.463	60,8	23,8	14,0	1,4
Castella-la Manxa	975.911	62,9	22,8	13,3	1,0
Catalunya	3.289.076	70,9	15,4	12,6	1,1
País Valencià	2.525.659	59,4	22,1	16,5	2,1
Extremadura	586.689	62,7	18,2	17,7	1,3
Galícia	1.297.708	69,7	12,7	16,5	1,0
Madrid	2.497.300	75,5	11,6	11,7	1,1
Múrcia	571.604	66,4	17,2	14,8	1,5
Navarra	257.565	73,6	11,6	13,0	1,8
País Basc	886.733	84,0	5,4	9,7	0,9
La Rioja	165.659	61,5	22,3	15,2	1,0
Ceuta i Melilla	44.369	85,5	1,8	12,3	0,4

Font: Avanç de resultats dels cens de població i habitatges de 2001 (població que resideix a habitatges familiars; característiques generals per comunitats autònomes i províncies).

junció de factors que van des de l'efecte demogràfic del baby boom fins al cicle de prosperitat econòmica, el creixement de l'ocupació o la millora de les condicions de finançament.

Com ja hem dit, encara que l'estructura del parc d'habitatges segons l'ús no ha variat molt en el darrer període intercen-sal, sí que ho ha fet si es té en compte una sèrie temporal més àmplia. La presència d'habitatges principals ha disminuït de manera notable, en passar de representar el 94,6% del parc, l'any 1950, al 68,5%, l'any 2001, per raó de l'increment del pes en el parc residencial dels habitatges desocupats (13 punts per-centuals) i dels habitatges secundaris (11 punts percentuals).

Les comunitats autònomes amb un per-centatge major d'habitatges unipersonals són les Balears (24,9%) i Castella i Lleó (23,4%); i les que menys en tenen, Múrcia (16,6%) i Andalusia (18,8%). La modalitat més estesa és la llar formada per dues persones, seguida de les llars de quatre integrants i de les de tres.

Respecte de l'antiguitat del parc, el 39,4% de les famílies va començar a viure a l'habitatge actual durant la darrera dècada, un 36,6% ho varen fer entre el 1971 i el 1990, i el 23,9% restant ho varen fer abans. Madrid, les Balears i Ceuta i Melilla són les comunitats autònomes en les quals hi ha més llars que resideixen en habitatges de construcció recent, mentre que Galícia i Extremadura són les que tenen un nombre major de població que resideix al seu habitatge des de fa més de seixanta anys.

Des del començament del darrer cicle d'expansió immobiliària, l'any 1998, el creixement acumulat del preu mitjà de l'habitatge en propietat a Espanya ha estat del 70%. A les Illes Balears i al País Basc les taxes de creixement d'aquests preus en aquest període superen significativament la mitjana nacional, mentre que són més baixes a Galícia, a Extremadura, a Castella-la Manxa i a Castella i Lleó. Aquestes diferències territorials signifiquen que, per exemple, el preu del metre quadrat d'un habitatge a la Comunitat de Madrid és 3,5 vegades superior al d'Extremadura. (Vegeu el quadre III-57.)

Una de les conseqüències d'aquestes revaloritzacions patrimonials és l'anomenat efecte riquesa, que es tradueix en un incentiu del consum. Però actualment aquest efecte riquesa es torna negatiu, ja que l'encariment dels preus contraresta la baixada dels tipus, de manera que augmenta l'esforç financer. Segons el Banc Central Europeu (BCE), aquesta situació podria fer baixar el consum, amenaçar la posició financera dels propietaris i repercutir en l'activitat econòmica. Aquest endeutament de les llars no està exempt de riscos de liquiditat i de morositat en cas que es retallin els ingressos ordinaris de les famílies —per causa d'una recessió econòmica o d'una evolució negativa de l'ocupació—, que pugin els tipus d'interès o simplement que persisteixi l'elevat endeutament juntament amb una caiguda dels preus de l'habitatge.

El 2002, el preu per metre quadrat més elevat dels habitatges correspon a Madrid, i Extremadura és la comunitat

QUADRE III-57. EVOLUCIÓ DEL PREU PER METRE QUADRAT DE L'HABITATGE (1998-2002)

Comunitats autònomes	1998	1999	2000	2001	2002	Var. interanual 02/01
Andalusia	541,8	588,2	663,2	770,8	915,0	18,7
Aragó	583,5	657,6	769,6	878,3	1.013,6	15,4
Astúries	656,8	721,9	795,8	877,4	985,9	12,4
Illes Balears	741,1	934,6	1.152,8	1.358,5	1.526,0	12,3
Illes Canàries	715,1	824,6	962,8	1.093,0	1.218,0	11,4
Cantàbria	709,6	770,0	876,0	1.013,6	1.183,2	16,7
Castella i Lleó	677,9	729,2	819,1	906,0	1.012,6	11,8
Castella-la Manxa	455,1	478,6	519,9	576,6	681,0	18,1
Catalunya	881,3	1.012,2	1.170,9	1.353,6	1.554,0	14,8
País Valencià	525,6	582,9	659,4	748,2	877,3	17,2
Extremadura	404,8	427,2	458,3	505,1	557,3	10,3
Galícia	595,5	613,7	661,4	717,9	800,1	11,4
Madrid	448,8	480,0	537,9	626,7	747,4	19,3
Múrcia	1.092,3	1.175,3	1.346,3	1.604,8	1.973,8	23,0
Navarra	756,6	831,7	969,5	1.135,1	1.290,2	13,7
País Basc	1.002,2	1.170,1	1.416,6	1.650,6	1.900,4	15,1
La Rioja	597,3	674,5	790,8	926,3	1.061,4	14,6
Àrees geogràfiques						
Madrid	1.256,7	1.353,9	1.557,9	1.854,7	2.269,1	22,3
Madrid i àrea d'influència	1.105,7	1.190,5	1.364,9	1.628,3	2.001,6	22,9
Barcelona	1.202,1	1.401,7	1.634,1	1.918,0	2.208,3	15,1
Barcelona i àrea d'influència	1.019,6	1.180,3	1.376,4	1.604,8	1.838,9	14,6
Municipis de 100 a 500 mil hab.	777,9	875,2	1.010,3	1.162,8	1.337,0	15,0
Municipis de menys de 100 mil hab.	572,7	627,1	709,9	807,0	935,1	15,9
Municipis de 999.999 a 500.000 hab.						
València	636,2	698,6	779,3	874,2	1.030,0	17,8
Sevilla	684,3	743,9	843,4	1.028,4	1.258,6	22,4
Saragossa	695,7	795,9	949,2	1.101,5	1.280,8	16,3
Màlaga	597,5	671,6	792,3	964,9	1.187,0	23,0
Mitjana nacional	713,0	787,6	901,3	1.040,0	1.213,1	16,7

Font: Ministeri de Foment, *Boletín estadístico*.

que en presenta el preu més baix. Les comunitats autònomes amb uns preus significativament per sobre del preu mitjà nacional són les Illes Balears, Catalunya, la Comunitat de Madrid i el País Basc. A la resta de regions els preus són més baixos, i fins i tot a algunes, com Extremadura i Castella-la Manxa, són un 46% i 56% inferiors al preu mitjà nacional. Cal destacar l'increment important dels preus de l'habitatge de manera pràcticament generalitzada a totes les comunitats autònomes durant aquest any, i de manera més pronunciada, amb unes taxes de creixement significativament per sobre de la mitjana nacional (16,7%), a Andalusia, a Múrcia i a Madrid, i per sota, a les Canàries, a Extremadura i a Galícia.

L'anàlisi dels preus segons la mida dels municipis mostra que Madrid torna a tenir els preus més elevats (2.269 euros/m²) perquè els augments que han tingut lloc durant el darrer any han estat molt més elevats a Madrid (22,3%) que a Barcelona (15%), amb un preu mitjà de 2.208 euros/m². Si es considera tot el cicle alcista dels preus (1998-2002), els increments han estat molt similars a Madrid i a Barcelona i a les àrees d'influència respectives. L'efecte d'arrosseigament de les capitals sobre les seves àrees d'influència no només situa aquestes àrees en uns nivells de preus cada vegada més propers, sinó que, a més a més, l'increment d'aquests preus és similar. Durant el darrer any, els creixements han estat del 22,3% i del 22,9% a Madrid i a l'àrea d'influència, i del 15,1% i del 14,6% a Barcelona i a la seva àrea.

D'altra banda, a partir de la comparació dels preus que corresponen a les ciutats de més de mig milió d'habitants amb la mitjana nacional, destaca el fet que Sevilla i Saragossa es troben per sobre d'aquesta mitjana. A més, el darrer any, el comportament dels preus de l'habitatge a les quatre ciutats de més de 500.000 habitants ha estat molt diferent: a les ciutats andaluses s'han registrat creixements d'aproximadament el 23%, mentre que a València i a Saragossa han estat del 18% i del 16%, respectivament. Entre la resta de municipis d'Espanya, els nivells més alts dels preus, per sobre de la mitjana nacional, es registren en aquells municipis amb una població entre els 100.000 i els 500.000 habitants, que tenen uns preus mitjans per metre quadrat de 1.337 euros.

En els darrers cinc anys, els habitatges s'han revalorat un 70% en el conjunt nacional, mentre que els salaris només han augmentat un 9,2%. Aquests anys de creixement intens dels preus de l'habitatge s'ha ampliat la bretxa existent entre la majoria de comunitats autònomes; així, mentre que el 1998 el preu més alt de l'habitatge (Madrid) multiplicava per 2,5 el preu més baix (Extremadura), l'any 2002 el preu d'una casa a Madrid és 3,5 vegades superior que a Extremadura. Tampoc l'evolució salarial en aquests anys no ha estat homogènia en l'espai, tot i que les diferències interterritorials en termes de salari són menors que en termes de preus. Aquesta situació ha fet que es produeixi una polarització major de les comunitats autònomes pel que fa a la capacitat de compra. (Vegeu el quadre III-58.)

QUADRE III-58. PREUS DE L'HABITATGE I SALARIS MITJANS* (2002)

Comunitats autònomes	Preu per metre quadrat d'habitatge	Cost salarial total treballador/mes
Andalusia	75,4	91,5
Aragó	83,6	98,5
Astúries	81,3	97,7
Illes Balears	125,8	83,8
Illes Canàries	100,4	91,3
Cantàbria	97,5	92,9
Castella i Lleó	83,5	92,9
Castella-la Manxa	56,1	84,1
Catalunya	128,1	106,7
País Valencià	72,3	88,6
Extremadura	45,9	81,2
Galícia	66,0	87,1
Múrcia	61,6	80,5
Madrid	162,7	119,5
Navarra	106,4	110,2
País Basc	156,7	116,5
La Rioja	87,5	91,0

* mitjana nacional = 100

Font: Ministeri de Foment. *Boletín estadístico*; INE. *Índice de Costes Laborales*.

El preu més elevat, que correspon a la Comunitat de Madrid, es va situar aquest any 63 punts per sobre de la mitjana espanyola, i el més baix, que es va donar a Extremadura, 54 punts per sota. En canvi, el salari més alt, també a Madrid, es va situar 20 punts per sobre de la mitjana, i els més baixos, corresponents a Múrcia i a Extremadura, aproximadament 18 punts per sota.

Les comunitats autònomes que presenten uns nivells salarials majors (Madrid, Catalunya, Navarra i el País Basc) semblen

reflectir alhora uns preus majors dels habitatges, llevat de les comunitats insulars —i sobretot les Balears—, en les quals en els darrers anys, a causa de la incidència de la demanda de segones residències, els preus residencials elevats contrasten amb un nivell salarial per sota de la mitjana nacional. De fet, les Balears són la comunitat autònoma que presenta la pitjor relació entre el nivell salarial i els preus de l'habitatge.

Igualment, el diferencial que hi ha entre la capacitat de compra i els preus del mercat

L'any 2002 presenta diferències territorials. Les diferències majors entre el preu de l'habitatge de tipus mitjà adquirible per una família i el que costa un habitatge de tipus mitjà en el mercat es troben al País Basc, a les Balears, a Catalunya i a Madrid.

4.1.1. LES POLÍTIQUES DE SUPORT A L'HABITATGE

Les actuacions corresponents al Programa 2002 del Pla de l'habitatge en vigor actualment es varen acomplir íntegrament, llevat del cofinançament dels habitatges de protecció oficial de promoció pública per al lloguer.

Respecte del total d'objectius que està previst finançar, incloent-hi les actuacions sobre el sòl, en l'àmbit del Pla estatal de l'habitatge 2002-2005, tan sols el 4,8% correspon a actuacions protegides de lloguer, en les modalitats d'«habitatges protegits de nova construcció per al lloguer» i de «cofinançament d'habitatges de protecció oficial de promoció pública per al lloguer», i per al Programa 2002, respecte dels objectius prevists en ambdues modalitats, el grau d'execució va arribar al 156,7%. Aquesta darrera dada ha estat possible en aplicació dels recursos assignats al Pla inicialment no territorialitzats.

Amb relació als problemes del sòl i de l'habitatge, en el si de la Conferència

Sectorial del Sòl que va tenir lloc el dia 23 de gener de 2003, es va obtenir un acord³¹ —que el Govern va qualificat de «mínims»— que s'adreça a establir quotes majors de col·laboració i d'actuació entre l'Estat i les comunitats autònomes en matèria urbanística i residencial.

En aquest acord es desenvolupen una sèrie de previsions relatives a la legislació bàsica estatal sobre el sòl, a la normativa estatal de l'habitatge, al sòl patrimonial de les administracions públiques, a l'agilització dels processos de transformació del sòl, i a altres iniciatives.

4.1.2. L'HABITATGE EN ARRENDAMENT

El mercat espanyol de l'arrendament es redueix cada vegada més, malgrat els efectes negatius que un mercat estret de lloguer té sobre el de l'habitatge. Segons el cens del 2001, hi ha 1.615.911 habitatges en règim d'arrendament, és a dir, un 11,5% del parc d'habitatges, la qual cosa suposa una disminució de 3,5 punts percentuals respecte de 1991, és a dir, 141.558 habitatges menys.

Les comunitats autònomes que presenten un parc d'habitatges en lloguer per sobre de la mitjana nacional són Catalunya, Ceuta i Melilla, les Balears i les Canàries. (Vegeu el quadre III-59.)

Respecte del preu de l'habitatge en arrendament a Espanya, entre 1997 i 2001³² ha

31. No totes les comunitats autònomes varen aprovar aquest pacte, ja que hi votaren en contra el País Basc, Andalusia, Extremadura, les Illes Balears, Astúries, Aragó i Castella-la Manxa

32. Banc Central Europeu (2003): *Structural Factors in the UE Housing Markets*.

QUADRE III-59. HABITATGES PRINCIPALS SEGONS EL RÈGIM DE TINENÇA, PER COMUNITATS AUTÒNOMES (2001)*

Comunitats autònomes	Total	Propietat	Lloguer	Una altra forma
Total nacional	14.270.656	82,0	11,5	6,5
Andalusia	2.431.805	82,5	9,3	8,2
Aragó	445.255	84,5	10,2	5,3
Astúries	391.645	81,1	12,6	6,3
Illes Balears	308.625	74,0	20,2	5,8
Illes Canàries	558.362	69,5	17,0	13,5
Cantàbria	183.699	84,7	8,4	6,9
Castella i Lleó	892.912	84,8	8,8	6,4
Castella-la Manxa	613.566	86,3	7,0	6,8
Catalunya	2.332.751	78,9	16,7	4,4
País Valencià	1.499.711	86,4	8,4	5,2
Extremadura	368.072	81,8	8,8	9,4
Galícia	904.086	77,4	10,6	12,0
Madrid	1.885.817	81,9	13,8	4,4
Múrcia	379.778	84,8	9,4	5,9
Navarra	189.632	87,4	7,9	4,7
País Basc	745.144	89,0	7,3	3,8
La Rioja	101.877	86,3	8,5	5,2
Ceuta i Melilla	37.919	61,7	24,2	14,0

* Nombre i percentatge de cada règim sobre el total

Font: Ministeri de Foment, *Boletín estadístico*.

tingut un creixement major que l'índex de preus de consum (IPC) i, a més a més, és dels més alts de la Unió Europea.

Aquesta situació no ha estat sempre així: el 1950 el pes de l'habitatge en arrendament superava el de l'habitatge en propietat. Des de llavors el lloguer ha anat perdent importància com a règim de

tenença, cosa que és conseqüència d'una regulació normativa dels arrendaments urbans que congelava els lloguers. La liberalització posterior va crear un mercat dual de lloguer, que tampoc no va incentivar el desenvolupament d'una oferta àmplia i estructurada. Finalment, la darre-ra reforma, del 1994,³³ encara que va

33. Llei 29/1994, de 24 de novembre d'arrendaments urbans.

establir les condicions per a un desenvolupament més equilibrat d'aquest mercat, ha coincidit en el temps amb una sèrie de factors —com la generosa desgravació fiscal per la compra dels habitatges, el desenvolupament favorable del finançament hipotecari, la carestia dels lloguers en la major part dels mercats, l'oferta escassa o les taxes d'augment del preu elevades³⁴— que han afavorit la tendència de l'habitatge en propietat.

Quant a l'oferta, el parc d'arrendament privat és insuficient; a més, és un mercat molt atomitzat, format per petits inversors per als quals l'arrendament s'ha convertit en una inversió de rendibilitat escassa i amb certs riscos que deriven dels llargs i costosos procediments d'impagament, per la qual cosa molts mantenen els seus immobles sense ocupar.

Altrament, l'oferta d'arrendament privat no cobreix de manera adequada les necessitats existents i constitueix un mercat estret amb un dèficit d'oferta i amb dificultats d'accés com a resultat dels alts preus vigents. No obstant això, l'expansió i la consolidació d'aquesta oferta comportaria beneficis importants: afavoriria la mobilitat laboral, fet que redundaria en benefici de l'ocupació; ampliaria les opcions de consum d'habitatges per a les famílies, i permetria, almenys temporalment, que accedís a l'habitatge un segment de la població que d'una altra manera no en podria gaudir. A l'últim, generaria noves alternatives d'inversió per als agents econòmics.

4.2

L'EVOLUCIÓ DE L'HABITATGE A LES ILLES BALEARS

En els darrers anys de la dècada dels noranta, la demanda d'habitatge a les Balears evolucionà amb gran dinamisme a causa que confluïren un conjunt de factors que actuaren simultàniament i configuraren un escenari singularment expansiu en el qual —a més de factors relacionats amb l'encariment del cost del sòl i amb les expectatives dels agents econòmics i dels consumidors sobre la creixent escassetat futura— destacaren el fort creixement de l'economia de les Balears, el creixement elevat de la població —a causa sobretot de la immigració procedent d'altres comunitats i també de l'estranger—, l'entrada propera en el nou marc de l'euro, la inversió estrangera adreçada a adquirir habitatges destinats al turisme residencial, la reducció ràpida dels tipus d'interès hipotecari, i l'augment de l'atractiu dels immobles com a bé d'inversió refugi pel que fa a altres actius alternatius, en un escenari de tipus d'interès baixos i d'expectatives de continuïtat de les fortes pujades de preus i de lloguers.

L'any 2002, els tipus d'interès hipotecari, que s'havien mantingut estabilitzats l'any 2001, es reduïren un punt percentual i se situaren en el 4,79%, expressat com a valor mitjà anual corresponent al conjunt de les entitats financeres. En el darrer quadrimestre, el descens s'accentuà i el

34. IPC de l'habitatge en arrendament.

QUADRE III-60. TIPUS D'INTERÈS DEL MERCAT HIPOTECARI (2000-2002)

	2000	2001	2002	4/7/02	4/8/02	4/9/02	4/10/02	4/11/02	4/12/02
Bancs	5,708	5,597	4,687	4,916	4,883	4,698	4,542	4,408	4,253
Caixes d'estalvi	5,822	5,926	4,896	5,100	5,103	4,925	4,815	4,609	4,490
Conjunt d'entitats	5,764	5,760	4,795	5,009	4,999	4,818	4,690	4,517	4,380

Font: Banco de España, Butlletí estadístic.

desembre havia arribat al 4,38%. Aquest descens continuat dels tipus d'interès ha augmentat la renda disponible i la capacitat de pagament i, per tant, la demanda solvent de les famílies. El nivell d'endeutament ha seguit creixent de la mà del preu dels habitatges, però el descens dels tipus i l'allargament dels terminis d'amortització dels préstecs n'ha esmorteït la càrrega financera i, en suma, ha alimentat l'impuls de la demanda. (Vegeu el quadre III-60.)

La fragilitat dels mercats financers, l'augment de la incertesa per factors geopolítics i la remuneració escassa dels actius de risc reduït pròpia del nou escenari de tipus d'interès baixos realçaren el paper de l'habitatge com a actiu refugi.

D'altra banda, s'accentuà la forta caiguda de la demanda de la inversió estrangera de tipus residencial, que ja s'havia manifestat l'any anterior. El descens fou particularment intens en la demanda de compradors alemanys. El segment de béns de la gamma més alta es desplomà.

La demanda per part de residents de primeres residències de preu inferior als 180.000 euros s'ha mantingut activa. En canvi, la demanda de les de preu superior ha seguit disminuint, en particular, de les de preu més elevat.

Els preus mitjans de l'habitatge es mantingueren per sota de la mitjana estatal fins al 1997. A partir de llavors s'inicià una escalada alcista que va fer que les Balears se situassin en el grup capdavanter de les comunitats autònomes amb els preus de l'habitatge més elevats i amb un ritme d'augment major. L'any 2002, segons les dades del Ministeri de Foment, els preus mitjans arribaren als 1.525,95 euros per metre quadrat, un 25% més elevats que la mitjana espanyola, que se situà en 1.220,93 euros. A les Balears els preus creixeren un 12,2%, i es desacceleraren gradualment respecte dels creixements intensos del 2001 (18%) i, sobretot, del 2000 (23,3%). Els preus mitjans espanyols, contràriament, continuaren accelerant-se, i registraren una pujada del 16,7% l'any 2002 (els dos anys anteriors havien crescut un 15,4% i un 14,4%). (Vegeu el quadre III-61.)

En el darrer any, a les Balears el preu mitjà de l'habitatge usat ha crescut un 15%, i se situa en 1.309,3 euros per metre quadrat. L'any anterior havia augmentat un 24,7%. El 2002 la mitjana espanyola ha crescut un 18%, per la qual cosa se situa en 1.139,6 euros per metre quadrat.

Els preus màxims dels habitatges protegits de nova construcció corresponents al 2002

QUADRE III-61. PREU MITJÀ PER METRE QUADRAT D'HABITATGE (1997-2002)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	% var. 02/01
Illes Balears	640,92	741,08	934,63	1.152,57	1.359,96	1.525,95	12,21
Espanya	684,81	716,63	792,31	906,96	1.046,47	1.220,93	16,67

Unitat: euros

Font: Ministeri de Foment.

augmentaren un 36,8%, i passaren de 943,78 a 1.291,28 euros per metre quadrat útil. La mitjana ponderada espanyola pel que fa al darrer any fou de 987,85 euros, amb un increment del 11,9%.

L'accessibilitat a l'habitatge, mesurada en termes de salari brut, ha empitjorat en el darrer any a causa que els preus dels habitatges han continuat pujant més ràpidament que els salaris. El 1999 l'esforç d'accés (percentatge dels ingressos bruts que implica pagar les quotes mensuals d'un préstec del 80% de l'habitatge al tipus d'interès de mercat en un termini de 15 anys) era del 41% a les Balears, i del 32,7% a Espanya. El 2002 aquest índex havia crescut a Espanya fins al 46,2%. La relació entre el preu i el salari necessari per adquirir un habitatge de 90 metres quadrats arribà a les Balears a 9,3 cops, la qual cosa converteix les Illes en una de les comunitats que requereixen un esforç de compra major.

L'augment del corrent immigratori de renda baixa i per motius laborals, a més de l'escassetat de l'oferta d'habitatges en règim de lloguer i d'habitatges socials en propietat, així com l'empitjorament de l'accessibilitat a l'habitatge lliure, han provocat un creixement ràpid dels preus dels lloguers i l'entrada d'habitatges de baix

nivell de qualitat en el mercat de lloguers. Tot això genera greus problemes d'habitatge per a aquests col·lectius i apareixen el relloguer i situacions de precarietat. Segons dades referides al 2002 per al conjunt estatal, el lloguer mitjà d'un habitatge usat equival al 55,7% del salari net mitjà, i arriba fins a un 79,5% si l'habitatge és de nova construcció.

RESUM

La premsa escrita manté un total de 12 diaris regionals, a més dels diaris d'àmbit estatal. *Última Hora* es el més llegit, amb una mitjana de 51.663 lectors. D'altra banda, hi ha una notable presència de revistes i de publicacions no diàries. La presència de la premsa escrita a les Balears és més gran que a la resta de les comunitats autònomes espanyoles. La televisió és el mitjà de comunicació que els habitants de les Balears empraren més l'any 2001, entorn de 204 minuts diaris cada un (quasi 3 hores i mitja diàries). El total de l'espai autonòmic el 2001 el formen 6 canals autonòmics, amb una audiència de 145.000 usuaris. El nombre d'emissores locals i comarcals és de 15. Pel que fa a la ràdio, hi ha 29 emissores i és el tercer mitjà de comunicació més emprat.

Cal destacar que es varen estrenar 33 pel·lícules doblades al català, amb 102.000 espectadors. Amb relació a la música popular, es pot apreciar que les iniciatives públiques que, en altres moments, des de l'Ajuntament de Palma l'impulsaren s'han esvaït; d'altra banda, tampoc no es canalitza el potencial de consum per a aquestes activitats musicals que representa la gran quantitat de turisme jove que ens visita. En el camp de la literatura, cal destacar la diferència de la producció en català i en castellà; és clar que el suport institucional i l'existència d'un públic de lectors en català reduït però fidel asseguren que es produeixi una quantitat notable d'obres, si més no amb tirades curtes. En el teatre, hi ha espais per als muntatges grans, tant a Palma com a la part forana i a Menorca; a més a més, els teatres petits fan una tasca força important.

Quant a les ciències i a la filosofia, cal diferenciar les actuacions en els camps de la investigació i de la formació, de la divulgació i del debat públic. A la UIB es realitza el gruix de la investigació, però també tasques de difusió importants, congressos, conferències, trobades, universitat d'estiu, etc. La formació es fa als centres d'ensenyament i a la UIB. També fan una valuosa tasca de divulgació i de debat del pensament científic i filosòfic entitats privades com el Centre d'Estudis Teològics de Mallorca (CETEM), l'Institut Superior de Ciències Religioses (ISUCIR), els centres culturals de La Caixa i Sa Nostra, els clubs Diario de Mallorca i Última Hora, l'Ateneu de Maó, etc.

5.1

INTRODUCCIÓ

En aquest apartat actualitzam algunes dades relatives a l'anàlisi que es fa en la *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears 2001* (p. 660-670) pel que fa als apartats relatius als mitjans de comunicació, al cinema, a la música popular i a l'alta cultura.

5.2.

ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

A la societat balear, amb una economia de serveis tan desenvolupada, la societat de la comunicació penetra en tot tipus d'activitat pública i privada.

La premsa escrita manté un total de 12 diaris regionals —5 a Mallorca, 4 a Menorca i 3 a Eivissa—, a més dels diaris d'àmbit estatal que cada dia arriben amb l'avió. *Última Hora* és el més llegit, amb una mitjana de 51.663 lectors; *Diario de Mallorca*, amb 34.0341, n'és el segon, i *El Mundo-El Día de Baleares*, el tercer, amb 25.000. *Menorca-Diario Insular*, *Última Hora-Menorca*, *Diario de Ibiza* i *Última Hora-Ibiza* són el més llegits a les illes menors. En conjunt, els anys 2000-2001 aquests diaris han

incrementat les vendes en 7 punts. D'altra banda, hi ha una notable presència de revistes i de publicacions no diàries. La presència de la premsa escrita a les Balears és més gran que a la resta de les comunitats autònomes espanyoles, la qual cosa crida l'atenció si es té en compte que el nivell d'estudis mitjà dels illencs és més baix. Atribuïm la major difusió de la premsa a les Illes al caràcter de societat de serveis, a la presència de gran nombre de turistes i a la flexibilitat del seu teixit social i econòmic.

La televisió és el mitjà de comunicació que els habitants de les Balears més han emprat el 2001, al voltant dels 204 minuts diaris cada un, és a dir, gairebé 3 hores i mitja (SOFRES). Els índexs d'audiència diària per al 2001 són els següents: TVE, 292.000; T5, 230.000; A3, 220.000; TV2, 77.000; Canal 9, 66.000; TV3, 54.000; Canal +, 49.000; Canal 33, 26.000 (EGM). El total de l'espai autonòmic el 2001 el formen 6 canals autonòmics, amb una audiència de 145.000 usuaris. El nombre d'emissores locals i comarcals és 15. Els índexs d'audiència de la televisió i l'àmplia oferta de canals no ens donen el panorama televisiu complet de les Balears. L'àmplia difusió de les connexions per cable i per satèl·lit fa difícil arrodonar el panorama. No obstant això, l'amplitud de l'oferta televisiva insereix les Balears en l'espai global de la informació i del consum de la indústria de les imatges. Pel que fa a la ràdio, hi ha 29 emissores, i és el tercer mitjà de comunicació més emprat. Els illencs escolten la ràdio una mitjana de 81 minuts diaris, de manera que les Balears ocupen la quinzena posició entre les comunitats autònomes.

5.3

EL CINEMA

El cas del cinema és emblemàtic de la cultura de masses, la qual cosa no significa que s'han d'identificar els productes de la indústria del cinema amb la baixa qualitat. Hi ha cinema de gran qualitat, i va ser l'art per excel·lència del segle passat. No obstant això, el gruix dels productes estàndards de la indústria és del tipus que no deixa empremta. En aquest sentit cal diferenciar el cinema de més qualitat del més estàndard, que no sempre és el més comercial. A les Balears, en les sales no comercials i en algunes de comercials, el cinema més escollit l'any 1999 va superar els 35.000 espectadors. El cinema comercial va superar el 2.810.000 espectadors, xifra que significa un augment del 0,32%, de manera que s'estabilitza, després de gairebé una dècada d'augment, a partir dels 1.874.000 espectadors del 1992. Cal destacar que es varen estrenar 33 pel·lícules doblades al català, amb 102.000 espectadors. Les produccions estrangeres representaren un total de 2.538.998 espectadors i les espanyoles, 271.198. D'altra banda, és important el gran nombre d'iniciatives entorn del cinema, com ara el Festival de Cinema de les Illes Balears; les inauguracions els darrers anys de multicinesmes a Manacor, a Marratxí i a Palma; les «Nits a la fresca» de l'Ajuntament de Palma; els cicles de Sa Nostra i de La Caixa; la publicació de la revista *Temps Moderns*; el festival de curtmetratges «La boca del lobo», i altres.

5.4

LA MÚSICA POPULAR

L'activitat interpretativa en l'àmbit de la música moderna és poc brillant quant a la qualitat i al nombre d'espectacles i de concerts. La combinació del públic i del privat no produeix uns resultats comparables amb la música clàssica, la pintura o el cinema. El públic jove que omple les discoteques no trasllada el seu potencial vers la participació en els espectacles i en els concerts, tant de masses com de grups en locals més petits. La massa crítica necessària per tal de mantenir un alt nivell no es constitueix de manera estable. Les iniciatives públiques que l'impulsaven, en altres moments, des de l'Ajuntament de Palma s'han esvaït. D'altra banda, tampoc no es canalitza el potencial de consum per a aquestes activitats musicals que representa la gran quantitat de turisme jove que ens visita. Els professionals illencs compten amb un petit nombre de locals, que difícilment poden donar estabilitat i projecció als seus treballs. El més destacat són les actuacions entorn de les festes de Sant Sebastià, les Cançons de la Mediterrània, l'Art Jove al Parc de la Mar, la Mostra de Rock de Manacor, el Festival de Felanitx i el Festival de Jazz de sa Pobla.

5.5

L'ALTA CULTURA

Per alta cultura entenem les elaboracions i les manifestacions que corresponen a treballs simbòlics produïts o representats per

personal qualificat en institucions especialitzades que, en condicions adients, poden tenir un abast de masses, però que requereixen una dedicació especial i un públic qualificat, a més de comptar amb una quantitat crítica d'especialistes que faci possible una comunitat de comunicació de l'especialitat adient. En l'alta cultura cal diferenciar entre activitats artístiques, filosòfiques i científiques.

En el cas de l'art amb aura la quantitat d'activitats públiques i privades que es duen a terme en alguns àmbits és notable amb relació a la població de les Illes, però és inferior a la d'altres. És notable la força de les arts plàstiques, tant a Palma com a la part forana o a Menorca i a Eivissa i Formentera, especialment pel que fa a la pintura contemporània i, més concretament, a l'obra que es fa a les Illes, la qual cosa denota l'existència d'una forta tradició pictòrica, un mercat ferm, encara que amb fluctuacions importants, i amb unes institucions públiques sensibilitzades, si bé sovint amb una falta de criteris clars. L'any 2000 en els 4 grans espais públics de Palma s'organitzaren 50 exposicions. D'altra banda, les galeries d'art privades de Mallorca organitzaren l'any 2000 154 exposicions.

L'activitat relacionada amb la música clàssica és notable per la quantitat de concerts i d'audicions que es fan a Palma, a la part forana, a Menorca i a Eivissa i Formentera. La combinació de la iniciativa privada i de la pública ofereix una notable programació i un suport (encara que insuficient) als creadors de les Illes. Destaquen per l'activitat que duen a terme l'Orquestra Simfònica; el Conservatori de Música;

l'Auditori d'Alcúdia; l'Encontre Internacional de Compositors; el Festival de Bellver; l'Auditori de Palma; les programacions musicals de Sa Nostra i de La Caixa; els festivals de Pollença, del Pla, de Deià i del Castell de Bellver; el Teatre Principal de Maó, i el Festival de Música Formentera i Eivissa Clàssiques, etc. No obstant l'activitat i la qualitat de bona part dels actes, els espais oberts als músics illencs són minsos, tant és així que, comparats amb la resta de comunitats autònomes, ocupam l'onzena posició, cosa que posa de relleu la distància entre la quantitat de públic de música clàssica a les Balears i la capacitat de mantenir entitats musicals autòctones —a diferència del que passa en la pintura.

En el camp de la literatura, cal destacar la diferència de la producció en català i en castellà. És clar que el suport institucional i l'existència d'un públic de lectors en català reduït però fidel asseguren que es produeixi una quantitat notable d'obres, si més no amb tirades curtes, de 500 a 1.500 unitats. Les publicacions per gèneres es distribueixen un 43% per a la poesia, un 33% per a la narrativa, un 11% per al teatre i un 13% per a l'assaig.

En el teatre hi ha espais per als muntatges grans, tant a Palma com a la part forana, i a Menorca; a més a més, els teatres petits fan una tasca força important. El teatre sembla sotmès a la dificultat de consolidar una massa crítica de públic que en garanteixi la solidesa, a pesar de l'existència d'un nombre notable de companyies, de teatres i d'iniciatives. Els canvis d'orientació i la manca de criteris clars en el suport públic al teatre afecten la capacitat de desenvolupar muntatges

importants i repercuteixen negativament sobre la consolidació del públic potencial i de l'activitat teatral.

Quant a les ciències i a la filosofia, cal diferenciar les actuacions en el camp de la investigació i la formació, de la divulgació i del debat públic. A la UIB es realitza el gruix de la investigació, però també tasques importants de difusió, congressos, conferències, trobades, universitat d'estiu, etc. La formació es fa als centres d'ensenyament i a la UIB. També fan una valuosa tasca de divulgació i de debat del pensament científic i filosòfic entitats privades com el Centre d'Estudis Teològics de Mallorca (CETEM), l'Institut Superior de Ciències Religioses (ISUCIR), els centres culturals de La Caixa i de Sa Nostra, els clubs de Diario de Mallorca i d'Última Hora, l'Ateneu de Maó, etc.

Cal esmentar que prop del 40% del total dels llibres publicats són llibres d'investigació, de divulgació o de pensament, cosa que indica la importància del suport públic per a les publicacions.

6

SOCIETAT DEL CONEIXEMENT I DE LA INFORMACIÓ

RESUM

L'any 2001 la despesa total en activitats d'R+D (recerca i desenvolupament) va ser de 38.404 milers d'euros, la qual cosa significa un creixement acumulat anual d'un 10,18% respecte de l'any 2000, que situa les Balears com la novena comunitat autònoma que més ha incrementat la despesa en R+D. No obstant això, aquest augment no ha estat suficient, ja que les Balears continuen presentant un dels valors més baixos de totes les comunitats. D'altra banda, l'estructura d'aquesta despesa o distribució de l'esforç en R+D entre els diferents entorns ha continuat essent desequilibrada, atès que l'esforç empresarial ha estat reduït a causa de l'escàs pes del sector industrial a les Illes Balears.

Pel que fa a la innovació, les úniques dades de què es disposa tan sols constitueixen una aproximació a l'estat de la innovació a les empreses de les Illes Balears. S'observen inversions molt puntuals de les empreses i la innovació tecnològica és la més freqüent, sobretot en les tecnologies de la informació i en les tecnologies mediambientals. Quant a la societat de la informació, tant el nombre de llars amb accés a Internet com les empreses connectades a Internet presenten valors alts, alineats amb la mitjana espanyola i fins i tot per sobre; mentre que tan sols un 76,9% dels organismes públics són accessibles per Internet.

Finalment, de les actuacions de les administracions públiques en aquest àmbit cal destacar l'elevada participació de les Illes Balears en el V Programa marc comunitari d'RDT (recerca i desenvolupament tecnològic), la qual cosa contrasta amb els resultats del nombre de projectes i dels grups seleccionats. Així mateix, la planificació de la societat del coneixement i de la informació de les Illes Balears es regeix pel I Pla d'investigació i desenvolupament tecnològic, i pel I Pla d'innovació i pel Llibre verd de la societat de la informació.

6.1

INTRODUCCIÓ

Europa es troba en procés de creació de l'espai europeu d'investigació (EEI), que s'impulsa atès el retràs evident en matèria d'investigació i de desenvolupament que presenta respecte dels competidors principals. La investigació científica, el desenvolupament tecnològic i la innovació són les activitats motores del desenvolupament dels països i, per tant, han de convertir-se en una prioritat fonamental d'actuació per part de tots els governs dels diferents estats i regions europeus. Per tot això les Illes Balears han apostat per la investigació científica, pel desenvolupament i per la innovació, de manera que desenvolupen una actuació unitària i coherent sobre els elements que constitueixen el seu sistema d'innovació i entren en una societat en què la capacitat per generar, per difondre i per aplicar el coneixement és la clau per al progrés econòmic, social i cultural: la societat del coneixement.

L'objectiu d'aquest apartat és conèixer la situació relativa a les Balears en el camp de la societat del coneixement, així com analitzar les línies d'actuació principals que ha desenvolupat el Govern de les Illes Balears.

6.2

ANÀLISI DEL SISTEMA D'INNOVACIÓ DE LES ILLES BALEARS

En aquest apartat s'analitzen la recerca i el desenvolupament tecnològic a les Illes Balears, així com l'estat de la innovació a les empreses i en la societat de la informació.

6.2.1. LA RECERCA I EL DESENVOLUPAMENT TECNOLÒGIC

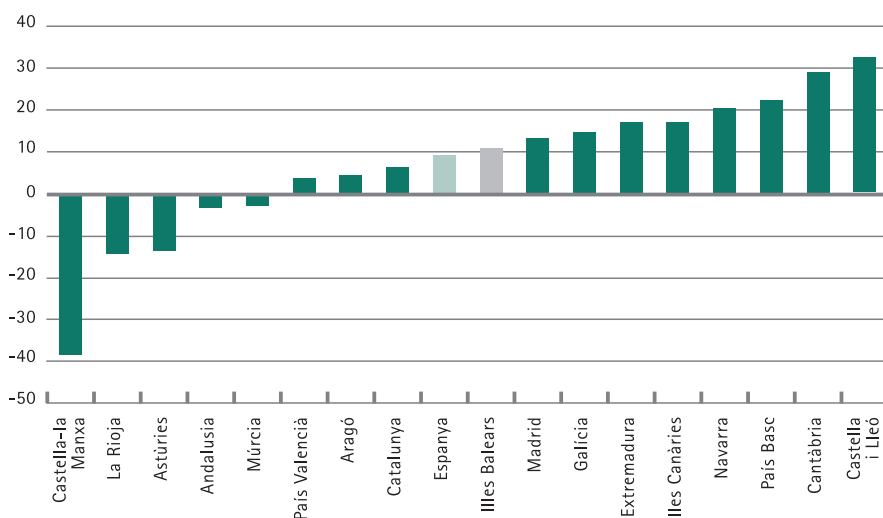
La despesa total en activitats d'R+D l'any 2001 va ser de 38.404 milers d'euros, dels

quals les empreses executaren 4.058 milers d'euros (10,6%); l'ensenyament superior, 26.462 milers d'euros (68,9%); el sector públic 7.775, milers d'euros (20,2%), i les institucions privades sense finalitat de lucre (IPSEFL, d'ara endavant), 109 milers d'euros (0,3%).

L'estructura, la distribució de l'esforç en R+D entre els diferents entorns, continua essent desequilibrada; la despesa empresarial a les Illes Balears és només del 10,6%, molt lluny encara de l'Estat espanyol (52,37%) i d'Europa (60%).

Aquest reduït esforç del sector empresarial es deu en gran mesura al pes escàs del sector industrial i a un pes elevat del sector serveis.

Gràfic III-18
Taxa acumulativa de creixement d'R+D,
per comunitats autònomes (2000-2001)

Unitats: %

Font: INE i elaboració pròpia.

La taxa acumulativa de creixement anual en R+D, respecte de l'any 2000, ha estat del 10,18%, que és un 1,3% superior a l'increment de despesa del conjunt de l'Estat espanyol (8,9%).

A més, si comparam aquest increment amb la resta de les comunitats autònomes, les Illes Balears figuren com la novena comunitat que més ha incrementat la despesa en R+D, per davant de les comunitats autònomes de Catalunya, Aragó, el País Valencià, Múrcia, Andalusia, Astúries, La Rioja i Castella-la Manxa. (Vegeu el gràfic III-18.)

Els recursos destinats a activitats d'R+D representen l'any 2001 un 0,25% del PIB (producte interior brut), una centèsima més que l'any 2000 (0,24%). Aquesta dada és encara molt lluny de la mitjana

espanyola (0,96%) i de l'europea. (Vegeu el quadre III-62.)

En comparar la despesa d'R+D/PIB amb altres comunitats autònomes, observam que, a pesar que hi ha un increment en la despesa d'R+D durant el període 2000-2001, aquest increment no ha estat suficient, ja que tenim el valor més baix de totes les comunitats. (Vegeu el quadre III-63.)

Tant el nombre de personal d'R+D com el nombre d'investigadors ha sofert durant l'any 2001 un increment espectacular. Aquest increment de personal és degut principalment a l'augment en l'ocupació del sector de les empreses, que ha passat de 16,4 l'any 2000 a 91,8 l'any 2001; el sector de l'ensenyament superior també ha pujat, de 373 a 491 en el període 2000-2001.

QUADRE III-62. PRINCIPALS INDICADORS DE R+D ILLES BALEARS I ESPANYA (1999-2001)

	ILLES BALEARS			ESPANYA		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Despesa total d'R+D	32.981	34.853	38.404	4.995.354	5.718.988	6.227.157
% sobre el total estatal	0,66	0,61	0,60	100	100	100
Despesa total d'R+D/PIB (%)	0,25	0,24	0,25	0,88	0,94	0,96
Personal d'R+D (EDP)	550	571	759,5	102.238	120.618	125.750
% sobre el total estatal	0,54	0,47	0,60	100	100	100
Personal d'r R+D (1.000 ocupats)	1,56	1,53	1,96	5,91	6,76	7,06
Investigadors (EDP)	394	439	565,8	61.568	76.670	80.081
% sobre el total estatal	0,64	0,57	0,71	100	100	100
Investigadors d' R+D (1.000 ocupats)	1,12	1,17	1,47	3,56	4,29	4,49
Despesa d'R+D /investigador	83,48	79,392	67,852	81,137	74,592	77,76

Unitat: milers d'euros

Fonts: INE, IBAE i elaboració pròpia.

**QUADRE III-63. PRINCIPALS INDICADORS D'R+D PER
COMUNITATS AUTÒNOMES (ANY 2001)**

Comunitats autònomes	Despeses internes totals (milers d'euros)		Personal en equivalència a dedicació plena (EDP)		Despeses R+D/PIBpm
	Total	%	Total	Investigadors	Total
TOTAL	6.227.157	100,0	125.750	80.081	0,96
Andalusia	538.331	8,6	14.785,30	10.816,60	0,61
Aragó	139.582	2,2	3.466,40	2.096,40	0,69
Astúries	99.022	1,6	2.560,60	2.037,00	0,67
Illes Balears	38.404	0,6	759,50	565,8	0,25
Illes Canàries	136.692	2,2	3.336,60	2.765,50	0,53
Cantàbria	46.314	0,7	991,40	714,5	0,55
Castella i Lleó	295.943	4,8	6.534,70	4.988,00	0,80
Castella-la Manxa	72.211	1,2	1.534,40	953,2	0,32
Catalunya	1.333.896	21,4	26.037,00	14.653,50	1,10
País Valencià	446.565	7,2	9.961,70	6.263,50	0,70
Extremadura	66.295	1,1	1.400,00	1.136,70	0,59
Galícia	240.265	3,9	5.937,10	4.253,80	0,70
Madrid	1.974.212	31,7	33.368,50	19.774,60	1,75
Múrcia	100.989	1,6	2.351,60	1.442,50	0,65
Navarra	114.065	1,8	2.556,70	1.656,40	1,03
País Basc	561.104	9,0	9.560,30	5.563,30	1,38
La Rioja	23.268	0,4	608,10	399,3	0,49

Unitat: milers d'euros i EDP

Font: INE.

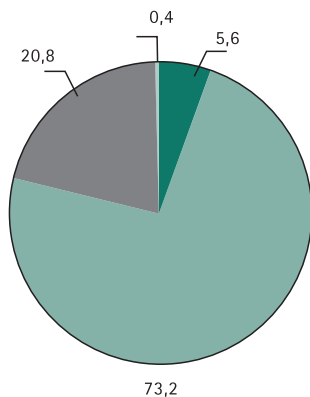
Si comparam la distribució del personal per sectors que hi ha a les Illes Balears i al conjunt de l'Estat espanyol, observem que el personal ocupat en R+D en els sectors de l'ensenyament superior (64,4%) i de l'Administració pública (22,7%) a les Illes Balears és major que el corresponent a Espanya (43,44% i 18,66%, respectivament). En el cas de les empreses i de les IPSFL succeeix el

contrari, el percentatge corresponent a Espanya (39,95% i 18,66%) és superior al de les Illes Balears.

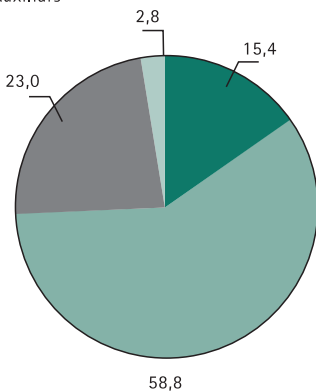
A més dels investigadors també es consideren personal d'R+D els tècnics i els auxiliars que es dediquen a aquesta activitat preferentment en el camp de l'ensenyament superior. (Vegeu el gràfic III-19.)

Gràfic III-19
Distribució del personal d'R+D per sectors i per categories (2001)

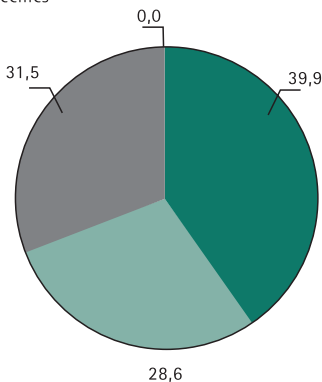
Investigadors

Auxiliars

Tècnics

Unitats: %

Font: INE i elaboració pròpia.

El personal ocupat en R+D representa el 1,96 per mil de la població activa, mentre que els investigadors en signifiquen el 1,47 per mil. Aquest dos indicadors, que són els emprats per l'OCDE (Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic) per a la comparació internacional, han mantingut una tendència a l'alça al llarg dels darrers tres anys. Concretament els increments interanuals 2000-2001 varen ser 28% i 25,6%, respectivament.

6.2.2. LA INNOVACIÓ

Actualment no hi ha dades estadístiques que permetin fer un diagnòstic fiable de la situació i l'evolució de la innovació a les empreses de les Illes Balears, encara que les dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) corresponents als exercicis 1996, 1998 i 2000 (que són les úniques de què es disposa) constitueixen una aproximació a l'estat de la innovació a les empreses de les Illes Balears. L'enquesta sobre la innovació tecnològica a les empreses, presenta les despeses en matèria d'innovació tecnològica a les empreses de les Illes Balears durant els darrers anys, i es comparen amb la resta de l'Estat. (Vegeu el quadre III-64.)

Es dedueix que el sector industrial de les Illes Balears és poc innovador, però si s'aprofundeix més i s'observa la contribució dels diferents sectors al resultat total, es veu que, d'un exercici a un altre, hi ha variacions entre els percentatges que corresponen als diferents sectors industrials, la qual cosa s'interpreta com a inversions molt puntuals de les empreses. El pes dels diferents sectors industrials en la despesa en innovació durant el 2000 es presenta en el gràfic III-20.

**QUADRE III-64. DESPESES EN MATÈRIA D'INNOVACIÓ TECNOLÒGICA
A LES EMPRESSES DE LES ILLES BALEARS I A LA RESTA DE L'ESTAT (1996-2000)**

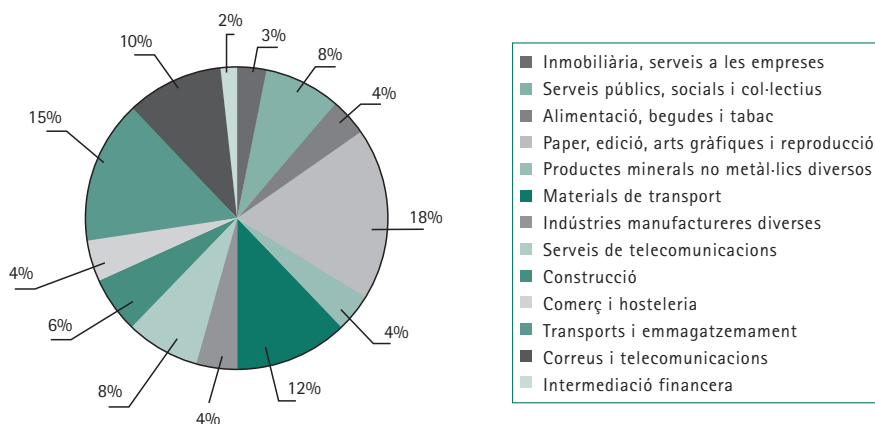
	1996		1998		2000	
	Despeses	% total de l'Estat	Despeses	% total de l'Estat	Despeses	% total de l'Estat
Illes Balears	17.136.652,12	0,36	51.165.614,90	0,84	44.286.000,00	0,44
Resta de l'Estat	4.773.216.800,00	100	6.074.256.211,46	100	10.174.258.000,00	100

Unitat: euros

Font: Enquesta sobre innovació tecnològica en les empreses dels anys 1996, 1998 i 2000 (INE).

Gràfic III-20

Pes dels sectors industrials més importants en la despesa en innovació durant l'any 2000

Font: INE.

La importància de la innovació en el sector serveis, el qual representa el 81,80% del PIB l'any 2002, i més concretament en el sector turístic, ha estat en general poc estudiada. Per aquest motiu, i conscients d'aquesta mancança, actualment es desenvolupen una sèrie d'estudis per tal d'avaluar què entén el sector turístic per innovar, en

què consisteixen les innovacions, la intensitat innovadora, etc.

Els resultats provisionals de què es disposen es basen en la realització de 300 enquestes personals a directius i a responsables d'empreses dels diferents subsectors turístics de les Illes Balears per tal de conèixer-ne quina és l'activitat innovadora

que han desenvolupat en els darrers 3 anys i poder definir possibles indicadors d'innovació en turisme. Les conclusions principals de les enquestes esmentades han estat les següents:

- La innovació té una presència important en totes les branques de l'activitat turística a les Illes Balears, i a cadascuna de les Illes.
- Hi ha una freqüència menor de la innovació en productes en relació amb la innovació en processos.
- La innovació tecnològica és més freqüent (78,21%) que la no tecnològica en tots els subsectors turístics.
- En la innovació tecnològica predomina la base en tecnologies de la informació i de les comunicacions, així com en tecnologies mediambientals.
- La introducció de les innovacions generalment té un impacte positiu sobre la xifra de facturació i de qualificació dels empleats.

En qualsevol cas, si es vol tenir una imatge de la realitat econòmica de les Illes Balears, i en general de les economies basades en el turisme, és necessari que en el futur l'INE faci enquestes entre les empreses del sector turístic per tal d'esbrinar les inversions en matèria d'innovació en el sector.

6.2.3. LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ

Els indicadors d'aquest document són un subgrup dels indicadors proposats

pel pla d'acció «eEurope 2005». L'objectiu d'aquest pla d'acció és fomentar la societat de la informació en tots els països de la Unió Europea i els indicadors que s'han establert són adoptats majoritàriament, cosa que en el futur ha d'afavorir comparar resultats de manera fàcil.

El nombre de llars amb accés a Internet a les Balears és força elevat si es compara amb la resta de comunitats autònomes, i sols es veu superada per les comunitats de Madrid, Catalunya i el País Basc. Quant a les connexions amb banda ampla a les llars, les Illes Balears ens situem en segon lloc, amb el 5,7%, just després de Madrid, amb el 6,8%. Altres comunitats importants queden bastant més enrere, com ara Catalunya, amb el 3,9%, i el País Basc, amb el 2,8%. Pel que fa al percentatge d'usuaris que varen accedir a Internet el mes de desembre de 2002, veim que la nostra comunitat segueix en els llocs capdavanters, tot i que les distàncies entre les comunitats autònomes no són molt grans. Aquestes dades mostren clarament com diverses comunitats autònomes utilitzen diferents llocs d'accés a Internet: les llars, les empreses o els telecentres (Vegeu el quadre III-65.)

Quant al percentatge de població amb accés a Internet, estam alineats amb la mitjana nacional i superam comunitats que l'any 2000 teníem per sobre (La Rioja o la Comunitat Valenciana). El percentatge assolit el 2002 ha doblat pràcticament el que teníem el 2000, com ha passat també a moltes altres comunitats autònomes. Particularment interessant és el cas de la Comunitat de Madrid, que

QUADRE III-65. PERCENTATGE D'ACCÉS A INTERNET (ANY 2002)

Comunitats autònomes	% llars amb accés a Internet	% llars amb banda ampla	% usuaris d'Internet	% de població amb accés a Internet
Madrid	25,9	6,8	27,0	29,1
Catalunya	23,7	3,9	27,1	23,2
País Basc	21,9	2,8	27,1	22,7
Illes Balears	20,9	5,7	24,7	18,9
Aragó	19,4	3,4	20,6	20,5
Illes Canàries	19,0	5,0	24,6	18,2
Navarra	18,2	2,0	20,9	19,7
País Valencià	15,2	5,0	20,8	15,9
La Rioja	14,1	2,8	23,3	16,3
Astúries	13,3	5,2	20,5	16,6
Andalusia	12,9	3,9	20,3	14,7
Castella i Lleó	12,4	3,4	20,0	15,4
Cantàbria	12,4	2,9	23,0	12,1
Galícia	12,3	2,3	18,9	15,4
Múrcia	11,5	2,4	18,9	14,1
Extremadura	8,0	1,8	15,6	10,8
Castella-la Manxa	7,6	1,3	14,6	10,8
MITJANA	17,4	3,9	22,0	18,7

Font: INE.

quasi ha triplicat la població amb accés a Internet que tenia el 2000.

Les Illes Balears se situen per sobre de la mitjana en el percentatge d'empreses connectades a Internet. En aquest apartat, el nombre de comunitats autònomes que superen la mitjana és inferior al de les que n'estan per sota. A més, hi ha una gran variabilitat entre les diferents comunitats autònomes, en què destaquen el 84% de Múrcia enfront del 58% de Galícia. (Vegeu el quadre III-66.)

El percentatge d'empreses que utilitzen el comerç electrònic a les Illes Balears ens

situa just per sota de la mitjana nacional. Tanmateix, no hi ha diferències excessives entre una comunitat i una altra ja que, llevat d'Extremadura, Navarra i la Comunitat Valenciana, totes estan a una distància d'entre 3 i quatre punts de la mitjana.

Els indicadors pitjors quant a la societat de la informació es troben en observar què passa en les administracions públiques. En aquest cas, les Illes Balears se situen en la penúltima posició, ja que només el 76,9% dels organismes públics són accessibles per Internet, enfront del 100% de Cantàbria, Extremadura, La Rioja i Navarra.

QUADRE III-66. PERCENTATGE D'EMPRESES AMB CONNEXIÓ A INTERNET, AMB COMERÇ ELECTRÒNIC, I ORGANISMES PÚBLICS AMB PÀGINA WEB (ANY 2002)

Comunitats autònomes	% empreses amb accés a Internet	% empreses que entren el comerç electrònic	% organismes públics accessibles en línia
Andalusia	69,0	18,0	85,9
Aragó	63,0	19,0	85,7
Astúries	72,0	25,0	77,8
Illes Canàries	75,0	24,0	91,3
Cantàbria	71,0	23,0	100,0
Castella i Lleó	67,0	16,0	79,2
Castella-la Manxa	62,0	19,0	73,7
Catalunya	77,0	23,0	86,3
País Valencià	69,0	14,0	84,0
Extremadura	60,0	7,0	100,0
Galícia	58,0	16,0	91,3
Illes Balears	74,0	19,0	76,9
La Rioja	63,0	21,0	100,0
Madrid	73,0	23,0	96,1
Múrcia	84,0	23,0	92,3
Navarra	71,0	15,0	100,0
País Basc	74,0	23,0	95,0

Fonts: DMR-SEDISI, *Las tecnologías de la sociedad de la información en la empresa española* (edició d'abril de 2003), i *eEspanya 2002* (Retevisión).

6.3

LES ACTUACIONS DE LES ADMINISTRACIONS

L'any 2002 les administracions públiques han promogut estratègies i han executat programes que han permès als actors del sistema d'innovació gaudir d'un marc de participació adequat per al desenvolupament econòmic i cultural de les Illes Balears.

6.3.1. LA UNIÓ EUROPEA: PARTICIPACIÓ DE LES ILLES BALEARS EN EL V PROGRAMA MARC COMUNITARI D'RTD L'ANY 2001

La participació de les Illes Balears en les convocatòries comunitàries de l'any 2001 del V Programa marc d'RTD ha estat elevada.

Els investigadors balears han sol·licitat un total de 51 projectes. Una vegada més, el programa «Medi ambient i

desenvolupament sostenible», amb 24 projectes presentats, ha estat el que ha suscitat més interès entre els investigadors balears, en gran part a causa de la presència de l'Institut Mediterrani d'Estudis Avançats. En els llocs segon i tercer, amb 13 i 11 projectes presentats, es troben respectivament els programes «Qualitat de vida i gestió de recursos vius» i «Societat de la informació». (Vegeu el quadre III-67.)

Aquesta participació elevada contrasta vivament amb els resultats del nombre de projectes i de grups seleccionats. L'any 2001 es varen aprovar 3 projectes, tots tres corresponents al programa «Qualitat de vida i gestió de recursos vius», amb un finançament comunitari de 382.466 €. Això suposa un 1,48% del finançament obtingut per l'Estat espanyol en aquest programa concret. (Vegeu el quadre III-68.)

Si es compara amb totes les convocatòries de l'any 2001, els tres projectes sumen un 0,36% del total del finançament obtingut per l'Estat espanyol durant aquest any. Es tracta de la xifra més baixa de retorn de les Illes Balears des del començament del V Programa marc (VPM).

Una vegada finalitzat el VPM es pot fer un breu seguiment de la participació balear amb les dades del Ministeri de Ciència i Tecnologia.

Pel que fa al finançament, en aquest període l'Estat espanyol ha aconseguit 570.908.969 €, dels quals corresponen a les Illes Balears corresponen 5.565.242 €, la qual cosa representa un 0,97% del total espanyol. (Vegeu el quadre III-69.)

El baix nivell de retorn dels dos darrers anys del VPM (2001 i 2002) ha fet que les Illes Balears minvin el percentatge de par-

QUADRE III-67. PARTICIPACIÓ DE LES ILLES BALEARS EN EL V PROGRAMA MARC 2001

Programes	Projectes 2001		Grups 2001		Finançament 2001	
	Aol·licitats	concedits	sol·licitats	concedits	sol·licitat	concedit
«Qualitat de vida i gestió de recursos vius»	13	3	13	3	2.227.229	382.466
«Creixement competitiu i sostenible»	2	0	2	0	548.590	0
«Energia no nuclear»	1	0	1	0	1.039.594	0
«Medi ambient i desenvolupament sostenible»	24	0	1	0	4.876.912	0
«Societat de la informació»	11	0	13	0	2.176.089	0
Total	51	3	30	3	10.868.415	382.466

Unitat: euros

Font: Ministeri de Ciència i Tecnologia.

ticipació respecte del conjunt de les comunitats autònomes espanyoles des del 1,22% —d'acord amb les xifres de setembre de 2002 que ha facilitat el Ministeri de Ciència i Tecnologia— fins a l'actual 0,97%. Això implica que les Illes han perdut una posició respecte de Cantàbria, que passa d'un 0,86% a un 1,00%. Així i tot, les Balears se situen per sobre de Castella-la Manxa (0,87%), d'Astúries (0,82%), de La Rioja (0,07%) i

d'Extremadura (0,04%). Les Illes Canàries també han perdut posicions, encara que es mantenen per damunt les Balears, amb un 1,38% de percentatge de participació.

Pel que fa als projectes, de les 212 propostes que s'han presentat en totes les convocatòries del VPM en què han participat les Illes, la comissió ha aprovat un total de 30 projectes, dels quals 11 corresponen al programa «Qualitat de

QUADRE III-68. FINANÇAMENT DEL V PROGRAMA MARC OBTINGUT PER LES ILLES BALEARS, L'ESTAT ESPANYOL I LA UE (2001)

Programes	Illes Balears	Espanya	Unió Europea
«Qualitat de vida i gestió de recursos vius»	382.466	25.828.835	508.114.840
«Creixement competitiu i sostenible»	0	25.450.089	552.362.575
«Energia no nuclear»	0	37.849.540	451.325.699
«Medi ambient i desenvolupament sostenible»	0	12.953.283	240.128.915
«Societat de la informació»	0	2.230.334	26.307.000
Total	382.466	104.312.081	1.778.239.029

Unitat: euros

Font: Ministeri de Ciència i Tecnologia.

QUADRE III-69. V PROGRAMA MARC D'RDT DE LA UNIÓN EUROPEA: PARTICIPACIÓ TOTAL DE LES ILLES BALEARS

Programes	Núm. de grups	Finançament
«Qualitat de vida i gestió de recursos vius»	12	859.393
«Creixement competitiu i sostenible»	3	429.251
Energia no nuclear»	3	183.679
«Medi ambient i Desenvolupament sostenible»	9	1.402.822
«Societat de la informació»	9	2.690.097
Total	36	5.565.242
% de participació respecte del total de l'Estat espanyol	0,97%	1,03%

Unitat: euros

Font: Ministeri de Ciència i Tecnologia.

QUADRE III-70. PARTICIPACIÓ DE LES ILLES BALEARS EN ELS PROJECTES APROVATS, PER TIPUS D'ENTITAT

Institucions	Nombre de projectes	%	Finançament aprovat	%
Administració	7	0,19	244.454,00	0,04
Empreses i centres tecnològics	7	0,19	1.617.700,00	0,29
Universitat	6	0,17	1.671.670,00	0,30
Centres de recerca (públics i privats)	16	0,44	2.031.418,00	0,37
Total	36	1,00	5.565.242,00	1,00

Unitat: euros

Font: Ministeri de Ciència i Tecnologia.

vida i gestió de recursos vius»; 8, al subprograma «Medi ambient i desenvolupament sostenible»; 7, al programa «Societat de la informació»; 3, al programa «Creixement competitiu i sostenible», i només 1 projecte, al subprograma «Energia no nuclear».

Quan es compara la participació dels diferents tipus d'entitats en totes les convocatòries del V Programa marc que s'han publicat fins l'any 2002 es pot observar un repartiment equilibrat de l'ajuda financera entre les empreses i els centres tecnològics, la Universitat i els centres de recerca, si bé aquesta darrera categoria duplica les altres pel que fa al nombre de grups finançats. Però és la UIB l'entitat amb un percentatge més alt de finançament per contracte firmat, ja que amb un 17% del total dels grups ha aconseguit el 30% de finançament. (Vegeu el quadre III-70.)

6.3.2. LES ILLES BALEARS

La planificació de la societat del coneixement i de la informació de les Illes

Balears es regeix pel I Pla de recerca i desenvolupament tecnològic, i pel I Pla d'innovació i pel Llibre verd de la societat de la informació.

6.3.2.1. Les actuacions del I Pla de recerca i desenvolupament tecnològic (2001-2004)

Durant l'any 2001 es va aprovar el I Pla de recerca i desenvolupament tecnològic de les Illes Balears per al període 2001-2004. Amb això va començar una nova etapa en la política científica i tecnològica de l'Administració autonòmica de les Illes Balears. Per primera vegada a les Illes s'aborden les necessitats del sistema d'innovació de les Balears des de la perspectiva d'un sistema integrat en el qual les activitats d'R+D juguen un paper fonamental. En la memòria del CES de l'any 2001 s'explica amb més extensió l'estructura i els continguts d'aquest pla. Igualment, el CES al llarg de l'any 2002 ha elaborat un informe sobre el I Pla de recerca i desenvolupament tecnològic de les Illes Balears que ha dirigit el professor Josep M. Bricall. Aquest informe ha motivat el Dictamen

QUADRE III-71. DESPESES DELS MECANISMES DE PARTICIPACIÓ (2001-2002)

	2001	2002
Promoció d'R+D	206.572,57	736.066,00
Increment de relació dels actors de l'entorn científic	19.508,10	33.285,00
Creació d'infraestructura científicotècnica	450.759,08	480.208,08
Potenciació de recursos humans	184.748,11	324.136,59
Difusió de la cultura científica	0	233.981,97
Total	861.587,86	1.807.677,64

Unitat: euros

Font: Elaboració pròpia.

núm. 2/2003, de 26 de febrer, del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, relatiu al Pla de recerca i desenvolupament tecnològic del Govern de les Illes Balears.

Per executar els diferents programes del Pla s'identifiquen els mecanismes operatius que tracten de promoure activitats i d'incidir en la millora de diferents aspectes dels sistema d'innovació. Les dades econòmiques d'aquestes actuacions es resumeixen en el quadre III-71.

Les activitats que s'han dut a terme en aquest marc durant l'exercici 2002 es resumeixen a continuació:

- a) S'ha promocionat l'R+D. Durant l'any 2002 s'ha donat suport a grups competitius i que han convocat accions especials.

Els ajuts als grups competitius tenen com a objectiu reconèixer l'esforç i l'activitat de grups que concorren habitualment a fonts de finançament estatal i internacional, i amb tota una sèrie de característi-

ques que s'estableixen en les bases reguladores corresponents.

Les accions especials són ajudes que han finançat: actuacions puntuals d'especial urgència i interès científicotècnic; actuacions per elaborar propostes de projectes a programes comunitaris; ajuts per organitzar congressos, seminaris i jornades, i accions que incrementen la interrelació entre els agents del sistema de ciència i de tecnologia.

- b) S'ha dinamitzat i s'ha incrementat la relació dels actors de l'entorn científic. Les activitats emmarcades en aquest apartat corresponen a ajudes per a diversos mecanismes de participació i d'organització de cursos i tallers.

Les ajudes per als mecanismes de participació prioritàriament financen agendes i xarxes. Distints grups de la Universitat de les Illes Balears, del Centre Oceanogràfic de les Balears (de l'Institut Espanyol d'Oceanografia), de l'Institut Mediterrani d'Estudis Avançats (IMEDEA), de la Fundació Universitat-Empresa de les Illes

Balears (FUEIB), etc., entre d'altres, han establert xarxes d'excel·lència i agendes amb grups d'investigació en l'àmbit internacional.

- c) S'han creat infraestructures científicotècniques. Algunes de les línies previstes com a prioritàries per a les Illes Balears són la creació d'infraestructures científicotècniques per al seu desenvolupament.

Per això la Conselleria d'Innovació i Energia, la Conselleria d'Educació i Cultura, i la Universitat de les Illes Balears (UIB) han finançat conjuntament la realització d'obres de construcció de l'edifici científicotècnic (cofinançat amb el fons del FEDER).

També mitjançant la col·laboració amb el Consell Superior d'Investigacions Científiques s'ha finançat una embarcació d'investigació oceanogràfica.

- d) S'han potenciat els recursos humans. Aquests recursos són el factor que limita la capacitat d'absorció i de producció de coneixements d'un sistema d'innovació, i aquest és un dels punts més dèbils de les Illes Balears. Per això es considera prioritarri fer un esforç en aquest sentit:

L'any 2000 es va iniciar, i s'ha mantingut durant els anys 2001 i 2002, un programa de formació per a personal investigador, que ofereix beques predoctorals. Com a resultat d'aquest programa actualment hi ha 40 becaris predoctorals.

Per ampliar la formació dels becaris predoctorals del programa de formació es considera d'interès que els becaris tinguin

la possibilitat de fer estades breus en centres d'investigació fora de les Illes Balears. Per això es varen oferir ajuts denominats bosses de viatge.

Amb la finalitat de propiciar la incorporació de doctors al sistema d'innovació s'estableix un protocol de col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears l'objectiu del qual és cofinançar el Programa Ramón y Cajal.

- e) S'ha difós la cultura científica. La societat té cada dia una necessitat major de comprendre la ciència i la nova tecnologia, així com les implicacions que tenen sobre la seva vida i sobre el futur. Per això s'han finançat actuacions d'apropament de la ciència a la societat de les Illes Balears.

Durant el mes de maig es va organitzar la 1a Fira de la Ciència de les Illes Balears, que va aconseguir motivar els estudiants vers la investigació i fer arribar als ciutadans els coneixements científics i la investigació actual. En aquesta primera edició varen participar 18 centres educatius, els centres d'investigació de les Illes Balears i els centres tecnològics (UIB, IMEDEA, Centre Oceanogràfic de Balears-IEO, l'Observatori Astronòmic de Mallorca-OAM, Centre Tecnològic de la Fusta-CETEBAL, Centre Meteorològic de Balears-INME, Fundació Banc de Sang i Teixits, Museu de Sóller, Unitat d'Investigació de Son Dureta, i Fundació IBIT), i les empreses tecnològiques (Telefónica, ONO, Sa Nostra i Thyssenkrupp Elevadores, SA). Quant a la participació de l'Administració pública, s'hi varen trobar estands de la Conselleria d'Innovació i Energia i de la Conselleria

d'Educació i Cultura, i de l'Ajuntament de Palma. Tant la participació com l'assistència varen superar totes les previsions (nombre de visitants: 12.000 persones).

Del 4 al 10 de novembre de 2002 es va dur a terme la 2a Setmana de la Ciència de les Illes Balears, emmarcada en la Setmana Europea de la Ciència i la Tecnologia, per contribuir a conscienciar la ciutadania pel que fa al camp de la ciència i la tecnologia. El organismes que hi varen participar són: UIB, IMEDEA, Museu de Sóller, Museu de Mallorca, Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera, Museu de Menorca, OAM, IEO, INME, Fundació Banc de Sang i Teixits de les Illes Balears, i Fundació Jardí Botànic de Sóller.

A més de coordinar i de col·laborar en totes les activitats que s'han fet a la nostra comunitat, la comunitat autònoma de les Illes Balears va organitzar una sèrie d'actuacions pròpies, entre les quals hi ha la presentació del projecte «Història de la Ciència» i de la col·lecció «La ciència a les Illes Balears».

Amb la col·lecció «La ciència a les Illes Balears», es pretén posar de relleu i a l'abast de tothom edicions facsímils d'obres representatives de la producció científica duta a terme a les Illes Balears al llarg de la història.

El projecte d'editar l'obra amb el títol *Història de la ciència i la tècnica a les Illes Balears* va començar el 2002, en col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears. Aquest projecte consisteix en un estudi històric dels esdeveniments científics i tècnics, així com de les personalitats

que han contribuït d'alguna manera a la història de les Illes Balears. Aquest projecte té una durada de quatre anys, es desenvolupa per un grup d'especialistes en cada matèria, i es materialitzarà en una obra en 4 volums.

Les conferències que s'han organitzat i que s'han fet, conjuntament amb *Diario de Mallorca*, per a la Direcció General d'I+D (innovació i desenvolupament) són: «Entre Utopia i Hades. Clonació, genètica i societat», a càrrec del professor Francisco Javier Ayala; «La nova astronomia», a càrrec del professor José María Quintana González; «La història de la ciència als Països Catalans», a càrrec del professor Josep Maria Camarassa, i «Emerging Issues in Mediterranean Marine Science», a càrrec del professor Frederic Briand.

Finalment, com a interfície entre la Conselleria i la societat, i amb la finalitat de comunicar i d'informar de tots els actes que s'han esmentat, es va crear la web *Balears fa ciència* (www.balearsfaciencia.org).

6.3.2.2. Les actuacions del I Pla d'innovació

Ateses les inquietuds del Govern de les Illes Balears i la necessitat d'innovar com a clau de futur, es va desenvolupar i aprovar el I Pla d'innovació de les Illes Balears.

Aquest pla pretén mobilitzar, focalitzar els àmbits més rellevants i integrar projectes i voluntats mitjançant el consens social. Aquest pla consta de quatre grans línies d'actuació i d'unes mesures d'acompanyament. Les línies d'actuació són les següents:

QUADRE III-72. INVERSIONS REALITZADES EN EL MARC DEL I PLA D'INNOVACIÓ DE LES ILLES BALEARS DURANT L'ANY 2002

Línies	Inversions
1. Generació i aplicació de la innovació	183.700,00
2. Articulació de la infraestructura de suport	2.919.967,00
3. Serveis específics al teixit empresarial	1.770.933,64
4. Innovació i societat	92.289,00
Mesures d'acompanyament	289.244,00
Total	5.256.133,64

Unitat: euros

Font: Conselleria d'Innovació i Energia.

1. Generació i aplicació de la innovació
2. Articulació de la infraestructura de suport
3. Serveis específics al teixit empresarial
4. Innovació i societat

Les inversions que s'han fet durant l'any 2002 es presenten en el quadre III-72.

La línia 1, *Generació i aplicació de la innovació*, es concreta en el I Pla d'investigació i desenvolupament tecnològic, que ja es comenta en altres apartats.

La línia 2, *Articulació de la infraestructura de suport*, s'ha desenvolupat principalment a través del Parc BIT. L'acció més important que s'inclou en aquesta línia —a més de dotar el Parc BIT d'una infraestructura pròpia— és crear una incubadora d'empreses en el Parc BIT mateix, per tal de possibilitar als emprenedors la creació d'empreses dins un marc favorable.

Un altre esforç important en aquesta línia d'actuació l'han fet la Fundació IBIT

i la Direcció General de Tecnologia mitjançant els projectes d'informació pública línia i de personalitat administrativa digital per tal d'apropar les empreses i els ciutadans a l'Administració, de manera que es facilita el desenvolupament econòmic.

Quant a la línia 3, *Serveis específics al teixit empresarial*, la major part de les inversions corresponen a les línies d'ajuts als teixits empresarials a càrrec de la Conselleria d'Economia, Comerç i Indústria. A més s'han llançat una sèrie d'accions per donar suport a crear empreses de base tecnològica, a aplicar les noves tecnologies al sector turístic i a desenvolupar un clúster al voltant de la navegació nàutica esportiva, conjuntament amb la Cambra de Comerç de Mallorca, Eivissa i Formentera. Cal destacar també que l'Ajuntament de Calvià ha participat en diversos projectes.

El projecte més important de les accions de la línia 4, *Innovació i societat*, és «Xarxipielac», que té com a objectiu apropar els escolars a les noves tecnolo-

gies de la informació i de la comunicació, és a dir, emprar l'ordinador com una eina d'aprenentatge. Altres projectes, com «Teleformació» i «Sistema d'intel·ligència socioeconòmica», s'han desenvolupat a través de l'Ajuntament de Calvià.

A més d'aquestes quatre línies, hi ha una sèrie de mesures d'acompanyament. Les accions més importants durant el 2002 han estat la participació en xarxes internacionals, el desenvolupament d'un portal d'R+D+I de les Illes Balears, i la difusió de l'estratègia «Innovadora».

El Pla d'innovació es desenvolupa amb una participació important del sector públic (conselleries, alguns ajuntaments, fundacions, Parc BIT), del privat (associacions empresarials) i dels sindicats.

6.3.2.3. Les actuacions del Llibre Verd de la societat de la informació

El Consell de Govern de les Illes Balears va aprovar el Llibre Verd el dia 13 de desembre de 2002. A partir de la interpretació de les causes i dels efectes del nou paradigma tecnològic i socioeconòmic, s'analitza el marc d'actuació en el nostre entorn pròxim, es descriuen les accions principals que ha posat en marxa el Govern de les Illes Balears i es proposen visions de futur, així com una sèrie d'estratègies i de línies d'acció.

El Llibre Verd pretén encetar un debat entre els diferents agents socials, econòmics i institucionals de les Illes Balears al voltant de l'impacte que les noves condicions econòmiques i tecnològiques tenen per a les Illes Balears i de les oportu-

nitats i els reptes que representen per a nosaltres. A partir d'aquest debat s'ha de desenvolupar el pla d'acció, que ha de regular i ordenar les actuacions del Govern amb l'objectiu de garantir un desenvolupament just de la societat de la informació i del coneixement a les Illes Balears.

La cohesió és l'element central. Així doncs, l'objectiu principal és evitar que el desplaçament de la societat de la informació generi noves formes d'exclusió de grups socials o de territoris, i cal reforçar els mecanismes que ens han de convertir en una comunitat que controla el seu destí.

Per això, ofereix una anàlisi de les oportunitats i dels reptes que implica la transició cap a la societat de la informació per al territori, per a la societat, per a l'economia i per al govern de les Illes Balears.

Els objectius del Llibre Verd es detallen a continuació:

- Cal posar les noves tecnologies de la informació i de la comunicació al servei de la planificació i de la gestió territorial, del desenvolupament sostenible, de la millora de la qualitat de vida i de la mobilitat, per fomentar la cohesió territorial (component territorial).
- Cal desenvolupar el model de desenvolupament sostenible centrat en les persones i en el seu benestar, i s'ha de sustentar en la preservació dels recursos naturals, en la integració dels seus territoris i en la cohesió dels grups socials que la formen: cohesió social (aspectes socials).

- Cal aconseguir unes empreses modernes i diversificades que puguin competir en els mercats globals i assegurar un creixement sostenible i durador, que persegueixi la cohesió econòmica (aspectes econòmics).
- Cal establir un bon govern, que reforci la ciutadania, i una Administració en línia, al servei de tots els ciutadans, amb independència de la localització, que persegueixi la cohesió administrativa (govern).

Per tant, la visió estratègica que planteja el Llibre Verd de la societat de la informació és convertir la societat de les Illes Balears en una societat evolucionada del segle XXI, que gaudeix d'uns alts nivells de qualitat de vida, d'ocupació i d'integració social que es basen en un model territorial sòlid, en un desenvolupament econòmic sostenible i en una plena participació dels ciutadans i de les empreses en la societat de la informació i del coneixement.

7

ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA

RESUM

L'activitat dels jutjats i dels tribunals dels diferents partits judicials de les Illes Balears ha experimentat un increment generalitzat respecte de l'any 2001, a causa del creixement de l'entrada d'assumpes en totes les matèries i jurisdiccions. Aquesta sobrecàrrega és especialment notòria en els jutjats contenciosos administratius i els jutjats d'instrucció de Palma. D'altra banda, l'entrada en vigor de la nova Llei d'enjudiciament civil és un factor que incideix directament en l'increment de l'activitat.

Pel que fa a l'activitat de la Fiscalia, en general també ha crescut durant l'any 2002 respecte de l'any precedent, i de manera especial en matèria de menors, de família i d'incapacitats. Com en el cas del jutjats i dels tribunals, un dels factors del creixement ha estat l'entrada en vigor de la nova Llei d'enjudiciament civil, i també l'augment de l'edat penal del menor, de 16 a 18 anys. No obstant això, és imprescindible augmentar la dotació de mitjans personals i materials per poder complir les funcions. Amb relació als índexs de criminalitat, que reflecteixen els delictes que s'han denunciat, l'any 2002 han experimentat un creixement molt significatiu, la qual cosa crea preocupació i fa créixer el sentiment popular d'inseguretat.

7.1

INTRODUCCIÓ

Aquest apartat s'estructura en dues parts, en què es diferencien l'activitat dels jutjats i dels tribunals dels diferents partits judicials de les Illes Balears, i la situació i les dades referents a la Fiscalia.

Fonamentalment s'inclouen dades de tipus estadístic sobre els índexs de criminalitat i l'activitat dels jutjats i dels tribunals i també de la Fiscalia. En el cas de la Fiscalia, s'inclou un apartat sobre els mitjans personals.

Els quadres estadístics s'han confeccionat amb les dades que conté la memòria anual de l'Excm. Sr. President del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears, amb les que han facilitat els diferents jutjats, i amb les que s'han recollit dels butlletins estadístics que elaboren trimestralment els diferents òrgans jurisdiccionals.

7.2

JUTJATS I TRIBUNALS

Aquest apartat s'ha subdividit d'acord amb els diferents àmbits de competències judicials. D'aquesta manera, primerament ens referirem al Tribunal Superior de Justícia (TSJ) de les Illes Balears; en segon

lloc, a l'Audiència Provincial i, finalment, als partits judicials de Palma, d'Inca, de Manacor, d'Eivissa, de Maó i de Ciutadella.

7.2.1. EL TRIBUNAL SUPERIOR DE JUSTÍCIA DE LES ILLES BALEARS

Destaca la situació de saturació que presenta la Sala Contenciosa Administrativa a causa del nombre d'assumpptes que tramita —molt superior al de la resta de sales— i de la seva complexitat. (Vegeu el quadre III-73.)

7.2.2. L'AUDIÈNCIA PROVINCIAL

L'Audiència Provincial reparteix els assumpptes penals a les seccions Primera i Segona, de les quals un magistrat presideix per torn els judicis del tribunal del jurat. Els assumpptes civils es reparteixen entre les seccions Tercera, Quarta i Cinquena. En general, s'ha experimentat un creixement de l'activitat d'aquestes tres seccions respecte de l'any 2001, mentre que les seccions Primera i Segona mantenen el nombre d'activitats en relació amb l'any precedent. (Vegeu el quadre III-74.)

QUADRE III-73. TRIBUNAL SUPERIOR DE JUSTÍCIA (2001-2002)

Sales	Assumpptes registrats		Resolucions dictades			
	2001	2002	Actes		Sentències	
Civil i Penal	13	14	Civils	3	Civil	1
			Penals	4	Penals	3
Contenciós administratiu	1.744	1.671	653		1.072	
Social	669	719	20		700	

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-74. AUDIÈNCIA PROVINCIAL (2001-2002)

Resolucions dictades	2001	2002
Seccions	Actes i sent.	Actes
Secció 1a	895	216
Secció 2a	975	153
Secció 3a	780	164
Secció 4a	1.161	200
Secció 5a	1.066	128

Font: Elaboració pròpia.

7.2.3. EL PARTIT JUDICIAL DE PALMA

En aquest apartat es tracten els jutjats de primera instància, els contenciosos administratius, els de menors, els d'instrucció, els penals de l'1 al 7, el Jutjat Penal número 8, el Jutjat de Vigilància Penitenciària, el Jutjat Degà i el Registre Civil.

7.2.3.1. Jutjats de primera instància

Aquest apartat s'ha dividit en 3 subapartats: els jutjats ordinaris, els jutjats de família i els jutjats socials.

7.2.3.1.1. Jutjats ordinaris

Pel que fa a la jurisdicció civil, s'ha de destacar que l'entrada en vigor de la Llei d'enjudiciament civil, que genera una opinió positiva, ha confirmat les previsions de sobrecàrrega en el treball dels jutges, tot i que l'entrada en funcionament del Jutjat de Primera Instància núm. 17 ha significat una lleugera reducció d'aquesta sobrecàrrega.

En qualsevol cas, no s'ha normalitzat la càrrega competencial d'aquests jutjats —que el Consell General del Poder

QUADRE III-75. JUTJATS ORDINARIS (2001-2002)

Assumptes registrats	2001	2002
Concurs de creditors i fallides	28	36
Diligències preliminars	107	154
Divisió d'herències	14	18
Execució d'hipotecaris i d'hipoteca naval	136	170
Execució de béns pignorats	1	0
Exhorts	984	1.026
Filiació, paternitat, maternitat	6	21
Impugnació de justícia gratuïta	7	9
Judici canviari	511	567
Jurisdicció voluntària	613	604
Mesures cautelars	33	33
Admonitori	2.236	2.976
Ordinari	1.751	2.313
Altres	17	28
Procediment sobre capacitat de les persones	183	208
Suspensió de pagaments, quitament i espera	4	2
Títols executius sobre exec. diner.	434	590
Verbal	3.989	4.563
Total d'assumptes	11.054	13.318

Font: Elaboració pròpia.

Judicial ha fixat en 720 assumptes d'entrada anuals—, atès que la mitjana d'entrada registrada ha estat de 950 assumptes, la qual cosa suposa un increment d'un 20% per comparació a l'any 2001.

La Junta de Jutges de Primera Instància entén que amb la incidència de la nova Llei d'enjudiciament civil els jutjats haurien de registrar un màxim de 650 assumptes anuals, per la qual cosa es reitera la necessitat de crear més òrgans, i amb més raó atès que s'ha constatat l'augment del nombre de demandes. (Vegeu el quadre III-75.)

7.2.3.1.2. Jutjats de família

Pel que concerneix els jutjats de família, cal destacar que la creació del Jutjat de Família núm. 16, tercer òrgan especialitzat en aquesta jurisdicció, ha normalitzat de manera considerable la càrrega competencial, tot i que no s'ha d'oblidar que un nombre elevat de processos matrimonials són revisats contínuament en la fase d'execució. Atès que això provoca que es mantinguin molts expedients a pesar d'haver-hi una sentència, la càrrega competencial no es pot basar exclusivament en els mòduls d'entrada. (Vegeu el quadre III-76.)

QUADRE III-76. JUTJATS DE FAMÍLIA (2001-2002)

Assumpes registrats	2001	2002
Acolliment	23	16
Adopció	48	47
Divorci consensual	428	544
Divorci contenciós	238	280
Eficàcia civil	15	15
Execució de sentència estrangera	4	3
Exhorts	254	454
Guarda i custòdia, aliments, règim de visites	190	202
Impugnació d'assistència jurídica gratuïta	11	27
Liquidació de règim econòmic matrimonial	8	2
Mesures provisionalíssimes	340	541
Modificació de mesures	222	167
Altres assumptes	35	76
Privació de pàtria potestat	2	3
Recursos contra resolucions administratives	14	24
Separació divorc. amb antec. per provisionalíssimes	88	150
Separació consensual	789	901
Separació contenciosa	202	252
Venda de béns de menors i incapaços	50	48
Total d'assumpes	3.109	3.752

Font: Elaboració pròpia.

7.2.3.1.3. Jutjats socials

La càrrega competencial d'aquests jutjats s'ha estabilitzat al voltant dels 3.200 assumptes, la qual cosa, a més de l'entrada en funcionament del Jutjat Social núm. 4, permet concloure que es troben en una situació normalitzada.

7.2.3.2. Jutjats contenciosos administratius

És important destacar que aquests jutjats reben al voltant dels 2.000 recursos ordinaris i, de manera significativa en matèria d'urbanisme, que presenten una complexitat especial a causa de la pressió edificatòria del territori des de l'any 1997 i dels canvis legislatius constants, que han intentat restringir progressivament les possibilitats urbanístiques del sòl. D'altra banda, hi ha hagut deficiències serioses en la tècnica normativa emprada, la qual cosa s'ha traduït en nombroses actuacions que, com que afecten les llicències i les autoritzacions de l'ús del sòl, recauen en primera o única instància sobre els jutjats. També s'ha de tenir en compte que la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia ha tramès als jutjats —perquè entén que és competència seva— uns 200 procediments sobre impugnacions contra informes preceptius i vinculants de les comissions insulars d'urbanisme dels consells insulars. Aquests fets han provocat una càrrega competencial excessiva per als magistrats i, en el moment actual, la situació és preocupant: tot i que la tramitació dels procediments es pot dur al dia, el termini per dictar sentència és pràcticament impossible de complir.

Per solucionar els problemes plantejats, el Consell General del Poder Judicial va aprovar el darrer trimestre de 2002 un reforç que consistia en una comissió de serveis sense relleu de funcions, que fins al moment no s'ha pogut fer efectiva per la manca de designació del magistrat. Finalment, és urgent crear un tercer jutjat o dotar els dos que actualment estan en funcionament d'una plaça de jutge de reforç.

7.2.3.3. Jutjats de menors

Pel que fa a aquests jutjats hi ha al voltant dels 1.300 assumptes registrats. És important esmentar que l'entrada en funcionament del Jutjat de Menors número 2 i l'assumpció per part de la Fiscalia de la instrucció de les causes contra menors en virtut de la nova legislació ha permès que es pugui parlar d'una situació normalitzada dels jutjats. No obstant això, és necessari esmentar la manca de centres i d'organismes adequats per tal d'executar de manera correcta les resolucions judicials.

7.2.3.4. Jutjats d'instrucció de Palma

És preocupant l'augment continuat d'assumpptes que tenen entrada en aquests jutjats (110.438 assumptes registrats el 2002; 102.544 assumptes registrats el 2001). Durant aquest darrer any s'ha produït un increment de prop de 800 assumptes per jutjat, de manera que cada òrgan n'assumeix més de 10.000. El nombre de jutjats d'instrucció no s'ha revisat des de 1990, per la qual cosa és necessari que es creïn més òrgans judicials per poder complir correctament el principi d'immediació.

7.2.3.5. Jutjats del Penal de l'1 al 7

L'increment de la càrrega competencial ha estat escàs durant aquest any (4.842 assumptes l'any 2001; 5.073 assumptes l'any 2002). Aquest fet, afegit a la previsió de disminució per les conformitats que es puguin pactar en aplicació de la Llei de judicis ràpids, permet mantenir un diagnòstic optimista.

7.2.3.6. Jutjat del Penal núm. 8

La càrrega d'aquest jutjat ha disminuït respecte de l'any 2001 (7.329 assumptes l'any 2001; 3.569 assumptes l'any 2002). No obstant això, aquesta disminució només és aparent, atès que aquest jutjat va assumir quan es va crear, l'any 2001, totes les executòries pendents dels altres set jutjats penals, i els 3.569 procediments incoats durant l'any 2002 constitueixen una xifra sensiblement superior a la que pot assumir un sol jutge. Per tant, seria necessari desdoblar la plantilla actual, formada per 30 funcionaris, per tal de crear un altre jutjat.

7.2.3.7. Jutjat de vigilància penitenciària

En relació amb aquest jutjat, cal esmentar que l'augment progressiu de la població reclosa en el centre penitenciari de Palma ha provocat, com és lògic, un increment del 13% en l'entrada d'assumpes en el jutjat, fins arribar a prop dels 5.500 assumptes registrats.

7.2.3.8. Jutjat Degà

Aquest jutjat ha assumit nous serveis, com la consulta informàtica del Padró d'habitants de l'Ajuntament. Per aquest motiu el

13 de desembre de 2002 es va signar el conveni corresponent, i es va incorporar a l'oficina de sa Gerreria el sistema informàtic Libra, que, a partir de l'any 2003, permet que el registre de les parts en les demandes civils, contencioses administratives i socials es faci des del Jutjat Degà i que es remetin informàticament les dades als òrgans jurisdiccionals competents per la via del repartiment.

De les diverses funcions de tipus administratiu que du a terme aquest jutjat, entre les quals destaquen la recepció d'escrits i el repartiment d'assumpes, només es comptabilitzen a efectes estadístics els expedients de consignació de lloguers (171) i de queixes (16) sobre el funcionament de l'Administració de Justícia.

7.2.3.9. Registre Civil

L'any 2002 l'oficina del Registre Civil s'ha col·lapsat per la gran afluència de públic que hi acudeix. Destaca l'increment de les peticions relacionades amb els ciutadans estrangers, entre les quals destaquen les certificacions i els expedients.

7.2.4. EL PARTIT JUDICIAL D'INCA

En el partit judicial d'Inca hi ha hagut un increment sensible dels assumptes registrats, tant pel que fa a la jurisdicció civil (de 2.989 a 3.403) com en la penal (de 15.779 a 16.081).

7.2.5. EL PARTIT JUDICIAL DE MANACOR

En el partit judicial de Manacor també hi ha hagut un increment sensible dels

assumpes registrats l'any 2002, tant en la jurisdicció civil (de 2.584 a 3.104) com en la penal (de 18.041 a 22.211).

7.2.6. EL PARTIT JUDICIAL D'EIVISSA

En aquest partit judicial s'ha produït un increment general de l'entrada d'assumpes en la jurisdicció civil (de 3.144 a 4.079), en la jurisdicció penal (de 26.595 a 28.942) i en la jurisdicció social (de 822 a 1.083).

7.2.7. EL PARTIT JUDICIAL DE MAÓ

Pel que fa a aquest partit judicial, es constata un increment sensible del nombre d'assumpes registrats, tant en la jurisdicció civil (de 1.257 a 1.448) com en la jurisdicció penal (de 6.327 a 7.303).

7.2.8. EL PARTIT JUDICIAL DE CIUTADELLA

Seguint la tònica general, el volum d'assumpes registrats ha crescut l'any 2002 en la jurisdicció civil (de 773 a 826) i en la jurisdicció penal (de 4.344 a 5.939).

7.3

LA FISCALIA

Aquest apartat es divideix en els subapartats següents: àmbit penal, vigilància penitenciària, jurisdicció de menors, Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta, plantilla i activitat de la Fiscalia.

7.3.1. L'ÀMBIT PENAL

Els quadres estadístics sobre l'activitat de la fiscalia provenen de la memòria elaborada per l'Excm. Sr. Fiscal Cap de la Fiscalia de Balears. Com a punt de partida, s'ha de tenir en compte que les xifres no fan referència als delictes efectivament comesos, sinó als delictes que s'han denunciat durant l'any 2002. Per tant, una part d'aquests presumptes delictes pot desaparèixer al llarg de la tramitació del procediment judicial a causa de l'arxiu o de la posterior absolució per part de l'òrgan jurisdiccional competent. D'altra banda, es reflecteix la part d'activitat delictiva amb relació als delictes que es cometen més habitualment o que tenen una incidència o gravetat social major.

7.3.1.1. Nombre de procediments incoats

L'any 2002 s'han incoat 154.796 procediments en els jutjats de les Illes Balears per presumptes delictes. Aquesta xifra s'allunya dels 90.323 casos registrats l'any 1998, dels 91.464 del 1999 i dels 90.753 del 2000. Tot i que l'any 2001 l'índex de delinqüència experimentà un augment significatiu (99.296), la xifra de 2002 és especialment preocupant i ha fet créixer el sentiment popular d'inseguretat ciutadana.

7.3.1.2. Delictes contra la vida

Destaca l'augment del nombre de delictes d'homicidi, la qual cosa, tot i que són habitualment delictes ocasionals, fomenta la creença que la violència augmenta progressivament en la societat. (Vegeu el quadre III-77.)

QUADRE III-77. DELICTES CONTRA LA VIDA (2001-2002)

	2001	2002
Homicidi	23	53
Assassinat	9	5
Homicidi imprudent	2	8
Auxili i inducció al suïcidi	2	3

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-78. DELICTES DE LESIONS (2001-2002)

	2001	2002
Lesions genèriques	24.131	18.264
Lesions qualificades	173	111
Maltractament familiar	575	273
Lesions imprudents	2.233	1.915

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-79. DELICTES CONTRA LA LLIBERTAT (2001-2002)

	2001	2002
Amenaces no condicionals	1.219	1.134
Amenaces condicionals	187	176
Coaccions	927	676

Font: Elaboració pròpia.

7.3.1.3. Delictes de lesions

És significatiu el descens dels delictes de lesions que deriven del maltractament familiar. No obstant això, s'ha de tenir en compte que l'augment d'aquest tipus de criminalitat en els darrers anys s'ha d'interpretar en el sentit que es començaven a denunciar fets que abans quedaven exclusivament en l'àmbit privat i, per tant, en la impunitat. D'altra banda, el descens de delictes denunciats l'any 2002 també respon a les actuacions que, des de diversos fronts, s'han dut a terme en els darrers anys contra la violència de

gènere. Finalment, pel que fa a les lesions imprudents, s'inclouen tant les que deriven d'accidents de trànsit com les que es produeixen en l'àmbit laboral i les que sorgeixen per mala actuació professional (mèdiques i similars). (Vegeu el quadre III-78.)

7.3.1.4. Delictes contra la llibertat

En general, els índexs es mantenen respecte als de l'any passat, excepte en el cas de les denúncies per coaccions, que han disminuït de manera significativa. (Vegeu el quadre III-79.)

QUADRE III-80. DELICTES CONTRA LA LLIBERTAT SEXUAL (2001-2002)

	2001	2002
Agressió sexual	131	227
Agressió sexual amb accés carnal	11	25
Abús sexual	83	99
Abús sexual amb accés carnal	6	5
Abús sexual amb engany	1	0
Assetjament sexual	10	10
Prostitució	18	12
Exhibicionisme	18	24

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-81. DELICTES CONTRA LES RELACIONS FAMILIARS (2001-2002)

	2001	2002
Abandó de la família	440	261
Impagament de pensions	150	197
Abandó d'infants	0	9

Font: Elaboració pròpia.

7.3.1.5. Delictes contra la llibertat sexual

En relació amb aquest tipus de criminalitat destaca l'augment, l'any 2002, de les agressions sexuals violentes. (Vegeu el quadre III-80.)

7.3.1.6. Omissió del deure de socors

S'ha produït una disminució sensible del nombre de casos denunciats, que passa de 39 a 11.

7.3.1.7. Violació de domicili

Hi ha una lleugera disminució del nombre de casos denunciats, que passa de 48 a 42.

7.3.1.8. Delictes contra l'honor

Hi ha hagut una lleugera disminució del nombre de casos de calúmnies denunciats, de 47 a 40.

7.3.1.9. Delictes contra les relacions familiars

S'han incrementat els casos de falta de pagament de pensions i d'abandó d'infants, mentre que les denúncies per abandonó de la família han disminuït. (Vegeu el quadre III-81.)

7.3.1.10. Delictes contra el patrimoni i contra l'ordre socioeconòmic

Cal esmentar que s'incrementen de manera notable els delictes amb major

QUADRE III-82. DELICTES CONTRA EL PATRIMONI I L'ORDRE SOCIOECONÒMIC (2001-2002)

	2001	2002
Furt	31.476	35.541
Robatori amb força	17.887	26.221
Robatori amb força en casa habitada o local obert al públic	917	1.452
Robatori amb violència o intimidació	891	1.278
Extorsió	7	5
Robatori i furt d'ús de vehicles	4.107	2.952
Usurpació	74	157
Estafa	819	1.021
Apropiació indeguda	876	908
Defraudació de fluid elèctric i d'anàlegs	12	15
Aixec de béns	64	31
Fallida, concurs i suspensió de pagaments	9	1
Alteració del preu en concursos i subhastes públiques	4	0
Danys	6.043	5.012
Danys imprudents	35	17
Contra la propietat intel·lectual	10	83
Contra la propietat industrial	41	44
Contra el mercat i els consumidors	3	1
Sostracció de cosa pròpia a la seva utilitat social	0	19
Delictes societaris	4	4
Receptació	63	49
Blanqueig de capitals	2	1

Font: Elaboració pròpia.

incidència en la seguretat ciutadana. Destaquen especialment els casos de furt, de robatori amb força, de delictes contra la propietat intel·lectual i de sostracció de cosa pròpia a la seva utilitat social. Per contra, disminueixen els casos de furt i de robatori de vehicles, i els delictes socioeconòmics i empresarials (estafes i apropiacions indegudes). En la resta de delictes no es produeixen

variacions significatives. (Vegeu el quadre III-82.)

7.3.1.11. Delictes contra la Hisenda Pública i la Seguretat Social

El frau tributari ha minvat de manera significativa, atès que es passa de 6 a 2 casos.

7.3.1.12. Delictes contra els drets dels treballadors

Queden fora d'aquest apartat estadístic les lesions i les morts que es produeixen a conseqüència d'imprudències, les quals estan incloses en l'apartat corresponent d'homicidis i de lesions imprudents.

D'altra banda, destaca l'augment de delictes denunciats en aquest apartat, que pot haver-se produït per l'increment d'actuacions governamentals i judicials l'any 2002 a causa del creixement de la sinistralitat laboral que va afectar les nostres illes al començament d'aquesta dècada. (Vegeu el quadre III-83.)

7.3.1.13. Delictes contra l'ordenació del territori

La Fiscalia de Balears té designat un fiscal coordinador en matèria específica de

medi ambient (al marge, per tant, dels delictes contra l'ordenació del territori), que manté una relació estreta amb totes les institucions relacionades directament amb la protecció del medi ambient. (Vegeu el quadre III-84.)

7.3.1.14. Delictes contra la seguretat col·lectiva

Tot i que l'estadística inclou delictes de naturalesa molt distinta, com el de conducció alcohòlica i el de tràfic de drogues, cal destacar que en relació amb aquest darrer tipus l'índex de delictes sembla que s'estabilitza pel que fa a les drogues més «tradicionals» —cocaïna i heroïna—. No obstant això, s'ha de tenir en compte que l'any 2002 es caracteritza perquè augmentaren els actes de venda de les drogues «de disseny» —generalment MDMA o «èxtasi»—, actes que duen a terme, com a mitjà d'autosubministrament, persones particular-

QUADRE III-83. DELICTES CONTRA ELS DRETS DELS TREBALLADORS (2001-2002)

	2001	2002
Contra els drets laborals o de la Seguretat Social	35	253
Contra la seguretat i la higiene en el lloc de treball	9	27
Tràfic de mà d'obra	0	0

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-84. DELICTES CONTRA L'ORDENACIÓ DEL TERRITORI (2001-2002)

	2001	2002
Contra l'ordenació del territori	25	12
Contra el patrimoni històric	1	9
Contra el medi ambient	20	4
Contra el medi ambient per imprudència	0	4

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-85. DELICTES CONTRA LA SEURETAT COL·LECTIVA (2001-2002)

	2001	2002
Incendis amb perill per a la vida	7	9
Incendis forestals	21	4
Tràfic de drogues que causen danys greus a la salut	296	362
Tràfic de drogues que no causen danys greus a la salut	193	64
Tràfic de drogues qualificat	3	7
Conducció alcohòlica	1.938	2.189
Negativa a fer la prova de l'alcohol	11	13
Conducció temerària	38	155

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-86. FALSIFICACIONS (2001-2002)

	2001	2002
De moneda	28	40
De documents públics	92	256
De documents mercantils	74	54
De documents privats	48	12
Usurpació d'estat civil	2	4
Intrusisme	1	6

Font: Elaboració pròpia.

ment joves, amb una edat mitjana d'entre els 16 i els 19 anys. La gravetat de la pena mínima que es pot imposar a aquestes persones —un mínim de tres anys de presó— fa créixer encara més el problema, que té repercussions importants en l'àmbit social i en el familiar, a part de l'àmbit judicial penal. (Vegeu el quadre III-85.)

7.3.1.15. Falsificacions

Amb relació a les denúncies d'aquest tipus de delictes destaca l'increment significatiu, respecte del 2001, de les denúncies

per falsedat de documents públics. (Vegeu el quadre III-86.)

7.3.1.16. Delictes contra l'Administració pública

Destaca, en relació amb aquest tipus de delictes, l'increment de les denúncies per prevaricació administrativa, per suborn de funcionari, per malversació i per abusos en l'exercici de les funcions pròpies. D'altra banda, el nombre de denúncies per tràfic d'influències ha decaigut. (Vegeu el quadre III-87.)

QUADRE III-87. DELICTES CONTRA L'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA (2001-2002)

	2001	2002
Prevaricació administrativa	4	7
Desobediència de funcionari	10	17
Suborn de funcionari	0	5
Tràfic d'influències	11	0
Malversació	0	5
Negociacions prohibides	0	0
Abusos en l'exercici de funcions	1	7

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-88. DELICTES CONTRA L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA (2001-2002)

	2001	2002
Prevaricació judicial	0	0
Realització arbitrària del propi dret	1	5
Acusació i denúncia falsa	42	9
Simulació de delictes	10	5
Fals testimoni	13	8
Obstrucció de la justícia per incompareixença	4	4
Coaccions de testimonis, de perits...	1	2
Trencament de condemna	157	144

Font: Elaboració pròpia.

7.3.1.17. Delictes contra l'Administració de Justícia

En general, ha descendit el nombre de denúncies per aquest tipus de delictes. Destaca especialment el cas d'acusació i denúncia falsa. (Vegeu el quadre III-88.)

7.3.1.18. Delictes contra la Constitució

S'ha de tenir en compte que el delictes per incomplir la prestació social substitutòria — és a dir, en el cas dels objectors de conscièn-

cia que es neguen a fer el servei militar— va desaparèixer com a delictes l'any 2002, un cop extingit el servei militar obligatori.

7.3.1.19. Delictes contra l'ordre públic

En general, no hi ha grans variacions respecte als índexs de 2001. Com a fet a destacar, cal esmentar que aquest tipus de delictes incrementen en els mesos d'estiu i en les zones turístiques de major afluència de visitants, com s'Arenal o Magaluf. (Vegeu el quadre III-89.)

QUADRE III-89. DELICTES CONTRA L'ORDRE PÚBLIC (2001-2002)

	2001	2002
Atemptat	141	113
Resistència	134	150
Desobediència	302	350
Desordre públic	20	13
Tinença d'armes	24	9

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-90. VIGILÀNCIA PENITENCIÀRIA (2001-2002)

	2001	2002
Permisos de sortida	1.728	1.940
Redempció de penes pel treball	576	244
Recursos de sancions	776	813
Expedients de visites	418	433
Llibertat condicional	177	220
Refosa de condemnes	250	145
Diligències indeterminades	1.012	1.105
Visites a establiments penitenciaris (s'hi inclou el centre penitenciari d'Eivissa)	58	67

Font: Elaboració pròpia.

7.3.2. LA VIGILÀNCIA PENITENCIÀRIA

En relació amb les incidències en aquesta matèria, s'ha de tenir en compte que en el Codi penal de 1995 va desaparèixer el benefici de la redempció de penes pel treball, de manera que les que s'assenyalen fan referència a fets comesos abans d'entrar en vigor aquest codi. Això explica la reducció en aquesta dada estadística que, amb els anys desapareixerà definitivament. (Vegeu el quadre III-90.)

7.3.3. LA JURISDICCIO DE MENORS

S'ha de destacar el canvi doble que ha incidit de manera fonamental en aquesta jurisdicció: en primer lloc, ha augmentat la minoria d'edat penal dels 16 als 18 anys i, en segon lloc, s'ha atribuït la investigació i la instrucció dels fets al Ministeri Fiscal.

En qualsevol cas, en aquesta jurisdicció és important destacar que la línia de desenvolupament de la delinqüència pateix una

QUADRE III-91. DELICTES ENJUDICIATS EN LA JURISDICCIO DE MENORS (2001-2002)

	2001	2002
Danys	214	167
Furts	425	269
Robatoris amb força	516	332
Robatoris o furts de vehicles	282	290
Robatoris amb violència o intimidació	227	283
Contra la seguretat del trànsit	20	10
Contra la salut pública (drogues)	64	34
Contra la llibertat sexual	142	35
Lesions	325	256
Contra la vida	0	1
Faltes contra la propietat	142	164
Faltes contra les persones	207	236

Font: Elaboració pròpia.

ruptura: mentre que en la jurisdicció de majors l'augment dels índexs delictius és més que notable, en la de menors tant el nombre de delictes denunciats com les persones amb causes judicials han disminuït de manera significativa.

7.3.3.1. Diligències preliminars

Pel que fa al nombre total de diligències iniciades, hi ha un lleuger descens respecte de l'any 2001 (3.305 l'any 2001; 2.938 l'any 2002), que afecta, igualment, l'índex de diligències arxivades (1.159 l'any 2001; 910 l'any 2002) i de desistides (597 l'any 2001; 409 l'any 2002).

7.3.3.2. Nombre de menors als quals s'ha aplicat la jurisdicció

El nombre total ha experimentat un descens l'any 2002 respecte de l'any precedent (3.383 l'any 2002; 2.414 l'any

2002), com també el nombre de menors entre els 14 i els 15 anys (1.420 l'any 2001; 1.172 l'any 2002) i entre els 16 i els 17 anys (1.707 l'any 2001, 990 l'any 2002) que s'ha comptabilitzat. Per contra, el nombre de menors entre els 17 i els 18 anys ha augmentat respecte de l'any 2001 (de 0 a 25), a causa de l'augment de la minoria d'edat penal.

D'altra banda, és possible que les xifres de què es disposa comptin un mateix menor varies vegades a efectes estadístics perquè ha dut a terme diferents delictes en dates diverses.

7.3.3.3. Delictes enjudiciats en la jurisdicció de menors

Es pot parlar d'un descens generalitzat del nombre de delictes i d'un increment lleuger del nombre de faltes. (Vegeu el quadre III-91.)

7.3.3.4. Mesures imposades als menors condemnats

Aquest conjunt de mesures ha crescut l'any 2002. (Vegeu el quadre III-92.)

7.3.4. LA COMISSIÓ D'ASSISTÈNCIA JURÍDICA GRATUÏTA

En relació amb aquesta qüestió, les xifres només fan referència a l'illa de Mallorca, atès que Menorca i Eivissa tenen comissions independents. S'ha de tenir en compte, finalment, que en l'ordre social la designació d'advocat i de procurador és automàtica. Pel que fa a la diferència de 268 expedients entre el total general (8.497) i el total especificat per les ordres jurisdiccionals (8.765), es deu al fet que la primera xifra (8.497) fa referència a les sol·licituds realitzades l'any 2002 i la segona xifra (8.765), a les resolucions efectives i formalment dictades l'any 2002, però que poden referir-se a sol·licituds efectuades l'any 2001. (Vegeu el quadre III-93.)

7.3.5. LA PLANTILLA

Hi ha un total de 42 fiscals, que es distribueixen de la manera següent:

- 1 fiscal en cap
- 1 tinent fiscal
- 31 fiscals a Mallorca, tots a Palma
- 6 fiscals a Eivissa
- 3 fiscals a Menorca, a Maó

L'1 de maig de 2003 aquesta plantilla comptava amb 15 vacants, 12 a Mallorca, 2 a Eivissa i 1 a Menorca, les quals s'han cobert amb fiscals en règim de substitució. (Vegeu el quadre III-94.)

S'han de destacar, a més, algunes qüestions rellevants en relació amb la plantilla de la Fiscalia:

- Com que ha augmentat l'edat penal del menor dels 16 als 18 anys i atès que la investigació i la instrucció dels delictes denunciats s'han atribuït al fiscal, ha estat necessari assignar sis fiscals a aquesta àrea amb una dedicació pràcticament exclusiva a aquesta matèria, amb la sobrecàrrega de feina consegüent per a la resta de la plantilla, que ha hagut d'assumir la feina que duïen a terme aquests sis fiscals.
- L'entrada en vigor de la nova Llei d'enjudiciament civil ha potenciat la celebració de judicis i visites orals amb l'assistència personal del fiscal, particularment en matèria de família (separacions, divorcis, dret de visites, etc.) i d'incapacitats. Mentre que en l'àmbit judicial s'han creat dos nous jutjats, un a Palma (el núm. 16) i un altre a Manacor (el núm. 5), la qual cosa resulta insuficient, la plantilla de la Fiscalia s'ha mantingut com l'any passat, sense haver-ne augmentat la dotació. Aquest fet produeix diferències en el servei a causa de la impossibilitat material d'assistir a tots les assenyalaments als quals els distints òrgans judicials citen el fiscal.

QUADRE III-92. MESURES IMPOSABLES ALS MENORS CONDEMNATS (2001-2002)

	2001	2002
Internaments		
Tancats	19	4
Semioberts	67	75
Oberts	0	13
Terapèutics	26	110
De cap de setmana	1	8
Llibertat vigilada	190	390
Prestacions en benefici de la comunitat	55	125
Amonestacions	4	13
Altres	5	95

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-93. COMISSIÓ D'ASSISTÈNCIA JURÍDICA GRATUÏTA* (2001-2002)

		2001	2002
Nombre total de sol·licituds		7.809	8.497
Ordre penal	Estimades	5.363	6.296
	Desestimades	591	594
Ordre civil	Estimades	959	1.507
	Desestimades	216	266
Ordre contenciós administratiu	Estimades	19	82
	Desestimades	4	0
Ordre laboral			
Ordre militar	Estimades	17	10
	Desestimades	5	1
Totals	Estimades	6.358	7.901
	Desestimades	816	864

* Només es refereix a l'illa de Mallorca (Menorca i Eivissa tenen comissions independents).

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-94. LA PLANTILLA DE L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA

Funcionaris de carrera	
Fiscal en cap	1
Tinent fiscal	1
Fiscals a Mallorca	31
Fiscals a Eivissa	6
Fiscals a Menorca	3
President del TSJ	1
Magistrats del TSJ	10
Magistrats de l'Audiència Provincial	18
Magistrats jutges (Palma, Eivissa, Maó)	60
Jutges (Inca, Manacor, Ciutadella)	12
Secretaris 1a	1
Secretaris 2a	66
Secretaris 3a	12
Metges forenses amb dedicació exclusiva	15
Secretaris de jutjats de pau a extingir	1
Oficials	255
Auxiliars	422
Agents	191
Total	1.106

Font: Elaboració pròpia.

- L'any 2002 la plantilla d'aquesta Fiscalia s'ha incrementat una plaça (a Menorca) i, amb l'entrada en vigor de l'anomenada Llei de judicis ràpids, s'ha promès augmentar-la amb una altra plaça, tot i que aquest augment de plantilla encara no s'ha produït.
- Finalment, des de l'any 2001 s'ha augmentat el nombre d'òrgans judicials a les Balears (jutjats de primera Instància 15, 16 i 17 de Palma, Jutjat de Primera

Instància i Instrucció 5 d'Inca, Jutjat de Primera Instància i Instrucció 7 d'Eivissa, Jutjat Penal i Jutjat Social de Menorca), sense haver augmentat la plantilla de la Fiscalia (una plaça l'any 2002 i la promesa d'una altra plaça durant el 2003).

7.3.6. L'ACTIVITAT DE LA FISCALIA

L'activitat de la Fiscalia es recull en el quadre III-95.

QUADRE III-95. ACTIVITAT DE LA FISCALIA (2001-2002)

	2001	2002
Dictàmens penals	105.246	107.358
Dictàmens en executòries	56.728	57.231
Dictàmens en judicis de faltes	24.328	24.792
Dictàmens civils	15.263	12.342
Dictàmens contenciosos	389	433
Dictàmens laborals	22	51
Assistència a judicis ordinaris	3.517	4.037
Assistència a judicis de faltes	13.081	13.281
Assistència a apel·lacions civils	1.426	110
Jurisdicció de menors	—	—
Vigilància penitenciària: Dictàmens	4.937	5.584
Visites	58	67
Visites a establiments psiquiàtrics	52	52
Registre Civil	7.905	8.221
Assumptes governatius	79	105

Font: Elaboració pròpia.

- Cal tenir en compte que en l'apartat de dictàmens civils s'inclouen pel que fa tant a la família (divorcis, separacions) com a incapacitats i malalties mentals i a matèria civil en sentit estricte (competència, dret a l'honor i a la intimitat, suspensions de pagaments, etc.). Cal destacar que amb l'entrada en vigor de la Llei d'enjudiciament civil les actuacions han passat de ser escrites a ser orals, la qual cosa explica els descens de dictàmens i d'apel·lacions.
- També cal dir que el quadre no recull l'apartat de jurisdicció de menors. Pel que fa a la vigilància penitenciària, s'inclou tant el centre penitenciari de

Palma com el d'Eivissa. En relació amb les visites a establiments psiquiàtrics, es tenen en compte l'Hospital Psiquiàtric de Palma i les unitats de psiquiatria de Son Dureta i de Son Llàtzer.

8

MARC NORMATIU I ÚS SOCIAL DE LA LLENGUA

RESUM

En l'àmbit legislatiu cal destacar que s'han aprovat dues lleis que incideixen sobre aquesta temàtica: la Llei 3/2003, de règim jurídic de l'Administració de la comunitat autònoma, i la Llei 5/2003, de 4 d'abril, de salut. En la primera normativa fonamentalment s'han de remarcar dos articles: l'article 43, sobre l'ús de la llengua catalana en l'actuació administrativa, i el 44, sobre l'ús del català en els procediments administratius. Quant a la Llei de salut, s'ha de ressenyar que regula els principis de normalització lingüística per tal d'aconseguir una efectivitat major dels drets dels pacients.

Amb relació al desenvolupament reglamentari, cal destacar que s'ha creat el Consell Social de la Llengua, mitjançant el Decret 64/2002, de 3 de maig (modificat pel Decret 71/2002, de 10 de maig).

Finalment, s'ha d'assenyalar que s'ha creat l'Institut Ramon Llull (mitjançant el conveni que es va formalitzar el dia 5 d'abril de 2002), fruit d'un consorci que inicialment integraven la Generalitat de Catalunya i la comunitat autònoma de les Illes Balears.

8.1

LA NORMATIVA RECENT

En el període comprès entre el gener de 2002 i el juliol de 2003, en l'àmbit de la comunitat autònoma de les Illes Balears, s'han de ressenyar diverses disposicions legals i reglamentàries que afecten la matèria que ens ocupa, bé perquè incideixen en el règim de cooficialitat lingüística, bé perquè constitueixen mesures relatives al procés de normalització de l'ús del català.

8.1.1. DISPOSICIONS LEGALS

En l'àmbit legislatiu, ens hem de fer ressò de dos texts que va aprovar el Parlament balear en el tram final de la cinquena legislatura: la Llei 3/2003, de règim jurídic de l'Administració de la comunitat autònoma, i la Llei 5/2003, de 4 d'abril, de salut.

De la nova Llei general per a l'Administració autonòmica hem de destacar, dins el títol V («L'activitat administrativa»), el capítol I («La llengua»), que integren dos articles: el 43, sobre l'ús del català en l'actuació administrativa, i el 44, que versa sobre l'ús d'aquesta llengua en els procediments administratius. Ambdós preceptes —que s'inspiren, res-

pectivament, en els articles 9 i 10 de la Llei catalana de política lingüística (1998)— posen de manifest, d'entrada, una virtualitat triple. Primerament, fan palesa la vinculació natural entre el règim de funcionament de l'Administració i l'existència d'un estatus lingüístic de cooficialitat que deriva de la Constitució i de l'Estatut d'autonomia. En segon lloc, amb aquestes mesures, i particularment amb l'article 44, es deroga l'article 10 de la Llei de normalització lingüística (1986), que en matèria de procediments administratius oferia regles que havien quedat obsoletes. Finalment, aquests articles són aplicables al conjunt de les administracions públiques de les Illes Balears, incloses les corporacions de dret públic i els concessionaris de serveis públics, tal com estableix la disposició addicional cinquena del mateix text legal.

D'acord amb la idea que el català és la llengua pròpia de l'Administració autonòmica i que, per tant, s'ha d'usar amb normalitat en tot tipus d'actuacions i de procediments, els preceptes en qüestió consagren un principi d'actuació preferentment monolingüe dels òrgans i de les entitats instrumentals que en depenen, que es complementa amb una salvaguarda dels drets lingüístics dels ciutadans.

Així, en l'apartat 1 de l'article 43 es disposa: *«L'Administració de la comunitat autònoma i les entitats que integren l'administració instrumental han d'emprar el català en les seves actuacions internes i en la relació entre elles. També l'han d'emprar normalment en les comunicacions i en les notificacions adreçades a persones físiques o jurídiques residents en l'àmbit lingüístic*

català, sense perjudici del dret de les persones interessades a rebre-les en castellà, si ho demanen.» D'altra banda, l'apartat primer de l'article 44 prescriu: *«En els procediments administratius tramitats per l'Administració de la comunitat autònoma i les entitats que integren l'administració instrumental s'ha d'emprar el català, sense perjudici del dret de les persones interessades a presentar escrits i documents, a fer manifestacions i, si ho sol·liciten, a rebre notificacions en castellà.»* Finalment, en l'apartat segon d'aquest mateix article 44 es llegeix el següent: *«L'Administració ha de lliurar a les persones interessades que ho sol·licitin en cada cas, en la llengua oficial demanada, un testimoniatge traduït de les actuacions o de la documentació que els afecta. La sol·licitud de traducció no pot comportar cap perjudici o despesa a la persona sol·licitant, ni retards en el procediment ni la suspensió de la tramitació o dels terminis establerts.»*

Pel que fa a la Llei de salut, és oportú ressenyar que conté una regulació que modula els principis de la legislació de normalització lingüística per tal d'aconseguir una major efectivitat dels drets reconeguts als pacients. Així, en l'apartat 2 de l'article 5 (relatiu als drets bàsics dels ciutadans en l'àmbit sanitari) es disposa el següent: *«Així mateix, tots tenen dret a rebre informació sanitària en la forma més idònia per a la seva comprensió i en una de les llengües oficials de la comunitat autònoma, i assegurar-se que aquella sigui intel·ligible per als pacients.»* I l'apartat 3 afegeix: *«No obstant el que disposa el punt anterior, i en la mesura que la planificació sanitària ho permeti, els centres i serveis sanitaris han*

d'implantar els mitjans necessaris per atendre les necessitats lingüístiques dels usuaris estrangers.»

Així mateix cal destacar que la disposició addicional cinquena de la Llei estableix: *«El Servei de Salut de les Illes Balears ha d'adoptar les mesures necessàries per a la normalització de l'ús de la llengua catalana en els centres i en els serveis que en depenen.»* Finalment, en la disposició addicional sisena del mateix text legal, textualment llegim el següent:

«1. En tots els centres assistencials de caràcter privat, la informació escrita a l'usuari sobre els serveis i les prestacions sanitàries ha de figurar, com a mínim, en llengua catalana.

2. Així mateix, aquests centres han d'estar en condicions d'oferir, igualment en llengua catalana, aquesta informació verbalment.

Aquests deures anteriors seran exigibles a partir dels sis mesos comptadors des de l'entrada en vigor d'aquesta llei.»

8.1.2. DISPOSICIONS REGLAMENTÀRIES

Entrant ja en el capítol dels reglaments, ens hem de referir, en primer lloc, a dues disposicions que es podrien qualificar d'horizontals pel caràcter intersectorial que tenen.

La primera disposició a ressenyar afecta el Consell Social de la Llengua. Aquesta entitat es crea i es regula mitjançant el Decret 64/2002, de 3 de maig, immediatament modificat pel Decret

71/2002, de 10 de maig. Es tracta d'un organisme sense personalitat jurídica, adscrit a la Conselleria d'Educació i Cultura. Congruentment amb el caràcter d'òrgan d'assessorament i de consulta en matèria lingüística, la normativa li confia funcions de participació en el procés normalitzador, d'assessorament i d'informe sobre la planificació lingüística, i de contribució a millorar la política lingüística. Pel que fa a la composició es verifica que és tan plural com inusualment nombrosa, ja que, a més d'un president, compta amb un vicepresident primer i uns altres tres vicepresidents, i un secretari, i té més de cinquanta vocals. El Consell Social ja ha començat la singladura posant en marxa, com una prioritat, els treballs preparatoris d'un pla general de normalització lingüística, que a finals de la cinquena legislatura ja estava molt avançat.

La segona disposició de caràcter horitzontal és el Decret 132/2002, de 25 d'octubre, pel qual s'estableix el règim de funcionament del *Butlletí Oficial de les Illes Balears*. És aquest un reglament que introdueix mesures lingüístiques d'interès, algunes de les quals estan clarament d'acord amb el règim de bilingüisme obligatori en la publicació d'actes i de disposicions que estableixen l'article 7 de la Llei balear de normalització lingüística i la Llei estatal 5/2002, de 4 d'abril, *reguladora dels butlletins oficials de les províncies*. El Decret que ressenyam ha estat desplegat mitjançant l'Ordre del conseller de Presidència de 23 de desembre de 2002, per la qual es determinen les característiques formals del *Butlletí Oficial de les Illes Balears* i es desplega el procediment per inserir-hi texts.

En segon lloc, ens hem de referir tot seguit a un bloc de normativa educativa, que té com a elements principals les disposicions relatives al sectors materials en els quals es veu afectat el tractament del català, sigui com a llengua vehicular de l'ensenyament no universitari, sigui com a llengua de comunicació i de relació en l'àmbit de l'Administració educativa. Les disposicions més destacades poden agrupar-se en els àmbits següents:

- L'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes des del punt de vista curricular (Decret 86/2002, de 14 de juny, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria; Decret 111/2002, de 2 d'agost, pel qual s'estableix l'estructura i l'ordenació dels ensenyaments de batxillerat; Ordre del conseller d'Educació i Cultura de 14 de maig de 2002, per la qual es regula l'homologació dels estudis de llengua catalana de l'educació secundària obligatòria i del batxillerat amb els certificats de la Junta Avaluadora de Català; Ordre del conseller d'Educació i cultura de 24 de maig de 2002, per la qual es regula el procediment d'homologació dels llibres de text i altres materials curriculars).
- El tractament de les particularitats dels alumnes amb necessitats educatives especials (Ordre del conseller d'educació i Cultura de 14 de juny de 2002, per la qual es regula l'elaboració i l'execució del Programa d'acolliment lingüístic i cultural adreçat a l'alumnat d'incorporació tardana al sistema educatiu de les Illes Balears que

curra estudis als instituts d'educació secundària).

- El funcionament dels centres educatius (Decret 119/2002, de 27 de setembre, pel qual s'aprova el reglament orgànic de les escoles públiques d'educació infantil, dels col·legis públics d'educació primària i dels col·legis públics d'educació infantil i primària; Decret 120/2002, de 27 de setembre, pel qual s'aprova el reglament orgànic dels instituts d'educació secundària).
- La capacitació lingüística dels docents (Ordre del conseller d'Educació i cultura de 30 de juliol de 2002, per la qual es regulen determinats requisits del coneixement de la llengua catalana per part dels mestres que hagin cursat els seus estudis a partir del curs 2002-2003, segons determinats plans d'estudis de mestre en les diverses especialitats de la Universitat de les Illes Balears).

8.1.3. L'INSTITUT RAMON LLULL

Mereix una consideració especial la creació de l'Institut Ramon Llull, mitjançant el conveni que es va formalitzar el dia 5 d'abril de 2002. Es tracta d'un consorci que inicialment integraven la Generalitat de Catalunya i la comunitat autònoma de les Illes Balears, amb el qual ambdues instàncies pretenen impulsar la projecció exterior de la llengua i de la cultura catalanes.

8.2

L'ÀMBIT OFICIAL I ADMINISTRATIU

Aquest apartat s'ha subdividit en dos grans blocs: l'Administració perifèrica de l'Estat i l'Administració de Justícia.

8.2.1. L'ADMINISTRACIÓ PERIFÈRICA DE L'ESTAT

Dues són les dades normatives que cal posar sobre la taula en aquest epígraf. D'una banda, l'article 36 de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, precepte pel qual es permet que, en alguns casos, la llengua catalana sigui la llengua de la tramitació dels procediments o la llengua de relació entre l'Administració i els administrats.

De l'altra, l'Ordre ministerial de 20 de juliol de 1990, per la qual es dicten normes per proveir determinats llocs de feina de funcionaris en l'Administració perifèrica de l'Estat, en relació amb el coneixement de les llengües pròpies de les comunitats autònomes. Aquesta disposició preveu tot un seguit d'actuacions perquè els ciutadans puguin ser atesos en la seva llengua en l'Administració perifèrica, entre les quals es troben les següents:

- Cal fixar com a mèrit el coneixement de la llengua catalana en la provisió, pel sistema de concurs, dels llocs de treball que tinguin relació directa amb la informació al públic, la recepció i el

registre de documents, amb les activitats de gestió amb un grau de proximitat amb el públic significatiu i de freqüència en la relació, i amb les activitats per a les quals el coneixement de la llengua és un factor rellevant.

- Cal programar i desplegar cursos necessaris per ensenyar el català, amb prioritat per als funcionaris que han d'ocupar els llocs de treball que es descriuen en el paràgraf anterior.
- Cal emetre un informe anual sobre el grau d'implantació del català en l'Administració perifèrica de l'Estat.
- Cal vincular els departaments ministerials, a iniciativa de les delegacions del Govern, per tal que determinin d'acord amb el seu contingut els llocs de treball en què és preceptiu el coneixement del català, capaciació que han d'incorporar com a requisit en les relacions de lloc de treball.

L'Ordre de 20 de juliol de 1990 ha tingut un desplegament bastant efectiu, ja que, amb la formalització prèvia d'un conveni que han subscrit l'organisme estatal Institut Nacional d'Administració Pública (INAP) i l'Institut Balear d'Administració Pública de la Conselleria d'Interior (IBAP), s'han impartit cursos de català. Així mateix, entre els anys 1994 i 2002 s'han emès els informes sobre el grau d'implantació del català, i s'ha fixat com a mèrit el coneixement del català en els casos en què l'Ordre preveia. Allò que, encara avui, segueix pendent de realització és fixar els llocs de treball en els quals ha de ser perceptiu el coneixement del català com a requisit.

L'aplicació de l'article 36 de la Llei de procediment no ha tingut, en canvi, tanta virtualitat, ja que en la pràctica, en l'àmbit administratiu a què ens referim, la llengua catalana no és la llengua de la tramitació dels procediments, ni tampoc la llengua de la relació escrita entre l'Administració i l'administrat.

8.2.2. L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA

Sense cap dubte és l'àmbit més necessitat de mesures normalitzadores. El 10 de novembre de 1998 es va formalitzar un conveni entre el Govern de la comunitat, el Consell General del Poder Judicial i el Ministeri de Justícia, que, entre d'altres accions, considerava establir, a partir d'un estudi de la situació actual, un pla de normalització lingüística específic per aconseguir la normalització progressiva de la llengua catalana, i alhora manifestava una gran preocupació per la defensa de les modalitats insulars. Cinc anys després, però, el pla de normalització no s'ha aprovat.

Per una altra banda, hem de recordar que l'oficialitat de la llengua catalana també es projecta en l'àmbit de l'Administració de Justícia, però l'ús que se'n fa és anecdòtic, i en la majoria d'ocasions els ciutadans no exerceixen els drets lingüístics que descriuen l'article 231 de la Llei orgànica del poder judicial, l'11 de la Llei balear de normalització lingüística i el 9 de la Carta europea de les llengües nacionals i minoritàries. Per tant es pot concloure que l'avenç del procés normalitzador exigeix que, en una primera etapa, els poders públics remoguin els obstacles que impedeixen que els drets esmentats siguin reals i efectius.

8.3

EL CATALÀ I LES ACTIVITATS ECONÒMIQUES

La vitalitat de les llengües es pot mesurar per l'ús que se'n fa en el món econòmic. Segurament eren ben conscients d'això les forces parlamentàries que l'any 1986 aprovaren unànimement la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears. Això no obstant, no arribaren a introduir més que algunes regles difuses sobre el procés de recuperació i de promoció del català en les activitats econòmiques.

8.3.1. EL CATALÀ EN LES ACTIVITATS ECONÒMIQUES

Transcorreguts més de setze anys des que entrà en vigor la Llei 3/1986, la realitat ofereix avui un panorama decebedor des del punt de vista de l'efectivitat del procés normalitzador. Aquest estat de coses ha impulsat la Conselleria d'Educació i Cultura a elevar al Consell Social de la Llengua, perquè l'estudiï, una *Proposta d'avantprojecte de llei d'ús del català en les activitats econòmiques*, text que aquest òrgan examinarà al llarg de l'any 2002.

La novetat i la transcendència del contingut d'aquest text són mereixedores d'atenció, ja que si les mesures que es projecten arriben a formar part d'un text legal podria donar-se un impuls notori a la normalització del català en el món de les relacions econòmiques. A títol d'exemple, podem subratllar que la proposta norma-

tiva reforça les exigències lingüístiques de les empreses públiques; introdueix algunes prescripcions per a les empreses privades i per als concessionaris de serveis públics; enforteix els drets lingüístics dels consumidors i dels usuaris; adopta mesures per intensificar l'ús ambiental del català en la retolació exterior d'empreses i d'establiments i en la publicitat; estableix conseqüències indirectament punitives en cas d'incompliment, i modifica l'article 14 de la Llei balear 1/1998, de 10 de març, de l'estatut dels consumidors i usuaris.

8.3.2. L'ENTRADA EN VIGOR D'ALGUNES MESURES DE LA LLEI D'ORDENACIÓ DE L'ACTIVITAT COMERCIAL

Sembla oportú fer ara una referència al dret positiu. Certament, no s'han produït en el període que ens ocupa novetats legislatives de caràcter específic, dignes d'esment en l'àmbit que ara examinam, però no poden oblidar que la Llei 11/2001, de 15 de juny, d'ordenació de l'activitat comercial, conté mesures que precisament han assolit efectivitat en l'àmbit temporal de què ens ocupam. En efecte, la disposició final segona d'aquest text legal disposa el següent:

« Aquesta llei ha d'entrar en vigor l'endemà d'haver-se publicat en el Butlletí Oficial de les Illes Balears. Això no obstant:

1. L'article 8.2 ha de començar a vigir el dia 1 de gener de 2002.
2. L'article 8.3 i l'article 19 han de començar a vigir el dia 1 de gener de 2003.»

El denominador comú d'aquestes mesures és l'objectiu d'intensificar l'ús del català en les activitats comercials. Convé repassar-ne breument el contingut. L'apartat segon de l'article 8 introdueix per primera vegada en l'ordenament jurídic balear el principi de disponibilitat lingüística de les empreses en l'atenció als consumidors. Per entendre'n adequadament l'abast, convé recordar que l'apartat primer disposa: «*En els establiments regulats en aquesta llei, els consumidors tenen dret a ser atesos en alguna de les llengües oficials de les Illes Balears, i no poden ser discriminats o atesos incorrectament per raó de la llengua oficial que emprin.*» Seguidament, l'apartat segon estableix el següent: «*En els establiments al detall que disposen d'una plantilla laboral de més de tres treballadors, els consumidors tenen, a més, el dret de ser atesos en la llengua oficial de les Illes Balears que escullin.*»

Finalment, en l'apartat tercer de l'article 8, que es refereix més concretament a la informació escrita que es facilita als consumidors en els establiments comercials, llegim el següent:

« La senyalització i els cartells d'informació general de caràcter fix i els documents d'oferta de serveis per als consumidors dels establiments oberts al públic han de ser redactats, almenys, en català. Aquesta norma no s'aplica a les marques, als noms comercials i als rètols emparats per la legislació de la propietat industrial.

En els termes que reglamentàriament es determinin, els establiments comercials han d'informar els consumidors dels seus drets lingüístics mitjançant la col·locació dels anuncis corresponents.»

8.4

LA PLANIFICACIÓ LINGÜÍSTICA

La Llei de normalització lingüística, en els articles 39 i 40, preveu la tècnica planificadora per impulsar i per millorar el procés de normalització lingüística, i encarrega al Govern de la comunitat autònoma les accions corresponents. Molt després, l'any 2002, la Direcció General de Política Lingüística va posar en marxa el *Pla lingüístic d'actuacions urgents*. Per tercer any consecutiu, també es va posar en marxa el *Pla coordinador de normalització lingüística en l'Administració local*, en el qual varen participar trenta-nou ajuntaments. A més, i a causa de la rellevància demogràfica i de la situació lingüística que es troba als termes municipals, la Conselleria d'Educació i Cultura i els ajuntaments respectius signaren dos convenis de col·laboració específics per a Calvià i per a Eivissa.

El Consell Social de la Llengua Catalana, en data 28 de març de 2003, va aprovar els objectius d'un *Pla general de normalització lingüística de les Illes Balears*. L'avantprojecte preveu nou àrees d'actuació, subdividides en sectors, en els quals es descriuen els objectius específics a assolir i les accions concretes que poden activar-se en cada àmbit.

aparegut dues emissores públiques de ràdio, Som Ràdio i Ona Mallorca; que s'ha començat a rebre Flaix FM, i que s'ha posat en marxa una emissora pública, la Televisió de Calvià. Mallorca és l'illa en què s'escolten més emissores en català, seguida, per aquest ordre, de Menorca i d'Eivissa i Formentera.

Al començament de la sisena legislatura, sembla detectar-se un cert consens per crear una televisió pública de caràcter autonòmic, que promou el Govern de les Illes Balears. L'executiu anterior havia preparat una iniciativa semblant sobre la base de reformar la Llei 7/1985, de 22 de maig, de creació de la Companyia de Ràdio i Televisió de les Balears, que mai no s'ha aplicat.

8.5

ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

Les novetats més importants en matèria de mitjans de comunicació són que han

9

SEGURETAT SOCIAL

RESUM

La recaptació pressupostària acumulada de la Seguretat Social a les Illes Balears durant l'exercici 2002 ha estat, durant el període voluntari, de 1.672,4 milions d'euros (278.000 milions de pessetes), la qual cosa suposa un increment del 7,57% respecte de l'any anterior.

El nombre total de pensions contributives que s'han percebut a les Illes Balears l'any 2002 és de 150.716, cosa que representa l'1,93% del nombre total de pensions contributives de l'Estat espanyol. Per comparació a les dades relatives als valors mitjans de les pensions de les diferents comunitats autònomes, les pensions de les Illes Balears s'han situat sempre entre els llocs baixos de la taula, juntament amb les províncies de Girona, Lleida, Alacant, Castelló, Granada, Còrdova, Almeria i Zamora.

Quant a la protecció per atur, la despesa relativa de les prestacions per atur és de 296.354.784,32 euros (49.354 milions de pessetes), la qual cosa significa una variació del 19,79%. L'augment del nombre de beneficiaris de les prestacions per atur, tant contributives com assistencials, ha estat de l'11,92%. D'altra banda, durant l'exercici 2002 també ha augmentat la cotització de la Seguretat Social un 21,35%, de manera que s'ha assolit una quantia total de 81.029.261,11 euros (13.482 milions de pessetes).

9.1

INTRODUCCIÓ

En aquest apartat es presenten les dades sobre la recaptació i les despeses de la Seguretat Social i sobre la protecció per atur.

9.2

LA RECAPTACIÓ DE LA SEGURETAT SOCIAL

La gestió recaptadora de la Seguretat Social la du a terme la Tresoreria General de la Seguretat Social, com a caixa única del sistema, tant pel que fa a la recaptació voluntària com a l'executiva, sota la direcció, la vigilància i la tutela de l'Estat. Els imports acumulats de la recaptació pressupostària relatius a l'exercici 2002 són els que es recullen en el quadre III-96.

En l'anàlisi d'aquestes dades destaca el fet que la recaptació pressupostària acumulada, en el període voluntari, ha estat de 1.672,4 milions d'euros (278.000 milions de pessetes), amb la qual cosa s'ha experimentat un increment del 7,57% respecte de l'any anterior, en el qual la recaptació va ser de 1.554,7 milions d'euros (258.682 milions de pessetes). En la recaptació en la via executiva s'aprecia també un augment de les quantitats recaptades, que presenten un total de

QUADRE III-96. RECAPTACIÓ DE LA SEURETAT SOCIAL (2001-2002)

	Recaptació en la via voluntària			Recaptació líquida			Recaptació en la via executiva		
	2001 (en milers d'euros)	2002 (en milers d'euros)	01/02 (%)	2001 (en milers d'euros)	2002 (en milers d'euros)	01/02 (%)	2001 (en milers d'euros)	2002 (en milers d'euros)	01/02 (%)
Gener	113.883,18	120.138,25	5,49	117.725,99	126.127,78	7,14	2.232,04	2.333,06	4,53
Febrer	101.985,86	125.970,31	23,52	117.358,18	128.747,46	9,70	2.999,90	2.271,35	-24,29
Març	122.890,86	123.112,04	0,18	119.567,33	128.836,28	7,75	2.290,16	2.166,94	-5,38
Abril	112.940,60	121.405,96	7,50	128.240,26	139.404,34	8,71	1.886,23	2.416,80	28,13
Maig	130.972,83	138.838,74	6,01	138.237,53	144.405,79	4,46	2.479,54	2.405,04	-3,00
Juny	131.638,65	142.021,38	7,89	151.464,89	160.672,26	6,08	2.401,10	2.933,16	22,16
Juliol	141.797,47	145.003,02	2,26	157.397,94	167.026,07	6,12	2.801,08	3.059,99	9,24
Agost	140.081,11	149.636,96	6,82	158.178,05	172.350,45	8,96	2.805,81	2.501,83	-10,80
Setembre	139.996,86	150.814,19	7,73	157.258,51	174.621,54	11,04	2.816,75	1.996,13	6,37
Octubre	140.343,03	150.851,93	7,49	160.399,79	174.554,55	8,82	2.963,21	4.065,12	37,19
Novembre	137.351,95	147.089,33	7,09	153.911,58	169.171,92	9,92	2.607,58	2.803,65	7,52
Desembre	140.829,48	157.525,20	11,86	127.550,44	143.760,40	12,71	1.956,77	2.643,70	35,11
Total	1.554.711,88	1.672.407,31	7,57	1.687.290,49	1.829.678,84	8,44	30.240,17	31.596,77	4,49

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social, Direcció Provincial a les Illes Balears.

31,5 milions d'euros (5.257 milions de pessetes) enfront dels 30,2 milions d'euros (5.031 milions de pessetes) de l'any 2001, la qual cosa suposa una variació anual del 4,49%. La variació de la recaptació líquida de 2001-2002 és també positiva per a l'any 2002, amb un increment del 8,44%, i la recaptació acumulada per aquest concepte l'any 2002 és de 1.829 milions d'euros (334.000 milions de pessetes).

9.3.

LES DESPESES DE LA SEGURETAT SOCIAL

Aquest apartat estudia l'evolució del nombre de pensions de l'any 2002 en la modalitat contributiva del sistema de la Seguretat Social.

En el terreny de les pensions contributives, i per comparació a les dades relatives als valors mitjans de les pensions de les diferents comunitats autònomes, les pensions de les Illes Balears s'han situat sempre entre els llocs baixos de la taula. La pensió mitjana de les Illes Balears es troba, doncs, entre les més baixes del país en relació amb la resta de comunitats autònomes. (Vegeu el quadre III-97.)

Mitjançant l'anàlisi comparativa dels valors de la pensió mitjana per a cada un dels conceptes per separat, trobam casos en què la nostra comunitat autònoma se situa entre les tres comunitats amb les

pensions més baixes. Aquest és el cas de les pensions mitjanes de jubilació, de viduïtat, d'orfanat i de favor familiar.

L'anàlisi del sistema de pensions, tant en l'àmbit estatal com per al cas concret de les Illes Balears, únicament d'acord amb el valor de l'import mitjà de la pensió, presenta certs inconvenients metodològics, ja que la valoració d'acord amb la pensió mitjana obvia tot un ventall de variables d'una gran importància per entendre el funcionament global del sistema, i, a la vegada, aquestes variables incideixen sobre el valor de l'import mitjà de les pensions, el resultat del qual alteren, i poden conduir a interpretacions errònies.

Tot seguit es presenta un esquema de les variables esmentades.

- Hi ha règims de pensions en els quals, per causes definitòries de l'estructura del règim mateix, l'import mitjà de la pensió percebuda³⁵ és inferior o superior a la mitjana; aquest és el cas del règim d'autònoms, de l'agrari i del de la llar, que són generalment un 30% inferiors als valors de la pensió mitjana, o del règim especial del carbó i del règim general, que en són, respectivament, prop d'un 80% i un 20% superiors.³⁶ Per tant, el biaix cap a algun d'aquests règims pot alterar el total de l'import mitjà de la pensió d'una regió. En el cas de les Illes Balears, el domini del règim d'autònoms influeix en el fet que l'import mitjà de les pensions és baix i inferior a la mitjana estatal.

35. L'import de la pensió depèn exclusivament del nombre total d'anys cotitzats i del valor de la cotització dels darrers quinze anys.

36. Luis Ayala Cañón i Jesús Ruiz-Huerta: «Los problemas de descentralizar las pensiones», El País, 8/02/2003, p. 48.

QUADRE III-97. PENSIONS CONTRIBUTIVES A LES DIFERENTS COMUNITATS AUTÒNOMES (2001-2002)

	Incapacitat permanent				Jubilació							
	2001		2002		2001		2002					
	Nombre en milers	Import mitjà en PTA	Import mitjà en €	Nombre en milers	Import mitjà en PTA	Import mitjà en €	Nombre en milers	Import mitjà en PTA	Import mitjà en €			
Andalusia	172,7	90.120	541,63	173,7	94.504	567,98	651,0	86.742	521,33	657,0	90.131	541,70
Aragó	21,2	106.647	640,96	21,1	111.404	669,55	161,5	94.189	566,09	161,3	98.336	591,01
Astúries	30,7	121.483	730,13	30,9	127.240	764,73	164,8	118.144	710,66	163,0	122.550	736,54
Illes Balears	17,9	88.617	532,60	18,1	92.539	556,17	87,6	83.614	502,53	87,9	87.183	523,98
Illes Canàries	23,9	84.774	509,50	24,1	88.557	532,24	109,0	91.665	550,92	111,1	95.512	574,04
Cantàbria	10,9	97.372	585,22	11,0	103.346	621,12	73,0	98.564	592,38	72,8	102.615	616,73
Castella-la Manxa	26,8	84.614	508,54	26,9	88.762	533,47	188,7	84.862	510,03	188,7	88.323	530,83
Castella i Lleó	42,7	98.812	593,87	41,9	103.795	623,82	352,9	89.203	536,12	353,3	92.912	558,41
Catalunya	144,4	95.424	573,51	142,7	100.787	605,74	827,3	95.607	574,61	834,6	99.732	599,40
Pais Valencià	73,0	85.517	513,97	74,0	90.158	541,86	441,0	85.517	513,97	443,9	89.050	535,20
Extremadura	18,1	76.584	460,28	18,1	80.221	482,14	110,3	79.614	478,49	110,3	82.591	496,38
Galícia	57,5	79.991	480,75	57,8	84.373	507,09	428,2	76.874	462,02	430,1	79.847	479,89
Madrid	62,1	114.297	686,94	61,7	118.864	714,39	482,9	114.712	689,43	490,1	119.665	719,20
Múrcia	28,4	76.293	458,53	27,9	80.353	482,93	109,6	84.502	507,87	110,6	87.754	527,41
Navarra	9,8	114.605	688,79	9,9	120.197	722,40	61,6	101.226	608,38	62,2	105.945	636,74
Pais Basc	40,9	124.545	748,53	40,4	130.337	783,34	254,3	121.613	730,96	256,3	126.621	761,01
La Rioja	5,8	94.269	566,57	5,7	98.640	592,84	35,2	87.354	525,01	35,3	91.145	547,79
Ceuta i Melilla	1,6	112.259	674,69	1,6	119.072	715,64	6,7	109.623	658,85	6,7	113.770	683,77
Total	788,4	97.012	583,06	787,5	101.842	612,08	4.545,6	94.646	568,87	4.575,2	98.538	592,22

continua

QUADRE III-97. PENSIONS CONTRIBUTIVES A LES DIFERENTS COMUNITATS AUTÒNOMES (2001-2002)

	Viduitat				Orfandat i favor familiar			
	2001		2002		2001		2002	
	Nombre en milers	Import mitjà en PTA	Import mitjà en €	Nombre en milers	Import mitjà en PTA	Import mitjà en €	Nombre en milers	Import mitjà en PTA
Andalusia	327,0	56.495	339,54	332,1	59.342	356,65	62,5	33.387
Aragó	70,1	59.488	357,53	70,7	62.614	376,32	8,1	39.548
Astúries	79,0	61.361	368,79	79,9	65.062	391,03	9,9	44.092
Illes Balears	38,2	52.134	313,33	38,8	54.904	329,98	4,8	31.349
Illes Canàries	58,7	58.508	351,64	60,1	61.313	368,50	13,7	33.447
Cantàbria	31,8	56.852	341,69	32,3	60.212	361,88	4,9	39.174
Castella-la Manxa	85,8	58.591	352,14	86,9	61.252	368,13	13,2	35.259
Castella i Lleó	147,0	56.438	339,20	148,4	59.383	356,90	21,0	38.059
Catalunya	343,2	58.305	350,42	348,9	61.525	369,77	34,9	36.530
País Valencià	206,3	56.248	338,06	209,9	59.167	355,60	28,6	33.464
Extremadura	56,0	57.378	344,85	56,6	59.917	360,11	9,9	33.730
Galícia	162,8	48.475	291,34	165,2	51.115	307,21	25,2	35.146
Madrid	224,5	64.654	388,58	228,1	68.491	411,64	32,1	39.758
Múrcia	50,3	54.410	327,01	51,4	57.275	344,23	8,5	33.046
Navarra	26,0	61.265	368,21	26,4	64.493	387,61	3,8	40.640
País Basc	116,9	67.039	402,91	118,7	71.083	427,22	17,2	43.562
La Rioja	14,3	57.555	345,91	14,4	60.423	363,15	1,8	38.018
Ceuta i Melilla	4,5	60.498	363,60	4,5	63.985	384,56	1,1	32.282
Total	2.042,4	58.094	349,15	2.073,3	61.198	367,81	301,2	36.694
						220,53	309,7	38.347

continua

QUADRE III-97. PENSIONS CONTRIBUTIVES A LES DIFERENTS COMUNITATS AUTÒNOMES (2001-2002)

Total de pensions						
	2001			2002		
	Nombre en milers	Import mitjà en PTA	en €	Nombre en milers	Import mitjà en PTA	en €
Andalusia	1.213,3	76.320	458,69	1.227,1	79.518	477,91
Aragó	260,9	84.176	505,91	261,5	87.908	528,34
Astúries	284,5	100.209	602,27	283,9	104.148	625,94
Illes Balears	148,5	74.426	447,31	149,8	77.632	466,58
Illes Canàries	205,3	77.491	465,73	209,5	80.795	485,59
Cantàbria	120,5	85.057	511,20	121,1	88.832	533,89
Castella-la Manxa	314,6	75.594	454,33	316,1	78.701	473,00
Castella i Lleó	563,6	79.481	477,69	565,1	82.892	498,19
Catalunya	1.349,8	84.577	508,32	1.362,1	88.431	531,48
País Valencià	748,9	75.466	453,56	757,2	78.769	473,41
Extremadura	194,2	70.593	424,27	195,2	73.310	440,60
Galícia	673,9	68.722	413,03	679,0	71.594	430,29
Madrid	801,6	97.567	586,93	812,9	102.073	613,47
Múrcia	196,8	73.396	441,12	198,8	76.464	459,56
Navarra	101,2	89.978	540,78	102,4	94.233	566,35
País Basc	429,3	103.906	624,49	432,9	108.480	651,98
La Rioja	57,1	79.035	475,01	57,3	82.536	496,05
Ceuta i Melilla	13,9	87.932	528,48	14,0	91.888	552,26
Total	7.677,9	82.440	495,51	7.745,9	86.011	516,94

Font: Ministeri de Treball i Afers Socials.

- A les Illes Balears hi ha un nombre elevat de pensions que no assoleixen els mínims establerts i que no tenen dret als complements per mínim. Aquest fet, lluny de ser una situació negativa o discriminatòria d'aquestes pensions, es deu al fet que, a la vegada que els perceptors d'aquestes pensions gaudeixen d'aquests ingressos, concorren altres ingressos que

deriven del treball, de rendes superiors als 6.000 euros anuals o, fins i tot, de percebre altres pensions per diferents conceptes. La consideració d'aquest volum significatiu de pensions amb un import baix dins el conjunt total de les pensions del sistema contribueix a disminuir el valor de l'import mitjà de les pensions en aquesta comunitat autònoma.

El cas de la pensió de viduitat esdevé un dels més exemplificatius per evidenciar el fenomen de la concurrència, ja que més del 40% de les pensions de viduitat a les Illes Balears són concurrents amb altres tipus de pensions.

- L'elevada taxa d'activitat femenina a les Illes Balears és una altra de les variables a considerar que alteren el valor mitjà de les pensions, ja que suposa el fet que el cònjuge jubilat d'una dona activa laboralment no té dret a rebre el complement per mínim (en cas que la pensió sigui inferior al valor mínim establert) mentre la parella treballi, ni tampoc, com és evident, al plus de la pensió per tenir un cònjuge a càrrec seu.
- Finalment, l'augment de l'esperança de vida —fenomen que es produeix en general a tots els països desenvolupats— significa que hi ha un percentatge de pensions l'import de les quals és baix pel fet que es va establir d'acord amb la cotització dels darrers quinze anys de treball de la persona jubilada.

El llarg període transcorregut des d'aquest moment fins a l'actualitat —tenint en compte la variació de les cotitzacions actuals i l'increment de la inflació i dels preus, superior a les Balears en relació amb la mitjana— ha fet que actualment aquest import de la pensió que es percep sigui relativament més baix en termes de paritat de poder de compra.

El valor de l'import mitjà de la pensió esdevé, per tant, una dada orientativa però insuficient per a l'anàlisi estructural

del sistema de pensions d'una regió. Per caracteritzar el sistema de les Illes Balears, a part del valor mitjà de l'import de la pensió, s'han de tenir en compte totes les variables esmentades.

D'altra banda, s'ha de dir que només set de les disset comunitats autònomes de l'Estat espanyol presenten un import mitjà de les pensions per sobre del valor de la mitjana estatal.

En un major nivell de desagregació, de l'anàlisi de la distribució de la pensió mitjana per províncies es deriva que les províncies de Girona, Lleida, Alacant, Castelló, Granada, Còrdova, Almeria i Zamora són les que presenten els valors de pensió mitjana inferiors de tot l'Estat espanyol. (Vegeu el quadre III-98.)

Significativament, a excepció de les províncies de Lleida, Còrdova i Zamora —que no es localitzen a la zona del litoral peninsular—, les altres províncies que aparei-

QUADRE III-98. PROVÍNCIES AMB UNA PENSÍO MITJANA INFERIOR A LA DE L'ESTAT ESPANYOL (2002)

Província	Import mitjà
Girona	463
Lleida	446
Alacant	457
Castelló	439
Granada	454
Còrdova	443
Almeria	417
Zamora	430

Font: Elaboració pròpia.

xen en el quadre (Girona, Alacant, Castelló, Granada i Almeria) són províncies situades a la zona del litoral mediterrani. En aquest cas, la localització influeix en gran mesura en la semblança del sistema productiu d'aquestes zones, que, d'altra banda, s'assembla molt al de les Illes Balears. Són províncies amb una especialització turística, i les causes que poden explicar els valors baixos de l'import de les pensions poden estar molt relacionades amb les que s'han explicat per al cas de les Illes Balears.

El nombre total de pensions contributives percebudes a les Illes Balears, en data 31 de desembre de 2002, ha estat de 150.716, enfront de les 149.158 de l'any anterior. Aquesta xifra representa l'1,93% del nombre total de pensions contributives de l'Estat espanyol, la xifra del qual en termes absoluts per aquest mateix any ha estat de 7.790.250, enfront de les 7.678.000 de l'any 2001. (Vegeu el quadre III-99.)

Tant en l'esfera nacional com en la nostra comunitat es pot observar un incre-

ment suau de les prestacions durant l'exercici 2002, que en termes percentuals se situa en el 1,46% per al territori nacional, i en el 1,04% per a les Illes, amb un increment superior a un punt percentual en l'àmbit de l'Estat espanyol, mentre que a les Illes Balears l'increment és sensiblement inferior (0,27 punts percentuals).

L'import total de les pensions contributives que ha abonat l'Institut Nacional de la Seguretat Social (INSS) a les Illes Balears ha arribat, l'any 2002, a 971,66 milions d'euros (161.670 milions de pessetes), enfront dels 910,51 milions d'euros (151.495 milions de l'exercici anterior), cosa que significa un increment del 6,72% respecte de l'any 2001, taxa de variació lleugerament superior a la relativa a l'any 2001 en relació amb el 2000, que va ser del 4,59%, com mostra el quadre III-100.

La distribució de l'import total de les pensions contributives per illes en l'àmbit de la comunitat autònoma presenta una gran focalització en l'illa de

QUADRE III-99. NOMBRE DE PENSIONS A LES ILLES BALEARS I A ESPANYA (1998-2002)

	Total de pensions		% Var. respecte de l'any anterior	
	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya
1998	144.912	7.476.202	1,40	—
1999	146.053	7.561.781	0,79	1,14
2000	148.021	7.649.392	1,33	1,16
2001	149.158	7.678.000	0,77	0,37
2002	150.716	7.790.250	1,04	1,46

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

QUADRE III-100. IMPORT ANUAL DE LES PENSIONS (1999-2002)

	1999	2000	2001	2002		01/00	02/01
	en milers de PTA			en €		%	
Pensions	132.519.996	144.843.138	151.495.958	161.670.640	971.660.115	4,59	6,72
Incapacitat permanent	18.888.704	21.085.140	22.402.377	23.861.040	143.407.737	6,25	6,51
Jubilació	88.508.142	96.028.309	100.033.180	106.069.604	637.491.159	4,17	6,03
Viduitat	23.356.384	25.710.800	26.972.863	29.251.104	175.802.678	4,91	8,45
Orfandat	1.681.476	1.926.404	2.000.888	2.234.447	13.429.297	3,87	11,67
Favor familiar	85.290	92.485	86.650	88.059	529.244	-6,31	1,63

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

Mallorca, que és la que percep un nombre major de pensions i que, per tant, rep el 83,57% de l'import total de les pensions que es destina a les Illes Balears. Menorca i Eivissa reben un 7,66% i un 7,97% de l'import total, respectivament, i Formentera el 0,49%. Hi ha un percentatge de pensions (0,31%) la destinació en què s'abonen no és cap de les Illes perquè, en general, es tracta de pensions que s'abonen a l'estranger. (Vegeu el quadre III-101.)

Per causa del pes relatiu sobre el total de pensions del sistema contributiu, les pensions de jubilació són les més importants, ja que són el 65,61% de la despesa, seguides de les de viduitat i de les d'incapacitat permanent, que en representen el 18,09% i el 14,76%, respectivament.

La distribució de les pensions per a cada concepte segons els diferents règims del sistema es detalla a continuació.

QUADRE III-101. NOMBRE DE PENSIONS EN VIGOR A LA PROVÍNCIA DE LES ILLES BALEARS (1-12-2002)

	Nombre	%	Import mensual	%
Mallorca	125.207	83	59.101.722,02	83,57
Menorca	11.173	7	5.418.636,07	7,66
Eivissa	12.315	8	5.634.310,97	7,97
Formentera	863	1	349.149,58	0,49
Sense informació	1.158	1	217.863,19	0,31
TOTAL	150.716	100	70.721.681,83	100,00

Font: INSS i elaboració pròpia.

**QUADRE III-102. PENSIONS DE JUBILACIÓ (2001-2002):
DISTRIBUCIÓ SEGONS ELS DIFERENTS RÈGIMS**

	2001			2002				
	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Import mensual	Mitjana mensual
	en milers de PTA			en milers de PTA			en €	
Règim general	44.829	4.716.217	105,20	45.422	4.979.137	109,62	29.925.221,67	658,83
R. especial agrari	17.298	1.070.359	61,88	16.727	1.285.561	64,17	6.404.153,94	385,66
Agrari compte aliè	4.848	305.666	63,05	4.515	294.287	65,18	1.768.703,02	391,74
Agrari compte propi	12.450	764.693	61,42	12.212	991.274	63,15	4.635.450,92	379,58
R. esp. autònoms	13.642	856.909	62,81	14.097	921.667	65,38	5.539.334,01	392,94
R. esp. treballadors de la llar	4.796	262.350	54,70	4.786	269.136	56,23	1.617.543,12	337,97
R. esp. mineria del carbó	199	31.919	160,40	191	31.688	165,90	190.451,62	997,13
R. esp. treballadors del mar	1.666	206.979	124,24	1.652	211.939	128,29	1.273.780,77	771,05
Accidents laborals	690	56.792	82,31	698	61.640	88,30	370.466,59	530,75
Malalties professionals	37	4.990	134,86	39	5.296	135,80	31.831,52	816,19
SOVI	4.702	186.756	39,72	4.569	188.549	41,26	1.133.192,33	248,02
Total	87.859	7.393.271	84,15	104.908	7.734.615	87,71	46.485.975,57	527,17

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

Quant al nombre de beneficiaris de les pensions per jubilació, l'any 2002 ha estat de 104.908; l'import total destinat mensualment per aquest concepte és de 46.485.975,57 euros (7.734 milions de pessetes), i la mitjana mensual de la pensió, de 527,17 euros (87.710 pessetes). (Vegeu el quadre III-102.)

El nombre de beneficiaris de les pensions per viduitat ha estat l'any 2002 de 39.131, i la Seguretat Social ha destinat un import mensual total per aquest con-

cepte de 12.977.232,68 euros (2.159 milions de pessetes), que suposa una pensió mitjana mensual de 331,54 euros (55.160 pessetes). (Vegeu el quadre III-103.)

Pel que fa a les pensions per incapacitat permanent, el nombre de beneficiaris ha estat 18.270, i s'hi ha destinat un import total mensual de 10.251.159,89 euros (1.705 milions de pessetes), amb un pensió mitjana mensual de 561,09 euros (93.350 pessetes). (Vegeu el quadre III-104.)

QUADRE III-103. PENSIONS DE VIDUITAT (2001-2002):
DISTRIBUCIÓ SEGONS ELS DIFERENTS RÈGIMS

	2001			2002				
	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Import mensual	Mitjana mensual
	en milers de PTA			en milers de PTA			en €	
Règim general	22.790	1.349.567	59,22	23.372	1.458.745	62,41	8.767.236,74	375,12
R. especial agrari	6.491	244.725	37,70	6.450	254.667	39,78	1.530.587,38	239,095
Agrari compte aliè	2.821	113.274	40,15	2.768	115.954	41,89	696.901,11	251,77
Agrari compte propi	3.670	131.451	35,82	3.682	138.713	37,67	833.686,27	226,42
R. esp. autònoms	5.988	257.151	42,94	6.176	276.123	44,21	1.659.536,35	265,71
R. esp. treballadors de la llar	344	11.236	32,66	348	11.959	34,36	71.880,97	206,55
R. esp. mineria del carbó	156	9.842	63,09	154	10.319	67,01	62.022,14	402,74
R. esp. treballadors del mar	1.220	69.605	57,05	1.204	72.439	60,16	435.370,12	361,60
Accidents laborals	790	51.230	64,85	785	53.968	68,74	324.357,91	413,19
Malalties professionals	48	2.629	54,77	45	2.665	59,23	16.019,39	355,99
SOVI	667	19.269	28,89	597	18.339	30,71	110.221,67	184,63
Total	38.494	2.015.254	52,35	39.131	2.159.229	55,16	12.977.232,68	331,54

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

QUADRE III-104. PENSIONS PER INCAPACITAT PERMANENT (2001-2002):
DISTRIBUCIÓ SEGONS ELS DIFERENTS RÈGIMS

	2001			2002				
	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Import mensual	Mitjana mensual
	en milers de PTA			en milers de PTA			en €	
Règim general	12.021	1.182.060	98,33	12.353	1.260.390	102,03	7.575.098	613,22
R. especial agrari	1.003	54.160	54,00	888	48.833	56,30	293.497,00	338,395
Agrari compte aliè	319	18.681	58,56	288	17.290	60,03	103.918,05	360,83
Agrari compte propi	684	35.479	51,87	600	31.543	52,57	189.578,95	315,96
R. esp. autònoms	2.348	153.781	65,49	2.382	161.679	67,87	971.711,17	407,94
R. esp. treballadors de la llar	526	27.500	52,28	484	25.615	52,92	153.952,46	318,08
R. esp. mineria del carbó	22	2.909	132,23	22	3.010	136,82	18.091,58	822,34
R. esp. treballadors del mar	209	22.205	106,24	197	22.282	113,11	133.922,57	679,81
Accidents laborals	1.257	133.007	105,81	1.344	150.113	111,69	902.201,62	671,28
Malalties professionals	150	15.590	103,93	159	17.390	109,37	104.518,01	657,35
SOVI	495	17.911	36,18	441	16.333	37,03	98.167,85	222,60
Total	18.031	1.609.123	89,24	18.270	1.705.649	93,35	10.251.159,89	561,09

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

**QUADRE III-105. PENSIONS D'ORFANDAT (2001-2002):
DISTRIBUCIÓ SEGONS ELS DIFERENTS RÈGIMS**

	2001			2002				
	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Import mensual	Mitjana mensual
	en milers de PTA			en milers de PTA			en €	
Règim general	3.054	98.940	32,40	3.300	110.939	33,61	666.758,29	202,05
R. especial agrari	472	15.798	33,47	492	17.190	34,915	103.319,93	209,85
Agrari compte aliè	252	8.558	33,96	258	9.138	35,42	54.924,29	212,88
Agrari compte propi	220	7.240	32,91	234	8.052	34,41	48.395,64	206,82
R. esp. autònoms	719	16.615	23,11	794	18.731	23,59	112.575,68	141,78
R. esp. treballadors de la llar	36	1.208	33,56	37	1.264	34,18	7.601,84	205,46
R. esp. mineria del carbó	792	56,57	15,00	922	61,48	5.543,30	369,55	
R. esp. treballadors del mar	97	3.257	33,58	100	3.463	34,63	20.813,53	208,14
Accidents laborals	183	7.415	40,52	205	8.439	41,16	50.723,89	247,43
Malalties professionals	7	249	35,57	7	255	36,45	1.533,64	219,12
Total	4.582	144.274	31,49	4.350	161.206	37,05	968.871,50	222,72

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

L'any 2002 hi ha hagut a les Balears 4.350 beneficiaris de les pensions per orfandat; per aquest concepte s'ha destinat un import mensual total de 968.871,50 euros (161 milions de pessetes), i una pensió mitjana de 222,72 euros (37.050 pessetes). (Vegeu el quadre III-105.)

Finalment, quant a les pensions de favor familiar, l'any 2002 n'hi ha hagut 182 beneficiaris, i l'import total mensual que s'hi ha destinat ha estat de 38.442,19 euros (6,3 milions de pessetes), la qual cosa significa una pensió mitjana mensual de 208,92 euros (34.760 pessetes). (Vegeu el quadre III-106.)

Pel que fa al reconeixement del dret als subsidis i a altres assignacions o prestacions econòmiques que gestiona i abona l'Institut Nacional de Seguretat Social, l'any 2001 s'ha abonat un import total de 90,36 milions d'euros (15.035 milions de pessetes) a la nostra comunitat. Això suposa un increment d'un 5,52% en relació amb l'exercici precedent, com es detalla en el quadre III-107.

Els subsidis d'incapacitat temporal i de maternitat són els més importants quant a la quantia, ja que són el 53,77% i el 27,80%, respectivament, del total de subsidis i altres prestacions econòmiques. (Vegeu el quadre III-108.)

**QUADRE III-106. PENSIONS DE FAVOR FAMILIAR (2001-2002):
DISTRIBUCIÓ SEGONS ELS DIFERENTS RÈGIMS**

	2001			2002				
	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Nombre	Import mensual	Mitjana mensual	Import mensual	Mitjana mensual
	en milers de PTA			en milers de PTA			en €	
Règim general	151	4.491	29,74	143	4.479	31,32	26.920,42	188,25
R. especial agrari	22	896	40,73	23	972	43,045	5.846,97	258,735
Agrari compte aliè	8	364	45,50	9	419	46,57	2.519,44	279,94
Agrari compte propi	14	532	38,00	14	553	39,52	3.327,53	237,53
R. esp. autònoms	3	111	37,00	3	114	38,02	685,96	228,55
R. esp. treballadors de la llar	1	47	47,00	1	47,78	47,78	287,21	287,21
R. esp. treballadors del mar	3	137	45,67	3	141	47,16	850,31	283,44
Accidents laborals	12	660	55,00	11	640	58,25	3.851,32	350,12
Total	192	6.342	33,03	184	6.396	34,76	38.442,19	208,92

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

QUADRE III-107. IMPORT ANUAL DELS SUBSIDIS (1999-2002)

	1999	2000	2001	2002	
	en milers de PTA			en €	
Subsidis	12.693.658	13.288.180	14.246.978	15.035.037	90.362.421,07
Incapacitat temporal	7.948.338	7.672.678	7.913.465	8.271.773	49.714.361,41
Risc durant l'embarç		3.225	45.031	48.495	291.463,42
Seguretat i higiene		6.746	8.910	18.301	109.991,29
Maternitat	2.833.321	3.294.970	3.953.876	4.276.628	25.703.056,35
Prestació familiar ¹	1.643.519	1.991.864	1.921.580	1.946.598	11.699.291,05
Naixement de fill		3.929	8.089	10.064	60.491,46
Part múltiple		27.707	48.823	45.217	271.765,20
Altres ²	268.480	287.061	347.204	417.961	2.512.000,89

¹ Inclou l'assignació per cada fill a càrrec i l'assignació per cada fill a càrrec amb discapacitat.

² Inclou la indemnització amb entrega única, les prestacions socials i les transferències corrents a l'exterior.

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

**QUADRE III-108. PRESTACIONS ECONÒMIQUES DE LA
SEGURETAT SOCIAL (2000-2002)**

	2000	2001	2002	01/00	02/01
	en milers de PTA			en €	
				%	%
Pensions	144.843.137	151.495.957	161.504.254	970.660.114,96	4,59 6,61
Invalidesa permanent	21.085.140	22.402.377	23.861.040	143.407.737,21	6,25 6,51
Jubilació	96.028.310	100.033.180	106.069.604	637.491.158,69	4,17 6,03
Viduitat	25.710.800	26.972.863	29.251.104	175.802.678,43	4,91 8,45
Orfandat	1.926.403	2.000.887	2.234.447	13.429.296,88	3,87 11,67
Favor familiar	92.484	86.650	88.059	529.243,75	-6,31 1,63
Subsidis i altres prestacions	13.288.180	14.246.978	15.381.350	92.443.773,98	7,21 7,96
Incapacitat temporal i risc durant l'embarç	7.675.900	7.958.496	8.666.577	52.087.177,74	3,68 8,90
Maternitat	3.294.970	3.953.876	4.276.629	25.703.056,35	20,00 8,16
Protecció a la família	2.023.500	1.978.491	2.001.881	12.031.547,71	-2,22 1,18
Altres ¹	293.810	356.115	436.263	2.621.992,18	21,21 22,51
Total	158.131.317	165.742.935	176.885.604	1.063.103.888,94	4,81 6,72

¹ Inclou les mesures de seguretat i d'higiene, la indemnització amb entrega única, les prestacions socials i les transferències corrents a l'exterior.

Font: INSS, Direcció Provincial de les Illes Balears.

A partir de tot el que s'ha dit fins ara es pot concloure que l'Institut Nacional de la Seguretat Social va abonar en concepte de prestacions econòmiques un total de 1.063 milions d'euros (176.885 milions de pessetes), enfront dels 165.742 milions de pessetes de l'any 2001, amb un augment del 6,72%.³⁷

9.4

LA PROTECCIÓ PER ATUR

El nombre total de beneficiaris de les prestacions per atur, tant contributives

com assistencials, ha augmentat, en passar de 42.866 l'any 2001 a 47.972 el 2002, cosa que representa una variació percentual de l'11,92% en relació amb l'any anterior. Aquest increment és conseqüència de l'evolució que han experimentat les prestacions contributives, que han variat positivament respecte de l'any 2001 en un 27,66%; contràriament, els subsidis assistencials han experimentat una variació negativa respecte l'any 2001 del -5,2%. (Vegeu el quadre III-109.)

La relació de persones beneficiàries de prestacions per atur i de l'atur registrat

37. Pel que fa al sistema de pensions no contributives, vegeu l'apartat 10.2.8.

**QUADRE III-109. NOMBRE DE BENEFICIARIS DE LES PRESTACIONS
PER DESOCUPACIÓ (2001-2002)**

	Prestacions contributives		Subsidis		Total		Atur registrat		Cobertura (%)	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Gener	22.527	28.604	22.070	21.656	44.597	50.370	30.918	33.331	144,24	151,12
Febrer	16.724	21.521	21.794	21.481	38.518	43.146	29.236	31.584	131,75	136,61
Març	12.814	16.542	18.967	19.059	31.781	35.794	26.812	28.878	118,53	123,95
Abril	9.503	13.378	7.540	8.464	17.043	22.048	21.012	24.877	81,11	88,63
Maig	8.058	10.931	4.751	5.382	12.809	16.514	15.563	18.767	82,3	87,99
Juny	7.892	10.306	4.353	4.891	12.245	15.396	15.055	18.001	81,34	85,53
Juliol	8.869	10.912	4.323	4.609	13.192	15.716	15.272	18.185	86,38	86,42
Agost	9.931	11.760	4.282	4.498	14.213	16.444	15.739	18.952	90,3	86,77
Setembre	9.635	11.241	4.485	4.555	14.120	15.971	16.241	20.064	86,94	79,60
Octubre	12.168	13.982	6.623	6.227	18.791	20.326	20.884	25.361	89,98	80,15
Novembre	17.430	11.245	14.766	9.795	32.196	21.085	30.288	36.253	106,3	58,16
Desembre	22.190	28.328	20.676	19.600	42.866	47.972	30.220	36.756	141,85	130,51

Font: INEM, Direcció Provincial de les Illes Balears.

és coneguda com a taxa de cobertura del període analitzat. La mitjana mensual de beneficiaris l'any 2002 ha estat de 26.732 persones, mentre que la mitjana d'atur per al mateix exercici s'ha situat en 25.917 persones. Això significa que la taxa de cobertura ha estat del 103,1%, 5 punts percentuals per sota de la de l'any 2001.

Pel que fa a despesa relativa a la prestació per atur, l'any 2002 ha estat de 296.354.784,32 euros (49.354 milions de pessetes), enfront dels 247.630.155,18 euros (41.202 milions de pessetes) de l'exercici precedent. Aquest augment suposa una variació del 19,79%, com es recull en el quadre III-110.

D'altra banda, la cotització de la Seguretat Social també ha crescut amb relació a l'exercici 2001. Així, la quantia total per aquest concepte l'any 2002 ha estat de 81.029.261,11 euros (13.482 milions de pessetes), cosa que suposa un increment percentual del 21,35% respecte de l'any anterior.

QUADRE III-110. IMPORT DE LES PRESTACIONS (2001-2002)					
	Rebutis		Import de la nòmina		
	2001	2002	2001	2002	2002
			en milers de pessetes	en milers de pessetes	en €
Gener	52.623,00	58.247,00	4.490.576,00	5.543.192,77	33.315.259,50
Febrer	50.101,00	56.997,00	4.300.820,00	5.080.872,79	30.536.660,45
Març	42.436,00	46.980,00	3.085.355,00	3.670.673,73	22.061.193,42
Abril	34.547,00	38.395,00	2.367.373,00	2.880.760,90	17.313.721,71
Maig	18.864,00	25.231,00	1.377.740,00	1.906.745,85	11.459.773,33
Juny	13.675,00	18.957,00	1.173.086,00	1.606.525,51	9.655.412,80
Juliol	13.508,00	18.328,00	1.203.934,00	1.592.292,47	9.569.870,51
Agost	13.943,00	18.843,00	1.309.385,00	1.703.471,44	10.238.069,57
Setembre	14.646,00	19.732,00	1.386.719,00	1.846.321,11	11.096.613,34
Octubre	17.264,00	23.780,00	1.538.964,00	1.979.463,55	11.896.815,56
Novembre	36.618,00	37.385,00	2.989.419,00	2.963.242,36	17.809.445,26
Desembre	48.507,00	52.900,00	4.868.849,00	5.099.087,20	30.646.131,31
Total	356.732,00	415.775,00	30.092.220,00	35.872.649,68	215.598.966,76

continua

QUADRE III-110. IMPORT DE LES PRESTACIONS (2001-2002)

	Cotització en la Seguretat Social				Total	
	2001	2002	2002	2001	2002	2002
	en milers de pessetes		en €	en milers de pessetes		en €
Gener	1.630.563,00	2.038.026,04	12.248.783,21	6.121.139,00	7.581.218,81	45.564.042,71
Febrer	1.438.533,00	1.703.163,51	10.236.218,83	5.739.353,00	6.784.036,29	40.772.879,28
Març	947.605,00	1.133.531,47	6.812.661,35	4.032.960,00	4.804.205,20	28.873.854,77
Abril	678.808,00	905.841,47	5.444.216,90	3.046.181,00	3.786.602,37	22.757.938,61
Maig	487.397,00	659.273,72	3.962.314,87	1.865.137,00	2.566.019,57	15.422.088,20
Juny	455.999,00	602.843,01	3.623.159,48	1.629.085,00	2.209.368,53	13.278.572,28
Juliol	499.094,00	620.012,87	3.726.352,37	1.703.028,00	2.212.305,34	13.296.222,88
Agost	556.427,00	686.321,52	4.124.875,41	1.865.812,00	2.389.792,96	14.362.944,98
Setembre	558.315,00	714.220,32	4.292.550,57	1.945.034,00	2.560.541,43	15.389.163,91
Octubre	660.973,00	843.213,04	5.067.812,45	2.199.937,00	2.822.676,60	16.964.628,01
Novembre	1.428.340,00	1.364.196,30	8.198.984,92	4.417.759,00	4.327.438,66	26.008.430,18
Desembre	1.767.917,00	2.211.491,36	13.291.330,75	6.636.766,00	7.310.578,56	43.937.462,06
Total	11.109.971,00	13.482.134,64	81.029.261,11	41.202.191,00	49.354.784,32	296.628.227,87

Font: INEM, Direcció Provincial de les Illes Balears.

10

NECESSITATS I SERVEIS SOCIALS

RESUM

Les necessitats socials estan relacionades amb la dinàmica econòmica, demogràfica i cultural, però també amb altres processos. La configuració de les necessitats de salut o les conseqüències de la dinàmica socioeconòmica ja s'han tractat en altres seccions de la memòria del CES. En aquesta secció es presenten algunes de les formes socials en què s'expressen les necessitats, i també les respostes que s'han desenvolupat dins l'àmbit dels serveis socials. La configuració històrica del sistema de serveis socials, que diferencia sectors d'atenció (la infància i la família, la gent gran, els discapacitats, etc.), ha estat una manera de fer front a les dites necessitats que encara és operativa. En aquesta secció s'han seleccionat alguns dels trets característics d'aquest sistema, la seva estructura i l'evolució recent, així com els reptes sobre els quals es treballa actualment. La presentació s'ha centrat en la configuració dels serveis socials, més que no a analitzar-ne les necessitats, per donar continuïtat als treballs presentats en la memòria de l'any 2001.

10.1

INTRODUCCIÓ

Aquesta secció de la memòria del CES sobre els serveis socials de les Illes Balears no es va incloure en la versió de l'any passat. El plantejament inicial d'aquest breu balanç ha de permetre assolir dos objectius: primerament, disposar d'un informe de conjunt sobre les necessitats i els serveis socials i, en segon lloc, facilitar la reflexió sobre la necessitat de dades oficials de caràcter social. El primer objectiu només es podrà aconseguir quan el segon estigui ja superat. Com a conseqüència d'aquesta insuficiència, la secció sobre serveis socials encara s'ha de considerar com un treball provisional pel que fa als plantejaments i als resultats, però vàlid com a primer conjunt de dades, d'informacions, de reflexions i de propostes de futur.

Alguns dels reptes que cal destacar són els següents:

1. Per fer aquesta secció encara no s'ha disposat de tota la informació necessària; han faltat memòries d'organismes tan importants com els consells de Menorca i de Mallorca o d'organitzacions d'iniciativa social de gran rellevància. En qualsevol cas, no només falta informació general sinó també consens sobre quins són els

indicadors més adequats per interpretar aquesta realitat. En l'àmbit dels indicadors i de les estadístiques econòmiques i demogràfiques, hi ha, entre els experts, un ampli consens sobre quines són les estadístiques que permeten conèixer la situació econòmica i demogràfica d'un país. Pel que fa als indicadors i a les estadístiques socials, encara no està tancat el debat sobre quines són les estadístiques que permeten analitzar i fer el seguiment del que passa en relació amb les necessitats i els serveis socials. De fet, l'Institut Balear d'Estadística (IBAE) no produeix estadístiques sobre aquest sector.

També s'ha d'afegir a aquesta situació d'incertesa relativa l'elevat cost que comporta elaborar estadístiques, fet que exigeix estar molt segur de les que són necessàries i útils abans de començar una recollida sistemàtica de dades o d'establir una normativa sobre sistemes informatius de compliment obligat.

2. Per tots aquests motius, es va considerar necessari posar en marxa un procés de reflexió i de valoració entre els professionals amb accés a la informació i amb capacitat d'encetar el treball que permetés ordenar l'anàlisi sistemàtica sobre les necessitats i els serveis socials a partir de les dades actuals, per tal de perfilar quines han de ser les dades més útils i aclaridores per conèixer i per analit-

zar millor aquesta part de la realitat social de les Illes. Una part de l'anàlisi de les necessitats es va incloure en la secció primera del capítol III de la memòria de l'any passat,³⁸ i per això enguany aquesta secció se centra més a analitzar l'oferta i la demanda de serveis socials.

La forta expansió de l'oferta de serveis socials i el ràpid procés d'estructuració i de reforma, al llarg dels darrers vint anys (1982-2002) han anat de manera paral·lela al creixement de les necessitats. Aquesta complexitat ha obligat també a una presentació limitada de les ofertes i de les iniciatives. Hi ha alguns temes que s'hauran d'incloure en els informes propers, tres especialment:

- L'anàlisi del marc normatiu i reglamentari vigent
- L'anàlisi econòmica del conjunt dels serveis socials
- L'avaluació dels resultats de l'actuació dels serveis socials sobre les necessitats

Aquest darrer tema, l'avaluació dels serveis socials, l'aportació que fan al benestar social, encara representa un repte. Sabem que l'evolució del benestar col·lectiu és quelcom més complex que la manera com funcionen els indicadors econòmics generals i les dades sobre la despesa en serveis socials. Ni l'augment

38. Vegeu la secció «1. Demografia, dona i llar, i exclusió social», preparada per M. Antònia Carbonero i els serveis tècnics del CES, a: *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears 2001*, vol. 2, p. 450-484.

del producte interior brut (PIB) representa necessàriament un augment del benestar i de la integració social, de la mateixa manera que un augment de les despeses socials no representa tampoc una millora directa de l'atenció a les necessitats socials.

Aquesta secció tracta justament del que actualment es fa a les Illes des dels serveis socials per fer front a les necessitats socials. És possible que algú digui que és una visió massa reduccionista de la política social perquè es limita a oferir dades i informacions sobre els serveis socials. Sabem perfectament que el benestar d'una societat moderna depèn, en gran mesura, de les polítiques econòmiques i d'ocupació, però no només d'aquestes polítiques.

10.2

LES NECESSITATS, L'OFERTA I LA DEMANDA DE SERVEIS

Atenent a un criteri de síntesi, s'ha estructurat la presentació de la informació i de les interpretacions d'acord amb els sectors d'actuació, i s'ha diferenciat l'àmbit de l'atenció primària dels sectors d'atenció social principals. Aquesta diferenciació és forçada, ja que en l'àmbit de l'atenció primària es duen a terme actuacions sectorials importants; a més, les necessitats no es poden analitzar de manera aïllada en cada sector; però la diferenciació per sectors permet ordenar la presentació d'acord amb les necessitats, les polítiques i els instruments de planificació desenvolupats. En cada un dels sectors considerats

hi ha normativa sectorial específica o plans d'actuació estatals i autonòmics; per això seguir aquesta estructuració facilita la interpretació.

10.2.1. Els serveis socials d'atenció primària

Els serveis que s'inclouen en aquest nivell d'atenció generalista s'orienten a prevenir les situacions de necessitat social i a promoure les prestacions socials d'informació i d'assessorament; d'atenció a domicili, especialment a les persones, a les famílies o als col·lectius que —per raó de dificultats de desenvolupament i d'integració en la societat, de manca d'autonomia, de discapacitats o de problemes familiars— necessitin aquesta prestació; de coordinació de recursos i de treball comunitari en xarxa, i també altres programes socials de tipus sectorial. Constitueixen el punt d'accés immediat i l'àmbit del sistema de serveis socials més proper als ciutadans, en l'entorn més immediat.

Els serveis d'aquest àmbit, gestionats des dels ajuntaments o les mancomunitats, s'adrecen a tota la població i es caracteritzen pel fet que la persona hi pot accedir directament. Reben suport dels consells insulars, especialment a partir que els consells gestionen el Pla de prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals (PPB). Aquest pla va representar, des del 1988, la consolidació dels serveis socials d'atenció primària a tot l'Estat, també a la comunitat autònoma de les Illes Balears. El Pla de prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions socials s'estructura com un

pla estatal, acordat amb els governs de les comunitats autònomes, per donar suport a les corporacions locals. Mitjançant aquest pla es vol finançar conjuntament entre el Ministeri de Treball i Afers Socials (MTAS) i el Govern de la comunitat autònoma la xarxa d'atenció primària de serveis socials, que ha de permetre garantir les prestacions bàsiques als ciutadans en situació de necessitat. Els projectes que s'han finançat mitjançant subvencions als consells insulars han estat els següents. (Vegeu el quadre III-111.)

S'ha de tenir present que les aportacions incloses en la taula només representen una part del finançament de la xarxa de serveis i de prestacions de l'atenció primària; de tal manera que les dades anteriors només representen un 30% del total del finançament.³⁹ Això permet adonar-se del que representa aquest àmbit en el conjunt del sistema; l'any 2001 concretament, el nivell d'atenció primària a les Illes va representar 14.524.399 euros.⁴⁰ Fins al 1988, l'any del Pla de prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals, l'atenció primària era un àmbit pràcticament inexistent —llevat d'alguns ajuntaments—, però en els darrers 15 anys s'ha desenvolupat, gràcies en bona part al Pla, i ha aconseguit la plena cobertura de tot el territori de la comunitat autònoma

de les Illes Balears, i també disposar d'una dotació de personal i d'una capacitat tècnica perfectament comparable a la de la majoria de comunitats autònomes amb un desenvolupament mitjà dels serveis socials.

En termes generals es pot dir que, en aquest àmbit d'atenció, els reptes són els següents:

- Cal assolir una major descentralització de competències i un major finançament per als municipis, que pot concretar-se en l'esperat pacte local o en el desenvolupament dels plans sectorials de la comunitat autònoma de les Balears, esmentats abans (discapacitats, gent gran, immigració, etc.).
- Cal universalitzar els serveis socials cap a tota la població, inclosa la població d'immigrants internacionals i d'altres grups menys afavorits, alhora que s'han d'incrementar les ofertes i els nivells d'ús dels serveis per part dels més necessitats, mitjançant una política de reconeixement de drets i una millora de la visualització dels serveis, de les ofertes i dels drets, i també s'han de garantir dotacions bàsiques iguals i de capacitat d'accés igual a tota l'oferta a tot el territori de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

39. Dels 3.880.233 euros que ha aportat el Govern de les Illes a les corporacions locals a través dels consells insulars l'any 2002, 2.717.540 euros són aportats directament pel Govern; la resta correspon a l'aportació de l'MTAS (memòria de l'IBAS, 2002). L'aportació del Govern de les Illes va augmentar considerablement respecte dels 2.277.660 euros que havia aportat el 2001. (Vegeu: Dirección General de Asuntos Sociales (2002): *Memoria del plan Concertado de Prestaciones Básicas de SS en Corporaciones locales 2000-2001*. Madrid: MTAS, p. 37).

40. Dirección General de Asuntos Sociales (2002): *Memoria del plan Concertado de Prestaciones Básicas de SS en Corporaciones locales, 2000-2001*. Madrid: MTAS.

QUADRE III-111. PLA CONCERTAT DE PRESTACIONS BÀSIQUES (2002)

Corporacions / entitats	Aportació del Govern (Illes Balears i MTAS) (en euros)
Alaró	43.747,24
Alcúdia	40.777,44
Andratx	65.417,41
Artà	51.931,61
Banyalbufar	9.596,09
Binissalem	45.456,67
Búger	14.545,68
Bunyola	36.627,39
Calvià	114.881,68
Campanet	19.582,42
Campos	49.251,57
Capdepera	44.181,23
Consell	16.839,80
Deià	11.044,09
Escorca	1.686,06
Esporles	31.614,26
Estellencs	5.823,36
Felanitx	101.942,92
Fornalutx	6.561,10
Inca	64.692,33
Lloseta	33.859,06
Llucmajor	82.249,01
Manacor	106.385,63
Mancor de la Vall	5.738,71
Marratxí	93.896,04
Muro	44.729,93
Petra	308.770,33
Pollença	89.610,92
Porreres	59.773,57
Puigpunyent	15.218,80
Sant Llorenç des Cardassar	46.587,35
Santa Margalida	63.206,71
Santa Maria del Camí	37.171,22
Sa Pobla	77.029,44

continua

QUADRE III-111. PLA CONCERTAT DE PRESTACIONS BÀSIQUES (2002)

Corporacions / entitats	Aportació del Govern (Illes Balears i MTAS) (en euros)
Santanyi	63.325,32
Selva	24.873,48
Ses Salines	31.123,97
Sóller	81.747,94
Son Servera	58.619,05
Valldemosa	10.246,95
Palma (centres de serveis socials)	643.082,95
Consell Insular de Mallorca (hospital de nit)	519.510,82
Total de Mallorca	3.272.957,55
Alaior	28.923,54
Ferrieres	14.707,85
Maó	122.504,03
Es Castell	16.915,68
Es Mercadal	18.384,72
Ciutadella	70.965,68
Es Migjorn Gran	7.887,34
Sant Lluís	9.673,72
Consell Insular de Menorca	18.017,83
Total de Menorca	307.980,39
Consell Insular d'Eivissa i Formentera ¹	299.295,85
Total de les Illes Balears	3.880.233,79

¹ No hi ha dades de la distribució per entitats a Eivissa i Formentera.

Font: Elaboració pròpia a partir de la memòria de l'IBAS (2002).

- Cal intensificar els recursos que afavoreixen la permanència del ciutadà en el seu medi, per a tots els sectors de la població:⁴¹ servei d'ajuda a domicili, programa «ca vostra» per a la gent gran, centres de dia...
- Cal articular l'atenció a les necessitats socials des de tots els sistemes de benestar social, segons les competències, i cal desenvolupar estructures de coordinació socioeducatives (sistema educatiu), sociosanitàries (sistema sani-

41. Aquest objectiu afecta especialment la gent gran, però també altres col·lectius que, per les característiques pròpies, requereixen una atenció residencial o un suport continuat. Es pot discutir si és una competència de l'atenció primària, però a partir de la definició dels serveis que hem fet abans és bastant clar que sí és una competència d'aquest àmbit.

tari) i socioculturals (sistema cultural), articulacions que han d'aconseguir una eficàcia i una eficiència majors dels recursos públics, seguint com a exemple el que ja s'ha fet en el Protocol de coordinació entre serveis socials i serveis d'orientació laboral (gener de 2003).

- Cal aplicar noves tecnologies: plena implantació de l'adaptació a la comunitat de les Balears del sistema d'informació d'usuaris de serveis socials (SIUSS) desenvolupat pel Ministeri d'Afers Socials l'any 1995 i encara no totalment operatiu; sistema que pot ser la base d'una homogeneïtzació de llenguatge i dels criteris tècnics, i sobretot pot servir per quantificar les accions que es porten a terme, així com les necessitats no cobertes.

10.2.2. LA INFÀNCIA I LA FAMÍLIA

La transferència de les competències de la protecció de menors als consells insulars, en els darrers anys, va obligar a reorganitzar l'atenció. En aquest sentit, l'any 2002 ha començat a plantejar-se de manera molt més clara i eficaç l'actuació des d'aquestes administracions. És especialment rellevant la nova política d'acolliments familiars. En qualsevol cas, cal no oblidar que les noves necessitats familiars, relacionades amb els processos d'immigració dels darrers anys, així com tot el canvi legal, obliguen a noves actuacions.

A la comunitat autònoma de les Illes Balears cal diferenciar el que, en termes generals, es pot identificar amb dos àmbits d'atenció:

- la protecció dels menors, responsabilitat dels consells insulars;
- la reforma, responsabilitat del Govern de la comunitat autònoma.

10.2.2.1. La protecció dels menors

Pel que fa al primer àmbit, la protecció dels menors, només s'han pogut aconseguir les dades oficials del Consell d'Eivissa i Formentera;⁴² els altres dos consells insulars no han aportat les dades, de tal manera que les informacions i les dades següents són estimacions a partir de les informacions que han aportat els professionals i dels informes parcials que han fet els mateixos responsables dels consells respectius.⁴³

Es poden diferenciar cinc línies bàsiques d'actuació:

1. Les tuteles, amb més de 150 casos en el conjunt de les Illes; Menorca és on s'han produït, comparativament, menys casos de tuteles.⁴⁴ Totes aquestes situacions obeeixen a situacions greus que impliquen sempre el desemparament del menor.

42. Patronat per a la Protecció de la Salut Mental i el Benestar Social (2003): *Memòria 2002*. Eivissa: Consell d'Eivissa i Formentera.

43. Vegeu les pàgines web dels organismes esmentats, Consell de Mallorca: <<http://www.conselldemallorca.net>>, i Consell de Menorca: <<http://www.cime.es/ca/principal.htm>>. Aquestes pàgines ofereixen molt poca informació detallada sobre els serveis socials.

44. Aquesta diferència és present en totes les línies d'intervenció, la qual cosa es pot interpretar com un indicador que a Menorca hi ha menys problemàtica infantil i juvenil.

2. Els acolliments familiars, amb més de 250 casos a les Illes. La majoria dels casos fan referència especialment a acolliments realitzats amb membres de la família extensa. L'acolliment familiar amb famílies alienes a la del menor és una línia d'intervenció que es potencia de manera molt interessant; de fet és el programa més innovador, especialment a Mallorca, on es desenvolupa el programa «Cangurs».⁴⁵ Alguns dels factors que han millorat l'eficàcia dels programes d'acolliment familiar són la formació de les famílies acollidores; el suport i el seguiment per part dels tècnics; la millora de la capacitat de resoldre conflictes, i l'augment de l'experiència en els acolliments.

3. Les adopcions, amb més de 350 adopcions nacionals i un centenar d'adopcions internacionals. Al llarg del 2002 sembla que va augmentar més l'adopció internacional que la de menors de l'Estat. Aquest fet s'explica per la difusió i per l'accessibilitat de l'adopció en determinats països, pel nombre escàs de menors «adoptables» en el territori espanyol i per l'actuació estimuladora d'aquestes adopcions per part de les entitats col·laboradores en matèria d'adopció internacional.

4. Els acolliments residencials, amb uns 260 casos a Mallorca, 14 a Eivissa i

Formentera, i 6 a Menorca, segons les dades de desembre de 2002.

5. L'atenció psicològica de diversos tipus, segons les illes. A Mallorca es disposa del Servei d'Infància i Família; a Eivissa i Formentera, del Servei de Salut Mental Infantil i Juvenil. No es disposa de dades més que d'Eivissa i Formentera, com s'ha dit abans; aquest darrer servei va atendre 501 casos, dels quals 84 eren exclusivament casos d'infància i de família, amb una tipologia de problemàtiques molt diverses però bàsicament relacionades amb problemes greus de conducta dels menors i de famílies multi-problemàtiques.⁴⁶

10.2.2.2. Els menors infractors

Pel que fa al treball amb menors que desenvolupa el Govern de les Illes a través de la Direcció General de Menors i Família,⁴⁷ es poden diferenciar dues grans àrees i un total de cinc línies d'intervenció:

1. Àrea de prevenció. S'han desenvolupat tres programes: el Programa de prevenció i abordatge de les situacions de conflicte juvenil, el Programa Dalies de formació i inserció laboral, i el Programa de garantia social. Dels dos darrers ja es tracta en altres seccions de la memòria del CES, però del pri-

45. Com diuen els responsables del Consell de Mallorca en la seva pàgina web: «Gràcies a les quaranta famílies que s'hi han apuntat com a voluntàries; des que es va posar en marxa fa un any, s'ha aconseguit que cap infant menor de dos anys no passi per un centre d'acollida.» (<http://www.consellidemallorca.net>).

46. Vegeu: *Patronat per a la Protecció de la Salut Mental i el Benestar Social* (2003), op. cit., secció 3.3 (document no paginat).

47. Direcció General de Menors i Família (2003): *Memòria 2002*. Palma: Conselleria de Benestar Social.

mer programa es pot dir que és una experiència pilot de treball en col·laboració amb onze ajuntaments de la comunitat autònoma de les Balears,⁴⁸ i amb un total de 70 casos al llarg del 2002. El pressupost total d'aquest programa arribava als 400.221 euros, dels quals el Govern de la comunitat autònoma i el Ministeri de Treball i Afers Socials, a parts iguals, subvencionaven 165.268 euros. Possiblement la tasca més important d'aquest programa no són els casos sinó el treball en xarxa a partir de les comissions participatives i la nova manera d'abordar el conflicte juvenil, no centrada en problemes de disciplina sinó en les necessitats del menor i en les capacitats de l'entorn.⁴⁹

2. Àrea de menors infractors. En aquesta àrea es poden diferenciar el Programa de mesures en medi obert, desenvolupat pels educadors de medi obert (EMO), i el Programa de mesures d'internament. Pel que fa al primer programa, ha comptat amb un pressupost de 770.082 euros. S'ha treballat amb un total de 529 menors, s'han aplicat 680 mesures de diversos tipus, però principalment de mediació (210), de llibertat vigilada (210) i de prestacions en benefici de la comunitat (121). Cal destacar que hi ha una clara diferenciació per sexe en els menors acollits, amb 449 homes (85%) i 80 dones (15%); el motiu potser es rela-

ciona amb les formes dels joves adolescents d'afrontar la frustració i amb les conductes que desenvolupen. És també molt considerable l'augment de mesures entre els anys 2000 i 2002, que passen de 345 a 529 casos (un 53% d'increment). Pel que fa a les mesures d'internament, cal destacar l'augment notable dels casos des del 2000, en passar de 31 a 74 casos (un 139% d'increment). Els motius es relacionen en part amb el canvi legal,⁵⁰ però també amb altres motius socials.

Finalment, resta considerar la feina que ha fet l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor (ODDM), la qual ens ha fet arribar la memòria de 2002. La funció d'aquesta oficina és vetllar per la defensa, la promoció, la protecció i la realització efectiva dels drets dels infants i els joves menors de 18 anys. L'Oficina de Defensa dels Drets del Menor disposa d'un pressupost de 159.324 euros, i ha realitzat diverses funcions, entre les quals destaca que ha gestionat 628 denúncies, sobretot relacionades amb la integració social i la protecció jurídica (55%), i la salut i els maltractaments (21%).

Pel que fa als joves de més edat, ja es consideren en altres seccions de la memòria del CES, però cal recordar que el model de societat actual no ofereix les alternatives vàlides a la joventut amb més dificultats —els problemes que pateixen són estructurals i, en conseqüència, demanen mesu-

48. Artà, Calvià, Capdepera, Eivissa, Inca, Manacor, Maó, Palma, Pollença, Santa Eulària des Riu i Son Servera.

49. Direcció General de Menors i Família (2003), op. cit., p. 26-32.

50. Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors. L'entrada en vigor d'aquesta llei va ampliar, respecte de la llei anterior, l'edat d'aplicació fins als vint-i-un anys.

res estructurals—, i allò que la joventut necessita no són declaracions d'intencions, sinó propostes reals i fets concrets que en solucionin els problemes, encara que sigui lentament. Per això, és essencial promoure una acció coordinada i consensuada de prioritització de les necessitats de la joventut d'acord amb el Pla estratègic del Govern actualment vigent, que l'Administració autonòmica i local ha ignorat parcialment.

És necessari avaluar els resultats de les polítiques d'ocupació, i igualment important és estudiar el tipus d'ocupació juvenil creat, i demanar-se quin és el motiu de la divergència de les taxes de temporalitat de l'ocupació juvenil a les Illes Balears pel que fa a la Unió Europea. Al mateix temps, s'ha de tenir en compte que l'ocupació és una variable conseqüència en gran mesura de l'activitat econòmica, que produeix facilitat d'accés a l'ocupació precària i facilita l'abandó dels estudis postobligatoris, especialment els universitaris. Han de continuar-se i ampliar-se les mesures per evitar aquests efectes del model productiu (beques més importants, suport a la inserció laboral en condicions, avançament de l'edat de percepció de la renda mínima d'inserció, etc.).

10.2.3. LA GENT GRAN

L'evolució demogràfica que es va produir en l'última dècada a la comunitat autònoma de les Illes Balears va conduir a un envelliment de la població, ara moderat per la immigració. A més dels canvis quantitatius, se'n produeixen altres de qualitatius, de manera que aquestes persones gaudeixen cada vegada d'unes

condicions de salut millors i d'una esperança de vida major. Però l'envelliment no s'ha de tractar com un problema sinó com un resultat associat en principi a un fet valuós en si mateix: la longevitat de la població. L'envelliment constitueix un repte per reorientar les polítiques davant les noves necessitats. No obstant això, no podem obviar que hi ha problemes de falta d'autonomia característics del col·lectiu de la gent gran que es manifesten en tres aspectes fonamentals: l'econòmic, el funcional o sanitari, i el social o de convivència. El canvi d'escenari indicat implica repercussions importants, particularment pel que fa a la demanda de serveis i de prestacions, amb una pressió creixent en termes de demanda sanitària, de serveis socials i en matèria de pensions. Per això, aquest envelliment poblacional ha d'obligar l'Administració a fer una sèrie d'ajustaments en les polítiques que du a terme, a causa de les implicacions socials, econòmiques i culturals que comporta. La política actual del Govern de les Illes Balears, que es concreta en el Pla estratègic de la gent gran i en diverses accions, és la correcta, però no té la importància pressupostària que necessita ni és seguida de manera adequada per altres administracions. Les polítiques correctes poden trobar-se en perill per la precarietat pressupostària.

10.2.3.1. L'ajuda a domicili

L'ajuda a domicili no és una prestació exclusiva per a la gent gran; cada vegada es més present també en altres sectors, com ara les persones amb discapacitats o les famílies amb dificultats, però encara més del 90% del finançament de la prestació es destina a aquest col·lectiu. Per

tenir una idea del que representa, es poden veure les dades de les aportacions per part del Govern de les Illes; s'ha de tenir present que aquesta aportació, de manera desigual segons els municipis i les entitats locals, representa un 40% del total invertit. Amb posterioritat a l'aprovació de la Llei 14/2001, de 29 d'octubre, d'atribució de competències als consells insulars en matèria de serveis socials i seguretat social, i per l'any 2002, la Conselleria de Benestar Social, a través de l'Institut Balear d'Afers Socials (IBAS), va signar convenis amb 40 ajuntaments/entitats de Mallorca, atès que a Menorca, a Eivissa i a Formentera la gestió ja estava transferida als consells insulars respectius. (Vegeu el quadre III-112.)

Les dimensions de la prestació són molt considerables, ja que arriba a donar servei, només a Mallorca, a més de 2.813 persones. Però, al marge del creixement dels darrers anys i de les dimensions que té actualment, s'estima que per l'evolució de les malalties cròniques incapacitadores, així com per altres conceptes, aquesta prestació encara hauria d'augmentar l'oferta actual. Tal com preveu el Pla estratègic, cal augmentar la ràtio del servei d'ajuda a domicili fins arribar al 4% l'any 2004, la qual cosa suposa 2.400 usuaris nous. També s'ha previst augmentar la ràtio de teleassistència fins arribar al 3% l'any 2004, cosa que significa 1.700 terminals noves. Aquest darrer servei és diferent, però complementari de l'ajuda a domicili.

10.2.3.2. Els centres d'estades diürnes

Una altra de les prestacions que ha assumit una importància fonamental —cohe-

rent amb el criteri de mantenir la gent gran al seu domicili mentre sigui possible i mentre aquestes persones ho vulguin— són els centres d'estades diürnes. L'esforç realitzat el 2002 va ser important per la rellevància pressupostària (més d'1.531.800 euros) i per les persones que se'n varen beneficiar (598, entre assistides i vàlides). El manteniment d'aquests projectes es basa en subvencionar corporacions locals i entitats privades sense afany de lucre per dur a terme intervencions que responguin a les línies del Pla gerontològic i als programes d'alzhèimer i d'altres demències: construcció, adaptació o manteniment de residències per a estades diürnes, petites unitats de convivència, etc. Són projectes cofinançats pel Govern de les Illes Balears i pel Ministeri de Treball i Afers Socials, i es destinen amb caràcter preferent a les persones amb demències, especialment del tipus alzhèimer. (Vegeu el quadre III-113.)

10.2.3.3. La creació i la millora dels centres per a la gent gran (Pla 10)

L'anomenat Pla 10 és un conveni de cooperació plurianual que pretén establir una xarxa de centres d'atenció per a la gent gran que arribi a tots els municipis de cada una de les Illes Balears. L'objecte de les subvencions se centra bàsicament en l'equipament, l'adquisició, l'obra o la inversió directament relacionada amb les matèries d'acció social. El Pla 10 permet una diversificació de les inversions i un desplegament ràpid dels recursos per als col·lectius de la gent gran. Els projectes que s'han finançat al llarg de 2002 encara s'estan realitzant. (Vegeu el quadre III-114.)

**QUADRE III-112. SERVEI D'AJUDA A DOMICILI: APORTACIÓ
DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS (2002)**

Ajuntament o entitat local	Hores realitzades	Beneficiaris prevists	Aportació de l'IBAS
Alaró	6.240	62	24.942,00 €
Alcúdia	5.400	47	23.319,27 €
Andratx	3.360	26	13.522,77 €
Artà	3.408	24	25.242,51 €
Banyalbufar	1.404	10	4.507,59 €
Binissalem	5.844	46	24.942,00 €
Búger	1.848	15	8.714,68 €
Bunyola	3.120	32	13.222,27 €
Calvià	7.392	109	54.942,00 €
Campanet	2.100	17	8.414,17 €
Campos	4.152	40	18.030,36 €
Capdepera	3.276		13.823,28 €
Consell	2.076	23	8.414,17 €
Deià	1.680	13	7.212,15 €
Esporles	2.604	17	12.921,76 €
Estellencs	516	5	2.404,05 €
Felanitx	4.212	40	19.833,40 €
Fornalutx	1.200	5	9.015,18 €
Inca	15.960	83	53.490,08 €
Lloseta	3.408	35	14.724,80 €
Llucmajor	11.556	144	38.765,28 €
Manacor	13.512	92	38.464,77 €
Mancomunitat del Pla	40.392	333	171.889,46 €
Mancor de la Vall	960	9	4.207,08 €
Marratxí	9.093	69	28.848,59 €
Muro	3.528	35	10.217,21 €
Palma	206.110	857	1.472.831,36 €
Pollença	5.244	62	18.631,38 €
Porreres	5.364	32	27.045,54 €
Puigpunyent	2.598	22	13.222,27 €
Sa Pobla	8.988	63	32.154,15 €
Sant Llorenç des Cardassar	5.016	38	21.335,93 €

continua

**QUADRE III-112. SERVEI D'AJUDA A DOMICILI: APORTACIÓ
DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS (2002)**

Ajuntament o entitat local	Hores realitzades	Beneficiaris prevists	Aportació de l'IBAS
Santa Margalida	9.918	132	31.252,63 €
Santa Maria del Camí	2.700	35	12.320,75 €
Santanyi	7.392	59	25.843,52 €
Selva	2.292	32	8.414,17 €
Ses Salines	3.377	31	13.642,97 €
Sóller	11.532	89	33.656,68 €
Son Servera	3.636	20	14.424,29 €
Valldemossa	1.680	10	7.212,15 €
TOTAL	434.088	2.813	2.386.018,67 €

Font: Memòria de l'Institut Balear d'Afers Socials (2002).

**QUADRE III-113. PROJECTES DEL PLA GERONTOLÒGIC: APORTACIÓ DEL
GOVERN DE LES ILLES BALEARS I DEL MINISTERI DE
TREBALL I AFERS SOCIALS (2002)**

Entitat	Projecte	Aportació concedida	Places		
			Vàlids	Assistits	TOTAL
Aj. d'Alaró	Centre d'estades diürnes	38.500,00 €	20		20
Aj. d'Alaró	Manteniment d'habitatge tutelat I	8.925,70 €	5		5
Aj. d'Alaró	Manteniment d'habitatge tutelat II	15.300,00 €	4		4
Aj. d'Alcúdia	Centre de dia per a persones vàlides i assistides	119.632,00 €	25	15	40
Aj. d'Artà	Centre de dia Posada dels Olors	15.850,00 €	6		6
Aj. d'Artà	Construcció d'un centre de dia	106.385,50 €	20		20
Aj. de Campos	Centre d'estades diürnes	111.036,50 €	20		20
Aj. de Capdepera	Centre d'estades diürnes	23.899,00 €	30		30
Aj. de Consell	Centre d'estades diürnes	36.415,00 €	20		20
Consell Ins. d'Eivissa i Formentera	Centre de dia de Formentera	38.105,00 €	20		20
Consell Ins. d'Eivissa i Formentera	Centre de dia d'Eivissa	98.346,40 €	15		15

continua

QUADRE III-113. PROJECTES DEL PLA GERONTOLÒGIC: APORTACIÓ DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS I DEL MINISTERI DE TREBALL I AFERS SOCIALS (2002)

Entitat	Projecte	Aportació concedida	Places		
			Vàlids	Assistits	TOTAL
Consell Ins. d'Eivissa i Formentera	Centre de dia Sant Antoni	38.105,00€		20	20
Creu Roja	Centre d'estades diürnes Palma	76.019,00 €		30	30
Aj. d'Eivissa	Respir familiar per a famílies cuidadores de gent gran malalta d'alzhèimer	32.000,00 €		40	40
Aj. des Mercadal	Residència municipal	30.050,00 €	5	14	19
Aj. d'Esporles	Centre d'estades diürnes	28.970,00 €		10	10
Aj. de Ferreries	Construcció d'una residència, d'un centre de dia i d'un servei de respir	90.150,00 €		36	36
Fundació Ignasi Wallis	Adaptació de places de la residència	63.105,00 €	35	40	75
Aj. de Lloseta	Centre de dia	59.434,90 €		12	12
Aj. de Manacor	Centre d'estades diürnes	60.000,00 €		20	20
Mancomunitat del Pla	Centre de dia assistit de Costitx	78.801,00 €		12	12
Mancomunitat del Pla	Centre de dia de Montuiri	72.123,00 €		20	20
Mancomunitat del Pla	Centre de dia de Petra	106.385,50 €		20	20
Aj. de Maó	Centre d'estades diürnes	12.926,00 €		14	14
Aj. de Sta. Margalida	Construcció d'un centre de dia	106.385,13 €			30
Aj. de Sta. Maria del Camí	Residència Cas Metge Rei	64.952,00 €	29	11	40
TOTAL		1.531.801,63 €	103	465	598

Font: Memòria de l'Institut Balear d'Afers Socials (2002).

QUADRE III-114. PLA 10, DE DOTACIÓ DE CENTRES PER A LA GENT GRAN A LES ILLES BALEARS (2002)

Entitat	Projecte	Anualitat
Alaior, Aj.	Obres i equipament del local social per a la gent gran a la residència geriàtrica d'Alaior. Conveni signat el 24/07/1997.	4.143,95 €
Alaior, Aj.	Equipament del local social de la residència geriàtrica d'Alaior. Conveni signat el 10/12/98.	4.143,95 €
Alcúdia, Aj.	Obres de construcció del centre per a la gent gran al Port d'Alcúdia. Conveni signat el 24/07/1997.	10.851,27 €
Alcúdia, Aj.	Obres de reforma del projecte del centre d'atenció a la gent gran d'Alcúdia Can Ques. Conveni signat el 20/11/1996.	23.967,20 €
Alcúdia, Aj.	Equipament del casal de la tercera edat del Port d'Alcúdia. Conveni signat el 06/11/98.	10.851,27 €
Andratx, Aj.	Obres i equipament d'un centre per a la gent gran. Conveni signat el 04/12/96.	14.487,75 €
Calvià, Aj.	Equipament del centre de gent gran des Capdellà. Conveni signat el 08/11/96.	2.404,05 €
Capdepera, Aj.	Ampliació i equipament del centre d'atenció a la gent gran. Conveni signat el 04/12/96.	16.301,19 €
Consell Ins. de Menorca	Obres de reforma de la residència d'ancians de Maó. Conveni signat el 03/12/96.	30.582,73 €
Consell Ins. de Menorca	Equipament de la residència d'ancians de Maó. Conveni signat el 25/5/99.	9.408,71 €
Consell, Aj.	Obres de reforma i ampliació del centre de dia de Consell. Conveni signat el 29/04/98.	6.742,18 €
Deià, Aj.	Obres i equipament del centre d'atenció a la gent gran de Deià. Conveni signat el 19/10/1998.	16.712,79 €
Esporles, Aj.	Adquisició d'un immoble destinat al centre de gent gran. Conveni de cooperació de 1997. Addenda del 13/12/97.	57.096,15 €
Felanitx, Aj.	Obres de construcció d'un centre de gent gran a Cas Concos des Cavaller. Conveni signat el 02/12/98.	23.731,96 €
Formentera, Aj.	Adquisició de dos locals, destinats al centre de gent gran La Sanieta, al nucli de Sant Francesc Xavier. Conveni del 4/12/96.	24.162,19 €
Fundació Pública del Servei de la Residència Miquel Mir	Obres de reforma, d'ampliació i d'equipament de la residència Miquel Mir, d'Inca. Conveni signat el 24/07/97.	54.458,86 €
Inca, Aj.	Equipament del centre d'atenció a la gent gran de la urbanització Crist Rei Nou. Conveni signat el 24/07/97.	3.115,85 €
Inca, Aj.	Equipament del club del pensionista del Mercat Cobert. Conveni signat el 24/07/97.	2.395,40 €

continua

**QUADRE III-114. PLA 10, DE DOTACIÓ DE CENTRES PER A LA GENT
GRAN A LES ILLES BALEARS (2002)**

Entitat	Projecte	Anualitat
Inca, Aj.	Adquisició i obres d'adequació i d'equipament d'un immoble destinat al centre d'atenció a la gent gran a les Vivendes. Fdez. Cela. Conveni signat el 03/10/97.	3.606,03 €
Lloseta, Aj.	Equipament del centre de gent gran Rosa Ramon Català. Conveni signat el 04/12/1996.	5.526,91 €
Lloseta, Aj.	Obres de tancament del centre Rosa Ramon Català. Conveni signat el 08/11/1996.	4.489,14 €
Manacor, Aj.	Obres i equipament de la residència de gent gran. Conveni signat el 04/12/96.	56.919,82 €
Mancor de la Vall, Aj.	Obres d'ampliació del centre d'atenció a la gent gran. Conveni signat el 21/09/98.	9.439,44 €
Marratxí, Aj.	Obres i equipament del centre de gent gran de Pòrtol. Conveni signat el 04/12/96.	26.371,85 €
Palma, Aj.	Equipament del centre de gent gran i dels habitatges tutelats Sa Calatrava. Conveni signat el 04/12/96.	10.016,38 €
Parròquia de Sant Francesc de Paula	Obres a la llar parroquial per a la gent gran. Conveni signat el 10/12/1998.	15.610,27 €
Sa Pobla, Aj.	Equipament del centre d'atenció a la gent gran de Sa Pobla. Conveni signat el 14/12/99.	9.896,48 €
Sant Josep, Aj.	Obres d'ampliació del centre de gent gran de Sant Jordi. Conveni signat el 03/12/98.	9.059,63 €
Sant Llorenç des Cardassar, Aj.	Adquisició, obres de redistribució i equipament d'un immoble destinat al centre d'atenció a la gent gran. Conveni signat el 29/04/99.	19.164,30 €
Santa Eugènia, Aj.	Equipament del centre d'atenció a les persones de Santa Eugènia. Conveni signat el 24/07/97.	3.322,22 €
Santa Eulària des Riu, Aj.	Equipament del centre de gent gran Sant Carles. Conveni signat el 20/11/96.	2.250,15 €
Santa Eulària des Riu, Aj.	Obres i equipament d'un centre de gent gran a Puig d'en Valls. Conveni signat el 04/12/96.	21.050,23 €
Santa Margalida, Aj.	Obres de construcció del centre de gent gran a Can Picafort, que forma part del centre cívic i social. Conveni signat el 24/07/1997.	19.621,61 €
Santa Margalida, Aj.	Equipament del centre de gent gran de Can Picafort, les obres del qual es finançaren l'any 97. Conveni signat el 10/12/98.	5.136,97 €
Santa Maria del Camí, Aj.	Obres de finalització i equipament de la residència Cas Rei Metge. Conveni signat el 24/07/1997.	25.720,82 €
Sineu, Aj.	Obres de reforma (reparació de la coberta i dels forjats) de la residència Hospital de Sineu. Conveni signat el 24/07/97.	4.329,61 €
Son Servera, Aj.	Obres del centre de gent gran de Cala Millor. Conveni signat el 25/06/98.	24.641,50 €
TOTAL		591.730,81 €

Font: Memòria de l'Institut Balear d'Afers Socials (2002).

Com es pot comprovar, el volum total de finançament supera els 591.730 euros, repartits en un total de trenta-set projectes que encara estan en procés d'execució. Molts d'aquests projectes s'han revisat al llarg dels darrers anys, per tal d'adequar-los a les previsions econòmiques, de ritmes de realització, etc.

10.2.3.4. La dotació de places residencials

La residència és una de les alternatives per a la gent gran que té problemes d'autonomia, problemes de caràcter familiar que dificulten una atenció adequada o casos d'absència de família. Suposa una atenció global de la persona en totes les necessitats. El Pla estratègic defineix tres tipus de residències:

1. D'ancians vàlids: són centres que es destinen a la gent gran amb autonomia però que per diverses circumstàncies socials i familiars no pot viure al seu domicili.
2. D'ancians assistits: són els centres que es destinen a l'atenció social de la persona major afectada per una minusvalidesa psíquica en un grau no profund o per una minusvalidesa física que requereix una atenció d'infermeria i de vigilància mèdica especial i permanent.
3. Residències mixtes: són els centres en què conviuen persones amb els dos tipus de característiques descrits en els punts anteriors.

A les Balears hi ha un total de 46 centres residencials. La distribució geogràfica és de 38 a Mallorca, 7 a Menorca i 2 a Eivissa. El mateix Pla estratègic té previst construir una residència a Menorca de 70 places assistides, i una residència a Eivissa de 90 places assistides. També s'ha desenvolupat un sistema de concertació de places amb entitats diverses per tal de cobrir el dèficit de places públiques i, a començaments de 2003, s'han concertat 125 places assistides amb entitats públiques, entitats sense ànim de lucre i entitats privades.

10.2.4. LA DONA

La situació de desigualtat que viu la dona a la nostra comunitat ha continuat corregint-se en alguns àmbits l'any 2002, gràcies a les accions del conjunt d'iniciatives socials i de l'Administració de les Illes Balears (especialment de la Conselleria de Benestar Social i dels consells insulars),⁵¹ encara que hem de fer notar que aquests avenços no es fan al ritme desitjat, ja que en diversos temes les desigualtats i les discriminacions es mantenen o fins i tot s'amplien. En aquest període, l'organisme principal que ha ajudat a orientar-ne l'actuació i a donar-hi un nou impuls ha estat l'Institut de la Dona, el qual —amb un pressupost, l'any 2001, de 184.745.103 euros— ha desenvolupat tot un ample ventall d'actuacions. D'entre tot el conjunt d'actuacions i de situacions de necessitat, ens centrarem en el tema de la violència contra les dones.

51. Institut Balear de la Dona (2003): *Memòria 2002*. Palma: Conselleria de Benestar Social. Patronat per a la Protecció de la Salut Mental i el Benestar Social (2003), *op. cit.*, secció 3.2 (document no paginat).

10.2.4.1. La violència contra les dones

L'augment de les dades sobre la problemàtica de la violència contra les dones s'ha d'interpretar amb cautela. La violència domèstica s'ha mantingut tradicionalment dins l'àmbit privat, la qual cosa fa que sigui difícil quantificar-la. La primera tasca des de la societat i les institucions és fer visible un fenomen que històricament ha quedat dins l'àmbit de la llar familiar. És per això que l'augment del nombre de denúncies té dues lectures: una de negativa, per allò que significa d'evidència cada vegada major de la magnitud que té, i una altra de positiva, ja que l'augment de les dades s'interpreta com una sortida a la llum de la problemàtica, fins ara oculta.

El nombre de denúncies per maltractaments ha augmentat de forma continuada des del 1997. (Vegeu el quadre III-115.)

Les xifres de denúncies a les Illes Balears, tant en nombres absoluts com en valors relatius, apunten a un augment progres-

siu de la confiança en la utilitat de les denúncies, i en un entorn que facilita cada vegada més la denúncia per part de la dona víctima de maltractaments. L'augment a la comunitat balear és de més d'un 230% respecte de les dades de 1995, però, per comparació a la resta de l'Estat, es pot observar que aquest procés es dona de manera generalitzada a Espanya, ja que l'any 1995 les dades de les Balears representaven un 2,27% de les de l'Estat, i el 2002 en representen un 2,51%; les variacions, especialment en els darrers quatre anys (1999-2002), són molt coherents amb allò que passa a tot l'Estat.

La denúncia dels maltractaments s'ha de valorar no com el final d'un problema, sinó com el començament de la resolució d'aquest problema per part de la dona maltractada. L'endemà de la denúncia apareixen un conjunt de dubtes i de problemes —que es podrien agreujar per un autoconcepte de debilitat a causa del temps de maltractament—, que cal abordar de manera integral i que exigeixen un

**QUADRE III-115. NOMBRE DE DENÚNCIES PER MALTRACTAMENTS
A LES ILLES BALEARS (1995-2002)**

Any	Nombre de denúncies	% d'increment	% de denúncies respecte del total estatal de cada any
1995	382	Base 100	2,27%
1996	327	85,60%	1,91%
1997	265	69,37%	1,42%
1998	342	89,53%	1,70%
1999	471	123,30%	2,16%
2000	511	133,77%	2,28%
2001	610	159,69%	2,50%
2002	879	230,10%	2,51%

Font: Elaboració pròpia a partir de la *Memòria de l'Institut de la Dona* (2002).

itinerari (psicològic, laboral, de cura dels fills, jurídic) que han de construir conjuntament la dona, les institucions i la societat. Aquesta funció d'acollida inicial i d'acompanyament la duen a terme les diferents cases i llars d'acollida per a les dones i les seves famílies que hi ha a les Illes. (Vegeu el quadre III-116.)

Tot i que és difícil valorar les xifres absolutes, hi ha tres dades que es poden ressenyar com a significatives:

1. Augmenten les dades de dones acollides, fet que apunta en la mateixa direcció que l'evolució de les estadístiques de denúncies: un increment progressiu any rere any, de 210 l'any 2001 a 272 l'any 2002. En part, aquest augment també es relaciona amb la creació de serveis d'acollida nous i millors.
2. El nombre de menors afectats converteix el problema de la violència contra la dona en un problema més ampli i

complex, tant pels efectes que té com per la dificultat d'abordar-lo.

3. Com ja s'ha dit abans, en parlar dels menors amb dificultats, a Menorca la representació d'aquestes situacions de necessitat més extremes és clarament inferior a les altres illes, notòriament per comparació a Eivissa i a Formentera.

Quant a la tipologia del maltractament, hi ha una preponderància dels maltractaments físics i psíquics alhora. També cal assenyalar la rellevància que adquireixen els maltractaments només psicològics.

Pel que fa a les característiques de les dones, la majoria són joves. Aquest fet genera diverses hipòtesis explicatives, possiblement complementàries:

1. Les situacions de maltractaments apareixen durant els primers anys de relació.

QUADRE III-116. NOMBRE DE DONES I DE MENORS ACOLLITS A CENTRES DE LES ILLES BALEARS (2002)

	Dones	%	Menors	%
Menorca				
Pis d'acollida, Centre Assessor de la Dona i Oficina de les Víctimes del Delicte	10	3,68%	7	2,46%
Eivissa i Formentera				
Pis d'acollida i Oficina d'Informació de la Dona	80	29,41%	88	30,88%
Mallorca				
Ses Ufanes (Inca)	67	24,63%	68	23,86%
SADIF (Palma)	115	42,28%	122	42,81%
Total CAIB	272	100,00%	285	100,00%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria de Benestar Social (2002).

2. Les dones joves tenen més oportunitats de refer la vida. La perspectiva d'una facilitat d'inserció laboral major i d'un futur més ampli en el qual planificar nous projectes de vida facilita la decisió de rompre la relació i de sortir del domicili familiar.

Les estadístiques sobre la situació laboral i el nivell d'estudis apunten que un bon ajustament en ambdós elements pot actuar com a factor de protecció. Tan sols el 21% de les dones acollides té una ocupació amb contracte, i només el 19% té estudis superiors al graduat escolar. Dos factors podrien explicar aquest fet:

1. La freqüència dels maltractaments de les dones amb un potencial laboral i educatiu major és menor.
2. Les dones amb un nivell d'estudis i amb una seguretat laboral majors disposen de més recursos personals i socials per poder solucionar el problema de l'habitatge sense haver d'acudir als centres d'acollida.

En qualsevol dels dos casos, tant el factor laboral com l'educatiu actuen com a factor de protecció, bé sigui perquè prevenen les situacions de maltractament bé perquè faciliten la manera d'afrontar-les.

10.2.4.2. La igualtat d'oportunitats

La igualtat formal i legal entre els homes i les dones que hi ha en la nostra societat no és real encara en massa casos, com ara en l'àmbit laboral (treballadores eventuais i empleades en precari, discriminació salarial, etc.), en què es dona una discriminació apreciable, i aquesta situació és enca-

ra més greu en els casos de necessitat social associats, com són les situacions d'immigració, els joves i la gent gran amb pensions baixes, les dones forçades a dedicar-se a la prostitució, etc. Però això no pot ocultar que s'avança en altres àmbits, com per exemple en l'equiparació progressiva dels nivells formatius entre els homes i les dones, i en el rebuig social de qualsevol forma de maltractament.

10.2.5. LES PERSONES AMB DISCAPACITATS

La major visibilitat de les situacions de discapacitat i dels drets de les persones amb discapacitat (reconeixement de noves situacions i malalties cròniques), l'augment de la consciència social de la necessitat de la inclusió, les noves línies d'actuació i la capacitat d'actuació de la iniciativa social en aquest sector, així com la millora de la qualitat de l'atenció que ja s'ofereix, són reptes que s'aborden correctament, però en les quals, tot i així, cal aprofundir. El que es fa en aquest sector és difícil de resumir en unes poques dades i en unes pàgines, però es pot intentar simplificar a partir dels grans plans d'actuació vigents: El Pla d'acció per a les persones amb discapacitats i el Pla estratègic per a les persones amb discapacitat, el primer, d'iniciativa estatal i el segon, d'iniciativa autonòmica.

10.2.5.1. El Pla d'acció per a les persones amb discapacitats

El Pla d'acció per a les persones amb discapacitats és un pla conjunt del Govern de les Illes Balears i del Ministeri de treball i Afers Socials; es desenvolupa a partir de projectes presentats per les administra-

cions locals i entitats del sector, adequats als criteris del Pla, i es finança mitjançant subvencions a les corporacions locals i a les entitats privades sense afany de lucre per a dur a terme projectes que responen a les línies del Pla d'acció integral de les persones amb discapacitat, projectes que tenen com a finalitat impulsar-ne la rehabilitació sociosanitària i/o l'atenció integral. Té una importància limitada, però implica més de 800 beneficiaris i representa 305.241 euros. (Vegeu el quadre III-117.)

El volum total de finançament supera els 142.056 euros, repartits en un total de quatre projectes, que encara estan en

procés d'execució. El projecte més important de Menorca ha estat revisat al llarg de l'any 1999-2000, per tal d'adequar-lo al procés d'execució que s'havia seguit. Tots aquests projectes són fiscalitzats per poder tenir dret a mantenir el finançament, i han aconseguit uns graus importants d'acompliment dels compromisos que s'estableixen en els convenis.

10.2.5.2. El Pla estratègic per a les persones amb discapacitat

El Pla estratègic per a les persones amb discapacitat és el primer pla autonòmic d'aquest sector. Consta de dues parts. La

QUADRE III-117. PROGRAMES DEL PLA D'ACCIÓ PER A LES PERSONES AMB DISCAPACITATS (2002)

Entitat	Projecte	Aportació	Nombre de beneficiaris
ABDEM	Centre de dia	24.040,00 €	121
INTRESS	Habitatge tutelat	30.050,00 €	5
AMADIP	Programa d'oci i de vida comunitària de persones amb discapacitat psíquica	12.822,69 €	175
Aj. d'Eivissa	Atenció i respir per a famílies cuidadores de discapacitats greus	24.000,00 €	40
Patronat d'Inca	Equipament i adaptació de l'àrea d'esports i d'oci de la residència Sa Creu	12.042,00 €	37
ASANIDESO	Reforma, construcció i equipament d'habitatges a per persones discapacitades	42.050,00 €	15
Coordinadora	Manteniment d'activitats diverses ¹	45.075,91 €	150
ASPACE	Transport adaptat per a les persones amb mobilitat reduïda	30.050,00 €	21
ADIPE	Atenció psicosocial als familiars	19.000,00 €	33
AMADIBA	Suport i respir familiar	60.101,00 €	195
ASPROM	Adquisició d'habitatge; servei de gestió de l'habitatge; servei de tutories	6.010,00 €	24
TOTAL		305.241,60 €	816

¹ Els beneficiaris de la coordinadora estan calculats com a estimació a partir de les entitats implicades en els projectes, segons la memòria corresponent.

Font: Elaboració pròpia a partir de la *Memòria de l'IBAS* (2002).

**QUADRE III-118. PLACES CONCERTADES PER A LES PERSONES
AMB DISCAPACITATS (2002)**

Entitat	Tipus de centre	Municipi	Nombre de places	Cost de la concertació
AMADIP	Centre ocupacional	Palma	175	1.123.430 €
	Habitatge tutelat	Palma	59	711.297 €
APNAB	Centre de dia	Palma	16	427.214 €
	Residència ¹	Palma	16	
APROSCOM	Centre de dia	Manacor	20	199.366 €
	Centre ocupacional	Manacor	70	430.133 €
	Habitatge tutelat	Manacor	7	29.814 €
	Residència	Manacor	13	116.058 €
Ass. SILOE	Residència	Sta. Eugènia	5	59.020 €
ASANIDESO	Centre ocupacional	Sóller	37	237.525 €
ASNIMO	Centre de dia	Marratxí	20	178.552 €
	Centre ocupacional	Marratxí	65	353.078 €
	Habitatge tutelat	Marratxí	44	711.297 €
ASPACE	Centre de dia	Marratxí	39	348.176 €
INTRESS	Centre ocupacional	Llucmajor	43	128.392 €
LA PURÍSSIMA	Centre ocupacional	Palma	34	218.266 €
MATER MISERICORDIAE	Centre de dia	Palma	50	303.538 €
	Centre ocupacional	Palma	100	641.960 €
	Habitatge tutelat	Palma	18	161.658 €
	Residència	Palma	20	569.619 €
Patr. Comarca d'Inca	Centre de dia	Sencelles	20	178.552 €
	Centre ocupacional	Binissalem	44	282.462 €
	Habitatge tutelat	Inca	8	129.326 €
	Residència	Sencelles	52	1.481.009 €
PRODIS	Centre ocupacional	Pollença	17	109.133 €
VUIT VENTS	Residència	Marratxí	17	58.660 €
TOTAL			1.009	9.187.535 €

¹ El cost de la concertació de les places del centre de dia i de la residència s'han ajuntat en la quantitat ja considerada.

Font: Elaboració pròpia a partir de la *Memòria de l'IBAS* (2002).

primera és una anàlisi dels diferents recursos per a la població amb discapacitats. La segona part és el conjunt de mesures que s'han aplicat en el període de vigència d'aquest pla. Al llarg de 2002 se'n poden destacar diverses línies d'actuació.

10.2.5.2.1. La concertació de places amb la iniciativa social

Es tracta d'una línia d'acord de finançament de places públiques a centres d'iniciativa social, per tal de garantir el manteniment de la cobertura d'aquests centres i l'accés igualitari de tots els ciutadans que ho necessiten. Les dimensions de la concertació són molt destacades, com es pot comprovar en el quadre III-118.

En el quadre s'inclouen els quatre tipus de centres concertats: centres residencials, habi-

tatges tutelats, centres de dia i centres ocupacionals, amb un cost total de 9.187.535 euros, i més de 1.000 persones beneficiades. Encara cal ampliar-ne la concertació, però els resultats fins l'any 2002 han estat plenament satisfactoris en relació amb els tres objectius plantejats: garantir els serveis, reconèixer els drets i accedir-hi en igualtat de condicions, i garantir el preu públic.

10.2.5.2.2. El suport a les associacions i a les entitats

Una altra de les línies d'actuació de Pla estratègic consisteix a donar suport a associacions i a entitats. Per fer efectiu aquest suport, cada any es fa una convocatòria de projectes que s'adrecen a les persones amb discapacitats. L'any 2002 s'han beneficiat d'aquestes convocatòries més de 20 associacions i entitats. (Vegeu el quadre III-119.)

QUADRE III-119. PROJECTES PER A LES PERSONES AMB DISCAPACITATS SUBVENCIONATS (2002)

Entitat	Projecte	Quantia de la subvenció
NOUSIS. Associació per a la Tecnologia i les Ajudes Tècniques	Servei sobre SAAC i sistemes alternatius d'accés a l'ordinador	12.020,0 €
Associació de la Síndrome X - FRÀGIL	Equipament d'una sala de psicomotricitat i de psicoteràpia	2.138,0 €
Associació de Sords ES RAIGUER	Servei d'intèrprets, classes de llenguatge de signes	6.000,0 €
COORDINADORA. Federació Balear de Persones amb Discapacitat	Manteniment de les activitats de la coordinadora i del servei d'atenció a les associacions federades	45.075,9 €
ALAS. Asociación de Lucha Anti-sida de Baleares	Lloguer del nou local d'ALAS	5.000,0 €
ALAS. Asociación de Lucha Anti-sida de Baleares	Projecte de prevenció comunitària i de prevenció al centre penitenciari de Mallorca	16.566,3 €
ASPAS. Associació de Pares i Amics de Sords	Servei de rehabilitació de logopèdia	39.666,8 €

continua

QUADRE III-119. PROJECTES PER A LES PERSONES AMB DISCAPACITATS SUBVENCIONATS (2002)

Entitat	Projecte	Quantia de la subvenció
Associació Balear de Fibrosi Quística	Projecte d'atenció integral per a malalts de fibrosi quística	18.000,0 €
Fundación Tutelar para Personas con Discapacidad	Projecte de millora dels serveis de la Fundació	12.020,2 €
AMADIBA. Asociación de Madres de Discapacitados de Baleares	«Veraneando», escola d'estiu per a al·lots i al·lotes amb necessitats especials	27.646,6 €
Associació Cultural de Sordos de Palma	Dinamitzador cultural sord	6.000,0 €
ATFEF. Associació de Treballadors Familiars i Auxiliars d'Ajuda a Domicili d'Eivissa i Formentera	Ponència en el I Congrés de Treballadors Familiars d'Espanya	721,2 €
FEBAFEP. Federació Balear de Famílies amb Malalts Psíquics	Finançament de les despeses de l'oficina de la Federació	6.010,0 €
ASPROM. Associació Balear de Persones amb Discapacitat Física	Curs de formació per a facilitadors de cercles de suport	2.607,0 €
Associació CA TEVA	Projecte Pont, habitatge per a persones en procés de reinserció social	2.580,0 €
Aj. de Porreres	Manteniment del servei d'estades temporals residencials	12.020,0 €
CREU ROJA ESPANYOLA	Unitat mòbil d'atenció a les persones sense sostre UMES / UMIAS	30.050,0 €
UNAC	Prestació de serveis directes a les persones amb discapacitat	168.283,9 €
TOTAL		412.405,9 €

Font: Elaboració pròpia a partir de la *Memòria de l'IBAS* (2002)

10.2.5.2.3. La descentralització dels centres de valoració de les discapacitats

L'any 1999 a la comunitat autònoma només hi havia un centre de valoració de les discapacitats. Amb l'objectiu de reduir les llistes d'espera i de descentralitzar els serveis, així com millorar la qualitat de l'atenció als ciutadans, es va

desenvolupar la xarxa de centres de valoració de les discapacitats, coneguts com a «centres base». D'aquesta manera, a finals de 2002 es disposava d'un centre a Mallorca (Palma), d'un altre a Menorca (Maó), i d'un altre a Eivissa (Eivissa). Cada equip de valoració i d'orientació (EVO) va quedar constituït per un metge, un psicòleg, un treballador social i un auxiliar administratiu.

10.2.5.3. La creació i la millora dels centres per a les persones amb discapacitats (Pla 10)

Igualment que per al sector de la gent gran, se segueix desenvolupant el Pla 10 en aquest àmbit. L'objectiu és establir una xarxa de centres d'atenció per a les persones amb discapacitats que arribi a tots els municipis de les Illes Balears. Els projectes que s'han finançat al llarg de 2002 actualment encara es duen a terme. (Vegeu el quadre III-120.)

10.2.6. LA IMMIGRACIÓ

Aquest apartat ha de ser, necessàriament, molt més breu que el corresponent a la

memòria de l'any 2001, per tres motius. En primer lloc, perquè la memòria anterior era l'aproximació inicial de l'equip del CES al fenomen i, per consegüent, calia contextualitzar-lo i explicar-ne els mecanismes generals de funcionament; en segon lloc, perquè el canvi de perspectiva d'enquadrament (del mercat de treball a l'àmbit dels afers socials, amb la polisèmia del terme) redueix el nombre de variables que es tenen presents. En tercer lloc, i a l'últim, perquè els registres estadístics relatius a la immigració a Espanya no es caracteritzen, precisament, ni per l'accessibilitat ni per l'estandardització ni pel rigor;⁵² per tant, es poden incorporar poques novetats numèriques a l'anàlisi anterior.⁵³

QUADRE III-120. PLA 10, DE DOTACIÓ DE CENTRES PER A LES PERSONES AMB DISCAPACITATS A LES ILLES BALEARS (2002)

Entitat	Projecte	Anualitat
Consell Insular de Menorca	Obres de reforma, ampliació i equipament del centre ocupacional de Bintalpa. Conveni signat el 20/07/98.	21.038,31 €
Consell Insular de Menorca	Obres de reforma i ampliació del centre de disminuïts de Trepucó. Conveni signat el 12/12/97. Addenda de 27/12/00.	36.057,84 €
Coordinadora de Minusvàlids	Adquisició d'un local comercial a l'edifici Cas Capiscot (Manzana D), al carrer Santa Clara Andreu, s/n, de Palma. Conveni signat el 10/12/98.	15.385,91 €
Patronat Agrupació Pro-Minusvàlids de la Comarca d'Inca	Construcció i equipament dels mòduls de la residència per a persones afectades de minusvalidesa severa-profunda de la comarca d'Inca: equipament i tancament, accessos, aparcament... Conveni signat el 21/07/98.	69.574,31 €
	TOTAL	142.056,37 €

Font: Elaboració pròpia a partir de la *Memòria de l'IBAS* (2002)

52. *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears 2001*, Palma, 2002, p. 788-807.

53. Vegeu CHECA, F. (ed.) (2002), *Las migraciones a debate. De las teorías a las prácticas sociales*, Barcelona, ICA-RIA, 2002. Enguany s'espera que es publiquin les ponències del Vè Congrés d'Immigració Africana (Almeria, abril de 2002), en què aquest problema s'anàlitzava de manera molt sistemàtica.

Tot i això, intentarem conservar l'esquema de l'any passat amb la intenció de mantenir els criteris de continuïtat de la feina feta.

10.2.6.1. Confirmació de tendències

La primera confirmació és la del sistema de registre o, més ben dit, de la presentació del registre. Continuem veient que fins i tot els estudiosos més lligats a l'academicisme defensen una concepció general de la immigració que inclou els ciutadans de la Unió Europea i els residents no laborals. Al marge dels problemes ideològics, perceptius i polítics, que no tractarem aquí,⁵⁴ és important recordar dos punts centrals en la nostra anàlisi. Primer, que les migracions laborals de la Unió Europea poden patir —o generar— problemes, però que aquests problemes —d'ençà de Maastricht i de Schengen— són reglamentàriament comuns als dels nacionals. Segon, que les migracions no laborals obeeixen a desencadenants força diferents de les laborals; tenen relació directa amb la generació dels factors d'atracció de les

primeres i, conseqüentment, s'haurien de considerar com a moviments poblacionals diferents.⁵⁵

10.2.6.1.1. Les dades oficials de residència del 2002

La segona confirmació de tendència és, repetim, la manca de registres fiables i de normalització de les diverses fonts. Pel que fa a les dades oficials del 2002 (les de la Delegació del Govern per a l'Estrangeria i la Immigració), només disposam de xifres en l'àmbit estatal —que transcriurem en aquest informe—, sense les desagregacions necessàries. Com ja es comenta en l'informe de l'any passat, s'incorporen al nombre creixent de persones en situació irregular de partida⁵⁶ els de la irregularitat sobrevinguda,⁵⁷ i es mantenen en «terra de ningú» els que encara no ha rebut resposta a la sol·licitud de regularització que varen fer en el període extraordinari que es va obrir amb motiu de l'entrada en vigor de l'actual Llei 8/2000. En espera de l'aplicació de les darreres reformes —restrictives pel que fa si més no a la regularització—, totes aquestes casuístiques romanen fora del

54. Ens referim al problema, ja assenyalat en la memòria precedent, de la *semaforització*. (Vegeu la nota 18.)

55. A. Portes i altres ho han estudiat, per exemple, als estats dels Estats Units d'Amèrica que manifesten unes característiques residencials més fortes, i ho han palesat de manera indiscutible: com més residents no laborals, més demanda i generació de feines per als residents laborals.

56. L'excel·lent article «La formación de la "España inmigrante". Mercado y ciudadanía», de Lorenzo CACHÓN (en la revista *REIS*, CIS, núm. 97, gener-març de 2002, Madrid, p. 95-126), ho expressa molt clarament quan comenta que les restriccions successives de les lleis d'estrangeria han fet que l'únic efecte *crida* real, l'oferta de llocs de treball específics, es satisfaci *necessàriament* mitjançant l'entrada irregular amb intents posteriors de regularització. Molts empresaris donen suport inconscientment a aquesta situació d'irregularitat, ja no des de la perspectiva moral o de justícia envers els immigrants, sinó fins i tot des de la dels interessos objectius dels mateixos empresaris a mitjà i a llarg termini.

57. Els immigrants que, tot i tenir en regla els permisos corresponents, no poden demostrar (o burocràticament no els és permès fer-ho) que compleixen les condicions per renovar-los o per accedir a permisos de durada més llarga.

registre. Només podem mantenir les inferències aproximatives que ja aplicàrem l'any anterior.

És cert que podríem utilitzar mecanismes de mesura demogràfica al marge del control de la legislació d'estrangeria; d'aquesta manera les inferències trobarien un suport quantitatiu més fiable. El padró i les revisions corresponents són, sens dubte, l'adient. Així ho ha fet amb el padró del 2001 Gadeso (*Quaderns Gadeso*, núm. 23, juny de 2003).⁵⁸ El padró, a més a més, és un registre que funcionava dins l'àmbit municipal i les dades del qual no podia reclamar l'autoritat governativa que controla els fluxos, les estades, les sancions i les expulsions d'extracomunitaris. També topam amb dos límits: el primer és que les revisions padronals no estan publicades ni tractades; el segon, que la presumpció de privacitat del padró s'ha eliminat amb la darrera reforma de la llei per part del govern del Partit Popular a principis del mes de juny del 2003.⁵⁹

Fetes aquestes advertències, passam a les dades de què disposam. Seguint el text oficial esmentat de la Delegació del

Govern per a l'Estrangeria i la Immigració, podem veure els resultats següents. En primer lloc, que, efectivament, si separem els dos conceptes, immigrants extracomunitaris (aquí, els inclosos en el règim general) i els comunitaris (aquí, en el règim comunitari), la percepció d'allau desapareix. (Vegeu el quadre III-121.)

I, en segon lloc, que la presència de residents comunitaris genera una oferta de treball temporal també per als extracomunitaris. És per això que hem comparat dues comunitats centrades sobre el turisme de temporada i el residencial: les Balears i les Canàries. En ambdues la diferència relativa entre els comunitaris i els extracomunitaris indica el pes molt superior dels segons respecte del nombre dels primers. Hem volgut afegir un segon àmbit de comparació amb una comunitat definida tantes vegades com la «porta d'entrada» de la immigració, de pas (cap al nord o cap a altres comunitats espanyoles) o residencial, però que conjuga zones i comarques turístiques amb altres zones, agrícoles o mitjanament industrials: es tracta d'Andalusia. Aquí és necessari transcriure els nombres absoluts i no percentuals que el Ministeri ens

58. Aquest quadern fa referència a la «situació sociolaboral de les dones immigrants a les Balears». És un text que, com que ha aparegut precisament en el moment en què es conclou la redacció d'aquest estudi, no hi pot ser valorat ni introduït plenament. En tot cas cal dir que les dades i les induccions que se n'extreuen confirmen, un cop més, algunes de les tendències establertes: creixement de la feminització de la immigració; manteniment de pautes de dependència, sovint enfortides pels mecanismes de regularització de llei, d'acord amb les pautes socials i culturals de partida. En qualsevol cas, caldria introduir un seguit de correctors respecte d'allò que, des de les pautes culturals europees, se sol predicar de les hipotètiques cultures de partida. Per exemple, és més «oberta» envers les dones una societat que n'afavoreix el treball en el servei domèstic preferent i en *negre* com a treball adjectiu respecte del de l'home?

59. Actualment es proposa que fins i tot les empreses i les instàncies privades han de trametre al Ministeri de l'Interior les dades dels extracomunitaris amb què tenen la relació. Sens dubte, una passa enrere fins i tot en l'àmbit municipal i de les comunitats autònomes, en el qual s'havia aconseguit un mínim de confiança per poder organitzar i planificar.

**QUADRE III-121. ESTRANGERS AMB PERMÍS DE RESIDÈNCIA EN VIGOR
(30 DE JUNY DE 2002)**

		A	B	Percentatge d'extracomunitaris en relació amb el total d'estrangers
	TOTAL	Règim general	Règim comunitari	
TOTAL estatal	1.301.342	839.714	461.628	
Total de les Balears	59.187	20.062	39.125	
% Illes Balears	4,55	2,39	8,47	33,9
% Illes Canàries	7,18	4,51	12,03	40,6
% País Valencià	9,33	8,05	11,67	55,6
% Andalusia	13,04	10,54	17,58	52,2
% Madrid	22,42	26,55	14,92	76,4
% Catalunya	24,29	28,36	16,89	75,3

Fonts: Delegació del Govern per a l'Estrangeria i la Immigració, Ministeri de l'Interior (balanç de 2002), i elaboració pròpia

aporta: 88.534 en el règim general i 81.193 en el comunitari. És a dir, que el nombre d'immigrants que hi són residents regulars sí supera el de ciutadans de la Unió Europea.

En el cas del País Valencià, amb un grau de desenvolupament no turístic superior, les dades diferencials són encara més clares: 67.593 no comunitaris enfront dels 53.888 comunitaris.

Catalunya, que també té espais residencials importants, torna a mostrar que l'activitat econòmica no relacionada directament amb el turisme aporta comparativament més extracomunitaris: 238.190, enfront dels 77.960 dels socis europeus; molt semblant al cas madrileny: 222.969 del primer grup i 68.897 del segon. Si comparam tot això, finalment, amb les

xifres generals que indiquen que el 64% dels estrangers residents són extracomunitaris mentre que a la nostra comunitat representen el 33,9%, les afirmacions esmentades tenen més pes.

Per què insistim en aquestes comparacions? Pel problema convivencial que causa la diferència entre la percepció i la realitat i les conseqüències previsible que té: al marge de les declaracions generals (enquesta del CIS, juny de 2003; «Pulsómetro» de la cadena SER, segona quinzena de juny de 2003), que solen situar en tercer o quart lloc la preocupació per la immigració, també pel que fa a la nostra comunitat, hi ha indicadors indirectes més fins que ens han de preocupar. Per exemple, en un estudi realitzat dins els estudis de *l'Estratègia per a la sostenibilitat de les Illes Balears*⁶⁰

60. Conselleria de Medi Ambient, Direcció General de Qualitat Ambiental, juny de 2003, Palma

en el DAFO corresponent, les intervencions favorables envers la coinclusió dels immigrants i la seva entrada laboral ocupen els àmbits més baixos. Hi afegim que la idea —constantment negada pels responsables policials, judicials i fiscals— que identifica delinqüència i immigració s'introdueix interessadament des de les instàncies governamentals més altes amb un èxit rotund. Així, doncs, una tercera confirmació de tendència que les xifres haurien de refusar.

No podem afegir res de nou respecte de l'any passat amb relació als col·lectius i als canvis de comportament. Es percep (cosa que no podem demostrar demogràficament, com hem comentat més amunt) un increment especial de l'entrada des d'algunes províncies llatinoamericanes (l'Equador d'una manera remarcada). Un cas especial és l'Argentina i la profunda crisi que l'afecta. La recuperació de la nacionalitat en tercera generació i l'estratègia del Govern italià —no per ser indemostrable menys coneguda— d'afavorir la nacionalitat per als ciutadans d'aquest país però d'«aconsellar-los» la residència laboral —com a comunitaris— a Espanya ha facilitat que una part dels nous immigrants trobin menys entrebancs que la resta. No obstant això, la incorporació de sectors i d'extractes socials nous a l'emigració també s'ha percebut a la nostra comunitat.

10.2.6.1.2. L'ocupació i la immigració

Hem comentat que no ens centrarem en el fet laboral pels motius de reorganització de la memòria que abans hem explicat. Això no obstant, sí podem fer un parell d'apunts sobre el fet central de la migració que, a més, determina les possibilitats de coinclusió, si més no en el terreny dels drets civils; encara una vegada que el Govern central insisteix en la idea dels contingents (21 de desembre de 2002 pel que fa a l'any objecte d'aquesta anàlisi). Com sabem, és una línia que el partit en el poder va heretar de l'anterior i que ha intentat, sense èxit, que la resta de la Unió Europea assumeixi, però determinar un nombre de llocs de treball específics per a sectors específics i, per les condicions requerides,⁶¹ temporals, precaris i, sovint, efímers, no s'acorda amb la necessitat que siguin coberts immediatament. L'exemple de les collites de temporada que, en cas d'aplicar-se el reglament, haurien d'esperar més d'un any per donar feina a les persones beneficiàries, és la demostració de l'altre error de les legislacions d'extranjería: la inaplicabilitat, la lentitud i la injustícia afegida.

Amb tot això, les altes en la Seguretat Social s'han incrementat respecte de l'any anterior. (Vegeu el quadre III-122 i l'apartat 1.2.5.2 del capítol II.)

61. Vegeu: Sami Nair (2002); Javier de Lucas (1998, 2001, 2002), i el llibre publicat el maig d'enguany de Sixte GARANTÉ, Miguel PAJARES, Lorenzo CACHÓN i Vera ENGENBERGER, *La discriminación racial. Propuestas para una legislación antidiscriminatoria en España*, Barcelona, Icaria, 2003.

QUADRE III-122. ESTRANGERS AFILIATS I AMB L'ALTA LABORAL EN LA SEGURETAT SOCIAL, PER RÈGIM (10 D'OCTUBRE DE 2002; EN % RELATIUS)

	TOTAL	Règim general	Autònoms	R. e. agrari	R. e. s. domèstic
TOTAL estatal	855.354	586.034	90.383	93.599	80.957
Total de les Balears	46.109	33.521	9.676	770	2.028
% Illes Balears	5,4	72,7	21,0	1,5	4,4
% Illes Canàries	7,1	75,0	19,2	2,3	2,8
% País Valencià	10,3	69,8	14,5	10,0	5,3
% Andalusia	10,4	46,1	16,9	30,8	5,7
% Madrid	23,4	73,5	6,3	0,4	19,7
% Catalunya	21,6	80,1	8,3	4,4	6,9

Fonts: Delegació del Govern per a l'Estrangeria i la Immigració, Ministeri de l'Interior (balanç de 2002), i elaboració pròpia

10.2.6.2. El Pla d'integració del Govern de les Illes Balears

El Govern balear del Pacte de Progrés va instaurar des del 1999 el Pla integral d'atenció a la immigració de les Illes Balears. En el moment de redactar aquest informe només disposam de la memòria d'implantació de l'any 2001. Per consegüent, ens limitarem a esmentar-ne els epígrafs i les xifres més importants.

La despesa anual d'implementació és al voltant dels 2.900.000 euros. Quant a les àrees d'intervenció, en primer lloc, trobam la dels drets i les llibertats democràtiques. Es va aconseguir un bon resultat pel que fa a la campanya d'empadronament; els altres tres projectes són molt més difícils d'avaluar: la millora en l'atenció administrativa als immigrants depèn de les administracions i dels interpel·lats; la formació en drets i en normatives en les associacions d'immigrants i en les organitzacions no governamentals (ONG) també és força difícil de comprovar. Sembla que la idea de les oficines d'informació als immi-

grants (OFIM) que, al final es va desenvolupar, no ha estat l'adient, ja que ha consistit, en molts casos, en el sobrenom d'una administració preexistent que, a més, no ha incorporat al seu funcionament l'«esperit» que es demana. Quant a allò més conegut, els serveis municipals de Palma en són l'exemple més clar. El darrer objectiu d'aquesta àrea, la xarxa jurídica de defensa contra els actes racistes i xenòfobs, no sembla haver-se acomplit, ja que ni les lleis ni les seves aplicacions ni l'actitud de les presumptes víctimes van per aquest camí.

Allò que acabam de dir de les oficines d'informació als immigrants es lliga a la segona àrea, la dels serveis socials. Tot i les dades de la memòria de la Conselleria, no sembla que la bona disposició i les indicacions que s'han donat als diversos serveis hagin fet variar molt les coses. Els que, com ara CITE-Comissions Obreres, ja l'exercien, ho han continuat fent. En l'habitatge, la tercera àrea important, s'han pal·liat alguns problemes greus quant a la negativa dels particulars de llogar pisos als immigrants o

quant a l'amuntegament per causa de l'excés de preu i de la manca de disponibilitat d'habitatges en el cas dels immigrants temporals mitjançant un programa de subrogació en què l'Administració actua com a garant. La quarta àrea, la formació, sembla haver estat una de les que millor ha funcionat en retirar-se (o encavalcar) alguns dels entrebancs principals que les administracions europees i centrals posaven per a la formació dels irregulars. Del treball, la cinquena àrea, en parlarem al següent apartat des d'una perspectiva més eficaç que la intentada.

L'àmbit educatiu ens dona un balanç positiu pel que fa tant als menors com als adults, amb l'enquistament i la manca de solució d'un problema estructural que sorgeix del model mixt de l'ensenyament públic: els col·legis públics de determinats barris mostren indicis que s'hi formen «guetos» («guetització»), i els concrets acumulen els casos de rebuig d'escolaritzar els extracomunitaris. El traspass de competències l'any 2001 anul·la els intents de justificació per part del Govern balear.

La qüestió sanitària ha millorat, però no s'han resolt alguns problemes en relació amb la targeta sanitària i el vincle que té amb els permisos de treball, tot i algunes sentències judicials significatives en contra. Finalment, la participació dels immigrants mitjançant la inclusió en el fòrum, sens dubte un dels més oberts i paritaris en la proposta compositiva, no ha aconseguit els nivells desitjats.

10.2.6.3. Les directrius europees i la possibilitat de canvis legislatius essencials

En l'informe del Govern central, es valoren molt positivament els canvis introduïts en matèria migratòria durant el període que ha presidit la Unió Europea.⁶² Això no obstant, s'oblida de parlar de dues directives nascudes prèviament, a Tempere, la transposició de les quals a lleis nacionals solucionaria dos grans problemes dels treballadors immigrants, però del cert en causaria d'altres per al Govern central, en la línia legislativa i en els mecanismes administratius aplicables. Es tracta de la Directiva 2000/43/CE del Consell, de 29 de juny de 2000, relativa a l'aplicació del principi d'igualtat del tractament de les persones independentment de l'origen racial o ètnic, i de la Directiva 2000/78/CE del Consell, de 27 de novembre de 2000, relativa a l'establiment d'un marc general per a la igualtat de tractament en el treball i l'ocupació. Ambdues, en aplicar-se mitjançant transposició (cosa que sembla que s'aprovarà en alguns parlaments de la Unió Europea), sens dubte reduirien les situacions de discriminació efectiva, també per als immigrants en situació regular.

Per acabar, s'ha d'esmentar el fet que els sindicats Comissions Obreres (CCOO) i Unió General de Treballadors (UGT) varen elevar, el març d'enguany, una proposta ferma de transposició d'aquestes dues directives.

62. Vegeu la memòria de la Direcció General ja esmentada. Ens parla dels acords d'expulsió, del control de la immigració irregular (en la memòria se'n diu «il·legal») i de la unificació de registres policials.

10.2.7. LA POBRESA I L'EXCLUSIÓ

En aquest apartat es tracten els instruments de lluita contra l'exclusió i el marc normatiu, i les necessitats i l'oferta actuals.

10.2.7.1. Els instruments de lluita contra l'exclusió i marc normatiu

Els processos d'exclusió social comporten espirals negatives que porten els individus afectats per problemàtiques diverses i acumulatives a requerir l'ajut dels serveis socials de manera sostinguda i regular.

El caràcter multidimensional dels processos d'exclusió (manca de recursos econòmics i exclusió de l'ocupació, problemàtiques familiars, de l'habitatge, de la salut i de l'autonomia, dels recursos formatius bàsics, etc.) implica dificultats tant per establir un diagnòstic dels usuaris potencials dels serveis i també, d'acord amb això, per planificar estratègies integrals d'intervenció.

En el decurs del 2002 s'ha elaborat el Pla de lluita contra l'exclusió social de les Illes Balears, que s'inscriu en el marc del Pla nacional d'inclusió del Regne d'Espanya, i que a la vegada segueix les directrius europees sobre plans d'inclusió. El desenvolupament d'aquest pla ha de permetre estructurar d'una manera millor el conjunt d'accions i de recursos que es destinen a lluitar contra l'exclusió.

10.2.7.1.1. La renda mínima d'inserció

La renda mínima d'inserció (RMI) és l'instrument principal que s'orienta específicament a lluitar contra l'exclusió social; és un dispositiu en el qual s'articulen prestacions

econòmiques i tècniques. D'una banda, la renda mínima d'inserció és concebuda com una prestació econòmica la finalitat de la qual és, en teoria, assegurar els ingressos mínims vitals per a les persones i per a les unitats familiars que s'ajusten als requisits que es determinen. De l'altra, cal considerar els plans d'inserció sociolaboral que recullen les prestacions tècniques més adequades al perfil dels destinataris de la renda mínima d'inserció (plans individualitzats d'inserció).

A les Illes Balears no s'ha elaborat una llei d'inclusió com en altres comunitats autònomes, i atès que no hi ha una llei marc de caire estatal, el referent legislatiu vigent és l'actual Decret 117/2001, de 28 de setembre, de renda mínima d'inserció, i des d'una perspectiva global, la Llei d'acció social 9/1987, encara en vigor, tot i que aquesta llei no té en compte la inserció com una prestació bàsica de l'atenció primària.

El Decret de renda mínima d'inserció actual substitueix el Decret 36/1995, de 6 d'abril, de la Conselleria de Sanitat i Consum del Govern balear, pel qual es constituïa el suport transitori comunitari (*Butlletí Oficial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears* núm. 49, de 20 d'abril). És una de les darreres normatives que s'han revisat arreu de l'Estat, i és també una de les més flexibles i adaptades a les problemàtiques actuals. En concret introdueix canvis significatius amb l'objectiu de facilitar l'accés als programes de renda mínima a través de mesures com les següents:

- Cal flexibilitzar les condicions que es requereixen per accedir-hi i cal donar un pes major als criteris professionals (a través de l'informe social) dels serveis d'atenció primària.

- Cal posar l'accent en el caràcter de dret del recurs en qüestió.
- Cal reconèixer i articular la vessant doble, de prestació econòmica i de projectes d'inserció.

La competència de gestió correspon als consells insulars i, per executar-la, poden delegar per instruir els expedients en els ajuntaments i les entitats socials reconegudes a l'efecte. Són les bases reguladores de cada consell insular les que estableixen les condicions d'aquesta delegació, així com les característiques que han de tenir les entitats socials per ser reconegudes com a instructores. En qualsevol cas correspon als consells insulars resoldre i pagar les prestacions, i posar en marxa els programes d'inserció. Les bases actuals vigents en el Consell Insular de Mallorca es corresponen a la modificació de les que regulaven el suport transitori comunitari/salari social (STC/SS) (*Butlletí Oficial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears* núm. 74, de 17 de juny de 1997).

Un recurs que pretén una filosofia semblant és el Programa de la renda activa d'inserció, que s'adreça als treballadors aturats de llarga durada majors de 45 anys, i està regulat pel Reial decret 781/2001, de 6 de juliol. S'inscriu en el Pla nacional d'acció per a l'ocupació del Regne d'Espanya, i introdueix la tutoria individualitzada, i també el fet que la persona aturada ha de subscriure un com-

promís d'activitat, i s'han de desenvolupar els tallers d'ocupació. Aquestes mesures s'insereixen en el pilar primer d'aquest pla d'ocupació, que tracta de millorar la capacitat d'inserció professional dels aturats.

10.2.7.1.2. Altres recursos i prestacions

La resta d'instruments orientats a lluitar contra l'exclusió es poden classificar en prestacions econòmiques per garantir els mínims vitals i en recursos diversos destinats a la prevenció o a actuacions per a la inclusió.⁶³

Les prestacions econòmiques que es destinen a aquest col·lectiu són bàsicament les del sistema que gestiona l'Institut Balear d'Afers Socials, a partir de les transferències de l'Institut de Migracions i Serveis Socials (IMSERSO): les pensions no contributives, les pensions assistencials FAS/LISMI (en procés d'extinció) i les ajudes de necessitat urgent.

Les més importants, les pensions no contributives (per invalidesa o per jubilació) es regulen a través del Reial decret 375/1991, de desenvolupament reglamentari de les pensions no contributives de la Seguretat Social, i del Reial decret 2153/1996, sobre transferències de l'IMSERSO a la comunitat autònoma de les Balears.

Finalment, s'han d'incloure en aquest apartat les ajudes econòmiques finalistes

63. No es consideren en aquest apartat les actuacions orientades a disminuir la discriminació i a reduir la dependència de la gent gran, dels discapacitats, dels malalts mentals o dels malalts crònics o de sida.

no periòdiques que tramiten els centres de serveis socials i les UTS dels ajuntaments. Les persones que sol·liciten les ajudes estan subjectes a un pla individual d'inserció. La normativa vigent es troba en el *Butlletí Oficial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears* (BOCAIB), núm. 48, de 22 d'abril de 1997, i en la Llei d'acció social de 1987.

Els recursos que es destinen a prevenir l'exclusió i les actuacions per a la inclusió comprenen les que provenen de la xarxa pública de serveis socials i en particular dels serveis d'atenció primària, i les que s'apliquen des de l'àmbit laboral.

En els casos atesos pels serveis socials d'atenció primària es duen a terme plans individuals d'inserció laboral, educativa i/o de suport psicosocial. El marc normatiu és la Llei 9/1987, d'acció social; la Llei de bases de règim local, i el Pla de prestacions bàsiques de serveis socials.

Els instruments amb què compta la comunitat autònoma des de l'àmbit de l'ocupació per combatre i per prevenir l'exclusió social són de dos tipus. En primer lloc, els programes cofinançats des del Fons Social Europeu i que comprenen les accions formatives, els serveis d'orientació laboral i els itineraris integrats que inclouen la formació, l'orientació i els programes d'inserció que suposen l'acompanyament i la tutorització.

En segon lloc, les accions directament encaminades a fomentar l'ocupació,

com són les empreses d'inserció, els plans locals d'ocupació i els programes de foment a la contractació en l'empresa ordinària. Un esment especial mereix el Pla d'actuació integral (PAI),⁶⁴ que es desenvolupa a totes les illes i que s'ha convertit durant el 2002 en un referent en la dinamització d'iniciatives d'ocupació per a les persones en situació d'exclusió i de la comercialització de productes dels tallers i de les empreses d'inserció.

El referent normatiu en el primer tipus, com s'ha dit, és el Programa operatiu regional de l'objectiu 3 del Fons Social Europeu, que, en l'eix 7, mesura 2, regula el desenvolupament d'accions adreçades a les persones en risc d'exclusió del mercat laboral. El foment de l'ocupació es desenvolupa a partir dels criteris definits en el Pla nacional d'acció per l'ocupació (PNAE) i en el Pacte per l'ocupació de les Illes Balears, que conté un annex específic referit a l'exclusió social (vegeu l'apartat 1.5. del Capítol II).

10.2.7.2. Les necessitats i l'oferta actual

És difícil quantificar la demanda potencial de serveis i de prestacions encaminades a combatre l'exclusió atesa la multidimensionalitat dels processos i la manca de fonts regulars específiques en l'àmbit regional. A partir de l'enquesta de població activa (EPA) es pot conèixer anualment el nombre de llars sense recursos regulars (derivats del treball o de pen-

64. El PAI és el resultat d'un conveni d'actuació conjunta entre les conselleries de Treball i de Benestar Social i les entitats Deixalles i Càrites.

sions), i aquesta proporció —que es manté establitzada en els darrers anys entorn del 2,5% del total de llars— es correspon a grans trets amb les llars en una situació de pobresa severa segons una explotació específica realitzada a partir de l'enquesta de salut de les Illes Balears (ESIB). És un volum aproximat de 7.000 llars,⁶⁵ que es poden considerar llars d'usuaris potencials, al qual a més s'haurien d'afegir el volum de llars d'immigrants no comunitaris que consten en les targetes sanitàries per a la població sense recursos i que, fins al novembre del 2001 —quan es recolliren les dades incloses en l'estudi de base per al Pla de lluita contra l'exclusió— eren 2.923. A més, se sap que el ritme de sol·licituds de les targetes sanitàries s'ha disparat durant el 2002 a remolc del fort flux immigratori i de l'extensió del coneixement d'aquest recurs.

L'oferta actual de recursos per a la inclusió social se centra en la renda mínima d'inserció, que inclou la prestació econòmica i els programes per a la inserció. Des del 1996 fins al 2001 han estat beneficiàries de la renda mínima d'inserció 3.670 unitats familiars, un 81,9% de les quals correspon a Mallorca. Entre un 35% (a Mallorca) i un 25% (a Menorca i Eivissa) d'aquestes famílies han tingut la prestació durant més d'un any.⁶⁶

El volum de beneficiaris titulars de la renda mínima s'ha mantingut establitzat a la baixa des que es va implantar el 1996 fins al 2001, amb fluctuacions que responen sobretot a la lògica de la demanda (facilitats d'accedir al programa amb el canvi de bases reguladores de juliol de 1997), encara que s'han de considerar les variacions de la demanda potencial, de manera que entre els anys 1999 i 2001 la conjuntura econòmica excepcional a les Illes va traduir-se també en una reducció lleugera dels beneficiaris.

El volum de titulars del 2002 (751) significa una taxa de cobertura del 0,24% respecte del total de llars, i d'un 10 o 11% respecte de les llars sense ingressos (segons la font que s'utilitzi). S'ha de recordar que la mitjana estatal per als mateixos anys se situa en el 0,5% del total de les llars.

Pel que fa als projectes i als serveis d'inserció a Mallorca, el 2001, varen participar en els projectes 1.327 persones, de les quals hi ha 140 reincorporacions, 261 noves altes de renda mínima d'inserció i 301 que compleixen el perfil d'inserció sense reunir els requisits per cobrar la prestació.⁶⁷

El 2002 representa una fita important perquè acusa, com el 1998, l'entrada en

65. Per a una anàlisi més desenvolupada de les situacions d'exclusió (per a cada una de les dimensions principals), vegeu el capítol «Dona, família i exclusió» corresponent a la Memòria del CES del 2001. Les llars sense recursos, segons l'EPA, són 7.531 i, segons l'ESIB, 6.872 llars.

66. Les dades sobre l'evolució de la renda mínima d'inserció provenen de l'estudi de base del Pla de lluita contra l'exclusió realitzat per la UIB per a la Conselleria de Benestar Social el 2001-2002.

67. Vegeu X. Moll i Nadal (2003), *La renda mínima a Mallorca. Els projectes d'inserció*, Consell de Mallorca.

QUADRE III-123. TOTAL DE PERSONES BENEFICIÀRIES TITULARS DE LES RENDES MÍNIMES D'INSERCIÓ (RMI) (1996-2002)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Mallorca	471	451	601	496	481	506	657
Menorca	142	108	113	67	27	23	61
Eivissa-Formentera	23	51	72	61	62	44	33
Balears	636	610	786	624	570	573	751

Font: Consells Insulars de Mallorca, de Menorca i d'Eivissa i Formentera.

vigor del nou reglament, cosa que es tradueix en una ampliació clara dels supòsits d'accés i d'una manera significativa pel que fa a la reducció del temps previ d'acreditació de residència efectiva. Els beneficiaris titulars han arribat durant el 2002 als 751, dels quals 657 corresponen a Mallorca; 66, a Menorca, i 33, a Eivissa i Formentera, i el pressupost executat és l'any 2002 de 1.537.000 euros, la qual cosa representa un increment del 66,1%, pràcticament la totalitat del qual ha servit per cobrir l'augment en el volum d'usuaris de Mallorca i en la durada de la prestació. (Vegeu el quadre III-123 i el gràfic III-21.)

Es preveu que el volum de beneficiaris continuï augmentant d'una manera significativa, la qual cosa possiblement farà que la insuficiència de dotació pressupostària previsible a mig termini condueixi a definir les prioritats.

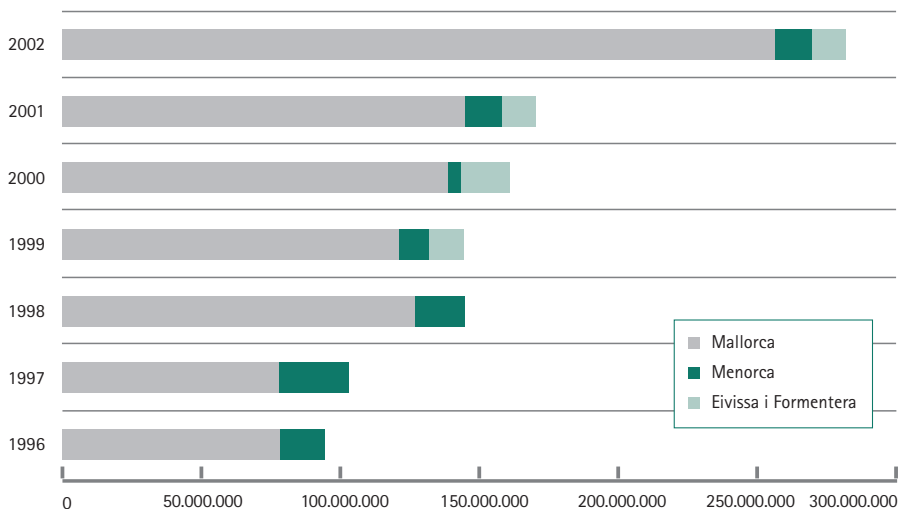
Els usuaris de la renda mínima d'inserció a Mallorca (1996-2001) són predominantment dones (un 70% dels beneficiaris) i la majoria, adultes joves amb fills; quant als homes, predominen els

majors de 55 anys que viuen sols o que tenen carències greus de suport familiar. El 29% de les llars són unipersonals i estan sobrerrepresentades les llars amb cinc membres o més i les monoparentals. Destaquen els dèficits greus en els habitatges (un 13% viuen en habitatges no normalitzats) i les mancances en la formació bàsica. Els problemes de salut són presents de manera que es considera que al voltant del 25% dels beneficiaris tenen problemes de salut que s'han de tractar prèviament al procés d'inseribilitat. Finalment, segons l'origen, predominen els nascuts a altres comunitats autònomes, però en el curs dels darrers anys han augmentat força els estrangers, la qual cosa dóna lloc a una transformació del perfil dels usuaris de la renda mínima d'inserció.

Respecte de les prestacions econòmiques per garantir un mínim vital d'ingressos, la mitjana mensual de beneficiaris de pensions no contributives s'ha mantingut estable en els darrers anys (entre el 1998 i el 2002). El 2002 la mitjana és de 7.878 pensions, 4.412 per invalidesa i 3.466 per jubilació. (Vegeu el quadre III-124.)

Gràfic III-21

Evolució del pressupost executat en prestacions RMI (1996-2002)

Font: Elaboració pròpia.

QUADRE III-124. PENSIONS NO CONTRIBUTIVES: MITJANA MENSUAL DE BENEFICIARIS I IMPORT ANUAL TOTAL (1998-2002)

	1998	1999	2000	2001	2002
Pensionistes (mitjana mensual)					
Total	7.578	7.904	8.530	7.807	7.878
Invalidesa	4.239	4.505	4.845	4.365	4.412
Jubilació	3.339	3.399	3.685	3.442	3.466
Import de les pensions (en euros)					
Total	24.394.048	25.223.117	27.167.392	27.209.351	27.958.690
Invalidesa	14.671.634	15.215.771	16.070.684	16.233.471	16.592.373
Jubilació	9.722.413	10.007.346	11.096.707	10.975.881	11.366.317

Font: Institut Balear d'Afers Socials.

L'import mitjà de la pensió mensual és, per al 2002, de 256,48 euros, clarament per sota de la mitjana estatal de 265,13 euros, i la diferència tendeix a augmentar en els últims anys. (Vegeu el quadre III-125.)

Aquest fet és a la base que durant el 2002 el Govern hagi posat en marxa la Targeta bàsica, que permet complementar les pensions més baixes a través d'una targeta bancària amb 180 euros, l'ús dels

QUADRE III-125. IMPORT MENSUAL DE LES PENSIONS NO CONTRIBUTIVES, PER TIPUS: ILLES BALEARS I ESTAT ESPANYOL (1999-2002)

	Illes Balears				Estat espanyol			
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
Total	234,12	245,74	251,44	256,48	234,25	248,59	258,16	265,13
Invalidesa	243,79	260,39	272,24	277,74	248,51	263,41	279,28	287,83
Jubilació	221,45	226,61	233,20	238,50	219,21	232,91	242,28	248,33

Unitat: mitjanes anuals, en euros

Font: Ministeri de Treball i Afers Socials.

QUADRE III-126. IMPORT MITJÀ DE LES PRESTACIONS SOCIALS I ECONÒMIQUES DE LA LISMI, PER TIPUS: ILLES BALEARS I ESTAT ESPANYOL (1999-2002)

	1999	2000	2001	2002
Illes Balears	135,49	133,91	131,54	137,05
Estat espanyol	121,09	120,33	117,81	115,91

Unitat: mitjanes anuals, en euros

Font: Ministeri de Treball i Afers Socials.

quals es limita a adquirir productes de primera necessitat. Durant l'any 2002 n'hi ha hagut 7.764 perceptors, amb un presupost d'1.299.407 euros.⁶⁸

Els beneficiaris mitjans de pensions FAS (residual) són 664 persones, aproximadament la meitat de les quals correspon a pensions per ancianitat i l'altra meitat, per malaltia. Pel que fa a les prestacions socials i econòmiques de la Llei d'integració social del minusvàlid, durant l'any 2002 els beneficiaris han estat una mitjana de 877, amb un import mitjà de la pensió de 137,05 euros. (Vegeu el quadre III-126.)

Finalment, pel que fa als serveis d'orientació i a les accions formatives que s'adrecen específicament al col·lectiu en risc d'exclusió sociolaboral (persones amb problemes de drogodependència, població penitenciària, persones en atur de llarga durada, beneficiaris de la renda mínima d'inserció), durant el període 2001-2002 s'han desenvolupat 10 accions formatives (en horticultura, cuina, ceràmica, i accions de formació encaminades a dotar d'habilitats socials). El beneficiaris dels serveis d'orientació específics entre l'octubre del 2001 i l'abril del 2002 són 3.714 persones. El col·lectiu majoritari és el

68. Vegeu *L'Institut Balear d'Afers Socials en xifres, resum de la memòria de l'any 2002*, IBAS, Govern de les Illes Balears.

d'immigrants, que representen el 50% dels beneficiaris; el segon grup amb un pes major està integrat sobretot per persones amb problemes de drogoaddicció i/o alcoholisme que es troben en la darrera etapa del procés de rehabilitació i que requereixen formació i orientació professional per a la inserció social i laboral.

10.2.8. LES PRESTACIONS NO CONTRIBUTIVES

Com s'ha posat de manifest en diverses ocasions al llarg dels informes del CES,⁶⁹ les prestacions no contributives són d'una importància molt limitada, especialment si s'espera que serveixin com a garantia d'ingressos en situacions de necessitat greu. En qualsevol cas, de cada vegada es reconeixen més i, en la mesura que les prestacions contributives s'han reduït, s'han convertit en una de les opcions a considerar.

En aquest apartat es tracten les pensions no contributives (PNC) i les pensions que deriven de la Llei d'integració social del minusvàlid (LISMI).

10.2.8.1. Les prestacions no contributives

La Llei 26/1990, de desembre de 1990, refosa en la Llei general de la seguretat social, va estendre el dret a les pensions de la seguretat social de jubilació i d'invalidesa a tots els ciutadans, tot i no haver cotitzat o haver-ho fet de forma insuficient, i que no tinguin recursos sufi-

cients. Aquestes pensions es configuren com a drets subjectius a favor de les persones que en són beneficiàries, les quals es constitueixen en pensionistes de la seguretat social i adquireixen dret i accés a l'assistència medicofarmacèutica de la seguretat social i als serveis socials complementaris.

Les pensions no contributives s'adrecen a les persones que no han pogut cotitzar —contribuir a la seguretat social— en cap moment de la vida: són persones que per causa de la discapacitat que pateixen no ho han pogut fer —ja que es demana una discapacitat d'un 65%—, o no han pogut cotitzar el temps suficient —és el cas de les persones que han cotitzat, però no els dies suficients (a vegades no hi arriben per pocs dies).

Però també hi ha situacions en les quals pot haver combinacions diverses d'aquestes dues situacions, com és el cas de les dones que, ateses les condicions socioculturals, han treballat tota la vida però en l'economia irregular o com a mestresses de casa.

En el terreny de les pensions no contributives, hi ha hagut a les Balears una mitjana mensual de 4.412 pensions d'invalidesa i de 3.466 pensions de jubilació, respectivament, durant l'exercici 2002 (dades que no varien gaire respecte de l'exercici anterior), per a les quals s'ha abonat un total de 16,6 milions d'euros (2.760 milions de pessetes) i d'11,3 milions d'euros (1.891 milions de pessetes) per cada un dels conceptes, respectivament, com es recull en el quadre III-127.

69. Ja en l'informe de 1996 (CES, 1997, *Economía, trabajo y sociedad. España 1996*, Madrid, CES) es plantejava la poca importància d'aquest tipus de prestacions en relació amb les prestacions contributives de la Seguretat Social (1997, p. 546 i s.).

QUADRE III-127. PENSIONS NO CONTRIBUTIVES, INVALIDESA (2000-2002)

		Nre. de beneficiaris				Import			
		2000	2001	2002		2000	2001	2002	2002
		en milers de pessetes							
		en €							
Gener	4.428	4.419	4.365	192.071	193.605	196.341	1.180.031,90		
Febrer	4.476	4.425	4.342	219.900	194.944	188.922	1.135.446,90		
Març	4.525	4.426	4.408	198.765	199.582	206.288	1.239.817,59		
Abril	4.514	4.412	4.423	193.250	189.513	198.510	1.193.066,37		
Maig	4.524	4.423	4.417	192.565	192.565	196.497	1.180.973,41		
Juny	4.496	4.440	4.417	371.874	382.601	387.909	2.331.379,71		
Juliol	4.469	4.433	4.463	192.284	195.242	203.353	1.222.177,90		
Agost	4.453	4.404	4.421	186.122	193.543	194.501	1.168.976,76		
Setembre	4.456	4.409	4.445	192.128	193.633	200.554	1.205.353,33		
Octubre	4.251	4.403	4.431	179.473	196.546	197.570	1.187.418,76		
Novembre	4.360	4.367	4.418	366.895	376.716	391.781	2.354.649,44		
Desembre	4.401	4.365	4.395	188.610	192.532	198.512	1.193.080,90		
Total				2.673.937	2.701.022	2.760.739	16.592.372,97		

continua

QUADRE III-127. PENSIONS NO CONTRIBUTIVES, JUBILACIÓ (2000-2002)

	Nre. de beneficiaris				Import	
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
					en milers de pessetes	
					en €	
Gener	3.413	3.397	3.451	199.561	131.031	133.364
Febrer	3.896	3.392	3.397	142.209	128.529	129.962
Març	3.379	3.409	3.423	129.015	132.630	137.042
Abril	3.385	3.419	3.444	126.009	131.488	135.120
Maig	3.392	3.417	3.461	125.187	130.517	135.854
Juny	3.401	3.417	3.462	247.297	256.129	266.662
Juliol	3.425	3.420	3.500	133.103	131.421	139.629
Agost	3.422	3.425	3.475	128.438	134.206	138.659
Setembre	3.421	3.420	3.489	127.120	129.539	133.841
Octubre	3.246	3.409	3.491	115.641	131.514	135.327
Novembre	3.333	3.433	3.499	246.428	257.519	269.081
Desembre	3.373	3.442	3.498	126.329	131.711	136.712
Total				1.846.337	1.826.234	1.891.196
						11.366.317,25

Font: Institut Balear d'Afers Socials.

Les prestacions no contributives són les que han de pressuposar una progressivitat major en els efectes redistributius. El fet que, en totes les modalitats,⁷⁰ la comprovació prèvia dels recursos del sol·licitant en condicioni la concessió assegura la distribució d'aquest volum de recursos —proporcionalment reduït— entre la població amb uns nivells de renda més baixos. El Govern de les Illes, a través de l'Institut Balear d'Afers Socials, va desenvolupar una opció de millora molt limitada —però també molt valorada a tot l'Estat— de les prestacions no contributives, mitjançant una via que no s'havia provat encara a cap altra comunitat: l'esmentada Targeta bàsica.⁷¹

Segurament aquest és un dels projectes més importants que s'han desenvolupat l'any 2002. Aquesta ajuda es destina a atendre les mancances econòmiques que impedeixen satisfer les necessitats bàsiques del col·lectiu al qual s'adrecen, i té la finalitat d'aconseguir alleugerir-ne la situació de precarietat econòmica i d'augmentar-ne el benestar social.

Els destinataris són les persones de més de 65 anys i les persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior a un 65%, residents a les Illes Balears, i que tinguin uns ingressos inferiors als que regula l'Ordre de febrer de 2002.

Els perceptors al llarg de 2002 varen ser 7.764 persones, amb una quantia total

d'1.299.407 euros, la qual cosa representa 167,4 euros per cada beneficiari.⁷² Les despeses s'han concentrat en tres grans tipus de centres comercials: supermercats i hipermercats (84,93%), tendes de confecció i sabateries (10,72%), i farmàcies (4,35%). Com es pot comprovar, efectivament aquests recursos s'han utilitzat per atendre necessitats molt bàsiques.

Per acabar aquest apartat, cal recordar que els criteris que s'han de fer servir per millorar les prestacions no contributives sempre han de considerar dos criteris que han aparegut en els debats estatals sobre el tema:

1. L'augment de les prestacions no contributives s'ha de considerar en el marc d'una pujada general de totes les pensions. Les pensions no contributives han de ser d'una quantia inferior a les pensions contributives, perquè sembla raonable que la persona que ha cotitzat en el sistema solidari de la seguretat social tingui una pensió superior a la de la persona que no hi ha cotitzat o no hi ha pogut cotitzar. Els ciutadans valoren positivament l'esforç econòmic que realitzen quan cotitzen en la seguretat social, perquè perceben que aquest esforç repercuteix en la quantia de les pensions. Així s'explica la importància, si es vol mantenir aquesta confiança, de reivindicar políticament que augmentin les quanties mínimes de les pensions contribu-

70. Fruit de combinar els tipus, les situacions familiars, i altres ingressos.

71. Ordre de la consellera de Benestar Social per la qual es regulen i es convoquen ajudes per adquirir productes de primera necessitat, que gestiona l'IBAS (*Butlletí Oficial de les Illes Balears* núm. 25, de 26/02/2002).

72. S'ha de tenir present que la Targeta bàsica permetia despeses de fins a 180 euros; la diferència que s'observa es pot explicar per petites restes de reserva que es deixen en la targeta i per altres motius.

tives i de les no contributives, i que s'intenti que totes les pensions de jubilació, d'invalidesa i de viduitat s'equiparin al que es considera l'ingrés econòmic bàsic per a la supervivència, i s'afavoreixi l'augment de les pensions més baixes.

2. L'augment de les prestacions no contributives s'ha de considerar en el marc d'una política de la qualitat de vida en la qual hi hagi les dotacions de serveis de qualitat necessària. La política social no pot passar només per compensar econòmicament situacions de desigualtat; una altra forma de redistribució de la riquesa, de compensació de desigualtats i de desenvolupament de la cohesió social es basa en un sistema adequat de serveis de benestar social (educació, sanitat i serveis socials, especialment), de tal manera que no es pot oblidar la limitació de les dotacions actuals i la qualitat insuficient de moltes de les dotacions que es disposen, molt notablement pel que fa als serveis socials, el sector menys desenvolupat de tots els esmentats. En aquest sentit s'ha de deixar clara la voluntat de crear els recursos públics sanitaris, educatius i socials de qualitat que siguin necessaris.

nombre total respecte del 2001 en 122 beneficiaris. L'import total d'aquests subsidis l'any 2002 ha estat d'1,6 milions d'euros (271 milions de pessetes), el 93,55% dels quals correspon a subsidis de garantia d'ingressos mínims (SGIM); un 4,91%, a subsidis d'ajuda a tercera persona (SATP), i l'1,54% restant, a subsidis de mobilitat i a despeses de transport (SMGT), dades que es dedueixen del quadre III-128.

10.2.8.2. La Llei d'integració social del minusvàlid

El nombre de beneficiaris dels subsidis de la Llei d'integració social del minusvàlid (LISMI), el pagament dels quals està centralitzat per l'Institut de Migracions i Serveis Socials (IMSERSO), l'any 2002 és de 821, de manera que se'n redueix el

QUADRE III-128. SUBSIDIS DE LA LISMI, SGIM (2000-2002)

	Nre. de prestacions				Import	
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
				en milers de pessetes		
				en €		
Gener	1.019	897	780	25.354	22.532	19.546
Febrer	1.009	887	770	25.037	22.004	19.396
Març	993	880	766	24.682	21.829	19.122
Abril	976	869	755	24.215	21.555	18.873
Maig	966	864	738	24.130	21.430	18.268
Juny	953	851	690	47.418	42.243	34.292
Juliol	945	842	689	23.627	20.882	18.324
Agost	939	838	701	23.303	20.761	19.415
Setembre	930	816	692	23.153	20.212	17.669
Octubre	921	809	688	22.929	20.061	17.146
Novembre	915	806	691	45.408	39.962	34.454
Desembre	905	783	685	22.804	19.469	17.599
Total				332.060	292.940	254.104

continua

QUADRE III-128. SUBSIDIS DE LA LISMI, SATP (2000-2002)						
Nre. de prestacions				Import		
2000	2001	2002	2000	2001	2002	2002
en milers de pessetes						
						en €
Gener	153	123	106	1.537	1.196	1.080
Febrer	151	122	105	1.447	1.186	1.041
Març	146	122	106	1.420	1.186	1.041
Abril	142	119	104	1.391	1.157	1.011
Maig	138	119	102	1.342	1.157	992
Juny	136	115	95	2.645	2.237	1.848
Juliol	135	114	93	1.313	1.109	904
Agost	133	12	94	1.293	1.089	973
Setembre	131	109	91	1.274	1.060	885
Octubre	128	108	91	1.245	1.050	885
Novembre	128	109	91	2.490	2.120	1.770
Desembre	125	106	89	1.216	1.031	904
Total				18.613	15.578	13.333

continua

QUADRE III-128. SUBSIDIS DE LA LISMI, SMGT (2000-2002)

	Nre. de prestacions			Import		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
				en milers de pessetes		
						en €
Gener	76	62	64	500	404	380
Febrer	76	77	55	469	519	486
Març	72	63	55	450	410	368
Abril	71	63	55	444	410	368
Maig	69	63	53	432	410	355
Juny	69	63	41	432	410	274
Juliol	68	63	42	425	410	288
Agost	66	62	43	413	404	301
Setembre	64	56	47	400	365	393
Octubre	64	55	46	400	358	308
Novembre	64	56	47	400	365	321
Desembre	63	54	47	394	385	348
Total				5.159	4.850	4.190
						25.182,30

Font: Institut Balear d'Afers Socials.

11

ORGANITZACIONS D'INICIATIVA SOCIAL

RESUM

En aquest document es recullen algunes anàlisis que es relacionen amb l'actuació del que s'anomenen «associacions d'iniciativa social». Aquesta denominació és molt extensiva i inclou una gran diversitat d'iniciatives molt heterogènies. Això ha obligat a seleccionar les entitats a analitzar. Els criteris de selecció utilitzats responen a dues circumstàncies principals: d'una banda, s'han intentat evitar les duplicitats d'anàlisi en relació amb els altres apartats del present informe, mentre que, de l'altra, aquesta anàlisi s'ha hagut de supeditar a l'estat de la informació disponible, poc actualitzada i que presenta dificultats a l'hora de fer-ne una anàlisi acurada.

Quant a l'estructura d'aquest apartat, comença amb una reflexió en relació amb la terminologia utilitzada. Cal destacar la gran varietat de termes referents a les institucions que, malgrat això, tenen en comú la titularitat privada. Aquest factor, a més dels intents —dels quals se'n recull el més recent— per aclarir taxonòmicament l'enquadrament de les entitats, evidencia el caràcter reemergent del sector privat, i també la gran heterogeneïtat.

En segon lloc, s'efectua una aproximació a la realitat normativa que regula l'associacionisme a l'Estat espanyol i a la nostra comunitat autònoma.

En els apartats següents s'analitzen els principals trets definitoris de l'associacionisme a la comunitat autònoma de les Illes Balears. L'evolució de les entitats, el nivell que han assolit, els tipus d'organitzacions, l'impacte que ha produït l'associacionisme, i l'associacionisme i l'exclusió social són alguns dels apunts que s'aporten a continuació.

Després dels apartats esmentats es fa un repàs de la despesa que l'Administració pública destina al finançament associatiu, especialment en els casos de la comunitat autònoma de les Illes Balears, del Consell de Mallorca i, en menor mesura, del Consell d'Eivissa i Formentera.

11.1

LA PARTICIPACIÓ ASSOCIATIVA

Des de fa uns anys és habitual al nostre país sentir tota una sèrie de termes que es volen utilitzar per definir totes les associacions i/o actuacions que treballen des de l'àmbit de la societat civil i que en definitiva, lluny d'aclarir el concepte, hi afegeixen ambigüïtat. Cal dir, però, que aquesta situació no és exclusiva de les nostres illes, ni tan sols de les altres comunitats autònomes. Denominacions com ara «sector no lucratiu», «tercer sector», «organitzacions no lucratives», «organitzacions no governamentals», «associacions voluntàries» o «societat civil» han esdevingut comunes per tal de definir i de delimitar la naturalesa i l'abast d'un fenomen social complex i, a més, en desenvolupament en les societats modernes.

Nosaltres creim que la denominació més adequada és «organitzacions d'iniciativa social» (OIS) ja que, com es veurà més endavant, defineix més amplament aquest sector, les activitats que du a terme i el seu quefer quotidià; a més, engloba un ventall més ample d'asso-

ciacions que han partit de la iniciativa del que s'anomena societat civil, i agrupa un conjunt d'institucions en què coadjuven tant objectius socials com econòmics, que fomenten la participació ciutadana i introdueixen, com una condició innegociable, la coresponsabilitat dels seus membres en la presa de decisions.

11.2

EL DRET D'ASSOCIACIÓ AL NOSTRE PAÍS

El dret d'associació al nostre país ve determinat per l'aprovació recent de la Llei 1/2002, a la qual ens referirem més endavant, però també pel que determinen una sèrie d'articles de la Constitució i algunes lleis específiques que cal tenir present:

- Constitució espanyola, article 22
- Codi civil, articles 28, 35 a 39, i 41
- Llei orgànica de la llibertat religiosa, de 1980 (Registre del Ministeri de Justícia)
- Llei de cooperatives, de 1987
- Llei de fundacions, de 1994
- Llei estatal del voluntariat, de 1996
- Llei del voluntariat de les Illes Balears, de 1998

- Llei orgànica del dret d'associacionisme, de 2002

L'any 2002 va començar amb l'aprovació de la Llei 1/2002, de 22 de març, reguladora del dret d'associació (publicada en el Butlletí Oficial de l'Estat número 73, de 26 de març de 2002).⁷³

Aquesta llei representa una bona notícia perquè cobreix alguns buits legals quant a la regulació d'un dret fonamental de tots els espanyols, que es reconeix en l'article 22 de la Constitució i que fins ara regulava la Llei 191/1964.

Hi ha dos punts que destaquen: la personalitat jurídica de l'associació i el règim de responsabilitat de les associacions i dels seus associats.

En l'antiga llei de 1964 no s'atribueix de cap manera personalitat jurídica a les associacions sotmeses al règim general, i tampoc de l'estudi de la legislació civil se'n desprèn la personalitat jurídica independent de la dels seus socis. La Llei actual sí reconeix personalitat jurídica a les associacions des del mateix moment que se'n formalitza l'acta fundacional.

L'altre punt a destacar, des d'una perspectiva legal, és que, per primera vegada, es regula el règim de responsabilitats patrimonials de les associacions. La personalitat jurídica independent de la dels socis s'adquireix des del moment que es formalitza l'acta de fundació, i l'acte de registre és un acte formal només a l'efecte de publicitat. En el règim de res-

73. Se'n va publicar una versió en català al *Butlletí Oficial de l'Estat* núm. 8, de 16 d'abril de 2002.

ponsabilitat patrimonial independent de la dels associats pels deutes de l'associació s'estableix per primera vegada en la legislació sobre associacions i, a diferència de la personalitat jurídica, no entra en funcionament fins que s'inscriu l'associació en el Registre General d'Associacions.

La Llei també estableix, entre d'altres, la possibilitat de crear consells sectorials d'associacions com a òrgans de col·laboració entre les associacions i l'Administració en temes concrets.

Així mateix, la Llei parteix del principi de la no-intromissió dels poders públics en la vida associativa. El text també és respectuós amb el principi d'autoorganització de les associacions i es limita a preveure que hi hagi una assemblea general, com a òrgan màxim de govern, que s'ha de reunir almenys una vegada a l'any, i un òrgan de representació que s'encarregui de la gestió diària. Tres és el nombre mínim de persones que són necessàries per poder constituir l'associació. Deixa als estatuts un marge ample per configurar l'estructura i el funcionament de cada associació, si bé parteix d'un dels principis bàsic del món de l'associacionisme: la democràcia. En aquest sentit, l'organització interna i el funcionament han de ser plenament democràtics i amb un respecte total del pluralisme.

Considera també la promoció i el foment de les associacions que desenvolupen activitats d'interès general, i un catàleg de drets i de deures dels associats, així com un capítol que regula les garanties del dret d'associació en tots els ordres jurisdiccionals, incloent-hi una referència a la resolució extrajudicial de conflictes.

Ara bé, la Llei no és exempta de temes que segurament suscitaran debat en el si de totes les organitzacions:

- Queden fora de l'àmbit de la Llei els partits polítics, els sindicats, les organitzacions empresarials, les confessions i comunitats religioses, les federacions esportives i les associacions de consumidors i d'usuaris, que es regeixen per la legislació específica.
- Per a les associacions constituïdes amb fins exclusivament religiosos — com les esglésies i les confessions i comunitats religioses —, la Llei inclou una disposició pròpia, que en deixa la regulació en mans del que disposen els tractats internacionals i les lleis específiques.
- També queden excloses de l'àmbit d'aplicació de la Llei les comunitats de béns i els propietaris i les entitats subjectes a disposicions relatives al contracte de societat, les cooperatives i les mutualitats, així com les unions temporals d'empreses i les agrupacions d'interès econòmic.
- Igualment queda fora d'aquesta regulació el dret d'associació dels membres de les Forces Armades i de la Guàrdia Civil.
- La Llei no estableix un règim fiscal estable i propi per a les associacions ni tampoc no preveu declarar inembargables les quotes dels socis, així com el patrimoni d'aquestes entitats afectes al compliment de fins d'interès general.

L'aprovació del text significa que es reconeix la importància del fenomen associatiu, com a instrument d'integració en la societat i de participació en els assumptes públics, davant dels quals els poders públics han de mantenir un equilibri, d'un costat, amb la garantia de la llibertat associativa i, de l'altre, amb la protecció dels drets i de les llibertats fonamentals.

11.3

L'EVOLUCIÓ DE LES ASSOCIACIONS REGISTRADES

En el Registre d'Entitats de la comunitat autònoma actualment hi ha registrades 5.813 entitats, 164 fundacions, 72 federacions, 58 associacions d'alumnes i 34 col·legis professionals. Ara bé, com que no hi ha l'obligació de comunicar les baixes al Registre, fa que no sapiguem amb certesa si totes aquestes associacions estan en funcionament.

Quant a les altes, tenim constància que l'any 2002 s'han produït les següents:

Associacions	307 altes
Fundacions	35 altes
Federacions	5 altes
Associacions d'alumnes	1 alta
Col·legis professionals	2 altes

11.4

L'EVOLUCIÓ DEL NIVELL D'ASSOCIACIONISME

En vista dels registres existents, en aquests moments, no hi ha dades fiables per determinar la quantitat de persones inscrites en les entitats.

11.5

ELS TIPUS D'ASSOCIACIONS

Atès que, pel que fa a enguany, no només parlem de voluntariat i d'associacions sinó que, com ja s'explica en el primer punt, ho feim d'organitzacions d'iniciativa social, cal que a partir d'ara tinguem en compte les entitats dels tipus següents:

- previsió de riscos (mutualitats)
- mutualisme cultural (penyes taurines, esportives, confraries religioses, radio-afecionats, penyes de travesses...)
- culte a la identitat (cases regionals, d'homosexuals, de teràpia —alcohòlics, ludòpates...—, etc.)
- assistencials (associacions de i per a discapacitats, de malalts crònics, de cecs...)
- fundacions
- federacions i associacions de veïns
- associacions d'alumnes

- artístiques
- científiques
- de comerciants
- de consumidors
- de defensa de la llengua
- educatives
- juvenils
- musicals
- cooperatives (n'hi ha de set tipus: d'habitatge, d'explotació comunitària de la terra, d'ensenyament, agràries, de segon grau, d'assegurances i de crèdit)
- de pares i mares d'alumnes
- de gent gran
- professionals (d'autotaxis)
- de protecció dels animals
- de protecció de la natura
- teatrals
- turístiques (de turisme rural)
- d'economia social

De totes maneres, caldria adoptar la classificació ISIC (Internacional Standard Industrial Classification), adoptada internacionalment per les Nacions Unides, i concretament la ICNPO (Classificació

Internacional d'Organitzacions no Lucratives), que estableix dotze categories. Cal dir que aquesta classificació no aclareix del tot l'enquadrament d'organitzacions multifuncionals, grans o petites, com ara l'ONCE o Càrites, però és un punt de partida.

11.6

L'IMPACTE SOCIAL

L'impacte social de les organitzacions d'iniciativa social és prou elevat, ja que són presents en molts sectors de la nostra societat, si bé cal dir que el grau de reconeixement que reben de la societat en general és molt baix.

Algunes organitzacions, sobretot les de cultura, d'esport i d'oci, tenen una forta implantació a tots els pobles, i són les que mouen una quantitat més gran de persones, si bé no hi ha dades fiables per qualificar-les.

11.7

L'EXCLUSIÓ SOCIAL I LA PARTICIPACIÓ

Les entitats que intervenen en aquest àmbit tenen una presència important. Històricament, han estat capdavanteres en l'atenció a determinats sectors de població que s'engloben en la categoria «exclusió social».

La intervenció d'aquestes entitats s'ha centrat especialment a atendre les persones sense llar, a tractar les addiccions a substàncies tòxiques i, darrerament, a atendre els immigrants.

11.8

LA DESPESA PÚBLICA DESTINADA AL FINANÇAMENT D'OIS

Dins aquest apartat s'ha pogut valorar els pressuposts que hi ha aportat el Consell de Mallorca.

Pel que fa al Consell de Menorca, no disposam dels pressuposts i, per tant, no es poden saber les partides que dedica a iniciativa social.

Ens consta que el Consell d'Eivissa i Formentera disposa en els pressuposts d'una partida dedicada a les entitats sense finalitat lucrativa —si bé manca especificar-la per partides— d'uns 1.469.555,28 euros.

De les memòries del Departament de Serveis Socials es desprèn que han aportat

subvencions per a les accions que s'especifiquen en el quadre III-129.

La despesa global que efectuà el Consell de Mallorca l'any 2002 en relació amb el finançament d'associacions d'iniciativa social se situa al voltant del 5% del pressupost global de la institució (131.082.375,61 euros). En valors absoluts, això suposa una despesa superior als sis milions i mig d'euros.

Cal fer esment que, com a criteri de selecció de les entitats que hem inclòs en la quantificació anterior, s'han seleccionat les institucions que presenten un marcat *tarannà* social. Això ens ha portat a excloure de l'anàlisi les entitats que s'inclouen en altres apartats d'aquest informe (entitats amb un component cultural clar —museus, grups teatrals, empreses vinculades a la gestió de l'oci i de la cultura, etc.).

Així mateix, també cal destacar que l'anàlisi s'ha fet sobre les dades subministrades pel que fa a la despesa prevista en el pressupost inicial del Consell de Mallorca per a l'any 2002, de manera que queden fora de l'anàlisi les possibles incorporacions de crèdit o de subvencions no previstes inicialment en el pressupost esmentat.

QUADRE III-129. DESPESA DEL CONSELL D'EIVISSA I FORMENTERA (2002)

Concepte	Beneficiaris	Quantitat
Atenció i millora de les condicions de vida dels ancians	22 associacions	182.000 €
Gent gran	14 entitats	36.000 €
Formació de monitors de temps lliure	3 grups	—
Sensibilització veïnal	13 associacions de veïns	—

Font: Memòria del Departament de Serveis Socials del Consell d'Eivissa i Formentera (2002).

Dins el Consell de Mallorca, les conselleries principals (que aleshores s'anomenaven «departaments») que aportaren subvencions o finançament a les iniciatives que es relacionen amb l'àmbit analitzat són les següents:

- Departament de Presidència
- Departament de Serveis Socials
- Departament de Promoció i Ocupació
- Departament de Cultura

La distribució de la despesa analitzada es pot observar en el quadre III-130.

Amb relació a la despesa que realitza el Departament de Serveis Socials, cal destacar que més de la meitat es destina a finançar les entitats col·laboradores en matèria de guarda de menors (55,15% del total de la despesa que el Departament destina a finançar entitats d'iniciativa social).

En qualsevol cas, després de l'aportació esmentada que s'adreça a les entitats de guarda de menors, destaca l'aportació

efectuada al Fons Mallorquí de Solidaritat (20%).

La resta de la despesa es destina a finançar programes gestionats per una gran diversitat d'entitats que intervenen en sectors com el de les discapacitats, la reinserció social, l'atenció a problemàtiques específiques, etc.

Les aportacions del Departament de Presidència es destinen majoritàriament als programes per a la gent gran i al suport de les entitats de la gent gran (el 89,25% del total de la despesa del Departament es destina a finançar les associacions d'iniciativa social). A continuació, un 4,94% de la despesa s'adreça a finançar les entitats de caire veïnal.

El Departament de Promoció i Ocupació destina gairebé tota la despesa analitzada a diverses entitats de gestió de programes vinculats a la renda mínima d'inserció. Aquesta quantitat suposa el 99,24% de les aportacions a entitats d'iniciativa social. Cal destacar, ateses les característiques d'aquests programes, la forta vinculació amb el Departament de Serveis Socials.

QUADRE III-130. DESPESA DEL CONSELL DE MALLORCA (2002)

	Euros	%
Departament de Serveis Socials	4.658.326	70,91
Departament de Presidència	1.094.723	16,66
Departament de Promoció i Ocupació	792.113	12,05
Departament de Cultura	24.040	0,36
Total	6.569.202	100

Font: *Pressupost del Consell de Mallorca (2002)*.

11.8.2.4. El Departament de Cultura

Amb relació al Departament de Cultura ens hem centrat en les aportacions que es fan en relació amb el finançament d'iniciatives socials vinculades amb diverses accions de suport al sector de la joventut; són el 87,5% de les aportacions que s'han fet a les entitats d'iniciativa social.

En qualsevol cas, i més enllà de les anàlisis pressupostàries, cal assenyalar la gran dificultat que hi ha en aquests moments per aconseguir dades actualitzades i fiables amb relació a les associacions i a les entitats de diversa índole que treballen en l'àmbit dels serveis socials. Els diversos registres existents són difícils d'actualitzar, ja que les possibles variacions que es puguin produir, llevat de les altes en els registres oficials (cessament de l'activitat, canvi de finalitat social, etc.), no són de declaració obligada, per la qual cosa s'ignoren determinats paràmetres que poden afectar les entitats esmentades. A més, aquests registres no incorporen dades que podrien ser de gran utilitat per analitzar l'activitat de les associacions d'iniciativa social (nombre d'associats actualitzat, funcions, programes gestionats, perfil de les persones associades, etc.). En qualsevol cas, per aprofundir en la matèria, caldria efectuar investigacions específiques amb treball de camp o bé modificar la normativa existent de manera que es garanteixi l'actualització de la informació amb una periodicitat mínima anual.